

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUKLUKLARINA DÖNÜK OLARAK
ALGILADIKLARI EBEVEYN KABUL-REDDİ İLE YETİŞKİNLİKTEKİ
PSİKOLOJİK UYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

DOKTORA TEZİ

Turgut TÜRKDOĞAN

DANIŞMANI: Prof. Dr. Süleyman DOĞAN

İZMİR – 2015

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUKLUKLARINA DÖNÜK OLARAK
ALGILADIKLARI EBEVEYN KABUL-REDDİ İLE YETİŞKİNLİKTEKİ
PSİKOLOJİK UYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ
DOKTORA TEZİ**

Turgut TÜRKDOĞAN

DANIŞMANI: Prof. Dr. Süleyman DOĞAN

Jüri Üyesi

Doç. Dr. D. Yelda KAĞNICI

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Aslı UZ BAŞ

Jüri Üyesi

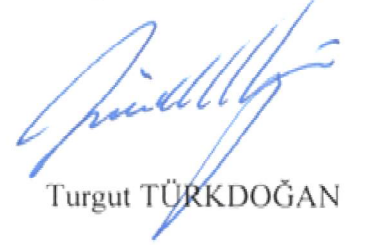
Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Tuncay ÖĞRETMEN

İZMİR - 2015

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğm "niversite ğrencilerinin ocukluklarına Dönük Olarak Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddi İle Yetişkinlikteki Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişki" adlı doktora tezinin, tarafımdan bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Turgut TüRKDOğAN

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Turgut TÜRKDOĞAN
Numarası : 92110005860
Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)
Tez Başlığı (Türkçe) : Üniversite Öğrencilerinin Çocukluklarına Dönük Olarak Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddi İle Yetişkinlikteki Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişki
Tez Başlığı (İngilizce) : The Relationship Between University Students' Retrospectively Perceptions of Parental Acceptance-Rejection about Childhood and Their Psychological Adjustments in Adulthood
Tez Savunma Tarihi : 15.07. 2015
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRI ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Süleyman DOĞAN (Tez Danışmanı)
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. D. Yelda KAĞNICI
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Aslı UZ BAŞ
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Tuncay ÖĞRETMEN
Karar : ☒ Başarılı ☐ Başarısız ☐ Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle ☒

Oy çokluğuyla ☐

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Doktora programlarında düzeltme alan öğrencinin 6 (altı) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Doktora öğrenimim süresince geçirmiş olduğum anlamlı yaşantıların, bu süreçte edindiğim değerli kazanımların ve esasen akademik kimlik gelişimimin bir ürünü olarak ortaya çıktığını kabul ettiğim bu tez çalışmasının tamamlanmasında, öğrencisi olmaktan yaşamım boyunca onur duyacağım tez danışmanım Prof. Dr. Süleyman DOĞAN'ın büyük emekleri vardır. Kendisine tez sürecimin her aşamasında sunduğu yapıcı öneriler ve titiz geribildirimler için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Öğrencisi olduğum süre içerisinde tez konumun belirlenmesindeki değerli katkılarının ve de tez izleme sürecinde sunmuş olduğu değerli geribildirimlerinin yanı sıra, doktora öğrenimim süresince gösterdiği destek, yakınlık ve güven için değerli hocam Doç. Dr. D. Yelda KAĞNICI'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Öğrenimim süresince öğrencisi olma şansını yakalayamasam da, tez sürecimde kendisini tanıma şansını yakaladığım değerli hocam Doç. Dr. Aslı UZ BAŞ'a tez izleme sürecinde sunmuş olduğu desteği, yapıcı geribildirimleri ve de nezaketi için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürimde sunmuş olduğu yapıcı geribildirimleri, değerli önerileri ve doktora öğrenimim sonrasında da feyz alacağım cesaret verici yönlendirmeleri için değerli hocam Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Doktora öğrenimim boyunca desteğini her an yanımda hissettiğim değerli hocam Doç. Dr. Tuncay ÖĞRETMEN'e, özellikle istatistiksel analizler konusunda sunduğu eşsiz yardımları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları olan ve araştırma konumun belirlenmesinde yardımlarına ve desteğine güvenerek yola çıktığım değerli hocam Doç. Dr. Azmi VARAN'a en derin teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca istatistiksel analizler konusunda görüşlerine başvurduğum her an eşsiz yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Ömer Faruk ŞİMŞEK'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Yine tez önerimin şekillenmesi sürecinde bilgi ve önerilerine başvurduğum değerli hocalarım Yrd. Doç. Dr. Mine ALADAĞ'a, Yrd. Doç. Dr. Serkan DENİZLİ'ye, Yrd. Doç. Dr. Barış YAKA'ya ve Yrd. Doç. Dr. İsmet KOÇ'a en samimi teşekkürlerimi sunarım.

Birlikte geçirdiğimiz süre boyunca kendilerinden çok şey öğrendiğim değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Dr. Betül MEYDAN'a, Arş. Gör. Dr. Burcu LÜLECİ'ye, Arş.

Gör. Yağmur SOYLU'ya, Uzm. Nergis TÜLEK CANBULAT'a, Uzm. Duygu KANDEMİRCİ'ye, Uzm. Ezgi DENİZEL GÜVEN'e, Öğr. Gör. Serap ÖZDEMİR'e ve Uzm. Melda Meliha ERBAŞ'a en samimi teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, çalışma ortamımızı her daim neşeli kılan, gönlümdeki özel insan Öğr. Gör. Dr. Hanife PEHLİVAN'a ve kıymetli arkadaşım Arş. Gör. Kamuran KÖSEOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam kapsamındaki önemli kaynaklara ulaşmam konusunda gösterdiği yardım için değerli arkadaşım Selcan YAVUZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca veri toplama sürecinde gösterdiği yardım için değerli arkadaşım Arş. Gör. Ezgi ÖZGÖREN'e çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden başlamak kaydıyla, akademik gelişimin her aşamasında sonsuz emekleri bulunan akademik ebeveynlerim Prof. Dr. Erdinç DURU'ya, Doç. Dr. Asım ÇİVİTCİ'ye, Doç. Dr. Nazmiye ÇİVİTCİ'ye ve Doç. Dr. Murat BALKIS'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Sunmuş oldukları destekleri ve güvenleri sayesinde bana aile sıcaklığını aratmayan değerli büyüklerim Prof. Dr. Erdinç DURU'ya, Yrd. Doç. Dr. Sibel DURU'ya, Doç. Dr. Murat BALKIS'a, Eylem GÜNGÖR BALKIS'a ve Doç. Dr. Mustafa BULUŞ'a en kalbi teşekkürlerimi bir kez daha ifade etmek isterim.

Yaşamlarındaki tüm zorluklara rağmen, en büyük gayeleri çocuklarına aydınlık bir gelecek sunmak olan canım annem Gülfıdan TÜRKDOĞAN'a ve canım babam Hasan TÜRKDOĞAN'a üzerimdeki sonsuz emekleri için en derin minnet ve şükran duygularımı sunarım. Ayrıca varlığıyla bana yaşamımdaki en büyük dostluğu sunan biricik kardeşim Tugay TÜRKDOĞAN'a candan teşekkürlerimi sunarım.

Hayattaki en değerli servetim, varlığına paha biçemeyeceğim al yanaklı şeker pancarı bebeğim Deniz Erdem'e yaşamıma kattığı eşsiz mutluluk için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Teşekkürlerin en özelini ise, yıllar önce birlikte yürümeye başladığımız yolda karşılaştığımız tüm güçlükleri sevgisi, sabrı, nezaketi ve zarafeti ile aşmamızı sağlayan, yaşamımdaki tüm güzelliklerin mimarı olan güzel eşim Saniye Can TÜRKDOĞAN'a ithaf ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	14
1.2. Hipotezler.....	14
1.3. Sayıtlar	16
1.4. Sınırlılıklar	16
1.5. Tanımlar	16
1.6. Araştırmanın Önemi	17
BÖLÜM II	20
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	20
2.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı	20
2.1.1. Sosyo-Kültürel Altkuram	24
2.1.2. Kişilik Altkuramı	25
2.1.2. 1. Düşmanlık/Saldırganlık	26
2.1.2. 2. Bağımlılık.....	26
2.1.2. 3. Olumsuz Öz-Değerlendirme (Olumsuz Öz-Saygı ve Olumsuz Öz-Yeterlik).....	27
2.1.2. 4. Duygusal Tepkisizlik	27
2.1.2. 5. Duygusal Tutarsızlık.....	28
2.1.2. 6. Olumsuz Dünya Görüşü.....	28
2.1.3. Başa Çıkma Altkuramı	29
2.2. Ruminasyon Kavramı	31
2.3. Affetme Kavramı.....	37
2.4. Sosyal Destek Kavramı.....	42
2. 5. İlgili Araştırmalar	45

2.5.1. Araştırma Konusuyla İlgili Yurtdışında Yapılmış Bazı Araştırmalar.....	46
2.5.2. Araştırma Konusuyla İlgili Yurtiçinde Yapılmış Bazı Araştırmalar....	53
BÖLÜM III	62
YÖNTEM	62
3.1 Araştırma Modeli	62
3.2. Evren ve Örneklem.....	62
3.3. Veri Toplama Araçları.....	63
3.3.1. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Parental Acceptance-Rejection Questionnaire)	64
3.3.1.1. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Anne Formu	65
3.3.1.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Baba Formu.....	70
3.3.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (Personality Assessment Questionnaire)	75
3.3.3 Ruminasyon Ölçeği (Ruminative Response Scale-Short Form)	84
3.3.4. Heartland Affetme Ölçeği (Heartland Forgiveness Scale)	88
3.3.5. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (The Multidimensional Scale of Perceived Social Support).....	95
3.4. Verilerin Toplanması.....	99
3.5. Verilerin Analizi.....	99
3.5.1. Yapısal Eşitlik Modeli	100
3.5.2. Ölçme Modelinin Tanımlanması.....	101
BÖLÜM IV	103
BULGULAR	103
4.1. Ön Analizler	103
4.1.1. Kayıp Veriler	103
4.1.2. Uç Değerler	103
4.1.3. Dağılımın Normalliği	103
4.1.4. Değişkenler Arasındaki Kısmi Korelasyonlar	106
4.1.5. Çoklu Bağntı	108
4.2. Modelin Analizi.....	108
4.2.1. Ölçüm Modelinin Analizi.....	108

4.2.2. Yapısal Modelin Analizi.....	111
4.2.2.1. Yapısal Model Üzerinde Cinsiyetin Farklılaştırıcı Rolünün Analizi.....	118
4.2.2.2 Yapısal Modele İlişkin Analiz Bulgularının Özetlenmesi.....	126
BÖLÜM V	129
TARTIŞMA VE YORUM	129
5.1. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	129
5.2. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Ruminasyon Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	130
5.3. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Affetme Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	131
5.4. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Affetme Arasındaki İlişkide Ruminasyonun Aracı Rolüne Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	132
5.5. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu.....	133
5.6. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Ruminasyonun Aracı Rolüne Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu.....	135
5.7. Ruminasyon ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	137
5.8. Affetme ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	138
5.9. Algılanan Sosyal Destek ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu.....	138
5.10. Ruminasyon ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkide Affetme ve Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolüne Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu	139
5.11. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkide Ruminasyon, Affetme ve Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolüne Ait Bulguların Genel Olarak Tartışılması ve Yorumu	140
BÖLÜM VI	147
SONUÇ VE ÖNERİLER	147

6.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler	148
6.2. Araştırmacılar İçin Öneriler	150
KAYNAKLAR	152
EKLER	170
Ek - 1: Etik Kurul Başvuru Sonucu.....	170
Ek - 2: Bilgilendirilmiş Onam Formu	171
Ek - 3: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Anne Formu	172
Ek - 4: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Baba Formu	173
Ek - 5: Ruminasyon Ölçeği	174
Ek - 6: Heartland Affetme Ölçeği	175
Ek - 7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	176
Ek - 8: Kişilik Değerlendirme Ölçeği.....	177
ÖZGEÇMİŞ	178
ÖZET	181
ABSTRACT	183

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Araştırma örnekleme.....	62
Tablo 2. EKRÖ - Anne formuna ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları	65
Tablo 3. EKRÖ-Anne formuna ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R ² ve Cronbach Alpha değerleri	69
Tablo 4. EKRÖ - Baba formuna ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları.....	70
Tablo 5. EKRÖ- Baba formuna ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R ² ve Cronbach Alpha değerleri	74
Tablo 6. KİDÖ-Yetişkin formuna ilişkin açıklayıcı faktör analizi sonuçları.....	76
Tablo 7. Düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tutarsızlık alt boyutlarına ilişkin örnek maddeler	78
Tablo 8. KİDÖ-Yetişkin formuna ilişkin tekrarlanmış açıklayıcı faktör analizi sonuçları	79
Tablo 9. KİDÖ - Yetişkin formuna ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R ² ve Cronbach Alpha değerleri	83
Tablo 10. Ruminasyon ölçeğine ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R ² ve Cronbach Alpha değerleri	87
Tablo 11. Heartland affetme ölçeğine ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R ² ve Cronbach Alpha değerleri	94
Tablo 12. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğine ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R ² ve Cronbach Alpha değerleri	98
Tablo 13. Uyum indekslerine ilişkin kabul edilebilir değerler.....	100
Tablo 14. Modelde yer alan örtük değişkenlerin ismi ile gözlenen değişkenlerin sayıları ve isimleri.....	102
Tablo 15. Araştırma değişkenlerine ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri	104
Tablo 16. Ebeveyn kabul-reddi değişkenine ilişkin logaritmik değişim öncesi ve sonrası çarpıklık ve basıklık değerleri	105
Tablo 17. Örtük değişkenlere ilişkin Pearson korelasyon değerleri	106
Tablo 18. Gözlenen değişkenlere ilişkin Pearson korelasyon değerleri	107
Tablo 19. Ölçüm modeli için örtük değişkenlere ilişkin korelasyon değerleri	111

Tablo 20. Yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığını inceleyen Bootstrap analizi sonuçları	117
Tablo 21. Cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin Beta değerlerinin karşılaştırılmasıyla elde edilen t değerlerini gösteren analiz sonuçları.....	118
Tablo 22. Cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin Beta değerlerinin karşılaştırılmasıyla modifikasyon sonrası elde edilen t değerlerini gösteren analiz sonuçları	119
Tablo 23. Erkek örnekleminde yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığını inceleyen Bootstrap analizi sonuçları	122
Tablo 24. Kız örnekleminde yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığını inceleyen Bootstrap analizi sonuçları	125

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Araştırma kapsamında önerilen kuramsal model.....	15
Şekil 2. EKRÖ - Anne formuna ilişkin DFA sonuçları	67
Şekil 3. EKRÖ - Anne formuna ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları	68
Şekil 4. EKRÖ - Baba formuna ilişkin DFA sonuçları.....	72
Şekil 5. EKRÖ - Baba formuna ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları.....	73
Şekil 6. KİDÖ - Yetişkin formuna ilişkin DFA sonuçları	80
Şekil 7. KİDÖ - Yetişkin formuna ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları	82
Şekil 8. Ruminasyon ölçeğine ilişkin DFA sonuçları.....	85
Şekil 9. Ruminasyon ölçeğine ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları.....	86
Şekil 10. Heartland affetme ölçeğine ilişkin DFA sonuçları	89
Şekil 11. Heartland affetme ölçeğine ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları	90
Şekil 12. Heartland affetme ölçeğine ilişkin ikinci modifikasyon sonrası DFA sonuçları	92
Şekil 13. Heartland affetme ölçeğine ilişkin üçüncü modifikasyon sonrası DFA sonuçları	93
Şekil 14. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğine ilişkin DFA sonuçları	96
Şekil 15. Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğine ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları	97
Şekil 16. Ölçüm modeline ilişkin sonuçlar	109
Şekil 17. Ölçüm modeline ilişkin modifikasyon sonrası sonuçlar	110
Şekil 18. Yapısal modele ilişkin sonuçlar	112
Şekil 19. Yapısal modele ilişkin modifikasyon sonrası sonuçlar	114
Şekil 20. Yapısal modele ilişkin ikinci modifikasyon sonrası sonuçlar	115
Şekil 21. Erkek örneklemini üzerinde incelenen yapısal modele ilişkin sonuçlar	120
Şekil 22. Kız örneklemini üzerinde incelenen yapısal modele ilişkin sonuçlar	124

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanın psikolojik sağlığıyla ilgili olumlu veya olumsuz gelişimlerin kökeninin, yaşamdaki diğer insanlarla kurulan ilişkilerin destekleyici ya da zorlayıcı doğasında aranması gerektiği varsayımı, pek çok önemli kuramcının düşüncelerinin ana odağını oluşturmaktadır (Bowlby, 2012; Horney, 1990; Sullivan, 2000). Yaşamdaki diğer insanlarla kurulan ilişkilerin destekleyici doğasını belirleyen en önemli özellik ise ilişkilerde hissedilen güveni, yakın bir ilgiyi ve sıcaklığı tanımlayan kabul duygusudur (Horney, 1990; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008). Kabul duygusunun tam tersine, kişilerarası ilişkilerde hissedilen saldırganlık, küçümsenme, soğukluk ya da kayıtsızlık ise hiç de hoş algılanmayan bir reddedilmişlik duygusunu tanımlamaktadır (Horney, 1990; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008).

İnsanların reddedilmeye bağlı olarak hissettikleri acı, gerçek anlamda yaralayıcı bir duygudur. Öyle ki, reddedilme duygusunun insan beyninde tıpkı fiziksel acı kadar gerçek bir şekilde hissedildiğini gösteren araştırma bulguları alanyazınında mevcuttur (Eisenberger, Leiberman ve Williams, 2003; Squire ve Stein, 2003). Aynı şekilde pek çok araştırma bulgusu, reddedilme duyarlılığına ilişkin algının; depresyon, utanç, öfke, yalnızlık, saldırganlık ve güvensiz bağlanma gibi olumsuz psikolojik değişkenler açısından önemli bir risk faktörü olduğunu göstermektedir (Chang ve Mendoza-Denton, 2008; Erözkan, 2009; Mellin, 2008; Sandstrom, Cillessen ve Eisenhower, 2003; Sarıçam, 2011; Soylu, 2010). Benzer araştırmalar yaşamdaki ilişkileri daha kabul edici olarak algılamanın ise benlik saygısı, başa çıkma ve kendini ayarlama gibi olumlu psikolojik değişkenler açısından koruyucu bir faktör olduğunu göstermektedir (Ayduk, Mendoza-Denton, Mischel ve Downey, 2000; Chang ve Mendoza-Denton, 2008; Sarıçam, 2011).

Konuya daha geniş bir bakışla yaklaşıldığında, kişilerarası ilişkisel süreçlerde algılanan sıcak kabul duygusunun, günümüzde pek çok psikolojik danışma kuramı tarafından başlı başına bir terapötik faktör olarak kabul edildiği varsayılabilir

(Prochaska ve Norcross, 2010; Seligman, 2006). Nitekim, incinmiş ve yaralanmış bir halde psikolojik danışma yardımı almak için başvurmuş danışanlara sunulabilecek en anlamlı yardımın, danışanı koşulsuz kabulle karşılamak olduğunu savunan Rogers (1992), ülkemizde de psikolojik danışma alanında takip edilen başlıca yaklaşımlardan olan birey merkezli psikolojik danışma yaklaşımını bu temel varsayım üzerine geliştirmiştir. Pek çok kişi tarafından yapılan hatalı bir yorumlamayla birey merkezli psikolojik danışma yaklaşımının orta ya da üst ekonomik düzeye mensup genç yetişkinlere yönelik bir psikolojik danışma yardımı olduğu ileri sürülse de, Rogers koşulsuz olumlu kabulü merkeze aldığı kuramının temel varsayımlarını, yıllarca yoksul bölgelerden gelen çocuklar ve onların annelerine yönelik hizmet verdiği bir kurumda çalışırken geliştirmiştir (Barrett-Lennard, 1998'den akt., Prochaska ve Norcross, 2010). Bu durum, kabul duygusunun gelişimsel kökeninde çocukluk yaşantılarının ne denli önemli bir yer tuttuğuna ilişkin önemli bir varsayımın, terapide bizzat 'burada ve şimdi'yi merkeze alan bir kuramcı tarafından iyi bir şekilde irdelenmiş olduğunu düşündürmektedir.

Çocuklukta yakın ilişki halinde bulunan temel bağlanma figürleri ebeveynlerdir ve çocuklukta ebeveynlerden algılanan kabul veya red duygusunun bireyin yetişkinliğe doğru uzanan psiko-sosyal gelişimindeki önemi, kendini Ebeveyn Kabul-Red Kuramı'nda (EKAR Kuramı) bulmuştur (Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012). Ronald P. Rohner tarafından geliştirilen EKAR Kuramı, ebeveyn kabul veya reddinin başlıca nedenlerini, sonuçlarını ve ilgili değişkenlerini yordamaya ve açıklamaya çalışan ve geçen yıllar içerisinde tüm dünyadaki kültürlerarası araştırmaların destekleyici bulguları temelinde yapılandırılmış bir sosyalleşme kuramıdır (Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012; Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

EKAR Kuramı'nın başlıca varsayımı, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psiko-sosyal gelişiminin eşsiz bir açıklayıcısı olmasıdır (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, Melendez ve Krammer-Rickaby, 2008). Çocuklar ebeveynlerini sıcak, sevecen, ilgili ve duyarlı olarak algılayabilecekleri gibi, ebeveynlerinin tutumlarını soğuk, saldırgan, ilgisiz veya ihmalkâr olarak da algılayabilmektedirler. Çocukların ebeveynlerine ilişkin algılarının yer aldığı bu

yelpazenin olumlu ucunda ebeveyn kabulü, olumsuz ucunda ise ebeveyn reddi yer almaktadır (Rohner, 2004; Rohner ve Khaleque, 2002).

Ebeveyn kabulü veya reddinin tanımlanmasında iki noktayı belirginleştirmek özellikle önemlidir. Öncelikle EKAR Kuramı çerçevesinde ebeveynlik, çocuğun biyolojik anne-babası olmanın ötesinde, çocukluk yıllarının büyük çoğunluğu süresince çocuğun temel bakım gereksinimlerini karşılama sorumluluğunu üstlenmiş olan yetişkinleri tanımlamaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Tanımda açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer önemli nokta ise ebeveyn kabul veya reddinin ebeveynlerden çocuğa yönelen açık ve gözlenebilir davranışlardan ziyade, çocuğun ebeveynlerinin tutumlarına ilişkin fenomenolojik bakışını tanımlıyor olmasıdır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Öyle ki, ebeveyn-çocuk ilişkisine dair objektif bir gözlemci tarafından açıkça kaydedilebilen bir saldırganlığın ya da ihmalin olmadığı durumlarda da çocuklar ebeveynlerinden red algılayabilmekte ve belirgin bir reddi ifade etmeyen bu durum ayrışmamış red olarak tanımlanmaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

EKAR Kuramı; 'Sosyo-Kültürel Altkuram', 'Kişilik Altkuramı' ve 'Başa Çıkma Altkuramı' olarak adlandırılan üç farklı çalışma alanında ebeveyn kabul veya reddine ilişkin beş temel soruya yanıt aramaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Araştırma odağının çevresel faktörlerden intrapsişik faktörlere doğru uzandığı bu çalışma alanlarının en dış halkasında bulunan Sosyo-Kültürel Altkuram, "tüm dünyada neden bazı ebeveynlerin çocuklarına karşı sıcak, sevecen ve ilgili bir tutumla yaklaşırken, diğer ebeveynlerin çocuklarına karşı soğuk, düşmanca ya da ilgisiz bir tutumla yaklaştığı ve bu durumun bazı psikolojik, ailesel ve toplumsal faktörlerle ilişkili olup olmadığı" sorusuna yanıt aramaktadır. Sosyo-Kültürel Altkuramın yanıt aradığı bir diğer soru, "bir toplumun sahip olduğu genel davranış, değer ve inanç sistemlerinin, toplumun üyeleri olan ebeveynlerin çocuklarına karşı daha fazla kabul edici ya da daha fazla red edici olmalarını ne şekilde etkilediği"dir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Kişilik Altkuramı, ebeveyn kabul veya reddinin bireylerin kişilik özelliklerine bağlı olarak şekillenen psikolojik uyumları üzerindeki olası etkilerini incelemektedir (Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012). Bu amaçla yanıt aranan temel

sorulardan bir tanesi, "tüm dünyada farklı kültürlerden çocukların ebeveyn kabul veya reddine benzer tepkiler verip vermedikleri"dir. Bu çalışma alanında yanıt aranan bir diğer soru ise, "çocuklukta algılanan kabul veya reddin etkilerinin, yetişkinlik döneminde ne derece süreceği"dir (Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012).

Kişilik Alt Kuramı, EKAR Kuramı'nın çok sayıdaki kültürlerarası araştırma bulgusuyla da desteklenen en gelişmiş altkuramıdır (Khaleque ve Rohner, 2002; Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012; Rohner ve Britner, 2002). Kişilik Altkuramı yukarıda ifade edilen iki temel soruya; "ebeveynlerinden algıladıkları kabul veya reddin çocukların psikolojik uyumları üzerinde tüm dünyada benzer etkiler taşıdığı" ve daha da önemlisi "çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin etkilerinin yetişkinlik döneminde de hissedilmeye devam ettiği" yanıtını vermektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Buna göre ebeveynlerinden red algılayan çocuk veya yetişkinler kişilik özellikleri olarak, daha öfkeli veya saldırgan tutumlar sergileyen, benliklerine ve yeterliklerine ilişkin daha olumsuz değerlendirmelere sahip, duygularını paylaşmakta ya da duygularını kontrol etmekte zorlanan ve genel olarak dünyaya ve yaşama daha karamsar bakan insanlar haline gelmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Kültürlerarası araştırmalardan elde edilen bulgular, bu kuramsal varsayımı güçlü şekilde desteklemekte, ebeveyn kabul veya reddinin kültür, cinsiyet, yaş ve etnik köken gibi farklılıklardan bağımsız olarak çocukların ve yetişkinlerin psikolojik uyumlarını anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir. Nitekim Khaleque ve Rohner (2002) tarafından yürütülen bir meta-analiz çalışmasında, farklı kıtalarda bulunan ülkelerde yürütülen 43 araştırma sonucu incelenmiş ve ebeveyn kabul veya reddinin çocukların psikolojik uyumlarına ilişkin varyansın % 26'sını ($r = .51$), yetişkinlerin psikolojik uyumlarına ilişkin varyansın ise % 21'ini ($r = .46$) açıklayabildiği görülmüştür. Bu değerlerin istatistiksel olarak orta düzeydeki bir etki büyüklüğünden geniş bir etki büyüklüğüne doğru uzandığını rapor eden benzer araştırma bulguları, ilerleyen yıllarda gerçekleştirilen başka meta-analiz çalışmalarında da tekrarlanmıştır (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Britner, 2002; Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012).

Şüphesiz, bahse konu araştırmalarda psikolojik uyuma ilişkin varyansın daha büyük bir kısmının açıklanamamış olduğu da ortadadır. Ancak bu çalışmalarda psikolojik uyumun diğer önemli yordayıcıları olabilecek kişisel, çevresel, genetik ve biyolojik faktörler ölçüm dışında bırakılmıştır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bu açıdan, tek bir bağımsız değişken olarak ele alındığında, ebeveyn kabul-red algısının psikolojik uyumu yordamadaki rolü eşsiz bir önem taşımaktadır. Üstelik algılanan ebeveyn kabul veya reddine ilişkin etkilerin, gelişimsel olarak ebeveyn davranışlarının doğrudan etkilerinden uzaklaşmış olan yetişkinlerde de devam ettiğini gösteren bulgular, EKAR Kuramının temel varsayımlarını güçlü bir şekilde desteklemektedir (Rohner ve Britner, 2002). EKAR Kuramı, bağlanma kuramıyla benzer şekilde, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesine dair algının, erken dönemde oluşmuş zihinsel temsiller aracılığıyla bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerine de yansıtacağını ve bu durumun kararlı bir yapı halinde yetişkinliğe taşınacağını varsaymaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008). Ebeveyn kabul veya reddine dair belirli bir kararlılığa ulaşmış bu algısal yapı, esasen bağlanma kuramında vurgulanan ‘içsel çalışan modeller’e (internal working models) gönderme yapmaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008).

Ebeveyn kabul veya reddinin çocuk ve yetişkinlerin psikolojik uyumları üzerindeki etkilerine ilişkin destekleyici pek çok bulgunun varlığına rağmen, ebeveynlerinden yüksek düzeyde kabul algıladıkları halde psikolojik uyumları beklenen düzeyin altında olan çocuk ve yetişkinlerin var olduğu da bir gerçektir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Sıcak, sevecen ve ilgili ebeveynler tarafından yetiştirilmiş olmalarına rağmen, ebeveyn reddi yaşayan çocuk veya yetişkinlerle benzer psikolojik sorunlar gösteren bu kişiler kuramsal bağlamda ‘sorunlu’ (troubled) kişiler olarak adlandırılmaktadır. Bunun tam tersi şekilde, ebeveynlerinden yüksek düzeyde red algıladıkları halde psikolojik uyumları görece iyi durumda olan bir grubun üyeleri de ‘baş ediciler’ (copers) olarak adlandırılmaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bu durum da başa çıkma altkuramının yanıtını aradığı, "neden bazı çocuk ve yetişkinler ebeveynlerinden algıladıkları red ile daha etkin bir

biçimde baş edebilirken, diğerlerinin reddin olumsuz etkilerini daha yoğun bir şekilde hissetmekte olduğu" sorusunu gündeme getirmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002).

Başa çıkma altkuramı, bu temel sorunun yanıtının, bireylerin sahip olduğu bazı sosyo-bilişsel yeteneklerde aranması gerektiğini ileri sürmektedir. Kendileri için önemli olan diğer bağlanma figürlerinden ayrılmış bir benlik algısına sahip olmak, yaşamın gidişatına ilişkin genel bir kontrol duygusuna ve yeterlik algısına sahip olmak ve de yaşamda karşılaşılan her olayı kişiselleştirmemek, ebeveyn reddi ile başa çıkma konusunda önemli görülen sosyo-bilişsel yeteneklerden başlıcalarıdır. Bunun yanı sıra, ebeveynlerinin dışında sıcak, ilgili ve destekleyici bir bağlanma figürünün varlığı veya yaşamın ilerleyen yıllarında edinilen başarılar gibi olaylar da ebeveyninden algılanan red ile başa çıkmada son derece yardımcı bir durum olarak kabul edilmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Öte yandan, açıkça belirtmek gerekir ki başa çıkma altkuramı, hem öne sürülen kuramsal varsayımlar, hem de görgül araştırma bulguları açısından EKAR Kuramının en az gelişmiş çalışma alanı olarak kabul edilmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Yukarıda da bahsedildiği gibi, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin olası etkilerinin, ebeveyn davranışlarının doğrudan etkilerinden uzaklaşılan yetişkinlik döneminde de devam ediyor oluşu, ebeveyn kabul veya reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin başka psikolojik değişkenler aracılığıyla sürdüğüne işaret etmektedir.

Oysa, gerek kuramsal önermelerin gerekse hâlihazırdaki araştırma bulgularının niteliği, ebeveyn kabul veya reddinin bireylerin psikolojik uyumları üzerinde nasıl ya da hangi değişkenler aracılığıyla etkide bulunmaya devam ettiği sorusuna net bir yanıt verememektedir. Bu ihtiyaçtan hareketle, son yıllarda yürütülen araştırmalar da ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum ilişkisinde aracı rol üstlenebileceği düşünülen psikolojik yapıları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Ebeveyn kabul-reddi ve psikolojik uyum ilişkisinde aracı rol üstlendiği rapor edilen değişkenlerden bazıları; erken dönem uyumsuz şemalar (Sarıtaş, 2007), bilişsel hatalar ve üstbilişler (Gallagher ve Cartwright-Hatton, 2008), bağlanma biçimleri (Hinnen, Sanderman ve Sprangers, 2009; Salahur, 2010), öğrenilmiş güçlülük, denetim odağı (Gültekin, 2011), algılanan kontrol (Magaro ve Weisz, 2006), kişilerarası ilişkileri, kimlik karmaşasını ve duygu

düzenlemeyi içeren benlik yetenekleri (Allen, 2011), kendini eleştirme (Lassri ve Shahr, 2012) ve mükemmeliyetçiliktir (Soenens ve diğ., 2005; Yakın, 2011).

Ancak sınırlı sayıdaki araştırma bulgusunun yer aldığı alanyazınına daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, her bir bağımsız çalışmada birbirlerinden fazlasıyla ayrı yapılar halinde ele alınan çeşitli psikolojik değişkenleri daha kapsamlı ve bütüncül bir anlayışla biraraya getirmeyi amaçlayan çalışmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. Öyle ki, ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı etkilere sahip değişkenlerin neler olduğunu anlamaya çalışan araştırmaların, insana dair bilişsel, davranışsal, duygusal ve ilişkisel/sistemik yapıları dikkate alan çok yönlü bir bütünsellik içinde yürütülmesinin alanyazınına anlamlı katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Başlangıç olarak, yaşamdaki bazı benzer olumsuz deneyimler karşısında, neden bazı insanların psikolojik olarak daha uyumsuz tepkiler geliştirme eğiliminde olduklarını açıklama amacı güden yaklaşımlardan bir tanesi olan Tepki Stilleri Kuramı (The Response Styles Theory), bu sorunun yanıtının insanların sahip olduğu ruminatif düşüncelerde aranması gerektiğini ileri sürmektedir (Nolen-Hoeksema, 1991; Morrow ve Nolen-Hoeksema, 1990; Nolen-Hoeksema, 2000). Her şeyden önce, insan kendisi üzerine düşünebilme yeteneğine sahip olan tek canlı türüdür ve buna göre insana ilişkin psikolojik değişkenlerin bilişsel yapılardan bağımsız olarak incelenmesi oldukça eksik bir bakış açısı olacaktır (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Ruminasyon, kişilerin yaşadığı olumsuz duygu durumuna, bu olumsuz duygu durumuna bağlı olarak ortaya çıkan belirtilere ve bu belirtilerin olası nedenlerine veya sonuçlarına pasif ve tekrarlı bir biçimde odaklanma halini tanımlamaktadır (Nolen-Hoeksema, 1991; Morrow ve Nolen-Hoeksema, 1990). Ruminatif eğilimleri olan kimseler, hayatlarındaki olumsuz yaşantıları edilgen bir tutumla yorumlamaya çalışmakta, bu olumsuz yaşantıların üzücü sonuçları üzerine tekrarlı bir biçimde odaklanmakta, ancak bu sorunun çözümü adına herhangi bir adım atmamaktadırlar (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1995; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008). Bu durumda da ruminasyonun olumsuz düşünme, zayıf problem çözme becerisi, başa çıkma davranışlarında isteksizlik ve sosyal destekteki düşüş aracılığıyla depresif belirtilerin ortaya çıkmasına yol açtığı ileri sürülmektedir (Lyubomirsky ve Tkach,

2004; Nolen-Hoeksema, 2004; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008). Nitekim ruminasyonun, depresyon ve kaygı (Harrington ve Blankenship, 2002; Muris, Roelofs, Rassin, Franken ve Mayer, 2005; Nolen-Hoeksema, 2000), sosyal kaygı (Abbott ve Rapee, 2004), travma sonrası stres bozukluğu (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991), yeme bozuklukları ve alkol bağımlılığı (Nolen-Hoeksema ve Harrell, 2002; Nolen-Hoeksema, Stice, Wade ve Bohon, 2007) ve intiharı amaçlamayan kendini yaralama davranışları (Hilt, Cha ve Nolen-Hoeksema, 2008) gibi psikolojik problemlerle ilişkisini gösteren pek çok araştırma bulgusu alanyazınında mevcuttur.

Bununla birlikte, Tepki Stilleri Kuramı içerisinde yürütülen bir tartışma, ruminasyon ve depresif duygu durumu arasındaki neden-sonuç ilişkisine gönderme yapmaktadır. Buna göre bireylerin ruminasyon nedeniyle mi depresif bir duygu durumu yaşadıkları; yoksa zaten depresif bir duygu durumu içinde olmaları nedeniyle mi ruminasyon yaşadıkları önemli bir tartışma konusudur (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008). Konuyu incelemek adına yürütülen boylamsal çalışmalardan elde edilen bulgular ise depresif duygu durumlarından bağımsız olarak, bireylerin sahip oldukları ruminasyon düzeylerinin zaman karşısında kararlı bir yapıya sahip olduğu ve ruminatif eğilimin depresyon için önemli bir risk faktörü olduğu varsayımını desteklemiştir (Bagby, Rector, Bacchiochi ve McBride, 2004; Just ve Alloy, 1997; Nolen-Hoeksema ve Davis, 1999; Sarin, Abela ve Auerbach, 2005).

Bu araştırma kapsamında, ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı rolünün olabileceği hipotezi; bireylerde ruminatif eğilimlerin ve benzeri olumsuz bilişsel yatkınlıkların gelişiminde çocukluk yıllarında algılanan ebeveyn tutumlarının ve ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesinin etkili olabileceği varsayımını esas almaktadır (Alloy ve diğ., 2001; Hankin ve diğ., 2009; Ingram, 2003). Alanyazınında yer alan araştırma bulguları da ebeveynlerle kurulan yakın bağın kalitesine göre şekillendiği kabul edilen güvenli veya güvensiz bağlanma ile ruminasyon arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir (Burnette, Davis, Green, Worthington ve Bradfield, 2009; Lanciano ve diğ., 2012; Ruijten, Roelofs ve Rood, 2011; Turan ve Erdur-Baker, 2010). Ayrıca yine bu araştırmaların bazılarında, güvenli veya güvensiz bağlanma ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı rolü olduğu rapor edilmiştir (Burnette ve diğ.,

2009; Ruijten, Roelofs ve Rood, 2011; Turan ve Erdur-Baker, 2010). Ancak bağlanma kuramı üzerinde temellendirilmiş bu araştırmaların dışında, ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum ilişkisinde ruminasyonun aracı rolünü inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin etkilerinin yetişkinlik yıllarında da hissedilmesinde aracı bir rolü olabileceği düşünülen bir diğer değişken, geçmiş yaşantılarla ilgili duygusal incinmelere, kırgınlıklara ve öfke, utanç ve üzüntü gibi olumsuz duygulara gönderme yapan affetme kavramıdır (McCullough ve Witvliet, 2001; Root ve McCullough, 2007). Yaygın bir tanıma göre affetme; kişinin kendisini haksız yere inciten başka birine karşı duyduğu kırgınlığı, olumsuz yargıları ve umursamaz davranışları, karşı taraf hak etmese de şefkat, cömertlik, hatta sevgi gibi hislerin beslenmesiyle isteyerek terk etmesidir (Enright, Freedman ve Rique, 1998). Bir diğer benzer tanıma göre affetme; bireyin kendini inciten kişiye karşı intikam duygularından vazgeçmesini, bu kişiye karşı daha az kaçınan davranmasını ve bu kişiye karşı daha hoşgörölü ve iyi niyetli hislerin geliştirmesini tanımlamaktadır (McCullough, Pargament ve Thoresen, 2000). Affetmeyi ağırlıklı olarak romantik ilişkiselliği içeren bir bağlamda ele alan başka bir tanıma göre ise affetme, içsel yaraları sarmak ve ilişkiyi yeniden yoluna koymak adına bireyin kendisini inciten kişiye karşı hissettiği öfke ya da intikam duygularından vazgeçmesidir (Hargrave ve Sells, 1997). Ancak bu tanımdan farklı olarak pek çok kuramcının üzerinde uzlaştığı bir nokta, affetmenin her durumda affedilen kişiyle yeniden barışmayı veya biraraya gelmeyi gerektirmemesidir (Freedman, 1998).

Affetmenin tanımlanmasıyla ilgili yürütülen bir diğer tartışma, affedilecek olanın kim olduğuyla ilgilidir (Bugay, Demir ve Delevi, 2012). Buna göre bireylerin bazen geçmiş yaşantılarıyla ilgili olarak affedemedikleri kişinin, bizzat kendileri olduğu savunulmaktadır. Daha genel bir ifadeyle, bireyler olumsuz yaşam deneyimleriyle ilgili olarak kimi durumlarda kendilerini suçlama eğiliminde olabilmekte, utanç ve günahkârlık hisleriyle kendilerini affetmekte zorlanabilmektedir. Benzer şekilde bazı durumlarda bireyler, herhangi bir kimsenin sorumluluğundan kaynaklanmayan ve kontrol edilemez bir doğaya sahip olumsuz yaşam olaylarını (doğal afetler, hastalık, vb.) kabullenmede ve bu olaya bağlı hissettikleri isyankâr duyguları terk etmede de

zorlanabilmektedirler (Thompson ve diğ., 2005). Bu durumda tanımın kapsamı yeniden ele alınacak olduğunda affetme; kişinin kendisini haksız yere inciten bir başka kişiye karşı duyduğu öfke ve intikam duygularını (*başkasını affetme*); herhangi bir kimsenin sorumluluğundan kaynaklanmayan ve kontrol edilemez bir doğaya sahip olumsuz yaşam olaylarına (doğal afetler, hastalık vb.) ilişkin isyankâr duyguları (*durumu affetme*); geçmişte kendi yaptığı hatalara ilişkin hissettiği suçluluk ve utanç duygularını (*kendini affetme*) terk edebilmeyi başarmasıdır (Thompson ve diğ., 2005).

Öte yandan, affetme tanımlarının bilişsel, duygusal ve davranışsal etkileşimleri içerdiği görülmektedir (Bugay, 2010; Ergüner-Tekinalp ve Terzi, 2012). Kimi durumlarda affetme, yalnızca bilişsel düzeyde alınan bir karar olarak kabul edilebilir. Ancak bilişsel düzeyde alınan bu karar, bireyin kendisini inciten kişiye karşı hissettiği acı hislerden kurtulmasını her zaman sağlamayabilir. Bu açıdan, affetmenin gerçek anlamda başarılabilmesi, bireyin kendisini inciten kişiyi duygusal anlamda da affedebilmesiyle, başka bir deyişle bireyin bu kişiye karşı hissettiği intikam ve öfke gibi olumsuz duyguları terk etmesiyle mümkün görünmektedir (Elliott, 2011). Nitekim affetme müdahalelerinin etkililiğinin incelendiği bir meta-analiz araştırmasında, duygusal düzeyde bir affetmeyi amaçlayan uygulamaların, bilişsel düzeyde bir affetmeyi amaçlayan uygulamalara göre daha etkili sonuçlar gösterdiği rapor edilmiştir (Baskin ve Enright, 2004). Ayrıca affetmeyi kişisel bir yatkınlık ya da genel bir eğilim olarak değerlendiren görüşe göre bireyler yaşamlarında belirli bir kararlılığa ulaşmış bir affetme eğilimine sahiptirler ve bazı kimseler yaşamda diğerlerine oranla daha affedici bir kişilik özelliğine sahiptirler (Berry, Worthington, Parrott-III, O'Connor ve Wade, 2001).

Affetme kavramını psikoloji alanyazını açısından bu denli önemli hale getiren önemli bir neden ise affetme eğiliminin benlik saygısı, kendini kabul, umut, algılanan kontrol ve yaşam doyumu gibi pek çok olumlu ruh sağlığı değişkeniyle pozitif yönde; öfke, ruminasyon, utanç, suçluluk, kaygı ve depresyon gibi olumsuz ruh sağlığı değişkenleriyle negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermesidir (Cosgrove ve Kontsam, 2008; Maltby, Day ve Barber, 2004; McCullough ve Witvliet, 2001; Root ve McCullough, 2007).

Bu araştırma kapsamında, ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide affetmenin aracı rolünün olabileceği hipotezi; bireylerin sahip olduğu affetme eğilimlerinin düşük ya da yüksek olmasında, çocukluk yıllarında algılanan ebeveyn tutumlarının ve ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesinin etkili olabileceği varsayımını esas almaktadır (Hill, 2001; McCullough ve Witvliet, 2001; Vitz ve Meade, 2011). Yetişkin örneklemelerinden elde edilen araştırma bulguları da ebeveynlerle kurulan yakın bağın kalitesine göre şekillendiği varsayılan güvenli veya güvensiz bağlanmanın, bireylerin affetme eğilimlerinin anlamlı bir yordayıcısı olabileceğini göstermektedir (Burnette, Taylor, Worthington ve Forsyth, 2007; Lawler-Row, Younger, Piferi ve Jones, 2006; Webb, Call, Chickering, Colburn ve Heisler, 2006).

Ayrıca son dönemlerde giderek güçlenen bir yaklaşım, affetmenin romantik ilişkilerde olduğu kadar, ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşanan duygusal yaralanmalara müdahale etmede de başlı başına bir terapötik faktör olarak kullanılabileceğini desteklemektedir. Al-Mabuk, Enright ve Cardis'in (1995) ebeveynlerinden algıladıkları red düzeyi yüksek üniversite öğrencilerine yönelik hazırladıkları affetme müdahalesinin, öğrencilerin ebeveynlerine karşı tutumları, kaygı, umut ve benlik saygısı düzeyleri üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Nousse-Graham, Enright ve Klatt'ın (2012) boşanmış ebeveynlerin çocukları olarak büyüyen yetişkinlere yönelik hazırladıkları affetme müdahalesinin, katılımcıların kaygı düzeyi ve ebeveynleriyle olan ilişkilerinin kalitesini anlamlı düzeyde etkilediği ortaya çıkmıştır. Lin, Enright ve Klatt'ın (2013) yürüttüğü bir diğer çalışmada, annelerine ilişkin yüksek düzeyde güvensiz bağlanma özelliklerine sahip üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan affetme müdahalesinin etkililiği incelenmiş ve araştırma sonucunda katılımcıların güvenli bağlanma, affetme, umut, benlik saygısı ve sürekli kaygı düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı bulunmuştur. Ancak bu araştırmaların dışında, alanyazınında ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum ilişkisinde affetmenin aracı rolünü inceleyen herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı rolü olabileceği düşünülen bir diğer değişken, birey açısından ilişkisel/sistemik bir yapı olarak değerlendirilebilecek olan sosyal destek kavramıdır. EKAR Kuramı'nda da vurgulandığı üzere, insan yaşamında kabul görebileceği ilişkiler

arayışı içindedir ve insanın bu temel gereksinimi yalnızca çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişkiyle sonlanan bir süreç değildir (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Diğer insanlarla kurulan yakın ilişkiler, bireyin doyum aldığı bir yaşam sürmesine katkıda bulunabilir ve yine yaşamda iletişim halinde bulunulan yakın insanlardan alınan sosyal destek, bireyin yaşamında karşılaşılabileceği problemlerin üstesinden gelmesini sağlayabilir (McLewin ve Muller, 2006; Shahyad ve diğ., 2011; Wang, Wu ve Liu, 2003). Nitekim sosyal destek üzerine gerçekleştirilen kapsamlı incelemelerde; bireyin yaşamındaki sosyal kaynaklardan algıladığı desteğin yaşam doyumu, iyi oluş, benlik saygısı, uyum ve başa çıkma gibi olumlu ruh sağlığı değişkenleriyle pozitif yönde; stres, depresyon ve psikolojik semptomlar gibi olumsuz ruh sağlığı değişkenleriyle negatif yönde ilişkiler gösterdiği belirtilmektedir (Cohen, 2004; McLewin ve Muller, 2006; Wang, Wu ve Liu, 2003).

Sosyal desteğin tanımlanmasında, esasen çok boyutlu bir kavramsallaştırmanın olduğu söylenebilir. Yapılan pek çok farklı tanım, ilişkisel yakınlığı vurgulayan duygusal ve sosyal boyuttan, yalnızca ihtiyaç duyulması halinde başvurulabilecek geçici bir yardımı vurgulayan araçsal veya maddi boyuta kadar geniş bir yelpazeye sahiptir (Duru, 2007; Moreira ve diğ., 2003). Yaygın olarak kabul gören kapsamlı bir tanıma göre ise sosyal destek; bireyin ihtiyaç duyduğu çerçevede, yaşamında ilişki halinde bulunduğu insanlardan algıladığı duygusal, sosyal, araçsal ve bilgisel yardım düzeyine ilişkin algısıdır (Cutrona ve Russell, 1987). Tanımdan da anlaşılabileceği üzere sosyal desteğin kaynakları, bireyin yaşamında yakın bir iletişim halinde olduğu kimselerdir ve bu kimseler de aile üyeleri, arkadaşlar ve bireyin yaşamındaki diğer özel insanlar olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2004).

Sosyal desteğin bir kavram olarak tanımlanmasında önemle vurgulanması gereken bir nokta, algılanan sosyal desteğin somut davranışsal ölçütleri olmayan ve esas olarak bireyin algısı çerçevesinde değerlendirilmesi gereken bir psikolojik değişken olmasıdır (Cutrona ve Russell, 1987). Benzer şekilde vurgulanması gereken diğer bir önemli nokta, bireylerin yaşamlarındaki sosyal kaynakları ne derece destekleyici olarak algılamakta olduklarına ilişkin algılarının zaman boyutunda kararlı bir yapı göstermesidir. Başka bir deyişle, insanların sosyal yaşamda iletişim halinde

bulundukları diğer insanları destekleyici ya da reddedici olarak algılamak gibi genel bir eğilime sahip oldukları savunulmaktadır (Sarason ve diğ., 1991).

Bireylerin yaşamlarındaki sosyal kaynakları destekleyici ya da reddedici olarak algılama eğilimlerinin gelişiminde ise, çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesi oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim alanyazınında sosyal destek algısının gelişiminde güvenli veya güvensiz bağlanma biçimlerinin bulunduğunu gösteren pek çok araştırma bulgusu mevcuttur (Asendorpf ve Wilpers, 2000; Moreira ve diğ., 2003; Priel ve Shamai, 1995; Shahyad ve diğ., 2011). Ayrıca EKAR Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırma sonuçları da çocuklukta ebeveynlerini reddedici olarak algılayan insanların, yetişkinlik yaşamında birlikte oldukları eşlerini de daha reddedici algılama eğiliminde olduklarını göstermiştir (Eryavuz, 2006; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008; Varan, 2005).

Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul veya reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracı bir rolü olabileceğine ilişkin hipotezlerin temelinde, kuramsal olarak her üç değişkenin de gelişiminde ebeveyn-çocuk ilişkisindeki sıcak, destekleyici ve güvenli bağın önemine yapılan vurgu yatmaktadır. Bu üç değişkenin birarada ele alınmasının, EKAR Kuramı'nın da vurguladığı öneriler doğrultusunda hem bireyi, hem bireyin iletişim halinde olduğu diğer insanları, hem de bireyin içinde bulunduğu genel bağlamı dikkate alacağı (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005) ve de psikolojik koşullara ilişkin bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve ilişkisel/sistemik yapıların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesine imkân vereceği düşünülmektedir.

Öte yandan, alanyazınında ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlikteki psikolojik uyum üzerindeki etkilerinin cinsiyet bağlamında farklılaşabildiğine ilişkin bulgular mevcuttur (Caner, 2009; Eryavuz, 2006; Gültekin, 2011). Bunun yanı sıra, bilişsel yapıdaki bir kavram olarak aracılık modelinin merkezinde yer alan ruminasyon değişkeninin esasen kadınlarda daha yüksek düzeylerde gözlenmesi nedeniyle (Nolen-Hoeksema, 2002), araştırma kapsamında oluşturulan hipotetik modelin geçerliğinin hem kız hem de erkek örneklemi açısından karşılaştırılmasının, model üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolünün de değerlendirilmesine imkân vereceği düşünülmektedir.

1.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracı rolünü açıklamaya yönelik bir model geliştirmektir. Ayrıca, geliştirilen model üzerinde cinsiyet değişkeninin herhangi bir farklılaştırıcı rolünün olup olmadığının incelenmesi de araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

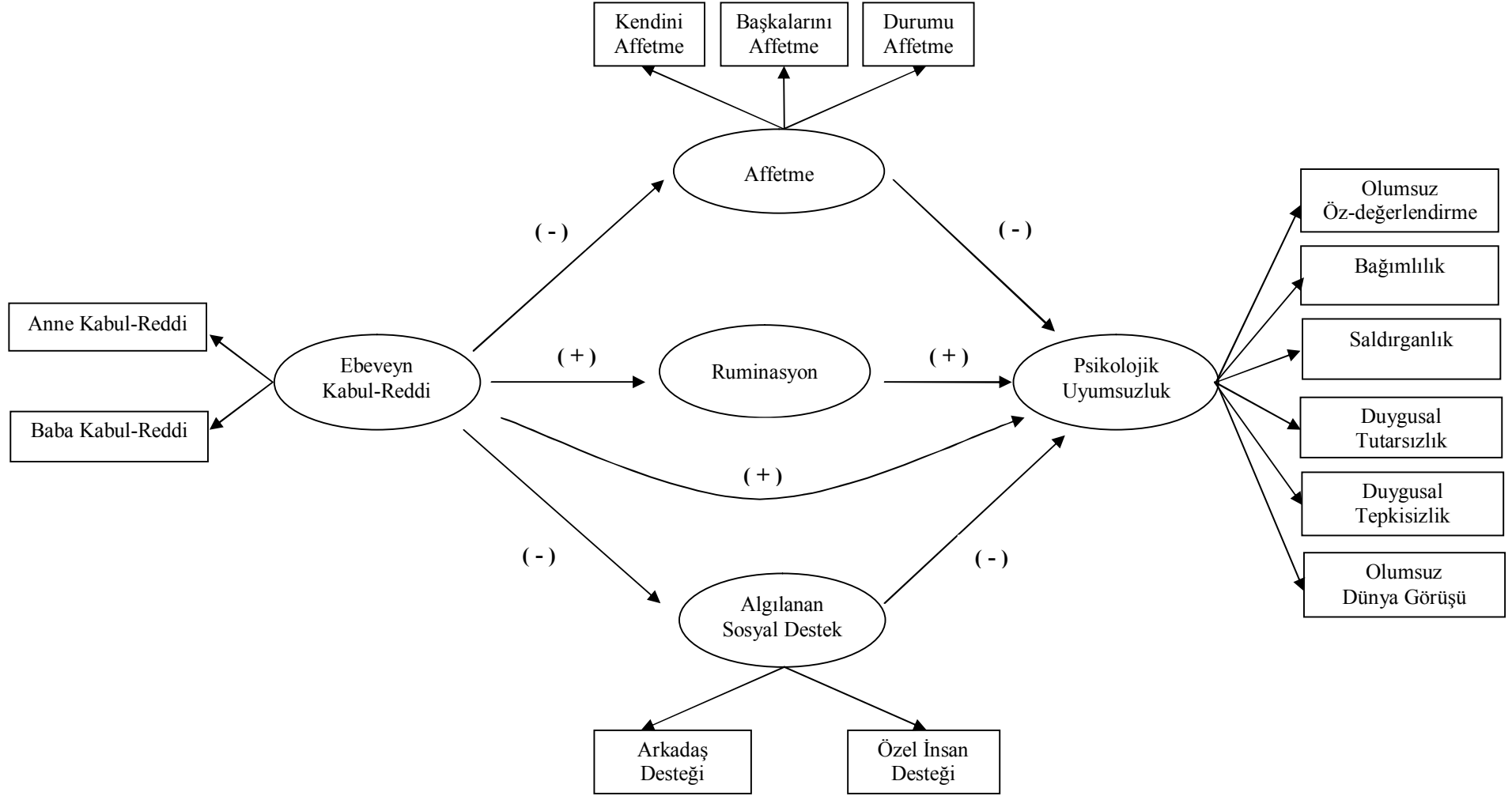
1.2. Hipotezler

Araştırmanın amacı doğrultusunda oluşturulan hipotezler aşağıda sıralanmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul veya reddi*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkilidir.
2. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul veya reddi*, *ruminasyon* ile doğrudan ilişkilidir.
3. *Ruminasyon*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkilidir.
4. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul veya reddi*, *affetme* ile doğrudan ilişkilidir.
5. *Affetme*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkilidir.
6. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul veya reddi*, *algılanan sosyal destek* ile doğrudan ilişkilidir.
7. *Algılanan sosyal destek*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkilidir.
8. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul veya reddi*, *ruminasyon*, *affetme* ve *algılanan sosyal destek* değişkenlerinin aracılığıyla yetişkinlikteki psikolojik uyumla ilişkilidir.

Araştırma hipotezleri doğrultusunda oluşturulan kuramsal model Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırma kapsamında önerilen kuramsal model

1.3. Sayıtlar

Araştırma kapsamındaki katılımcıların veri toplama araçlarını içten ve dürüst olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın bulguları Pamukkale Üniversitesi'nin farklı fakültelerinde öğrenim gören lisans öğrencileriyle sınırlıdır.
2. Bu araştırma kesitsel nitelikte bir çalışma olup, bulguların elde edilme süreci 2013-2014 eğitim-öğretim yılının bahar dönemiyle sınırlıdır.
3. Bu araştırma kapsamında algılanan ebeveyn kabul-reddi retrospektif bir algıyı tanımlamakta olup, algıların geçerliğı katılımcıların çocukluk yıllarına ilişkin hatırladıklarıyla sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Ebeveyn Kabul-Reddi: Bireylerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinde algıladıkları genel bir sıcaklık duygusu (şefkat, sevecenlik, yakın bir ilgi görme, vb.) ebeveyn kabulünü tanımlamaktayken; düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ ihmalkârlık ve belirgin olarak tanımlanamayan bir istenmeme/sevilmeme duygusu ise ebeveyn reddini tanımlamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002).

Psikolojik Uyum: Kişilik özelliklerinin EKAR Kuramı çerçevesinde ileri sürülen yedi olumsuz kişilik özelliğinden (düşmanlık, bağımlılık, olumsuz öz-saygı, olumsuz öz-yeterlik, duygusal tutarsızlık, duygusal tepkisizlik ve olumsuz dünya görüşü) arınık olma düzeyi, bireylerin sahip olduğı genel psikolojik uyumu tanımlamaktadır.

Ruminasyon: Bireylerin yaşadıkları olumsuz duygu durumuna, bu olumsuz duygu durumuna bağılı olarak ortaya çıkan belirtilere ve bu belirtilerin olası nedenlerine veya sonuçlarına pasif ve tekrarlı bir biçimde odaklanma halini tanımlamaktadır (Nolen-Hoeksema, 1991).

Affetme: Kişinin kendisini haksız yere inciten bir başka kişiye karşı duyduğu öfke ve intikam duygularını (*başkasını affetme*); herhangi bir kimsenin sorumluluğundan kaynaklanmayan ve kontrol edilemez bir doğaya sahip olumsuz yaşam olaylarına (doğal afetler, hastalık, vb.) ilişkin isyankâr duyguları (*durumu affetme*); geçmişte kendi yaptığı hatalara ilişkin hissettiği suçluluk ve utanç duygularını (*kendini affetme*) terk edebilmeyi başarmasıdır (Thompson ve diğ., 2005).

Algılanan Sosyal Destek: Bireyin duyduğu ihtiyaç çerçevesinde, yaşamda ilişki halinde bulunduğu insanlardan algıladığı duygusal, sosyal, araçsal ve bilgisel yardım düzeyine ilişkin algısıdır (Cutrona ve Russell, 1987). Sosyal desteğin kaynakları, bireyin yaşamında yakın bir iletişim halinde olduğu kimselerdir ve bu kimseler de aile üyeleri, arkadaşlar ve bireyin yaşamındaki diğer özel insanlar olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2004).

1.6. Araştırmanın Önemi

EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş bu çalışmadan elde edilecek bulguların, psikolojik danışma ve rehberlik alanyazınına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Öncelikle kuramsal varsayımlarının geçerliği tüm dünyada altmıştan fazla ülkede yürütülen kültürlerarası çalışmalarla uzun yıllardır incelenmekte olan önemli bir kuramın (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Britner, 2002; Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012), ülkemiz alanyazını açısından hâlen boşluğu doldurulamamış bir araştırma alanı olma özelliği taşıdığı düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle, ülkemizde EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş araştırmaların sayısı hâlen sınırlı sayıdadır ve bu önemli kuramın ülkemiz örneklemindeki geçerliğine ilişkin daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Ebeveynlerin sergiledikleri tutumların çocukların psiko-sosyal gelişimindeki önemini vurgulayan bilimsel araştırma bulgularına rağmen, günümüzde yeryüzündeki çocukların yaklaşık dörtte biri ebeveynlerinden red algılamaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Şüphesiz, ülkemiz çocukları da dünya ortalamasının biraz aşağısında ya da yukarısında bir değerle, psiko-sosyal gelişimleri üzerinde zedeleyici etkileri bulunan bu olumsuz tablodan etkilenmektedir. Nitekim

Ülkemizde yürütülen çalışmalardan elde edilen bulgular, algılanan ebeveyn kabul-reddinin hem çocukların hem de yetişkinlerin psikolojik uyumları üzerindeki etkilerine ışık tutmaktadır (Işık, 2010; Öngider, 2006; Ünübol, 2011; Yakın, 2011).

Öte yandan, algılanan ebeveyn reddinin olumsuz etkilerini ortaya koyan pek çok araştırma bulgusuna rağmen, ebeveyn reddinin zedeleyici etkilerinden korunabilmeyi başarmış ve yetişkin yaşamında iyi düzeyde psikolojik uyuma sahip bir grubun varlığı da ortadadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bu durumun da ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasında aracı rollere sahip değişkenleri keşfetmeyi amaçlayan çalışmaları anlamlı ve değerli kılacağı düşünülmektedir. Başka bir deyişle, araştırma rneklemi oluşturur genç yetişkinlerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddine yönelik herhangi bir müdahale imknı bulunmasa da, geçmişte yaşanan bu olumsuz yaşantıların etkilerinin bugüne taşınmasında rol oynayan aracı değişkenlerin neler olduğunu detaylarıyla tanımlayıp, bu değişkenlere yönelik müdahaleler geliştirme imknı hâlen bulunabilir.

Bununla birlikte, alanyazınında ebeveyn kabul-reddine ilişkin geçmişte yaşanan bu olumsuz yaşantıların etkilerinin bugüne taşınmasında aracı rolleri olabileceği düşünülen değişkenlere ilişkin sınırlı sayıda araştırma bulgusuna rastlanmaktadır. Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı rolleri incelenecek olan ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin insana ilişkin bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve ilişkisel/sistemik yönleri bütüncül bir kapsamda ele alabileceği düşünülmektedir. Ancak ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek kavramlarına ilişkin hem yurtiçi hem de yurtdışı alanyazınında yürütülen araştırmalar, büyük çoğunlukla bağlanma kuramı üzerinde temellendirilmiştir.

Bu noktada, araştırma bulgularının alanyazınına sunması beklenen önemli bir katkı, bağlanma kuramı ve EKAR Kuramı arasındaki önemli bir farklılaşmaya gönderme yapmaktadır. Bugüne kadar özellikle bağlanma kuramı üzerinde temellendirilmiş araştırmaların anne-ocuk bağını esas almasına karşın, EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş araştırmalarda baba da anne ile eşdeğer önemde bir bağlanma figürü olarak kabul edilmektedir. Bu açıdan EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş bu araştırmanın, temel bir bağlanma figürü olarak ‘baba’nın da bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisini dikkate alacağı düşünülmektedir.

Öte yandan, araştırma örneklemini oluşturan üniversite öğrencilerinin, araştırma kapsamında ‘ebeveyn davranışlarının doğrudan etkisinden uzaklaşmış genç yetişkinler’ olarak kabul edilmesine rağmen, öğrencilerin ebeveynleriyle olan ilişkilerinin etkileri bazı öğrenciler için hâlen güçlü şekilde hissedilmeye devam ediyor olabilir. Bu açıdan araştırma bulgularının, üniversitelerin psikolojik danışma hizmeti veren birimlerinde görev yapan psikolojik danışmanların, ebeveynlerinden yüksek düzeyde red algılayan öğrencilerin sorunlarını daha iyi bir şekilde kavramsallaştırmalarına ve bu öğrencilerin psikolojik uyumlarını arttırmaya yönelik müdahaleler geliştirmelerine yönelik öneriler sunabileceği düşünülmektedir.

Ayrıca bu araştırmadan elde edilecek bulguların, ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracılığı üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin önemli açıklamalar getireceği düşünülmektedir. Nitekim alanyazınında ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkinin kadın ve erkek örneklemelerinde farklılaşabildiğini gösteren araştırma bulguları mevcuttur (Caner, 2009; Eryavuz, 2006; Gültekin, 2011). Benzer şekilde, ruminasyon kavramının esasen kadınlardaki depresif belirtilerin kaynağını açıklamaya yönelik geliştirilmiş bir bilişsel kavram olduğu yeniden hatırlatılabilir (Nolen-Hoeksema ve Jackson, 2001). Bu kapsamda, bu araştırmadan elde edilecek bulguların kadın ve erkek örneklemelerine yönelik farklı müdahale önerilerinin geliştirilmesine imkân vereceği düşünülmektedir.

Araştırma örneklemini oluşturan grubun üniversite öğrencilerinden oluştuğu bir kez daha hatırlanacak olduğunda, örneklem grubunun orta vadeli bir zaman diliminde geleceğin ebeveynleri olmaya adım adım yaklaştıkları da söylenebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde; tıpkı bu araştırmada olduğu gibi, ülkenin genç, dinamik ve yüksek eğitilmiş ebeveyn adaylarına yönelik bulgular sunmayı amaçlayan her bilimsel araştırmanın önemli getirileri olacağına inanılmaktadır. Ayrıca bu araştırmadan elde edilecek bulguların, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesini koruma ve geliştirme amacıyla, hem öğrencilere hem de ebeveynlere yönelik uygulanabilecek önleyici çalışmalara ya da krize müdahale programlarına yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde öncelikle ebeveyn kabul-red kuramı, ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek kavramları hakkında kuramsal açıklamalarda bulunulmuş; devamında araştırma konusu ile ilgili yurtdışında ve yurt içinde yürütülen bazı araştırmalar özetlenmiştir.

2.1. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı

Rohner (2000), ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik sistemli araştırmaların tarihinin 1890'lı yıllara uzandığını, ancak 1930'lu yıllara dek ebeveyn kabul-reddinin nedenlerine ve de sonuçlarına ilişkin doyurucu görgül araştırma bulgularına ulaşamadığını; ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik elde edilen araştırma bulgularının çok büyük bölümünün de psikanalitik kuram temelinde klinik örneklemelerde yürütülen çalışmalardan oluştuğunu ifade etmektedir.

Ebeveynliğin sıcaklık boyutunu araştıran ilk kapsamlı araştırma ise Fels Research Institute tarafından yürütülmüş; 1941 yılında Champney tarafından geliştirilen Fels Davranış Sıklığı Ölçeği 1960'lı yıllara dek yaygın şekilde kullanılmış; ayrıca 1930'lu yıllarda Smith College Studies in Social Work tarafından yürütülen kapsamlı araştırmalar, 1939 yılında Symonds tarafından ebeveyn kabul-reddi üzerine kaleme alınan önemli bir kitap, 1960'lı yıllarda Schaefer tarafından yürütülen ebeveynlik araştırmaları ve de Siegelman tarafından ebeveyn kabul-reddinin çocuklar ve gençler üzerindeki etkilerini konu alan araştırmalar sonucunda; kişilik özellikleri ve davranışlarla ilgili pek çok problemin, ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Rohner, 2000). Ancak bu yıllara dek yürütülen araştırmalar, ebeveyn kabul-reddinin nedenlerini ve de sonuçlarını bir bütün halinde açıklamayı amaçlayan kapsamlı bir kuram temelinde hareket etmenin uzağında kalmış ve Rohner tarafından yürütülen çalışmalar, alanyazınında gözlenen bu kuramsal boşluğu tamamlamayı amaçlamıştır.

Öte yandan Rohner (1999), EKAR Kuramı çerçevesinde yürüttüğü çalışmaların öncesinde; psikoloji, dilbilimi, antropoloji ve biyoloji alanlarında ortaya çıkan insana ilişkin evrensel kuramlara ulaşma çabasından etkilendiğini ifade etmektedir. Piaget'in insanın bilişsel gelişim sürecine ilişkin çalışmalarının pek çok farklı kültürde desteklenmesi; Chomsky, Wexler ve Culicover gibi dilbilimci kuramcılarının tüm insan dillerinin altında yatan genel ve evrensel bir yapının varlığını tartışmaları; Ekman ve Izard gibi araştırmacıların temel insan duygularına ve duyguları tanımlayan yüz ifadelerine ilişkin evrensel sonuçlara ulaşmaları bu gelişmelerden bazılarıdır (Rohner, 1999; 2000).

Psikoloji eğitimi almış olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir antropolog olan Rohner, ebeveyn kabul-reddi üzerine evrenselliğe ulaşmış bir kuram geliştirmek amacıyla sosyal psikolojiyi ve gelişimsel araştırmaları da içeren psikoloji araştırmalarını, kültürlerarası tarama araştırmalarını ve de kültür içi toplumsal araştırmaları kapsayan bir yöntembilimden yararlanmıştır (Rohner, 1999; 2000). Bu süreç çerçevesinde de gerekli verileri ölçekler, görüşmeler ve de davranış gözlemi gibi farklı araçlarla elde etmiştir (Rohner, 2000).

Nihayetinde, EKAR Kuramı ebeveyn kabul veya reddinin başlıca nedenlerini, sonuçlarını ve ilgili değişkenlerini yordamaya ve açıklamaya çalışan ve geçen yıllar içerisinde tüm dünyadaki kültürlerarası araştırmaların destekleyici bulguları temelinde yapılandırılmış bir sosyalleşme kuramı haline gelmiştir (Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012; Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

EKAR Kuramını incelerken, kurama adını veren ebeveynlik kavramının esasen neyi ifade ettiğini açıklamak önemli bir noktadır. EKAR Kuramına adını veren ebeveynlik kavramı, çocuğun biyolojik anne-babası olmanın ötesinde, çocukluk yıllarının büyük çoğunluğu süresince çocuğun temel bakım gereksinimlerini karşılama sorumluluğunu üstlenmiş olan yetişkinleri tanımlamaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenmiş olmayı ebeveynliğin esas koşulu olarak kabul etmesi nedeniyle, EKAR Kuramı çerçevesinde 'anne' ve 'baba' kelimelerinin çok nadir şekilde kullanılmakta olduğu görülmektedir (Rohner, 2000; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Ebeveynlik davranışları üzerine geliştirilmiş bu kuramın tüm dünyada altmıştan fazla ülkede ilgiyle takip edilmesinin başlıca sebebi ise kuramın ileri sürdüğü temel varsayımda yatmaktadır. EKAR Kuramı'nın başlıca varsayımı, çocukluk döneminde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psiko-sosyal gelişiminin eşsiz bir açıklayıcısı olmasıdır (Rohner, 1999; Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008). Buna göre çocuklar; ebeveynlerini sıcak, sevecen, ilgili ve duyarlı olarak algılayabilecekleri gibi, ebeveynlerinin tutumlarını soğuk, saldırgan, ilgisiz veya ihmalkâr olarak da algılayabilmektedirler (Rohner, 2004; Rohner ve Khaleque, 2002).

Ebeveyn kabulü; ebeveynlerin çocuklarına yönelik fiziksel ve sözel ifadelerindeki sıcaklığa, duygusal yakınlığa ve sevgiye atıfta bulunan bir kavramdır. Sıcaklığın ve duygusal yakınlığın fiziksel olarak ifade edilmesi; sarılmayı, okşamayı, onaylayıcı bakışları, öpmeyi, gülümsemeyi, yani sevgi ifadesinin, onaylamanın ve desteğin diğer benzer göstergelerini içermektedir. Sıcaklığın ve duygusal yakınlığın sözel olarak ifade edilmesi ise; övgüyü, iltifatı, çocukla ilgili güzel sözleri, belki de çocuğa şarkılar söylemeyi ya da hikayeler anlatmayı içermektedir (Rohner, 2000).

Ebeveyn reddi ise; ebeveyn kabulünün tam karşı ucunda yer alan bir kavram olarak, ebeveynlerin çocuklarına yönelik davranışlarında sıcaklığın, duygusal yakınlığın ve sevginin yokluğunu ya da ciddi anlamdaki eksikliğini tanımlamaktadır. Ebeveyn reddi; 'düşmanlık ve saldırganlık', 'ilgisizlik ve ihmâl' ve de 'ayrışmamış red' olmak üzere başlıca üç şekilde ortaya çıkmaktadır (Rohner, 2000; Rohner ve Khaleque, 2002). Düşmanlık boyutu; çocuğa yönelik öfke, kin, nefret, kötü niyet gibi içsel duyguları tanımlarken; saldırganlık boyutu çocuğa ilişkin içsel duyguların kendini davranışlarda açığa vurmasını tanımlamaktadır. Saldırganlığın fiziksel olarak ifade edilmesi; vurma, ısırma, itme, sarsma, sıkıştırma, bağlama ve yakma gibi davranışları içermektedir. Saldırganlığın sözel olarak ifade edilmesi ise alay etme, iğneleme, küçümseme, küfürlü konuşma, haksız yere çocuğu suçlama, iftira atma gibi kırıcı ve merhametsiz davranışları içermektedir (Rohner, 2000).

Benzer şekilde ebeveyn reddi başlığı altında ele alınan ilgisizlik boyutu çocuğa ilişkin herhangi bir sorumluluk hissetmemek gibi içsel duyguları tanımlarken, ihmâl boyutu ise çocuğa yönelik ilgisizliğin gözlenebilir davranışlarda açığa vurmasını

tanımlamaktadır. İlgisizlik ve ihmâl boyutu, ebeveynin hem fiziksel yokluğunu hem de psikolojik anlamdaki ulaşılabilirliğini ifade etmektedir. Bu durumda ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik herhangi bir dikkat göstermemekte ve çocuklar kendilerini yapayalnız hissetmektedir (Rohner, 2000).

Ayrışmamış red olarak tanımlanan ebeveyn reddi boyutu ise objektif gözlemlerle ele alındığında ebeveynlerin çocukları için oldukça iyi yaşam koşulları sundukları düşünülen, ancak çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda esasen çocukların ebeveynlerinden psikolojik anlamda ihtiyaç duydukları sevgiyi, değeri ve ilgiyi yeterince karşılayamadıklarını hissettikleri durumları tanımlamaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Bu nokta da ebeveyn kabul-reddine ilişkin geçerli ölçümün nasıl gerçekleştirileceği konusu gündeme gelmektedir. Esasen EKAR Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırmalarda, dış gözlemciler tarafından elde edilen objektif ölçümler ile çocuklardan elde edilen subjektif ölçümler büyük ölçüde tutarlılık göstermektedir. Ancak ebeveyn kabul-reddine ilişkin çocuğun fenomenolojik algısı, ayrışmamış red gibi olguların açığa çıkmasına imkan tanıdığı için EKAR Kuramı açısından daha geçerli bir ölçüm yolu olarak kabul edilmektedir (Rohner, 2000; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Ayrıca sevgi göstergesi olarak kabul edilen ebeveyn davranışlarının kültürden kültüre farklılık göstermesi, ebeveyn kabul-reddine ilişkin gözlemci ölçümünün geçerliğini zayıflatılabilmektedir. Bu nedenle de ebeveynin sergilediği davranışın doğrudan çocuğun fenomenolojik algısında yarattığı anlamın anlaşılmasına çalışılması, ebeveyn kabul-reddinin daha geçerli bir yöntemle ölçülebilmesine imkan tanımaktadır (Rohner, 2000).

EKAR Kuramı, ebeveyn kabul veya reddinin başlıca nedenlerini, sonuçlarını ve de ilgili değişkenlerini yordamaya ve açıklamaya çalışan kapsamlı bir kuram olarak 'Sosyo-Kültürel Altkuram', 'Kişilik Altkuramı' ve 'Başa Çıkma Altkuramı' olarak adlandırılan üç altkuramdan oluşmaktadır (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

2.1.1. Sosyo-Kültürel Altkuram

Ebeveyn kabul-reddine ilişkin davranışların geliştiği ve sürdürüldüğü sosyo-kültürel bağlamı incelemeyi amaçlayan bu altkuram; (a) iklim ve doğa koşulları gibi etkenleri içeren doğal yaşam çevresinin, (b) ailenin ve toplumun devamını sürdüren sosyal sistemlerin, (c) şu an ebeveyn olan bireylerin çocukluklarında maruz kaldıkları ebeveynlik davranışlarının, (d) ebeveyn-çocuk etkileşiminde çocuğun mizacında getirdiği kişilik özelliklerinin, (e) bireyin gelişimsel yaşantılarının, (f) yetişkinliğe ulaşıldığında sahip olunan kişilik özelliklerinin ve (g) toplumun dini inançlarını, geleneklerini, sanat ve müzik geleneklerini içeren kurumsallaşmış anlatıların ebeveyn kabul-reddi üzerindeki rolünü incelemektedir (Rohner, 1999; 2000).

Bu geniş araştırma sahasında yanıt aranan sorulardan bir tanesi "Tüm dünyada neden bazı ebeveynler çocuklarına karşı sıcak, sevecen ve ilgili bir tutumla yaklaşırken, diğer ebeveynler çocuklarına karşı soğuk, düşmanca ya da ilgisiz bir tutumla yaklaşmaktadır? Bu durum bazı psikolojik, ailesel ve toplumsal faktörlerle ilişkili midir?" şeklinde ifade edilebilir. Yürütülen araştırmalarda yanıtı aranan bir diğer soru ise "Bir toplumun sahip olduğu genel davranış, değer ve inanç sistemleri, toplumun üyeleri olan ebeveynlerin çocuklarına karşı daha fazla kabul edici ya da daha fazla red edici olmalarını nasıl etkilemektedir?" şeklinde ifade edilebilir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Sosyo-kültürel alt kuram çerçevesinde ulaşılan temel bulgular; çocukların genel olarak ebeveyn reddi yaşadığı kültürlerde, toplumun dini inanışlarını içeren doğaüstü dünyanın düşmanca, güvenilmez ve kötü niyetli bir şekilde betimlendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, ebeveynlerin (özellikle de annelerin) çocuklarını eşlerinden ayrı ve sosyal destekten yoksun olarak yetiştirmeleri, ebeveynlerin yaşça genç olmaları ve de ebeveynlerin maddi durumlarının zayıf olması gibi koşullar, ebeveyn reddini ciddi şekilde artıran sosyo-kültürel etmenler olarak ortaya çıkmaktadır (Rohner, 1999; 2000).

2.1.2. Kişilik Altkuramı

EKAR Kuramı'nın en temel varsayımlarını içeren kişilik altkuramı, ebeveyn kabul veya reddinin bireylerin kişilik özellikleri üzerindeki olası etkilerini incelemektedir. Bu amaçla yanıt aranan temel sorulardan bir tanesi "Tüm dünyada farklı kültürlerden çocukların ebeveyn kabul veya reddine benzer tepkiler verip vermedikleri"dir. Bu çalışma alanında yanıt aranan bir diğer soru ise "Çocuklukta algılanan kabul veya reddin etkilerinin, yetişkinlik döneminde ne derece süreceği"dir (Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012).

Kişilik altkuramı, EKAR Kuramı'nın çok sayıdaki kültürlerarası araştırma bulgusuyla da desteklenen en gelişmiş altkuramıdır (Khaleque ve Rohner, 2002; Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012; Rohner ve Britner, 2002). Kişilik altkuramı yukarıda ifade edilen iki temel soruya; "ebeveynlerinden algıladıkları kabul veya reddin çocukların psikolojik uyumları üzerinde tüm dünyada benzer etkiler yaptığı" ve daha da önemlisi "çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin etkisinin yetişkinlik döneminde de hissedilmeye devam ettiği" yanıtını vermektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Ebeveyn kabulü ve ebeveyn reddi kavramları aynı doğru üzerindeki birbirine zıt uçları tanımlıyor olsa da ebeveyn reddinin çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi, ebeveyn kabulünün olumlu etkisinden çok daha güçlü şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ebeveynlerin çocuklarına sundukları sıcaklık, duygusal yakınlık ve sevgi duygusu, çocukların psikolojik anlamda uyumlu bireyler olarak gelişmesini tek başına garantileyemezken, ebeveynlerin çocuklarına yönelik soğuk, saldırganca ve ihmalkârca davranışlar sergilemeleri, çocukların psikolojik uyumlarını olumsuz yönde etkilemeye yetmektedir (Rohner, 2000). Buna göre ebeveynlerinden red algılayan çocuk veya yetişkinler kişilik özellikleri olarak; daha öfkeli veya saldırgan tutumlar sergileyen, benliklerine ve yeterliklerine ilişkin daha olumsuz değerlendirmelere sahip, duygularını paylaşmakta ya da duygularını kontrol etmekte zorlanan ve genel olarak dünyaya ve yaşama daha karamsar bakan insanlar haline gelmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Ebeveyn kabul-reddinin, bireylerin psikolojik uyumları üzerinde etki gösterdiği kişilik özellikleri; (a) düşmanlık/saldırganlık, (b) bağımlılık, (c) olumsuz öz-saygı, (d)

olumsuz öz-yeterlik, (e) duygusal tepkisizlik, (f) duygusal tutarsızlık ve (g) olumsuz dünya görüşü olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 2000; Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

2.1.2. 1. Düşmanlık/Saldırganlık

EKAR Kuramı bağlamında ele alındığı haliyle düşmanlık; nefret, öfke, kin gibi içsel duyguları tanımlamaktadır. Saldırganlık ise bireyin içindeki düşmanca duyguların bir diğerini fiziksel ya da psikolojik anlamda yaralayacak şekilde dışa vurulmasını tanımlamaktadır. Saldırganlığın daha dolaylı bir şekilde dışa vurulması ise surat asma, somurtma, oyalanma, engel çıkarma gibi davranışlarla ortaya çıkmakta ve bu durum pasif saldırganlık olarak tanımlanmaktadır. Ebeveyn reddi yaşayan çocukların, öfkelerini kontrol etmekle ilgili problemler yaşamaları söz konusudur. Ebeveyn reddinin soğukluk ya da ihmâl boyutlarından ziyade özellikle düşmanlık ve saldırganlık boyutlarıyla hissedilmesi, çocukların düşmanca, saldırganca veya pasif saldırganca davranışlar geliştirmesi üzerinde oldukça etkilidir (Rohner, 2000).

2.1.2. 2. Bağımlılık

EKAR Kuramı bağlamında ele alındığında bağımlılık; bireyin önemli kabul ettiği diğer insanlardan olumlu tepkiler almasına dönük duygusal bir ihtiyacı tanımlamaktadır. Çocuklar karşılaştıkları güçlükler karşısında ebeveynlerinden sevgi ve destek görme ihtiyacındadır ve yetişkinlikte de birey için önemli olan diğer insanlardan ilgi ve destek istemenin daha farklı yöntemleri kullanılmaktadır. Ebeveynlerinin düşmanca, soğuk veya ihmalkâr davranışları nedeniyle çocukların yaşamlarında karşılaştıkları problemleri aşma noktasında sürekli olarak diğer insanların desteğini arama eğiliminde olacağı iddia edilmektedir (Rohner, 2000).

Ancak belirtmek gerekir ki bağımlılık, ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu kabul edilen kişilik özelliklerinden en karmaşık olanıdır. Şöyle ki, ihtiyaç duydukları anlarda ebeveynlerinden bekledikleri duygusal desteği alamamak, çocuklar için oldukça yaralayıcı bir duygudur ve bu tür bir durumun sürekliliği karşısında çocukların da bir süre sonra problemlerini aşmak konusunda hiç kimsenin desteğini talep etmemeye başlamaları söz konusudur. Bu durumda, bireyi hayal kırıklığından ve duygusal

yaralanmalardan koruyan savunmacı bir bağımsızlığın (defensive independence) geliştiği söylenebilir. Sonuç olarak da, ebeveyn reddi ve bağımlılık arasında doğrusal (linear) bir ilişkiden ziyade, eğrisel (curvilinear) bir ilişkinin var olduğu kabul edilmektedir (Rohner, 2000).

2.1.2. 3. Olumsuz Öz-Değerlendirme

(Olumsuz Öz-Saygı ve Olumsuz Öz-Yeterlik)

EKAR Kuramı bağlamında ele alınan bir kişilik özelliği olarak olumsuz öz-değerlendirme; birbirleriyle oldukça yakından ilişkili boyutlar olan olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik boyutlarının biraraya gelmesiyle oluşturulmuştur. Esasen olumsuz öz-saygı boyutu, bireyin benliğine yönelik bir değersizlik algısını; olumsuz öz-yeterlik ise bireyin benliğine yönelik olumsuz bir yetkinlik algısını tanımlamaktadır. Çocukların benliklerine yönelik algılarının, esasen kendileri için önemli gördükleri diğer insanların algılarına göre şekillendiği düşünüldüğünde; ebeveynleri tarafından sevgiye lâyık görülmeyen, değersiz ve yetersiz bir varlık olarak algıladığını düşünen bir çocuğun, benliğine ilişkin algısı da büyük olasılıkla ebeveynleriyle aynı doğrultuda olacaktır (Rohner, 2000).

Öte yandan, olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik boyutları her ne kadar farklı kavramsallaştırmalara sahipse de, gerçekleştirilen pek çok araştırmada bu iki boyutun olumsuz öz-değerlendirme başlığı altında birleştiği görülmektedir (Rohner, 2000). Nitekim ülkemizde gerçekleştirilen araştırmalarda da bu iki alt boyut olumsuz öz-değerlendirme başlığı altında birleşmiştir (Varan, 2003).

2.1.2. 4. Duygusal Tepkisizlik

Duygusal tepkisizlik, bireyin bir diğer insana ilişkin hissettiği sıcaklık veya duygusal yakınlık gibi duyguları açıkça ve özgürce ifade edebilme yeteneğinden uzak olmasını tanımlamaktadır. Ebeveyn reddi yaşayan çocukların, sevginin nasıl ifade edileceğini bilememeleri söz konusudur, çünkü sevginin diğer insanlara nasıl gösterileceğini öğrenebilecekleri bir modelle karşılaşmamışlardır. Duygusal tepkisizlik gösteren bireyler, duygusal yaralanmalardan korumak amacıyla kendilerini diğer insanlardan yalıtmış haldedirler. Diğerleriyle olan iletişimleri çoğunlukla sınırlı ve

duygusal olarak savunmacı bir görünümdeydir. Kimi durumlarda sosyal ve arkadaş canlısı görünebilseler de, bu sıcakkanlı görünüm gerçekten yakın bir ilişkiye girebilme yeteneğiyle karıştırılmamalıdır (Rohner, 2000).

2.1.2. 5. Duygusal Tutarsızlık

Bir kişilik özelliği olarak duygusal tutarsızlık; yaşamdaki küçük aksilikler, zorluklar ve başarısızlıklar karşısında bireyin duygularını kontrol edebilme yeteneğini kaybetmesini tanımlamaktadır. Duygusal tutarlılığa sahip bireyler; üzgün, kaygılı, endişeli veya gergin bir hale gelmeden günlük yaşamın stres ve zorluklarının üstesinden gelebilmektedirler. Duygusal tutarlılığa sahip bireyler, duygusal stres altındayken dahi sakinliklerini sürdürmeyi ve öfkeye kapılmamayı başarabilmektedir. Diğer yandan duygusal tutarsızlığa sahip bireyler, gün içinde oldukça sık değişen bir ruh haline sahiptirler ve sergiledikleri öngörülemez duygular sıcakkanlıktan düşmanlığa uzanabilmektedir. Duygusal anlamda tutarsızlık sergileyen bireyler, hafif yaşam zorlukları karşısında kolayca çöküş yaşayabilmekte, olayların bekledikleri şekilde gerçekleşmemesi durumunda ise öfkeli ve keyifsiz hale gelebilmektedir. Ebeveyn reddinin, çocukların ego gelişimlerini sekteye uğrattığı ve çocuklarda güçlü bir ego gelişimini engellediği düşüncesiyle; ebeveynlerinden kabul algılayan çocuklarla kıyaslandığında, ebeveyn reddi algılayan çocukların günlük yaşam stresiyle başa çıkmada daha fazla zorlanmaları söz konusudur (Rohner, 2000).

2.1.2. 6. Olumsuz Dünya Görüşü

EKAR Kuramı bağlamında taşıdığı anlamla dünya görüşü; yaşamın, evrenin ve de varoluşun doğasına ilişkin olumlu ya da olumsuz yöndeki genel bir değerlendirmeyi tanımlamaktadır. Olumlu dünya görüşüne sahip bir birey; yaşamı temel olarak iyi, güvenli, dostça ve mutlu bir değerle algılamaktayken; olumsuz dünya görüşüne sahip bir birey açısından yaşamın doğası temel olarak kötü, güvensiz, düşmanca, belirsiz ve tehlikelidir. Dünya görüşü, esasen varoluşun niteliğine ilişkin bireysel bir algıyı tanımlamaktadır. Ebeveyn reddi yaşayan çocukların, aileleriyle yaşadıkları olumsuz deneyimlerin neticesinde yaşamın niteliğine ilişkin vardıkları genel yargının olumsuz bir dünya görüşünü betimlemesi söz konusudur (Rohner, 2000).

2.1.3. Başa Çıkma Altkuramı

Ebeveyn kabul veya reddinin çocuk ve yetişkinlerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisine ilişkin destekleyici pek çok bulgunun varlığına rağmen, ebeveynlerinden yüksek düzeyde kabul algıladıkları halde psikolojik uyumları beklenen düzeyin altında olan çocuk ve yetişkinlerin var olduğu da bir gerçektir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Sıcak, sevecen ve ilgili ebeveynler tarafından yetiştirilmiş olmalarına rağmen, ebeveyn reddi yaşayan çocuk veya yetişkinlerle benzer psikolojik sorunlar gösteren bu kişiler kuramsal bağlamda ‘sorunlu’ (troubled) kişiler olarak adlandırılmaktadır.

Bunun tam tersi şekilde, ebeveynlerinden yüksek düzeyde red algıladıkları halde psikolojik uyumları görece iyi durumda olan bir grubun üyeleri de ‘baş ediciler’ (copers) olarak adlandırılmaktadır (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Rohner (2000), ebeveyn reddi yaşayan çocukların yaklaşık %80’lik bir bölümünde reddin olumsuz etkilerinin kuramsal olarak da beklendiği gibi açıkça gözlemlendiğini, ancak ebeveyn reddi yaşayan diğer %20’lik kesim üzerinde reddin beklenen olumsuz etkilerine rastlanmadığını ifade etmektedir. Bu durum da başa çıkma altkuramının yanıtını aradığı, "neden bazı çocuk ve yetişkinler ebeveynlerinden algıladıkları red ile daha etkin bir biçimde baş edebilirken, diğerlerinin reddin olumsuz etkilerini daha yoğun bir şekilde hissetmekte olduğu" sorusunu gündeme getirmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002).

Rohner (2000), ebeveyn reddinin olumsuz etkileriyle başa çıkmayı başarmış görünen bireyler konusunda da iki ayrı gruptan bahsetmeyi gerekli görmektedir. ‘Baş ediciler’ olarak adlandırılan gruptaki bireylerden bazıları ‘araçsal baş ediciler’ (instrumental copers), diğerleri ise ‘duygusal baş ediciler’ (affective copers) olarak tanımlanmaktadır. Araçsal baş ediciler, görünürde ebeveyn reddinin olumsuz etkilerine rağmen hayatta oldukça başarılı bir kariyer edinmiş, ancak esasen duygusal yaralanmalarını sarmayı tam olarak başaramamış bireyleri tanımlamaktadır. Duygusal baş ediciler ise ebeveyn reddinin psikolojik dünyalarında yarattığı duygusal yaralanmaları aşabilmiş bireyleri tanımlamaktadır. Baş ediciler olarak adlandırılan grup da, esasen duygusal baş edicileri ifade etmektedir.

Baş ediciler ile ilgili Rohner (2000) tarafından özellikle vurgulanan bir diğer nokta, bu bireylerin çocukluklarında kendilerini ebeveynlerinin reddedici davranışlarına karşı koruyan dayanıklı bir zırha sahip olmadıklarıdır. Şüphesiz ki, bu bireyler de çocukluklarında duygusal olarak yaralanmışlardır. Ancak bu bireylerin 'baş ediciler' olarak tanımlanmasının esas nedeni de, duygusal yaralanmalarıyla diğer bireylere göre daha etkili şekilde başa çıkmayı başarmış olmalarıdır.

Başa çıkma altkuramı, ebeveyn reddinin olumsuz etkileriyle mücadele edebilmenin, bireylerin sahip olduğu bazı sosyo-bilişsel yeteneklerde aranması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu sosyo-bilişsel yeteneklerden ilki, açık şekilde ayrılmış bir benlik algısına sahip olmaktır. Benlik algılarını, kendileri için önemli olan diğer bağlanma figürlerinden başarılı bir şekilde ayırmayı başarmış kimselerin, benliklerini değerlendirirken başkalarının değil, kendi düşünce ve duygularını esas alacakları, böylece ebeveynlerin olumsuz tutumlarına rağmen benlik algılarını korumayı başaracakları beklenmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Ayrılmış benlik algısı aynı zamanda, bir diğer önemli sosyo-bilişsel yetenek olan öz-belirlemenin önemli bir boyutudur. Öz-belirleme düzeyi yüksek bireylerin, ebeveyn reddinin olumsuz etkileri karşısında kendilerini pasif ve çaresiz hissetmek yerine, kendi yaşamlarına ilişkin genel bir kontrol duygusuna ve yaşamlarının gidişatına ilişkin kendi başlarına karar verebilme yeterliğine sahip olarak daha etkin baş ediciler olmaları beklenmektedir (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Ebeveyn reddi ile başa çıkmada öne çıkan üçüncü önemli özellik, yaşamda karşılaşılan her olayı kişiselleştirmemek, diğer bir deyişle her can sıkıcı olayı kişisel olarak algılamamaktır. Yaşamda karşılaştıkları her türlü stres verici olayın veya durumun kendinden kaynaklandığını düşünenler, aynı zamanda olumsuz bir 'ben-merkezci' algıya sahiptirler (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bu kişiler muhtemelen, ebeveyn reddi gibi sarsıcı bir durumun nedenini, yalnızca kendi davranışlarındaki hatalarda arama eğiliminde olacaklardır. Yaşamlarında karşılaştıkları olumsuz olayları benliklerinden uzak bir biçimde yorumlayan kişilerin ise ebeveyn reddiyle genel olarak daha etkin şekilde baş edebilecekleri düşünülmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005).

Ayrıca ebeveynlerinin dışında sıcak, ilgili ve destekleyici bir bağlanma figürünün varlığı da ebeveynlerden algılanan red ile başa çıkmada son derece yardımcı bir durum olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, yaşamın ilerleyen yıllarında edinilen mesleki başarılar, iyi arkadaşlara sahip olmak, mutlu bir evlilik yaşamak ya da başarılı bir psikoterapi sürecinden geçmek gibi olaylar da ebeveyn reddinin olumsuz etkilerini hafifletebilmektedir (Rohner ve Khaleque, 2005). Ancak tüm bu olumlu yaşantıların varlığına rağmen, ebeveynlerinden red algılayan kişilerin psikolojik uyumları, sevgi dolu ve destekleyici bir aile ortamında yetişmiş ve yetişkinlikte de olumlu yaşam koşulları elde etmiş kişilerin sahip olduğu psikolojik uyum düzeyi kadar iyi olamamaktadır (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Öte yandan, açıkça belirtmek gerekir ki başa çıkma altkuramı hem öne sürülen kuramsal varsayımlar, hem de görgül araştırma bulguları açısından EKAR Kuramı'nın en az gelişmiş çalışma alanı olarak kabul edilmektedir (Rohner ve Khaleque, 2002; Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Yukarıda da bahsedildiği gibi, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin olası etkilerinin, ebeveyn davranışlarının doğrudan etkilerinden uzaklaşılan yetişkinlik döneminde de devam ediyor oluşu, ebeveyn kabul veya reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin başka psikolojik değişkenler aracılığıyla sürdüğüne işaret etmektedir. Bu bağlamda, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık rolüne sahip değişkenlerin neler olabileceği sorusuna kapsamlı bir yanıt arama isteği, bu araştırmanın temel hareket noktasını oluşturmaktadır.

2.2. Ruminasyon Kavramı

İnsanlar yaşadıkları duygusal acılar karşısında sahip oldukları duyguları inkâr edebilir veya duyguları üzerine düşünmekten kaçınabilirler. Belki de hızlı şekilde eyleme geçip, çevresel şartları dönüştürerek duygularını değiştirebilir; sosyal destek arayışına yönelebilir ya da yaşadıkları duygusal acılar üzerine pasif ve tekrarlayıcı bir şekilde düşünmeyi tercih edebilirler (Nolen-Hoeksema, 2004).

Yaşamdaki benzer olumsuz deneyimler karşısında neden bazı insanların psikolojik olarak daha uyumsuz tepkiler geliştirdiklerine ilişkin önemli bir yanıt, insanların sahip olduğu ruminatif düşüncelerde aranmaktadır (Nolen-Hoeksema, 1991;

Morrow ve Nolen-Hoeksema, 1990; Nolen-Hoeksema, 2000). Her şeyden önce, insan kendisi üzerine düşünebilme yeteneğine sahip olan tek canlı türüdür ve buna göre insana ilişkin psikolojik değişkenlerin bilişsel yapılardan bağımsız olarak incelenmesi oldukça eksik bir bakış açısı olacaktır (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Belirtmek gerekir ki, ruminasyon kavramının tanımlanmasında kuramsal görüşlere bağlı farklılıklar söz konusudur. Nolen-Hoeksema (1991) tarafından geliştirilen Tepki Stilleri Kuramı çerçevesinde ruminasyon; kişilerin yaşadığı olumsuz duygu durumuna, bu olumsuz duygu durumuna bağlı olarak ortaya çıkan belirtilere ve bu belirtilerin olası nedenlerine veya sonuçlarına pasif ve tekrarlı bir biçimde odaklanma halini tanımlamaktadır. Öte yandan, Matthews ve Wells (2004) tarafından geliştirilen Öz-Düzenleyici Yürütücü İşlev Kuramı (Self-Regulatory Executive Function Theory) çerçevesinde ele alındığında ruminasyon; bireyin ideal benliği ile gerçek benliği arasındaki uyumsuzluk durumuna karşı, üst-bilişsel inançlar tarafından yürütülen öz-düzenleyici bir başa çıkma mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Benzer şekilde, Martin ve Tesser (1996) tarafından geliştirilen Amaca Dönük İlerleme Kuramı (The Goal Progress Theory) çerçevesinde de ruminasyon; bireyin tamamlanmamış, bitirilmemiş ya da yarım kalmış bir amaca ulaşmasına yardımcı olacak kaynakların yeniden değerlendirildiği bir öz-düzenleme mekanizması olarak tanımlanmaktadır.

Ruminasyon kavramının tanımlanmasına yönelik ileri sürülen son iki görüşün, ruminasyonu esasen problem çözücü bir öz-düzenleme mekanizması olarak kavramsallaştırdığı görülmektedir. Nolen-Hoeksema'nın (1991) ise tam tersine, ruminasyonu bireyin problem çözme becerilerini sekteye uğratan, bireyin psikolojik uyumu üzerinde olumsuz etki yapan ve işlevsel olmayan bir bilişsel meşguliyet olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır (Brotman ve Derubeis, 2004). Mevcut araştırmanın, ebeveyn kabul-reddinin yanı sıra bireylerin psikolojik uyumunu olumsuz etkileyen diğer olası değişkenlerin rolünü incelediği göz önüne alındığında; araştırmanın amacına uygun olan kavramsallaştırmanın Nolen-Hoeksema (1991) tarafından gerçekleştirildiği düşünülmüş ve araştırma konusu bağlamında ruminasyon kavramının tepki stilleri kuramı çerçevesinde temellendirilmesi uygun görülmüştür.

Tepki Stilleri Kuramı çerçevesinde yürütülen önemli bir tartışma, ruminasyonun depresif belirtilere hangi etki mekanizmaları aracılığıyla yol açtığı konusunda

yaşanmaktadır. Öncelikle, ruminatif eğilimleri olan bireyler yaşamlarındaki olayları anlamlandırırken depresif duygu durumundaki olumsuz düşüncelerle hareket etmekte, geçmişe ilişkin olumsuz olayları daha fazla anımsama eğilimi göstermekte, yaşamlarının büyük çoğunluğunun kötü anılarla dolu olduğuna inanmakta ve geçmiş, şimdiki zamanı ve geleceği daha karamsar bir şekilde yorumlamaktadır (Lyubomirsky, Caldwell ve Nolen-Hoeksema, 1998; Lyubomirsky ve Tkach, 2004).

Benzer şekilde, ruminatif eğilimleri olan bireyler hayatlarındaki olumsuz yaşantıları edilgen bir tutumla yorumlamaya çalışmakta, bu olumsuz yaşantıların üzücü sonuçları üzerine tekrarlı bir biçimde odaklanmakta, ancak bu sorunun çözümü için herhangi bir adım atmamaktadırlar. Bu açıdan pasif ve edilgen bir başa çıkma mekanizması olan ruminasyon, düşük problem çözme becerileriyle de ilişkilidir (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1995; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Düşük problem çözme becerilerinin yanı sıra, ruminasyonun yol açtığı bir diğer sorun, başa çıkma davranışı için harekete geçmedeki isteksizliktir. Bireyin sürekli olarak kendine ve depresif duygularına odaklanması, olumsuz duygu durumunun süreklilik kazanmasına ve bireyin başa çıkma davranışında bulunması konusunda motivasyonunun düşmesine yol açmaktadır (Lyubomirsky ve Tkach, 2004; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Ruminasyonun yol açtığı bir diğer önemli sorun, sosyal destekteki azalma ile kendini göstermektedir. Ruminatif eğilimleri yüksek bireylerin diğerleriyle kıyaslandığında daha fazla sosyal destek arayışı içinde oldukları; ancak aile, arkadaş ve diğer insanlarla ilişkilerine zarar verici şekillerde hareket ettikleri ve sahip oldukları olumsuz duygu durumu nedeniyle sosyal çevrelerinde daha az istenen bireyler olarak algılandıkları görülmektedir (Lyubomirsky ve Tkach, 2004; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Özetlemek gerekirse; ruminasyonun olumsuz düşünme, zayıf problem çözme becerisi, başa çıkma davranışlarında isteksizlik ve sosyal destekteki azalma aracılığıyla depresif belirtilerin ortaya çıkmasına yol açtığı söylenebilir (Lyubomirsky ve Tkach, 2004; Nolen-Hoeksema, 2004; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Ruminasyon kavramının depresif belirtilerin gelişiminde üstlendiği role ilişkin ileri sürülen açıklamalarla birlikte; ruminasyon kavramının, depresif belirtilerin ortaya çıkmasında rolü olduğu kabul edilen diğer benzer bilişsel süreçlerden hangi özelliklerle farklılaştığı sorusu önem kazanmaktadır. Alanyazınında, depresif belirtilerin gelişiminde ruminasyona benzer tanımsal içeriklere sahip oldukları görülen başlıca bilişsel değişkenlerin; 'olumsuz otomatik düşünceler' (negative automatic thoughts), 'kendine odaklanmış dikkat' (self-focused attention) ya da 'kişisel farkındalık' (private self-consciousness) ve 'endişe' (worry) olduğu söylenebilir (Papageorgiou ve Wells, 2004).

Öncelikle, depresyon kavramı Beck'in Bilişsel Terapisi çerçevesinde geçmişe ilişkin kişisel kayıplar ve başarısızlıklarla ilgili temaları içeren düşüncelerle tanımlanmakta ve bu açıdan olumsuz otomatik düşüncelerin içeriği de kişisel kayıp ve yetersizlik temalarını içermektedir. Ruminasyon ise olumsuz duyguların nedenleri ve anlamları üzerine bir sorgulamayı içermektedir. Benzer şekilde, olumsuz otomatik düşünceler daha kısa süreli ve gelip geçici bir yapıdayken, ruminasyon uzun süre tekrarlı olarak sürüp giden bir yapıyla tanımlanmaktadır (Nolen-Hoeksema, 2004; Papageorgiou ve Wells, 2004).

Bir diğer bilişsel değişken olarak kendine odaklanmış dikkat kavramının odağı, başarısızlık durumu karşısında bireyin gerçek benliği ile ideal benliği arasındaki tutarsızlığı azaltmaya çalışmak iken; ruminasyonun bir başarısızlık durumunun yokluğunda dahi pasif bir problem çözme yöntemi olarak ortaya çıkabilmesi söz konusudur. Benzer şekilde, kişisel farkındalık kavramı olumsuz duygu durumundan bağımsız olarak, bireyin sürekli şekilde kendini analiz etmesini tanımlamakta iken; ruminasyon kavramı temelde olumsuz duygulanımın nedenleri ve sonuçları üzerine yürütülen bir sorgulamayı tanımlamaktadır (Nolen-Hoeksema, 2004; Papageorgiou ve Wells, 2004). Nitekim kişisel farkındalık değişkeni kontrol edildiğinde, depresif duygu durumu ruminasyon tarafından anlamlı şekilde yordanabilmekte, ancak ruminasyon değişkeni kontrol edildiğinde bireysel farkındalık değişkeni depresif duygu durumunun anlamlı bir yordayıcısı olmaktan çıkmaktadır (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1993).

Ruminasyon kavramıyla benzer şekilde olumsuz duygu durumlarına yol açan ve tekrarlayıcı yapıdaki bir diğer bilişsel değişken, endişe kavramıdır. Endişe kavramı,

bireyin zihnindeki olumsuz duygulanımla yüklü, görece kontrol edilemeyen düşünceler ve imajlar zinciri olarak tanımlanmaktadır ve sonucu belli olmamakla birlikte, bazı olumsuz sonuçlar taşıma olasılığı bulunan bir konu üzerinde problem çözmeye yönelik zihinsel bir meşguliyet durumunu yansıtmaktadır (Borkovec, Robinson, Pruzinsky ve DePree, 1983'den akt. Papageorgiou ve Wells, 2004). Ruminasyon kavramını, tanımsal içerik olarak kendisiyle oldukça yakın bir anlama sahip olan endişe kavramından farklılaştıran önemli bir nokta ise; endişe kavramının daha çok gelecek yönelimli bir sorgulamayı, ruminasyonun ise daha çok geçmiş ve şimdiki zamana yönelik bir sorgulamayı içermesidir. Bu açıdan, endişe kavramı daha çok gelecekte gerçekleşme olasılığı bulunan bir tehlikeye karşı hazırlık yapmaya yönelik bir bilinci tanımlarken, ruminasyon kavramı yaşanmış olayların derindeki anlamlarını kavramaya, içgörü kazanmaya ve problemleri çözmeye yönelik bir bilinci tanımlamaktadır (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Ruminasyon kavramının, genel olarak bireylerin iyi oluşları ile negatif yönde ilişkiler gösteren diğer bilişsel değişkenlerle yakın bir anlama sahip olmasına ve de depresif duygu durumunun oldukça önemli bir yordayıcısı olarak kabul edilmesine rağmen, insanların neden ruminasyon yapmaya devam ettikleri de bir diğer önemli tartışma konusudur. Bu noktada, bireylerin ruminatif eğilimler göstermelerinde etkili olan bir kavramın, bireylerin sahip oldukları kişilik özellikleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Ruminasyonun, kişiliğin özellikle nevrozizm boyutuyla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmekte, ancak kişiliğin nevrozizm boyutu kontrol edildiği halde, ruminasyon depresif duygu durumunun anlamlı bir yordayıcısı olmaya devam etmektedir (Nolen-Hoeksema, 2004). Bu açıdan ruminasyon, nevrozizm ile depresif duygu durumu arasındaki ilişkide aracı bir değişken olarak kabul edilmektedir.

Bireylerin ruminatif eğilimler göstermelerinin olası nedenlerinden bir diğeri de daha önceki tanımlarda da belirtildiği gibi ruminasyonun problem çözmeye dönük bir öz-düzenleme mekanizması olarak kabul edilmesiyle ilgilidir (Martin ve Tesser, 1996; Wells ve Matthews, 2004). Nitekim, ruminatif eğilimleri yüksek bireylerin, ruminasyonun geçmişteki hatalarını fark etmelerine, kendilerine ve davranışlarına ilişkin bir içgörü kazanmalarına ve yaşamlarındaki gerçek koşullarla yüzleşmelerine yardımcı olduğuna inandıkları, ancak bu bireylerin, yaşamlarındaki problemlere çözüm

retme konusunda yeterince başarılı olamadıkları görülmektedir (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1993; Nolen-Hoeksema, 2004). Bu noktada, ruminasyonun bireyler tarafından pasif ve edilgen bir problem çözme yöntemi olarak tercih edildiği ve bu tercihin esasen bireyleri problemlerini çözmek üzere eyleme geçme sorumluluğundan kurtardığı düşünülmektedir (Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008).

Yaşamda karşılaşılan sorunlara karşı pasif, edilgen ve işlevsel olmayan bir tepki olarak kabul edilen ruminasyonun, bir problem çözme yöntemi olarak özellikle kadınlar tarafından daha fazla tercih edildiği görülmektedir (Johnson ve Whisman, 2013; Nolen-Hoeksema, 2002). Öte yandan, depresyon ve cinsiyet ilişkisini inceleyen araştırmaların ulaştığı tutarlı bir bulgu da; depresyona bağlı belirtilerin erkeklere göre kadınlarda iki kat fazla yaygınlıkta olmasıdır (Nolen-Hoeksema, 1987; 2002). Esasen Tepki Stilleri Kuramı'nın önemli bir hipotezi de depresif duygu durumuna bağlı belirtilerin erkeklere göre kadınlarda iki kat daha yaygın olmasının, kadınların erkeklerden daha fazla ruminasyon yapmalarından kaynaklandığı şeklinde (Nolen-Hoeksema, 2002).

Bu konuda yıllar içinde ulaşılan genel sonuç; kadınların erkeklere oranla daha fazla ruminasyon yaptıkları ve ruminasyon düzeyindeki cinsiyet farklılığının depresyon düzeyine ilişkin anlamlı bir farklılığa yol açtığıdır. Ancak ruminatif eğilimler, kadınlarda depresyonun iki kat daha yaygın olarak gözlenmesinin tek açıklayıcısı değildir (Johnson ve Whisman, 2013; Nolen-Hoeksema, 2004). Nitekim Nolen-Hoeksema (2004) da, kadınların depresyona daha yatkın olmalarının tek nedeni olarak ruminatif eğilimleri görmediğini, ancak kadınların depresyona daha yatkın olmalarının nedenlerinden birinin ruminatif eğilimler olduğunu belirtmektedir.

Ruminatif eğilimlerin cinsiyete göre değişim göstermesine ilişkin genel bir çıkarımı ifade etmek gerekirse, ruminatif eğilimlerin kadınları pasif bir döngünün içine soktuğu ve depresif duygu durumuna yol açan problemlerinin üstesinden gelme yeteneklerini zayıflattığı düşünülmektedir (Nolen-Hoeksema, 2004). Bu noktada, ruminatif eğilimler konusunda gözlenen cinsiyete bağlı farklılaşmanın kaynağının ne olabileceği sorusu gündeme gelmektedir.

Öncelikle, ruminatif eğilimler konusunda gözlenen cinsiyete bağlı farklılaşmanın kaynağının; erkeklerle kıyaslandığında, düşük gelir düzeyi ve doyum verici olmayan evlilikleri sürdürme gibi süreğen stres kaynaklarına kadınların daha fazla

maruz kalmalarıyla ilişkili olduğu görülmektedir (Nolen-Hoeksema, 2004). Bunun yanı sıra, Nolen-Hoeksema ve Jackson (2001) tarafından yürütülen araştırmada, olumsuz duyguların kontrol edilmesine ilişkin inançların, ilişkilerin duygusal tonu konusunda sorumluluk duymanın ve olumsuz yaşam olayları üzerindeki kontrolün ruminatif eğilimler konusundaki cinsiyete bağlı farklılaşmanın anlamlı aracılığı olduğu bulunmuştur. Buna göre kadınların üzüntü, korku, öfke gibi duyguların kontrol edilmesinin zor olduğu yönündeki inançlarının, onları duyguları dönüştürmeye yönelik aktif problem çözme yöntemleri yerine, ruminasyon gibi pasif problem çözme yöntemlerine yöneltmektedir. Benzer şekilde, olumsuz yaşam olayları üzerinde daha az kontrollerinin bulunduğu yönündeki inançları da, kadınları daha fazla ruminasyon yapmaya yöneltmektedir. Bunun yanı sıra, insanlarla olan ilişkilerinin duygusal tonu konusunda ve de iyi ilişkilerini sürdürmede kadınların kendilerini daha fazla sorumlu hissetmelerinin, kadınlardaki ruminatif eğilimin bir diğer kaynağını oluşturduğu söylenebilir.

2.3. Affetme Kavramı

Affetme, uzun süre teolojik incelemeler kapsamında ele alınan bir kavram olmuş ve psikoloji alanyazınının affetmeyi bilimsel bir düzlemde değerlendirme çabaları ancak son yıllarda ilgi çeken bir konu haline gelmiştir. Bununla birlikte, affetmenin başlı başına bir terapötik faktör olarak psikolojik danışma uygulamalarında kullanılabileceğini tartışan araştırmaların sayısında önemli bir artış gözlenmektedir (Al-Mabuk, Enright ve Cardis, 1995; Bugay ve Demir, 2012; Elliott, 2011; Ergüner-Tekinalp ve Terzi, 2012; Graham, Enright ve Klatt, 2012; Hill, 2001; Lander, 2012; Lin, Enright ve Klatt, 2013; Vitz ve Meade, 2010).

Affetme kavramının araştırmacılar tarafından üzerinde uzlaşmış net bir tanımı bulunmasa da, öncelikle affetmenin ne olmadığı üzerine genel bir kabule ulaşılmış olduğu söylenebilir. Buna göre affetme; görmezden gelmek (haksızlığa uğramayı kabul etmek), yaşananlara mazeret bulmak (hatalı kişinin iyi bir nedeni olduğunu kabul etmek), unutmak (yaşananları hafızadan silmek) ya da inkâr etmek (hâlihazırdaki koşullarla yüzleşmekten kaçmak) değildir (Enright ve Coyle, 1998'den akt. McCullough ve Witvliet, 2001).

Yaygın bir tanıma göre affetme; kişinin kendisini haksız yere inciten başka birine karşı duyduğu kırgınlığı, olumsuz yargıları ve umursamaz davranışları, karşı taraf hak etmese de şefkat, cömertlik, hatta sevgi gibi hislerin beslenmesiyle isteyerek terk etmesidir (Enright, Freedman ve Rique, 1998). Bir diğer benzer tanıma göre affetme; bireyin kendisini inciten kişiye karşı intikam duygularından vazgeçmesini, bu kişiye karşı daha az kaçınan davranmasını ve bu kişiye karşı daha hoşgörölü ve iyi niyetli hisler geliştirmesini tanımlamaktadır (McCullough, Pargament ve Thoresen, 2000).

Affetmeyi ağırlıklı olarak romantik ilişkiselliği içeren bir bağlamda ele alan bir başka tanıma göre ise affetme, içsel yaraları sarmak ve ilişkiyi yeniden yoluna koymak için bireyin kendisini inciten kişiye karşı hissettiği öfke ya da intikam duygularından vazgeçmesidir (Hargrave ve Sells, 1997). Ancak bu tanımdan farklı olarak pek çok kuramcının üzerinde uzlaştığı bir nokta, affetmenin her durumda affedilen kişiyle yeniden barışmayı veya biraraya gelmeyi gerektirmemesidir (Freedman, 1998).

Affetmenin kavramsallaştırılmasıyla ilgili yürütölen bir diğör tartışma, affedilecek olanın kim olduğıuyla ilgilidir (Bugay, Demir ve Delevi, 2012). Yukarıda da bahsedildiğı haliyle, bu güne dek yapılan tanımlar affetmeyi kişilerarası bir süreç olarak tanımlamakta ve söz konusu affetme olduğunda, bireyin dışında mutlaka affedilecek bir başka kişinin varlığı aranmaktadır. Oysa daha kapsamlı bir yaklaşım, bireylerin bazen geçmiş yaşantılarıyla ilgili olarak affedemedikleri kişinin, bizzat kendileri olduğunu savunmaktadır. Daha genel bir ifadeyle, bireyler olumsuz yaşam deneyimleriyle ilgili olarak kimi durumlarda kendilerini suçlama eğiliminde olabilmekte, utanç ve günahkârlık hisleriyle kendilerini affetmede zorlanabilmektedirler (Thompson ve diğ., 2005).

Bunun yanı sıra, bireyler kontrolleri dışında gelişen ve genel olarak belirli bir kimseden kaynaklanmayan bağlamsal koşulları affetmek ve yaşadıkları durumu kabullenmekle ilgili de problemler yaşamaktadır. Bireyler, herhangi bir kimseden kaynaklanmayan ve kontrol edilemez bir doğaya sahip olumsuz yaşam olaylarını (doğal afetler, hastalık vb.) kabullenmede ve bu olaya bağı hissettikleri isyankâr duyguları terk etmede zorlanabilirler (Thompson ve diğ., 2005).

Bu durumda tanımın kapsamı yeniden ele alınacak olduğunda affetme; kişinin kendisini haksız yere inciten bir başka kişiye karşı duyduğu öfke ve intikam duygularını

(*başkasını affetme*); herhangi bir kimsenin sorumluluğundan kaynaklanmayan ve kontrol edilemez bir doğaya sahip olumsuz yaşam olaylarına (doğal afetler, hastalık, vb.) ilişkin isyankâr duyguları (*durumu affetme*); geçmişte kendi yaptığı hatalara ilişkin hissettiği suçluluk ve utanç duygularını (*kendini affetme*) terk edebilmeyi başarmasıdır (Thompson ve diğ., 2005).

Diğer yandan, affetme tanımlarının bilişsel, duygusal ve davranışsal etkileşimleri içerdiği görülmektedir (Bugay, 2010; Ergüner-Tekinalp ve Terzi, 2012). Kimi durumlarda affetme, yalnızca bilişsel düzeyde alınan bir karar olarak kabul edilebilir. Ancak bilişsel düzeyde alınan bu karar, bireyin kendisini inciten kişiye karşı hissettiği acı hislerden kurtulmasını her zaman sağlamayabilir. Bu açıdan affetmenin gerçek anlamda başarılabilmesi, bireyin kendisini inciten kişiyi duygusal anlamda da affedebilmesiyle, başka bir deyişle bireyin bu kişiye karşı hissettiği intikam ve öfke gibi olumsuz duyguları terk etmesiyle mümkün görünmektedir (Elliott, 2011). Nitekim affetme müdahalelerinin etkililiğinin incelendiği bir meta-analiz çalışmasında, duygusal düzeyde affetmeyi amaçlayan uygulamaların, bilişsel düzeyde affetmeyi amaçlayan uygulamalara göre daha etkili sonuçlar verdiği rapor edilmiştir (Baskin ve Enright, 2004).

Affetmenin kavramsallaştırılmasında yürütülen diğer bir ayırım, affetmeyi durumsal bir tepki ya da genel bir yatkınlık olarak değerlendirmekle ilgilidir (Bugay, Demir ve Delevi, 2012; McCullough ve Witvliet, 2001; Root ve McCullough, 2007). Affetmeyi durumsal bağlamlarla ilişkilendiren görüş, affetmeyi belirli bir olaya özgü verilen tepkinin niteliği olarak değerlendirmektedir. Örneğin bu yaklaşıma göre affetme, evlilik ilişkisinde yaşanan bir aldatma olayında mağdur eşin vereceği tepkinin niteliği bağlamında incelenecektir (McCullough ve Witvliet, 2001). Yaşadıkları mağduriyet karşısında bireylerin intikam arayışına yönelmeleri, yaşadıkları mağduriyetin yaşamlarına ciddi olumsuz etkisinin olması, karşı tarafın kendilerine bilerek ve isteyerek zarar vermiş olduğuna inanmaları ve karşı tarafın pişmanlık gösterme ya da özür dileme davranışında bulunmaması affetmeyi zorlaştıran başlıca faktörler olarak görülmektedir (Enright ve diğ., 1991; Girard ve Mullet, 1997).

Affetmeyi kişisel bir yatkınlık ya da genel bir eğilim olarak değerlendiren görüşe göre ise bireyler yaşamlarında belirli bir kararlılığa ulaşmış bir affetme eğilimine

sahiptirler ve bazı kimseler yaşamlarında diğerlerine oranla daha affedici bir kişilik özelliğine sahiptirler (Berry ve diğ., 2001). Bu konuda da bir kişilik özelliği olarak düşük düzeyde uyum ve yüksek düzeyde nevrozizm, yüksek düzeyde narsizm, düşük düzeyde empatik eğilim ve yüksek düzeyde ruminatif eğilim de affetmeyi zorlaştıran diğer faktörler arasında sayılmaktadır (McCullough ve Witvliet, 2001; Palanski, 2012).

Affetmenin çoğu zaman kolay başarılabilir bir yapıya sahip olmaması nedeniyle bireylerin uğradıkları haksızlıklar ile ilgili hissettikleri duygusal acılarından kurtulmalarına yardımcı olmayı amaçlayan bazı etkili affetme modelleri geliştirilmiştir (Baskin ve Enright, 2004; Lander, 2012; Root ve McCullough, 2007). Bu modellerden bazıları kendini mağdur olarak algılayan bireyin, kendisine bu haksızlığı yaşatan diğer bireyi affetmesine yönelik bireysel bir yardım sürecini tanımlarken (Enright ve diğ., 1991; McCullough ve Worthington, 1995; Walton, 2005); bazı modeller de mağdur ile bu mağduriyete yol açan ve çoğunlukla aile üyesi olan diğer bireylerin yardım almaya birlikte geldikleri bir affetme sürecini tanımlamaktadır (Madanes, 1990; Worthington ve Drinkard, 2000).

Affetmeyi kolaylaştırmayı amaçlayan çeşitli modellerin sahip olduğu ortak görüş ise affetmenin bireyin ruh sağlığı açısından oldukça önemli bir kavram olduğudur. Nitekim affetme kavramını psikoloji alanyazını açısından bu denli önemli hale getiren önemli bir neden, affetme eğiliminin benlik saygısı, kendini kabul, umut, algılanan kontrol ve yaşam doyumu gibi pek çok olumlu ruh sağlığı değişkeniyle pozitif yönde; öfke, ruminasyon, utanç, suçluluk, kaygı ve depresyon gibi olumsuz ruh sağlığı değişkenleriyle negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermesidir (Cosgrove ve Kontsam, 2008; Maltby, Day ve Barber, 2004; McCullough ve Witvliet, 2001; Root ve McCullough, 2007). Daha genel bir sonuç olarak; affetmenin başarısız olduğu durumlarda kişilerarası ilişkilerde ortaya çıkan kaçınanlığın ve intikam arayışının psikopatoloji ve diğer ruh sağlığı bozuklukları riskini yükselttiği, öfke duygusuyla birlikte strese bağlı fiziksel belirtileri arttırdığı ve de bireylerin bilişsel performanslarında düşüşe yol açtığı söylenebilir (Root ve McCullough, 2007).

Bu araştırma kapsamında affetmenin, ebeveyn kabul veya reddi ile psikolojik uyum ilişkisinde aracı rolünün olabileceği hipotezinin, kuramsal ve araştırma bulgularına dayalı kabul edilebilir gerekçeleri bulunduğu düşünülmektedir. Daha önce

de ifade edildiği gibi, ebeveyn kabul veya red algısı geçmişe dönük bir değerlendirmeyi içermektedir ve ruminasyon kavramında olduğu gibi affetme kavramı da ağırlıklı olarak geçmişten kaynaklanan olumsuz duyguları terk edememe eğilimini tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, ebeveyn reddi gibi geçmişte yaşanan olumsuz bir durumun olumsuz etkileri, affetme eğilimi düşük kimseler için hâlen devam ediyor olabilir.

Bu konudaki bir diğer kuramsal gerekçe, bireylerin sahip olduğu affetme eğilimlerinin düşük ya da yüksek olmasında, çocukluk yıllarında algılanan ebeveyn tutumlarının ve ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesinin etkili olabileceği hipotezini esas almaktadır (Hill, 2001; McCullough ve Witvliet, 2001; Vitz ve Meade, 2011). Yetişkin örneklemelerinden elde edilen araştırma bulguları da ebeveynlerle kurulan yakın bağın kalitesine göre şekillendiği düşünülen güvenli veya güvensiz bağlanmanın, bireylerin affetme düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı olduğunu göstermektedir (Burnette ve diğ., 2007; Lawler-Row ve diğ., 2006; Webb ve diğ., 2006).

Ayrıca, affetme romantik ilişkilerde, ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, arkadaş ilişkilerinde ve işyerlerinde yaşanan mağduriyetlerle ilgili derin duygusal acılara sahip insanlara yardımcı olmada son derece önemli bir kavram olarak kabul edilmektedir (Baskin ve Enright, 2004). Son dönemlerde giderek güçlenen bir yaklaşım, affetmenin romantik ilişkilerde olduğu kadar, ebeveyn-çocuk ilişkisinde yaşanan duygusal yaralanmalara müdahalede etmede de başlı başına bir terapötik işlem olarak uygulanabileceğini savunmaktadır. Al-Mabuk, Enright ve Cardis (1995) tarafından ebeveynlerinden algıladıkları red düzeyi yüksek üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan affetme müdahalesinin, öğrencilerin ebeveynlerine karşı tutumlarında ve kaygı, umut ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı etki yaptığı belirtilmektedir. Benzer şekilde Graham, Enright ve Klatt (2012) tarafından boşanmış ebeveynlerin çocukları olarak büyüyen yetişkinlere yönelik hazırlanan affetme müdahalesinin, katılımcıların kaygı düzeyi ve ebeveynleriyle olan ilişkilerinin kalitesini de anlamlı düzeyde etkilediği rapor edilmektedir. Lin, Enright ve Klatt (2013) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada, yüksek düzeyde güvensiz bağlanma özelliklerine sahip üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan affetme müdahalesinin etkililiği incelenmiş ve katılımcıların sürekli kaygı, umut ve benlik saygısı düzeylerinde anlamlı gelişmeler gözlenmiştir.

2.4. Sosyal Destek Kavramı

Sosyal bir varlık olan insan, yaşamında kabul görebileceği ilişkiler arayışı içindedir ve diğer insanlarla etkileşim halinde olma isteği, esasen insanın doğumundan ölümüne dek süren varoluşsal bir ihtiyacı tanımlamaktadır (Horney, 1990; Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Bu açıdan EKAR Kuramı'nda da vurgulandığı üzere, insanın sahip olduğu bu temel gereksinim yalnızca çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişkiyle sonlanan bir süreç değildir (Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005). Diğer insanlarla kurulan yakın ilişkiler, bireyin doyum aldığı bir yaşam sürmesine katkıda bulunabilmekte ve yine yaşamında etkileşim halinde bulunulan insanlardan alınan sosyal destek, bireyin karşılaşılabileceği problemleri aşabilmesi konusunda gerçekten önemli bir etken olabilmektedir (McLewin ve Muller, 2006; Shahyad ve diğ., 2011; Wang, Wu ve Liu, 2003). Bu durumun tam tersine, bireyin yaşadığı çevrede ihtiyaç duyduğu yeterli güven, ilgi ve desteğin olmayışı veya bireyin sosyal izolasyona maruz kalması ise ruh sağlığını tehdit eden önemli bir risk faktörü olarak kabul edilmektedir (Brugha, 1995; Horney, 1990).

Sosyal destek kavramı tanımlanırken, çok boyutlu bir kavramsallaştırma yapılmaktadır. Sosyal destek kavramının tanımlanmasına yönelik tartışmalarda öne çıkan temel başlıklardan biri, sosyal desteğin ne tipte bir yardımı içerdiğidir. Öyle ki, sosyal destek kavramının kişilerarası ilişkilerde yakınlığı ve güveni içeren duygusal bir yardım olarak tanımlanmasının yanı sıra, bireye ihtiyaç duyduğu bilgileri sunmayı ve pratik çözümler önermeyi içeren araçsal bir yardım olarak tanımlanması da söz konusudur. Bu noktada sosyal destek, günlük sosyal ilişkiler bağlamında sunulan bir yardım olarak tanımlanacağı gibi, yalnızca kriz durumlarında ihtiyaç duyulan bir yardım olarak da tanımlanabilir (Brugha, 1995; Duru, 2007; Moreira ve diğ., 2003; Veiel, 1985). Benzer şekilde, bireyin ihtiyaç duyduğu sosyal desteği hangi kaynaklardan karşılamakta olduğu da önemli bir tartışma konusu olmakla birlikte, genel olarak sosyal desteğin kaynakları yaşamda yakın bir etkileşim halinde olunan önemli kimselerdir ve bu kimseler de aile üyeleri, arkadaşlar ve diğer özel insanlar olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2004).

Sosyal destek kavramının tanımlanması bağlamında yapılan bir diğer önemli tartışma ise sosyal desteğin ölçümüyle ilgilidir. Buna göre sosyal desteğin ölçümünde objektif koşulların varlığının esas alınması "alınan sosyal destek" (received social support) kavramını, bireyin subjektif algısının esas alınması ise "algılanan sosyal destek" (perceived social support) kavramını tanımlamaktadır (Brewin, 1995; Brugha, 1995; Haber, Cohen, Lucas ve Baltes, 2007). Nitekim, bu konuda yürütülen bir meta-analiz çalışması da alınan sosyal destek ile algılanan sosyal destek ölçümleri arasında orta düzeyde bir korelasyon bulunduğunu ve bu iki kavramın birbirinden farklı yapılar olduğunu göstermektedir (Haber, Cohen, Lucas ve Baltes, 2007).

Bu durumda yaygın olarak kabul gören kapsamlı bir tanıma göre algılanan sosyal destek; bireyin duyduğu ihtiyaç çerçevesinde yaşamında ilişki halinde bulunduğu insanlardan aldığı duygusal, sosyal, araçsal ve bilgisel yardım düzeyine ilişkin algısıdır (Cutrona ve Russell, 1987). Algılanan sosyal destek üzerine gerçekleştirilen kapsamlı incelemelerde; bireyin yaşamındaki sosyal kaynaklardan algıladığı desteğin yaşam doyumu, iyi oluş, benlik saygısı, uyum ve başa çıkma gibi olumlu ruh sağlığı değişkenleriyle pozitif yönde; stres, depresyon ve psikolojik semptomlar gibi olumsuz ruh sağlığı değişkenleriyle negatif yönde ilişkiler gösterdiği belirtilmektedir (Cohen, 2004; McLewin ve Muller, 2006; Wang, Wu ve Liu, 2003).

Algılanan sosyal desteğin ruh sağlığı üzerindeki etkilerinin hangi mekanizmalar aracılığıyla ortaya çıktığı konusu da sosyal desteğin işlevi ile ilgili tartışmaları gündeme getirmektedir. Bu noktada, sosyal destek algısının bireye düzenli bir şekilde olumlu yaşantılar sağladığı ve bireyi toplum içinde sosyal yönden ödüllendirdiği; bireye stresli anlarda sunduğu araçsal veya duygusal destekle ruh sağlığını koruyucu bir başa çıkma yardımı sunduğu; bireyin kendini daha değerli hissetmesine ve yaşamı üzerindeki kontrol duygusunu korumasına yardımcı olduğu söylenebilir (Lloyd, 1995).

Sosyal desteğin bireyin iyi oluşu üzerindeki önemli etkilerine rağmen, bireylerin sosyal desteğe ihtiyaç duyduklarını ifade etmelerini engelleyen ve sosyal destek arayışlarını kısıtlayan bazı bilişsel süreçlerin varlığı söz konusudur. Brewin (1995), bireylerin sosyal destek arayışlarını engelleyen önemli bir bilişsel kavramın, sosyal yeterlik algısı olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre bireylerin kendi sosyal yeterliklerine ilişkin inançları utanma, yalnızlık ve sosyal anksiyete duygularının eşlik

ettiği sosyal bir geri çekilmeye yol açmakta; çoğu durumda da bireyler bu sosyal geri çekilmenin nedenini kendileriyle ilgili, kararlı ve kontrol edilemez özelliklere yüklemektedir.

Brewin (1995) bireylerin sosyal destek arayışlarını engelleyen bir diğer bilişsel sürecin sosyal karşılaştırma konusunda yaşandığını ifade etmektedir. Bu noktada, bireyler esasen kendilerini sosyal açıdan yeterli kimseler olarak görseler dahi sahip oldukları problemlerin diğer insanlar tarafından küçümseneceği veya kendilerinin anormal insanlar olarak görüleceği kaygısıyla sosyal destek aramaktan ve insanlarla etkileşime girmekten kaçınmaktadır. Bu durumda bireyler yalnızca kendi sorunlarına benzer sorunlara sahip kimselerle iletişim kurmaya başlamakta ve sosyal etkileşimleri büyük oranda kısıtlanmaktadır.

Benzer şekilde, Brewin (1995) tarafından bireylerin sosyal destek arayışlarını engellediği ileri sürülen bir diğer durum, diğer insanlardan yardım talep etmenin birey tarafından benlik saygısını tehdit eden bir durum olarak algılanmasıdır. Diğer insanlardan gelen yardımların kendisini güçsüz göstereceğine yönelik inançlar, bireyin sosyal ilişkilerinde kaçınan davranmasına ve yalnızlaşmasına yol açmaktadır.

Öte yandan, algılanan sosyal destek kavramıyla ilgili vurgulanması önemli olan bir nokta, bireylerin yaşamlarındaki sosyal kaynakları ne derece destekleyici olarak algılamakta olduklarına ilişkin algılarının zaman boyutunda kararlı bir yapı göstermesidir. Başka bir deyişle, insanların sosyal yaşamda etkileşim halinde bulundukları diğer insanları destekleyici ya da reddedici olarak algılamak gibi genel bir eğilime sahip oldukları görülmektedir (Brewin, 1995; Brugha, 1995; Sarason ve diğ., 1991).

Araştırma bulguları, bireylerin sosyal yaşamlarındaki çok önemli değişimlere rağmen algılanan sosyal destek düzeyinin kararlı bir yapıya sahip olduğunu ve bireylerin sosyal çevrelerindeki ilişkileri destekleyici ya da reddedici olarak algılamalarında esasen kendi içsel süreçlerinin daha önemli bir rol oynadığı göstermektedir (Brewin, 1995). Bu noktada, bireyin diğerlerine ilişkin içsel temsillerinin önemli bir rol üstlendiği ve yaşamındaki insanlarla kuracağı olası ilişkilere dair beklentilerinin sosyal desteğe ilişkin algının esas belirleyicisi haline geldiği ileri sürülmektedir.

Bireylerin yaşamlarındaki sosyal kaynakları destekleyici ya da reddedici olarak algılama eğilimlerinin gelişiminde ise çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesi oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Brewin, 1995; Brugha, 1995; Champion, 1995). Nitekim alanyazınında, sosyal destek algısının gelişiminde güvenli veya güvensiz bağlanma biçimlerinin bulunduğunu gösteren pek çok araştırma bulgusu mevcuttur (Asendorpf ve Wilpers, 2000; Moreira ve diğ., 2003; Priel ve Shamai, 1995; Shahyad ve diğ., 2011). Ayrıca EKAR Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırma sonuçları da çocuklukta ebeveynlerini reddedici olarak algılayan insanların, yetişkinlikte birlikte oldukları eşlerini de daha reddedici algılama eğiliminde olduklarını göstermiştir (Eryavuz, 2006; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008; Varan, 2005). Bu açıdan değerlendirildiğinde, algılanan sosyal destek ve ebeveyn kabul-reddine ilişkin öne sürülen görüşlerdeki kuramsal örtüşmenin ve bu kuramsal örtüşmeyi destekleyen araştırma bulgularının varlığının, algılanan sosyal desteğin ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı bir rolü olabileceği hipotezini güçlendiren gerekçeler olduğu söylenebilir.

2. 5. İlgili Araştırmalar

EKAR Kuramı çerçevesinde temellendirilmiş oldukça fazla sayıdaki araştırmanın özellikle yurtdışı alanyazınında son derece önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Ancak belirtmek gerekir ki, EKAR Kuramı çerçevesinde temellendirilmiş araştırmaların büyük çoğunluğu ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi inceleyen kişilik altkuramıyla ilgili çalışmaları kapsamaktadır (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Britner, 2002; Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012).

Öte yandan, alanyazınında oldukça sınırlı sayıdaki araştırma bireylerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlenen değişkenlerin neler olabileceğini incelemektedir. Bu nedenle, araştırmanın bu kısmında EKAR Kuramı çerçevesine temellendirilmiş ve esasen ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlenen değişkenlerin neler olabileceğini inceleyen sınırlı sayıdaki araştırma özetlenmiştir. Ancak, araştırma bulgularının tartışılmasında

yaşanabilecek bu sınırlılığın aşılmasında önemli katkı sağlayacağı düşünülerek; araştırma değişkenlerine benzer diğer değişkenler üzerinde yürütülen bazı önemli araştırmalar da incelenmiştir. Bu kapsamda, ebeveyn-çocuk etkileşiminin önemini vurgulayan bağlanma kuramı araştırmaları önemli bir kaynak olmuştur. Bireylerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide aracılık rolleri incelenen araştırmaların sunumunda; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek sıralamasına benzer şekilde bilişsel, duyuşsal ve ilişkisel/sistemik değişkenler sıralamasına dikkat edilmeye çalışılmıştır.

2.5.1. Araştırma Konusuyla İlgili Yurt Dışında Yapılmış Bazı Araştırmalar

Ruijten, Roelofs ve Rood (2011) lise öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, ebeveyn ve arkadaş ilişkisine dair bağlanma kalitesi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar, bağlanma biçimlerinin hem ruminasyon hem de depresif belirtileri anlamlı şekilde yordadığını göstermektedir. Buna göre arkadaşlarla olan ilişkinin kalitesi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide ruminasyonun tam aracı rolü üstlendiği, ebeveynlere duyulan güven ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide ise ruminasyonun kısmi aracılık rolü üstlendiği görülmüştür.

Burnette ve diğerleri (2009) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada bağlanma biçimleri, ruminasyon, affetme, empati ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi bir yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelemiştir. Araştırma sonucunda güvensiz bağlanma biçimlerinin, bireylerin affetme eğilimleri üzerinde negatif yönde yordayıcı bir rolü olduğu ortaya çıkmıştır. Yapısal eşitlik modeli çerçevesinde ulaşılan bulgular incelendiğinde; kaçınan bağlanma ile affetme arasındaki ilişkide empatinin tam aracı bir rol üstlendiği, ayrıca empati ve affetmenin, kaçınan bağlanma ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide de tam aracı rolünün olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, kaygılı bağlanma ile affetme arasındaki ilişkide ruminasyonun kısmi aracı rolü üstlendiği, ayrıca ruminasyon ve affetmenin, kaygılı bağlanma ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide de kısmi aracı rolü üstlendiği bulunmuştur.

Ysseldyk, Matheson ve Anisman (2007) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada ruminasyon, affetme, intikam eğilimi ve psikolojik sağlık arasındaki ilişki incelemişlerdir. Araştırma sonucunda affetme ve depresif duygulanım arasındaki ilişkide ruminatif düşüncelere dalmanın aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Benzer şekilde; ruminatif düşüncelere dalma, affetme ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide de aracı bir rol üstlenmiştir. Öte yandan, affetme ile negatif korelasyon gösteren intikam eğilimi ve psikolojik sağlık arasındaki ilişkide ruminatif düşüncelere dalmanın aracı rolü doğrulanmamıştır.

Burnette ve diğerleri (2007) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri iki ayrı çalışmada; bağlanma biçimleri, ruminasyon ve affetme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Birinci çalışmada affetme eğiliminin bağlanma biçimine dayalı bir farklılaşma gösterip göstermediği incelenmiş; çalışma sonucunda güvenli bağlanma biçimine sahip bireylerden oluşan grubun affetme eğilimi düzeylerinin, güvensiz bağlanma (korkulu, saplantılı, kayıtsız) biçimlerine sahip bireylerin oluşturduğu diğer gruptan anlamlı şekilde yüksek olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, üniversite öğrencilerinden oluşan ayrı bir grup üzerinde yürütülen ikinci çalışmada ise kişilerarası incinmeler karşısında gösterilen öfke tepkilerini tanımlayan öfkeli ruminasyonun, güvensiz bağlanma biçimleri ile affetme arasındaki ilişkideki aracılığı incelenmiştir. Buna göre korkulu, saplantılı ve de kayıtsız bağlanma biçimleri ile affetme arasındaki ilişkide öfkeli ruminasyonun aracı bir rol üstlendiği görülmüştür.

Barber, Maltby ve Macaskill (2005) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, öfkeli ruminasyon ve affetme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda öfkeli ruminasyon ve affetme arasında orta düzeyde ve negatif yönde bir korelasyon bulunduğu görülmüştür. Ruminasyona ilişkin öfkeli anılar alt boyutunun kendini affetmenin önemli bir yordayıcısı olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, ruminasyona ilişkin intikam düşünceleri alt boyutu da başkalarını affetmenin önemli bir yordayıcısı olmuştur. Buna göre geçmişte yaşanan olaylarla ilgili öfkeli anılara sahip olmanın, bireyin geçmişteki olaylara ilişkin suçluluk duygularının devam etmesine yol açtığı; bireyin geçmişte yaşanan kırgınlıklara ilişkin intikam düşüncelerini sürdürmesinin de başkalarına yönelik affedici tutumlar geliştirmesini engellediği görülmüştür.

Berry, Worthington, O'Connor, Parrot-Ill ve Wade (2005) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri dört ayrı çalışmada; ruminasyon, affetme, olumlu ve olumsuz duygulanım arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda affetme ile sürekli öfke, düşmanlık, korku, intikama yönelik ruminasyon ve kişiliğin nevrotizm boyutu arasında negatif yönde korelasyonlar olduğu bulunmuştur. Buna karşın, affetme ile kişiliğin kabul ve dışadönüklük boyutları ve empatik eğilim arasında pozitif yönde korelasyonlar elde edilmiştir. Öte yandan, affetme ile öfke arasındaki ilişkide ve affetme ile intikam arayışı arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Ancak affetme ile korku ve affetme ile kaçınan tutumlar arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı bir rolünün bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca depresif ruminasyona yakın bir kavram olan kendine yönelik nefret ifadelerinin de affetme ile depresyon arasındaki ilişkide ve affetme ile korku arasındaki ilişkide aracı rol üstlendiği, ancak benzer bir aracılık etkisinin affetme ve sürekli öfke arasındaki ilişki için doğrulanmadığı bulunmuştur.

Wright, Crawford ve Castillo (2009) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, çocukluğa ilişkin algılanan duygusal istismar ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide uyum bozucu şemaların aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma sonucunda zarar görmeye yönelik incinebilirlik şemasının; eksiklik, yetersizlik ve benliğe yönelik olumsuz değerlendirmeleri içeren utanç şemasının; sevgi ve kabul görmek için kendi ihtiyaçlarından vazgeçmeyi tanımlayan fedakarlık şemasının çocukluğa ilişkin algılanan duygusal istismar ve duygusal ihmal ile kaygı ve depresif belirtiler arasındaki ilişkide aracı bir rolünün olduğu bulunmuştur.

Baker ve Hoerger (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, ebeveynlerden algılanan çocuk yetiştirme yöntemleri ile öğrencilerin sosyal-duygusal uyumları ve psikopatolojik belirtileri arasındaki ilişkide öz-düzenlemenin aracı rolünü incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; ego kontrolü, dayanıklılık, duygu kontrolü ve amaçlılık gibi özellikleri kapsayan genel bir kavram olan öz-düzenlemenin, ebeveynlerin çocuk yetiştirme yöntemleri ile öğrencilerin sosyal-duygusal uyumları ve psikopatolojik belirtileri arasındaki ilişkide aracı rolünün olduğu görülmüştür.

Webb ve diğerkleri (2006) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada bağlanma biçimleri ile affetme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda gruplara dayalı farklılıklar incelendiğinde; güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcıların affetmeye ilişkin tüm alt boyutlarda güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Benzer şekilde korelasyona dayalı ilişkiler incelendiğinde; affetme ile güvenli bağlanma arasındaki korelasyon pozitif yönde iken, güvensiz bağlanma biçimleri ile affetme arasında negatif yönde korelasyon bulunmuştur.

Lin, Enright ve Klatt (2013) anneleri ile olan ilişkilerinde güvensiz bağlanma biçimine sahip üniversite öğrencilerine yönelik olarak yürütülen affetme müdahalesinin affetme, benlik saygısı, umut, sürekli kaygı, sürekli öfke ve depresif belirtiler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Deney grubu ve alternatif bir programın uygulandığı karşılaştırma grubu üzerinde 12 hafta süren iki ayrı müdahale programı yürütülmüştür. Deney grubundaki katılımcılarla terapötik bir affetme süreci yürütülürken, karşılaştırma grubundaki katılımcılarla sosyal perspektif alma ve iletişim becerileri eğitimi yürütülmüştür. Öntest-sontest ölçümlerinin yanı sıra, müdahale programının sonlamasından sekiz hafta sonra da izleme ölçümü gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, deney ve karşılaştırma grupları arasındaki farkı inceleyen gruplar arası analizler ortaya anlamlı düzeyde fark koymamıştır. Ancak grup içi analizler incelendiğinde; deney grubundaki katılımcıların güvenli bağlanma, affetme, umut, benlik saygısı ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırma grubundaki katılımcılara göre olumlu ve anlamlı olduğu bulunmuştur.

Nousse-Graham, Enright ve Klatt (2012), boşanmış ebeveynlerin çocukları olarak büyüyen yetişkinlere yönelik yürütülen affetme müdahalesinin depresif belirtiler, kaygı, öfke, benlik saygısı, diğerkleriyle olumlu ilişkiler, affetme ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Deney grubu ve alternatif bir programın uygulandığı karşılaştırma grubuyla 12 hafta süren ve her bir danışan için bireysel olarak kitap okumayı, günlük tutmayı ve okudukları kitap konusundaki duygu ve düşüncelerini bir arkadaş ile tartışmayı içeren bir bibliyoterapi müdahalesi yürütülmüştür. Deney grubundaki süreç doğrudan affetmeyi merkeze alan bir kitap ile yürütülürken; aynı süreç karşılaştırma grubundaki katılımcılar için kişilerarası ilişkilerin

kalitesini yükseltmeyi konu edinen bir başka kitap ile yürütülmüştür. Öntest-sontest ölçümlerinin yanı sıra, müdahale programının sonlamasından sekiz hafta sonra da izleme ölçümü gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, deney ve karşılaştırma grupları arasındaki farkı inceleyen gruplar arası analizler anlamlı düzeyde bir etkiye işaret etmemiştir. Ancak grup içi analizler incelendiğinde; deney grubundaki katılımcıların affetme, kaygı, benlik saygısı, diğerleriyle olumlu ilişkiler ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi düzeylerinde anlamlı fark olduğu bulunurken; karşılaştırma grubundaki katılımcıların yalnızca affetme düzeylerinde anlamlı fark bulunmuş, ancak affetme düzeyindeki bu gelişme izleme ölçümünde etkililiğini koruyamamıştır.

Al-Mabuk, Enright ve Cardis (1995), ebeveynlerinden yüksek düzeyde red algılayan üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan iki farklı affetme müdahalesinin öğrencilerin kaygı, umut, benlik saygısı düzeyleri ve ebeveynlerine yönelik tutumları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Öğrencilerin seçkisiz biçimde deney ve kontrol gruplarına atandığı her iki çalışmada da öğrencilerin ebeveynlerini affetmelerine yönelik müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Birinci çalışmada, deney ve kontrol gruplarına affetmenin önemi üzerine yoğunlaşan dört günlük bir affetme eğitimi uygulanmıştır. İkinci çalışmada ise ayrı bir grup üzerinde Enright ve diğerleri (1991) tarafından geliştirilen ve esasen affetme üzerine terapötik bir süreci içeren altı günlük başka bir müdahale programı uygulanmıştır. Birinci çalışmanın sonucunda; kontrol grubuyla karşılaştırıldığında, deney grubunun affetme niyeti ve umut düzeyinde anlamlı düzeyde bir artış olmakla birlikte, eğitim programının etkisinin sınırlı olduğu ortaya çıkmıştır. Terapötik bir süreci içeren ikinci çalışmanın ise daha etkili sonuçlar verdiği görülmüştür. Buna göre kontrol grubuyla karşılaştırıldığında deney grubundaki öğrencilerin kaygı düzeylerinde anlamlı düzeyde düşüş; affetme, umut, benlik saygısı düzeylerinde ve ebeveynlere yönelik olumlu tutumlarında anlamlı düzeyde artış bulunmuştur.

Lawler-Row ve diğerleri (2006) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada; bağlanma biçimleri, empati, olumlu ve olumsuz duygulanım, kan basıncı, kalp ritmi ve affetme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma kapsamında katılımcıların ebeveynleriyle ve de ilişkide bulundukları yakın kişilerle ilgili yaşadıkları incitici olayları anımsamaları sağlanmıştır. Çalışma boyunca kağıt-kalem ölçümlerinin

yanı sıra kan basıncı ve kalp ritmi ölçümü ve video kaydı alınmıştır. Çalışma sonucunda, güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcıların hem belirli bir olaya özgü incinmeler karşısındaki affetme eğilimlerinin, hem de genel affetme eğilimlerinin ve olumlu duygulanım düzeylerinin, güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcıların kan basıncı düzeyinin, güvensiz bağlanma biçimine sahip katılımcıların kan basıncı düzeyinden anlamlı olarak daha düşük olduğu orataya çıkmıştır. Benzer şekilde, güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcılar ebeveynlerine yönelik yaşadıkları bir incinmeye ilişkin duygularını paylaşırken, güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcılardan daha olumlu bir dil kullanmaya özen göstermişlerdir. Ayrıca güvensiz bağlanma biçimine sahip katılımcıların belirli bir olaya özgü incinmeler karşısında affedici olmayan, kaçınmacı bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Öte yandan, empati düzeyi bağlanma biçimine göre anlamlı bir farklılaşma göstermemiştir. Çalışma sonucunda ulaşılan genel bir çıkarım; bağlanma biçiminin affetmenin anlamlı ve önemli bir yordayıcısı olduğudur.

Campos, Besser ve Blatt (2013), klinik olmayan bir yetişkin örneklemini üzerinde yürüttükleri araştırmada, çocukluğa dönük olarak algılanan ebeveyn reddi, kendini eleştirme, depresif belirtiler ve intihar düşüncesi-niyeti arasındaki ilişkiyi bir yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelemişlerdir. Yapısal eşitlik modeli çerçevesinde ulaşılan bulgular incelendiğinde, ebeveyn reddi ile intihar düşüncesi-niyeti arasındaki ilişkide kendini eleştirmenin aracı bir rol üstlendiği; benzer şekilde kendini eleştirmenin, ebeveyn reddi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide de aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Ayrıca kendini eleştirme ve intihar düşüncesi-niyeti arasındaki ilişkide depresif belirtilerin aracı bir rolü olduğu anlaşılmıştır.

Wiseman, Mayseless ve Sharabany (2006) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, üniversite yaşamının ilk yılında yaşanan yalnızlığın yordanmasında algılanan ebeveyn biçimlerinin, bağlanma biçimlerinin ve kişilik özelliklerinin rolünü incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ulaşılan temel bulgu; bireyin kendine karşı suçlayıcı ve yıkıcı değerlendirmelerini içeren kendini eleştirme eğiliminin ve kaygılı bağlanmanın, öğrencilerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn ilgisi ile yalnızlık ilişkisinde aracı bir rol üstlenmesidir. Ayrıca kendini eleştirme

eğiliminin, kaygılı bağlanma ile yalnızlık arasındaki ilişkiye de aracılık ettiği görülmüştür.

Shahyad, Besharat, Asadi, Alipour ve Miri (2011), üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada bağlanma biçimleri, algılanan sosyal destek ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi bir yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelemişlerdir. Yapısal eşitlik modeli çerçevesinde ulaşılan bulgular incelendiğinde; yaşam doyumunun yordanmasında bağlanma biçimlerinin ve algılanan sosyal desteğin doğrudan etkisinin olduğu, ayrıca bağlanma biçimlerinin algılanan sosyal desteği de anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür. Buna göre bağlanma biçimleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide sosyal desteğin aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Araştırma sonucunda ulaşılan genel çıkarım; sosyal destek algısının gelişiminde bağlanma biçimlerinin kararlı bir rol oynadığı varsayımını desteklediği yönündedir.

Sambo, Howard, Kopelman, Williams ve Fotopoulou (2010), herhangi bir klinik tanısı bulunmayan yetişkin katılımcılar üzerinde yürüttükleri deneysel çalışmada, bağlanma biçimi ve algılanan sosyal desteğin katılımcıların algıladıkları ağrı düzeyi üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sürecinde katılımcılar üç gruba ayrılmış ve uyarıcı olarak katılımcıların kol bölgesinde ağrı duymalarına yol açacak can yakıcı bir ısı verilmiştir. Birinci gruptaki katılımcılar önceden tanımadıkları, ancak deneysel işlem sırasında kendilerine yüksek düzeyde empatik tepkiler veren bir grup gözlemcinin önünde bulunmuştur. İkinci gruptaki katılımcılar önceden tanımadıkları ve de deneysel işlem sırasında kendilerine düşük düzeyde empatik tepkiler veren bir grup gözlemcinin önünde bulunmuştur. Üçüncü gruptaki katılımcılar ise deneysel işlem esnasında yalnız kalmışlardır. Araştırma bulguları, deneysel işlem esnasında gösterilen empatik tepkinin ve sosyal desteğin bireyin algıladığı ağrı düzeyine etkisinin bağlanma biçimlerine göre farklılaştığını göstermektedir. Buna göre kaçınan bağlanma biçimine sahip katılımcılar diğer gözlemcilerin varlığıyla kıyaslandığında, yalnız kaldıklarında deneysel işleme ilişkin daha düşük ağrı algılamışlardır. Benzer şekilde, kaygılı bağlanma biçimine sahip katılımcılar düşük empatik tepkiler veren gözlemcilerin varlığıyla kıyaslandığında, yüksek empatik tepkiler veren gözlemcilerin varlığında deneysel işleme ilişkin daha düşük ağrı algılamışlardır. Araştırmada ulaşılan bulgular, psikolojik zorlanmalarla başa

çıkarken algılanan sosyal desteğin, bireylerin sahip oldukları bağlanma biçimleri ile etkileşim halinde olduğu görüşünü desteklemektedir.

Moreira ve diğerleri (2003), üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada; bağlanma biçimleri, algılanan sosyal destek ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular, hem yakın ilişkilerden algılanan sosyal desteğin hem de günlük ilişkilerden algılanan sosyal desteğin psikolojik belirtilerin anlamlı yordayıcıları olduğunu, ancak bağlanma biçiminin kontrol edilmesi durumunda yakın ilişkilerden algılanan sosyal desteğin psikolojik belirtileri yordamadaki rolünün anlamsızlaştığını göstermiştir. Diğer yandan, algılanan sosyal desteğin kontrol edilmesi durumunda dahi, kaygılı bağlanma biçiminin psikolojik belirtileri anlamlı şekilde yordamaya devam ettiği görülmüştür. Araştırma bulguları, algılanan sosyal desteğin esasen bağlanma biçimlerine bağlı olarak şekillendiği hipotezini desteklemektedir.

Araştırma konusuyla ilgili yurt dışında yürütülen çalışmalara ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin ve çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesine göre şekillendiği düşünülen bağlanma biçimlerinin; bireylerin halihazırdaki depresif belirti, kaygı, olumlu ve olumsuz duygulanım, sosyal-duygusal uyum, benlik saygısı, umut ve yaşam doyumu düzeyleri üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca büyük çoğunluğu ilişkisel tarama modelinde yürütülen bu araştırmalarda ruminasyon, uyumsuz bilişsel şemalar, affetme, intikam eğilimi, kendini eleştirme, empati ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracılık rolleri anlamlı bulunmuştur.

2.5. 2. Araştırma Konusuyla İlgili Yurt İçinde Yapılmış Bazı Araştırmalar

Turan ve Erdur-Baker (2010) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada; bağlanma biçimleri, ruminasyon ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda bireyin sahip olduğu olumsuz benlik modelleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Buna göre bireylerin benliklerine ilişkin olumsuz algılarının daha fazla ruminasyona yol açtığı ve ruminasyon düzeyindeki artışın da psikolojik belirti düzeyini yükselttiği söylenebilir. Öte yandan, diğer insanların dürüst ve güvenilir olduklarına

yönelik inanç ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide ruminasyonun anlamlı bir rolü bulunmamıştır.

Bugay ve Erdur-Baker (2011) lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, ruminasyon düzeyinin yaşa ve toplumsal cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; ruminasyon düzeyinde yaşa göre bir fark bulunmazken, cinsiyete göre anlamlı düzeyde bir fark bulunmuştur. Buna göre kız öğrencilerin ruminasyon düzeyinin erkeklerle kıyaslandığında anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca ruminasyonun, toplumsal cinsiyet ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlendiği bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, kız öğrencilerin daha fazla psikolojik sorunlar yaşamalarında erkek öğrencilerle kıyaslandıklarında daha yüksek düzeyde ruminasyona sahip olmalarının anlamlı bir rolünün olduğu görülmüştür.

Rugancı (2008) üniversite öğrencileri ve de klinik tanı almış yetişkinlerden oluşan bir örneklem üzerinde yürüttüğü çalışmada; bağlanma biçimi, duygu düzenleme, psikolojik rahatsızlık ve ilişkisel dünyanın zihinsel yapılanması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma sonucuna göre güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcılardan oluşan grubun duygu düzenleme düzeyinin, güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcılardan oluşan gruba göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, güvensiz bağlanma biçimleri ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğünün aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Ayrıca klinik grupta yer almasına rağmen güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcıların, güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcılardan anlamlı olarak daha yüksek duygu düzenleme düzeyine ve daha düşük psikolojik sorun düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Son olarak, bağlanma biçimleri ile psikolojik sorunlar arasındaki ilişkide duygu düzenlemenin aracı rolü hem klinik hem de klinik olmayan grupta doğrulanmıştır.

Ünal (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada; erken dönem uyumsuz şemalar, algılanan ebeveyn tutumu, kişilik özellikleri, başa çıkma yolları, algılanan sosyal destek ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda; erken dönem uyumsuz şemalar ile olumsuz ebeveyn tutumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca aşamalı regresyon analizlerinden elde edilen

bulgular; olumsuz ebeveyn tutumu ve ayrılma/reddedilme şemasının yanı sıra, kişiliğin nevrozizm boyutunun, etkisiz başa çıkma yollarının kullanımının ve düşük sosyal destek algısının, psikolojik belirti düzeyini ve yaşam doyumu düzeyini anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.

Yakın (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, ebeveyn kabul-reddi ile psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkide kişilik yapılarının aracı rolünü incelemiştir. Araştırma sonucunda; ebeveyn reddinin dış kontrol odağı, mükemmeliyetçilik ve nevrozizm gibi uyumsuz kişilik yapılarını ve depresyon, sürekli kaygı ve sürekli öfke gibi psikopatolojik belirtileri anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Araştırmanın bir diğer önemli bir bulgusu ise mükemmeliyetçiliğin ebeveyn kabul-reddi ile psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlenmiş olmasıdır.

Altan-Atalay (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, anne-babaya bağlanma ile sosyal kaygı ve depresyon arasındaki ilişkide zihinsel abartma ve mükemmeliyetçiliğin aracı rollerini incelemiştir. Araştırma sonucunda, kaygı bozukluklarına özgü bir bilişsel kavram olarak kabul edilen zihinsel abartma tarzının herhangi bir aracı rolü bulunmamıştır. Ancak hem psikolojik bozukluklar hem de normal ve uyumlu insan davranışıyla ilişkili bir kavram olarak değerlendirilen mükemmeliyetçiliğin anne-babaya bağlanma ile depresyon arasındaki ilişkide aracı bir rol oynadığı görülmüştür.

Ataman (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, stres yaratan yaşam olayları karşısında bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin depresyon ve kaygı düzeyini yordamadaki rolünü incelemiştir. Araştırma sonucunda, bilişsel başa çıkma yollarından çaresiz yaklaşımın ve kendine güvenli yaklaşımın depresyon ve kaygı düzeyini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, bilişsel duygu düzenleme stratejilerinden kabul ve olumlu yeniden odaklanma boyutları depresyon düzeyindeki düşüşü; ruminasyon ve felaketleştirme boyutları ise kaygı düzeyindeki yükselişi yordamıştır. Ayrıca bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin kullanımında cinsiyete göre anlamlı düzeyde fark bulunduğu ve kız öğrencilerin ruminasyon ve olayın değerini azaltma stratejilerini anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları görülmüştür.

Deniz (2014) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi/kontrolü ile kişilik özellikleri ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide suçluluk ve utanca yatkınlığın aracı rolünü incelemiştir. Araştırma sonucunda, ebeveyn kabul-reddi ile kişiliğin dışadönüklük ve nevrozizm boyutları arasındaki ilişkide suçluluk ve utanca yatkınlığın aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Benzer şekilde, ebeveyn kabul-reddi ile kişiliğin sorumluluk ve uyumluluk boyutları arasındaki ilişkide suçluluğa yatkınlığın, utanca yatkınlığa kıyasla daha güçlü bir aracı rolünün olduğu bulunmuştur. Ayrıca babadan algılanan kabul-red düzeyi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide suçluluk ve utanca yatkınlığın aracı bir rolü olduğu görülmüştür. Anneden algılanan ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide ise utanca yatkınlığın daha güçlü bir aracı rol üstlendiği ortaya çıkmıştır.

Bugay (2010) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, kendini affetmeyi yordayan sosyal-bilişsel, duyuşsal ve davranışsal değişkenler arasındaki ilişkiyi bir yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelemiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde; ruminasyon, başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilik, kontrol odağı, suçluluk, utanç ve telafi edici davranışların kendini affetmenin anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. Bu araştırmada dikkat çeken bir bulgu; ruminasyon değişkeninin utanç ve suçluluk duyguları ile pozitif yönde, kendini affetme ile negatif yönde korelasyon göstermiş olmasıdır. Buna göre ruminasyonun kendini affetme üzerinde hem doğrudan bir etkiye, hem de utanç ve suçluluk duyguları aracılığıyla dolaylı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Gök (2012) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, psikolojik sağlık, erken dönem uyumsuz şemalar, şema baş etme yöntemleri ve ebeveynlik biçimleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda, zedelenmiş sınırlar/abartılı standartlar, zedelenmiş özerklik/öteki yönelimlilik ve ayrılma/reddedilme şemalarının, annenin ebeveynlik biçimi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği görülmüş ancak, babanın ebeveynlik biçimi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide benzer bir aracılık rolüne rastlanmamıştır.

Gültekin (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide öğrenilmiş güçlülük, kontrol odağı

ve eş kabul-reddinin aracılığını incelemiştir. Aracılık etkisinin regresyon analizlerinin yardımıyla ve her bir değişken için ayrı olacak şekilde incelendiği araştırmanın sonucunda; bireyin, amaçlı davranışlara yönelmesini engelleyen duygu ve düşünceleri kontrol altına alabilmesini ve problemler karşısında etkili başa çıkma becerilerine sahip olmasını tanımlayan öğrenilmişlik güçlülük değişkeninin, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı bir rolü olduğu görülmüştür. Benzer şekilde, yaşamın akışı içerisinde gerçekleşen olayların kontrolünün büyük oranda bireyin kendi davranışlarında olduğuna yönelik bir inancı tanımlayan iç kontrol odağının da ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı bir rolünün olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra, ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkide eş kabul-reddinin aracılığı erkek öğrenciler için anlamlı bulunurken, kız öğrencilerde benzer bir aracı ilişkiye rastlanmamıştır.

Halisdemir (2013) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada, çocukluğa dönük olarak algılanan anne kabul-reddi, kendini affetme ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, anne kabul-red algısı ve kendini affetme değişkenlerinin üniversite öğrencilerinin psikolojik uyum düzeylerini geniş bir etki büyüklüğüyle açıklayabildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra, çocukluğa dönük olarak algılanan anne kabul-reddi ile kendini affetme arasında negatif yönde bir korelasyon bulunmuştur.

Şahin (2013) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada, affetme ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiyi ve bu iki değişkenin cinsiyete, algılanan ekonomik gelir düzeyine ve algılanan ebeveyn tutumlarına göre bir fark gösterip göstermediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda, affetme ile psikolojik uyum arasında pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. Psikolojik iyi oluş açısından kızların ve aile tutumunu demokratik olarak algılayanların lehine anlamlı düzeyde bir fark söz konusuysa, algılanan ekonomik gelir düzeyine göre anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır. Affetme açısından ise cinsiyete, algılanan ekonomik gelir düzeyine ve algılanan ebeveyn tutumlarına göre anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır.

Boyacıoğlu-Şengül (2006) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü çalışmada; bağlanma kaygısı, kaçınma, geçmiş kabul etme ve otobiyografik bellek arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları, kaygılı bağlanmanın duygusal anılarla ilgili

ortaya çıkan fiziksel tepkileri (kalp çarpıntısı, terleme, bulantı vb.), anının ne derece açık ve net hatırlanacağını ve anının olumsuz duygusal değerini anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Kaygılı bağlanma, geçmiş kabul etme düzeyini de anlamlı düzeyde yordamıştır. Benzer şekilde, bağlanmanın kaçınma boyutunun da anımsanan olay ile ilgili yeniden yaşıyormuşluk duygusunu anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Araştırma sonucunda ulaşılan önemli bir çıkarım; güvensiz bir bağlanma biçimi olan kaygılı bağlanmanın, otobiyografik belleğin duyuşsal özellikleri üzerinde tutarlı bir yordayıcılığa sahip olmasıdır. Başka bir ifadeyle, bireylerin geçmiş yaşantılarına ilişkin hissettikleri duygular üzerinde, ebeveynle kurulan ilişkinin kalitesine göre şekillendiği düşünülen bağlanma biçiminin anlamlı bir rolünün olduğu söylenebilir.

Babuşcu (2014) evli yetişkinler üzerinde yürüttüğü araştırmada, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile evlilikteki eş kabul-reddi arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şema alanlarının aracı rolünü incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile evlilikteki eş kabul-reddi anlamlı derecede ilişkili bulunmuştur. Algılanan ebeveyn reddi aynı zamanda bütün şema alanları (kopukluk/reddedilmişlik, zedelenmiş otonomi, zedelenmiş sınırlar, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar) ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Araştırma sonucunda ulaşılan bir diğer önemli bir bulgu ise hem anne hem de babadan algılanan ebeveyn kabul-reddi ile eş kabul-reddi arasındaki ilişkide kopukluk/reddedilmişlik şema alanlarının aracılık rolü üstlenmiş olmasıdır.

Gökçe (2013) ailesi ile birlikte yaşayan genç yetişkinler üzerinde yürüttüğü araştırmada; ebeveyn duygusal erişebilirliği, duygu düzenleme gücü, kişilerarası ilişki tarzları, sosyal destek ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma sonucunda, duyguların farkındalığını ve kabulünü içeren duygu düzenlemesinin, insan ilişkilerinde açık ya da ketleyici davranmayı içeren kişilerarası ilişki tarzlarının ve de algılanan sosyal desteğin, ebeveynin duygusal erişebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlendiği görülmüştür.

Kalkan ve Karadeniz-Özbek (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, çocukluk çağı örselenme yaşantıları ile romantik ilişkilerden uzak durmayı ve ilişki kuramamayı tanımlayan flört kaygısı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir.

Araştırma sonucunda, katılımcıların çocukluklarına dönük olarak algıladıkları duygusal istismar ve ihmalin flört kaygısının anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Flört kaygısına ilişkin duygusal istismar ve ihmal tarafından açıklanan varyansın düşük bir etki büyüklüğüne sahip olduğu görülse de, elde edilen bulguların çocukluğa ilişkin algılanan duygusal ihmalin yetişkinlikteki duygusal ilişkilere yansıyan etkilerine işaret ettiği söylenebilir.

Yazıcıoğlu (2011) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, bağlanma biçimleri ile stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, kaygılı bağlanma ile kaçınma stratejisi arasında ve kaçınan bağlanma ile sosyal destek arama stratejisi arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ayrıca stresle başa çıkma stratejilerinin cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ve kız öğrencilerin sosyal destek arama stratejisini erkek öğrencilere göre anlamlı düzeyde daha fazla kullandıkları görülmüştür.

Çiftçi (2010) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, ebeveyn ilişki algısı ile yetişkin bağlanma biçimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, ebeveyn ilişkisine dair hissedilen yabancılaşma ve iletişimi azaltma boyutları ile bireylerin akranlarına ve romantik ilişkilerine dair kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutları arasında pozitif yönde korelasyonlar olduğu görülmüştür. Değişkenler arasındaki korelasyonlar her ne kadar düşük değerlere sahipse de, bulgular ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesine yönelik algının, yaşamdaki diğer önemli ilişkilere de yansyacağı yönündeki hipotezi desteklemektedir.

Kapçı ve Hamamcı (2010) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, olumsuz aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide erken dönem uyum bozucu şemaların rolünü incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; olumsuz aile işlevinin duygusal yalıtılmışlık, zedelenmiş sınırlar, yetersizlik ve de adil-sorumlu-kaygılı şema alanlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Ayrıca duygusal ilişkilerle ilgili ihtiyaçların hiçbir zaman yeterince karşılanamayacağına yönelik bilişsel bir inancı tanımlayan duygusal yalıtılmışlık şemasının, olumsuz aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olduğu görülmüştür.

Salahur (2010) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttüğü araştırmada, ebeveyn kabul-reddi, bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Bulgular, kaygılı ve kaçınan bağlanma biçimlerinin ebeveyn reddi ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aracı bir rolünün olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerde güvenli bağlanmayı güçleştirdiği ve kişilerarası yakın ilişkilerde gözlenen güvensiz bağlanmanın da depresif belirtilerin ortaya çıkmasında anlamlı düzeyde bir rolünün bulunduğu görülmüştür.

Soygüt ve Çakır (2009) üniversite öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmada, algılanan ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide kişilerarası şemaların aracı rolünü incelemiştir. Araştırma kapsamında aracı rolleri incelenen kişilerarası şemalar; birliktelik boyutu başlığı altındaki dostluk ve düşmanlık şemaları, kontrol boyutu altındaki pasiflik ve baskınlık şemaları olmuştur. Araştırma sonucunda kişilerarası ilişkilerde soğuk, uzak ve tartışmacı bir yaklaşımı tanımlayan düşmanlık şemasının, hem anne hem de babadan algılanan olumsuz ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Dostluk, pasiflik ve baskınlık şemalarının ise herhangi bir aracı rolüne rastlanmamıştır.

Caner (2009) evli yetişkinler üzerinde yürüttüğü araştırmada; algılanan ebeveynlik biçimi, erken dönem uyumsuz şemalar ve eşe yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, erken dönem uyumsuz şemaların, çocukluğa dönük olarak algılanan ebeveynlik biçimleri ile eşe yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlendiği görülmüştür. Ancak erken dönem uyumsuz şemaların aracılık rollerinin özellikle kadın katılımcılar açısından anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre kadın katılımcılar açısından çocukluğa dönük olarak algılanan ebeveynlik biçimleri ile eşe yönelik değerlendirmelerin bağımlılık boyutu arasındaki ilişkide kopukluk, zedelenmiş otonomi, diğerleri yönelimlilik ve yüksek standartlar şemalarının aracılığı anlamlı bulunmuştur. Bu bulgular; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveynlik biçimlerinin, içselleştirilmeler yoluyla yetişkinlik dönemi yakın ilişkilerine yansıtılacağı hipotezinin kadınlar açısından daha belirgin şekilde ortaya çıktığına işaret etmektedir.

Eryavuz (2006) evli ve de romantik bir ilişkisi bulunan bekar yetişkinlerden oluşan bir örneklem üzerinde yürüttüğü araştırmada, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi, yetişkinlikteki eş kabul-reddi ve psikolojik uyum arasındaki

ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki eş kabul-reddi arasında anlamlı düzeyde bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Başka bir ifadeyle, çocuklukta algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki eş kabul reddi arasında orta düzeyde bir sürekliliğin var olduğu söylenebilir. Diğer yandan, yetişkinlikte psikolojik uyumu yordayan en önemli değişken erkekler için eş kabul-reddi, kadınlar için ise ebeveyn kabul-reddi olmuştur. Buna göre kadın katılımcıların psikolojik uyumunun yordayıcısı olan değişkenlerin geçmiş yaşantılarla daha fazla ilişkili olduğu, diğer yandan erkek katılımcıların psikolojik uyumunun ise halihazırdaki yakın ilişkilerden algıladıkları kabul ile daha yakından ilişkili olduğu görülmektedir.

Araştırma konusuyla ilgili yurt içinde yürütülen çalışmalara ilişkin genel bir değerlendirme yapılacak olduğunda; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin, ebeveyn tutumlarının ve çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesine göre şekillendiği düşünülen bağlanma biçimlerinin; bireylerin halihazırdaki depresyon, kaygı ve öfke gibi psikolojik belirtilerin düzeyi üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilişkisel tarama modelinde yürütülen bu araştırmalarda ruminasyon, uyumsuz bilişsel şemalar, duygu düzenleme, mükemmeliyetçilik, suçluluk, utanca yatkınlık, öğrenilmiş güçlülük, kontrol odağı ve eş kabul-reddi değişkenlerinin aracılık rolleri anlamlı bulunmuştur.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Araştırma değişkenleri arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelendiği bu çalışma, ilişkisel tarama modelinde ve betimleyici bir araştırmadır. İlişkisel tarama modelleri, değişkenler arasındaki birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeye çalışan araştırma modelleri olarak kabul edilmektedir (Karasar, 1998).

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni, 2013-2014 eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında Pamukkale Üniversitesi'nin merkez yerleşkesi içinde bulunan ve dört yıllık eğitim veren fakültelerinde öğrenim gören 23,598 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Bu büyüklükteki bir evren için tolerans gösterilebilir hata miktarının % 4 ve güven aralığının % 95 olarak belirlenmesiyle, evreni temsil edebilme gücüne sahip örneklem sayısının 586 olduğu kabul edilmiştir (Balcı, 2005). Uygun örnekleme yönteminin kullanıldığı araştırmada, araştırma örneklemi 588 (%51.7 kız, %48.3 erkek) üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Örneklemi oluşturan öğrencilerin yaşları 18 ile 40 aralığında değişmekte olup örneklemin yaş ortalaması 21.83 (ss = 1.95) olarak bulunmuştur. Araştırma örneklemine ilişkin veriler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma örneklemi

	Kız	Erkek	Toplam	Yüzdelik Toplam
Eğitim Fakültesi	108	69	177	%30.1
Fen-Edebiyat Fakültesi	64	61	125	%21.3
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	67	59	126	%21.4
Mühendislik Fakültesi	65	95	160	%27.2
	304	284	588	%100

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında kullanılan veri toplama araçlarının tamamı daha önce farklı araştırmalarda kullanılmış, geçerlik ve güvenirlik açısından kabul edilebilir ölçütlere sahip oldukları rapor edilmiş ölçeklerden oluşturulmuştur. Ancak yapısal eşitlik modelinin oldukça katı olarak nitelendirilebilecek bir istatistiksel ispatı gerektirmesi, ölçeklerin faktör yapılarının ancak doğrulayıcı faktör analiziyle desteklenebilir olması koşuluyla yapısal eşitlik modeline dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır (Şimşek, 2007).

Yapısal eşitlik modeli açısından son derece kritik bir öneme sahip olan faktör yapılarının geçerliği konusunda ise Ruminasyon Ölçeği, Heartland Affetme Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin faktör yapılarının daha önceki bazı çalışmalarda doğrulayıcı faktör analiziyle desteklendiği; ancak Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği'nin orjinal çalışmalarında doğrulayıcı faktör analizi çalışmalarının gerçekleştirilmemiş olduğu görülmektedir. Bu durumda, ölçeklerin orjinal çalışmalarında rapor edilen faktör yapılarının araştırma kapsamında elde edilen veri setine ne derece uyum gösterdiğini incelemek üzere Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Kişilik Değerlendirme Ölçeği için çalışma kapsamında açımlayıcı faktör analizi sonuçları yeniden tekrarlandıktan sonra doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Faktör yapıları daha önceki çalışmalarda doğrulanmış olan Ruminasyon Ölçeği, Heartland Affetme Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğine ilişkin ise, açımlayıcı faktör analizine başvurmadan, yalnızca doğrulayıcı faktör analizlerinin tekrarlanması yeterli görülmüştür.

Araştırma kapsamında, yapısal eşitlik analizine dâhil edilecek değişkenlere ilişkin kararlı faktör yapılarına ulaşmak için .32 değerinin altında bir faktör yüküne sahip olan değişkenler analiz dışında tutulmuştur (Tabachnick ve Fidell, 2001). Ayrıca yapısal eşitlik analizlerine ilişkin uyum iyiliğini değerlendirmek için kullanılan uyum indeksleri, verilerin analizi kısmında yapısal eşitlik modeli başlığı altında Tablo 13'te sunulmuştur. Yapısal eşitlik analizlerine ilişkin uyum iyiliğini arttırmak amacıyla gerçekleştirilen modifikasyonlar konusundaki gerekli açıklamalara da aynı başlık altında yer verilmiştir.

3.3.1. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği

(Parental Acceptance-Rejection Questionnaire)

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ), algılanan ebeveyn kabul-reddinin değerlendirilmesi amacıyla 1978 yılında Rohner ve diğerleri tarafından geliştirilmiş, halihazırdaki ölçeğin kültürümüze uyarlanması Varan (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. Altmış maddelik EKRÖ dört alt boyuttan oluşmaktadır. Sıcaklık/şefkat alt boyutu, "... beni sevdiğini belli eder" örneğine benzer 20 maddeden oluşmaktadır. Düşmanlık/saldırganlık alt boyutu, "... bana bir sürü kırıcı şey söyler" örneğine benzer 15 maddeden oluşmaktadır. Kayıtsızlık/ihmâl alt boyutu, "... sanki ben hiç yokmuşum gibi davranır" örneğine benzer 15 maddeden oluşmaktadır. Ayrışmamış red alt boyutu, "... beni gerçekten sevmez" örneğine benzer 10 maddeden oluşmaktadır. EKRÖ'de bu dört alt ölçeğe ait puanların toplanması ile elde edilen "EKRÖ toplam puanı", bireyin anne veya babası ile ilişkisinde ne kadar kabul-red algıladığının genel bir ölçümünü vermektedir. EKRÖ'de yer alan maddeler "hemen hemen her zaman doğru" (4 puan), "bazen doğru" (3 puan), "nadiren doğru" (2 puan), "hiç bir zaman doğru değil" (1 puan) biçiminde dördümlü bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır.

EKRÖ'nün yetişkin formunun güvenirlik ve geçerlik çalışması yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 1700 denekle gerçekleştirilmiştir. Hem "normal" hem de "klinik" örneklerle yapılan çalışmada Yetişkin EKRÖ'nün hem Anne hem de Baba formlarına ait alt-ölçeklerin Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .86 ile .96 arasında değişmiştir. Her iki form için de toplam iç-tutarlık katsayısı .97 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, Yetişkin EKRÖ'nün Anne ve Baba formlarının ülkemizdeki geçerliğini desteklemiştir. Uygulanan faktör analizlerinde maddeler üç veya dört maddeden oluşan 16 parsel haline getirilmiş ve faktör analizi bu 16 parsel için yapılmıştır. Uygulanan eğik döndürme sonrasında 16 parselin beklendiği gibi iki ayrı faktöre yüklendiği görülmüştür. Özdeğerleri Anne formu için 10.19 ve 1.85, Baba formu için ise 9.94 ve 2.04 olan bu iki faktöre yüklenen parseller incelendiğinde, birinci faktör "red", ikinci faktör ise "kabul" olarak isimlendirilmiştir. Bu iki faktörün açıkladığı toplam varyans Anne formu için %75.23, Baba formu için %74.87 olarak belirmiştir.

3.3.1.1. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Anne Formu

Mevcut çalışma kapsamında, EKRÖ-Anne Formu'nun yapı geçerliğini incelemek üzere, maddeler ölçeğin orjinal çalışmasında olduğu gibi üç veya dört maddeden oluşan 16 parsel haline getirilmiş ve çalışma kapsamındaki açımlayıcı faktör analizi çalışması bu 16 parsel üzerinden gerçekleştirilmiştir. Açımlayıcı faktör analizinden önce Kaiser-Meyer-Olkin katsayısı .95 olarak bulunmuş, ayrıca Barlett Sphericity testi sonuçları da verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir ($\chi^2=414.023$, $df= 89$, $p < .001$).

Ölçeğin orjinal çalışmasına bağlı kalınarak, faktörleştirme yöntemi olarak en çok olabilirlik (maximum likelihood) ve döndürme tekniği olarak eğik döndürme (direct oblique) tercih edilmiştir. EKRÖ-Anne Formuna ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin orjinal çalışmasında da olduğu gibi, özdeğeri 8.44 ve 1.80 olan iki faktörlü bir yapıya ulaşılmış ve iki faktörlü yapının toplam varyansın % 64.05'ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin birinci faktörü olan red faktörü 9 madde parselinden, ölçeğin ikinci faktörü olan kabul faktörü ise 7 madde parselinden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal çalışmasında belirtildiği haliyle, sıcaklık/şefkat ve kayıtsızlık/ihmal alt boyutları "red faktörü", düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış red alt boyutları ise "kabul faktörü" altında toplanmıştır. Faktör analizi ile ilgili sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. EKRÖ - Anne Formu'na ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Sıcaklık1	.79		
Sıcaklık2	.75		
Sıcaklık3	1.01		
Sıcaklık4	.91		
Sıcaklık5	.66		52.78
İhmal1	.64		8.00
İhmal2	.67		
İhmal3	.71		
İhmal4	.46		

(devamı arkadadır)

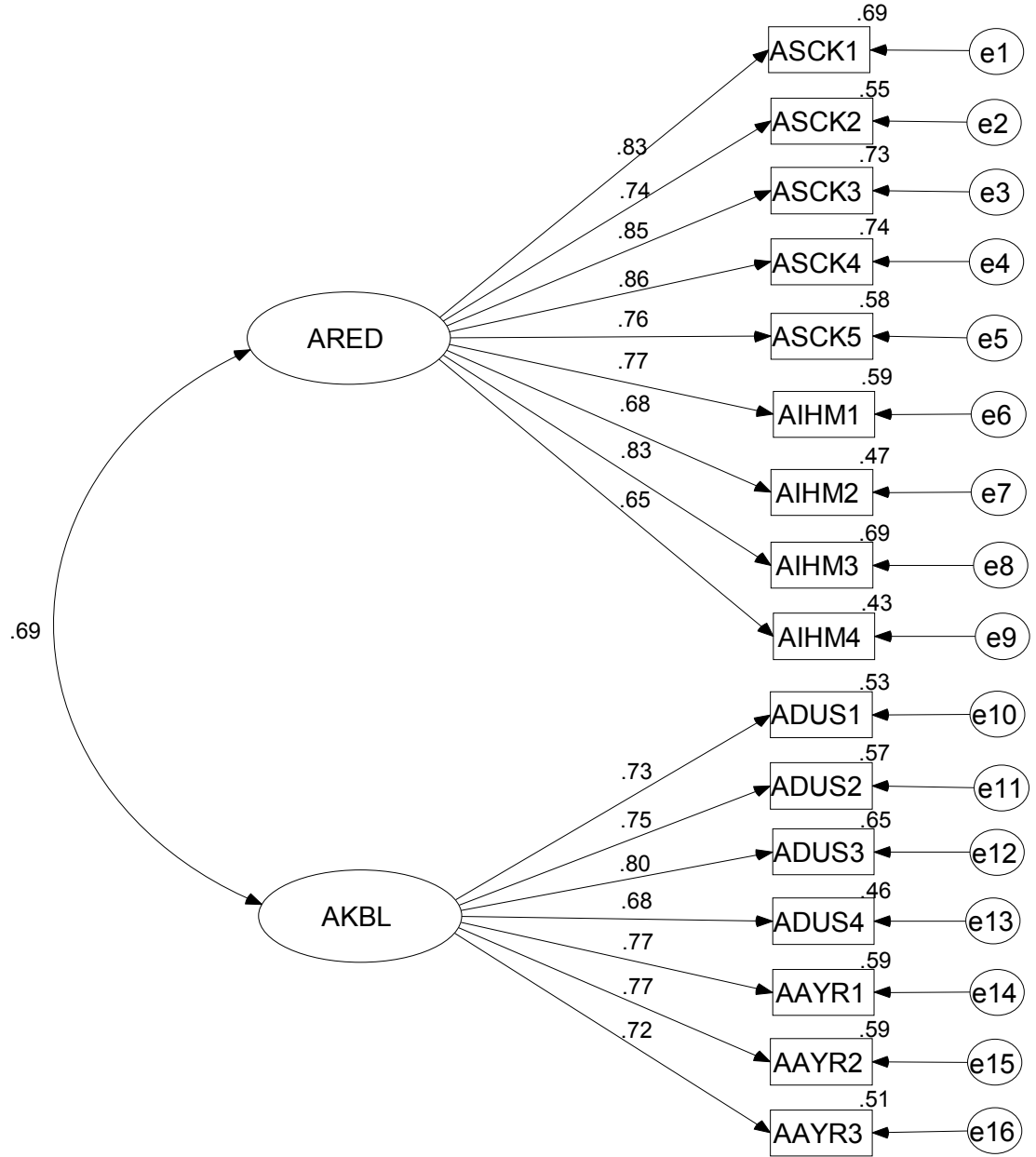
Tablo 2. (Devamı) EKRÖ - Anne Formu'na ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Düşmanlık1		.72	
Düşmanlık2		.81	
Düşmanlık3		.86	
Düşmanlık4		.58	11.27
Ayrışmamış1		.73	1.47
Ayrışmamış2		.72	
Ayrışmamış3		.68	
Açıklanan Toplam Varyans (%)			64.05

EKRÖ-Anne Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi çalışması, ölçeğin orjinal halinde belirtildiği, ayrıca mevcut çalışma kapsamında da tekrarlanan açımlayıcı faktör analizi sonuçları esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre sıcaklık/şefkat ve kayıtsızlık/ihtimal alt boyutları "red faktörü", düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış red alt boyutları ise "kabul faktörü" altında analize dâhil edilmiştir. Ölçeğin iki faktörlü yapısına ilişkin gerçekleştirilen ilk analiz sonuçları uyum indeksleri açısından kabul edilebilir sonuçlar üretmemiştir [$\chi^2 (N = 588) = 567.098, p < .0001; \chi^2/df = 5.51; GFI = .89, AGFI = .85, CFI = .93, RMSEA = .088, SRMR = .051$]. Sonuçlar Şekil 2'de sunulmuştur.

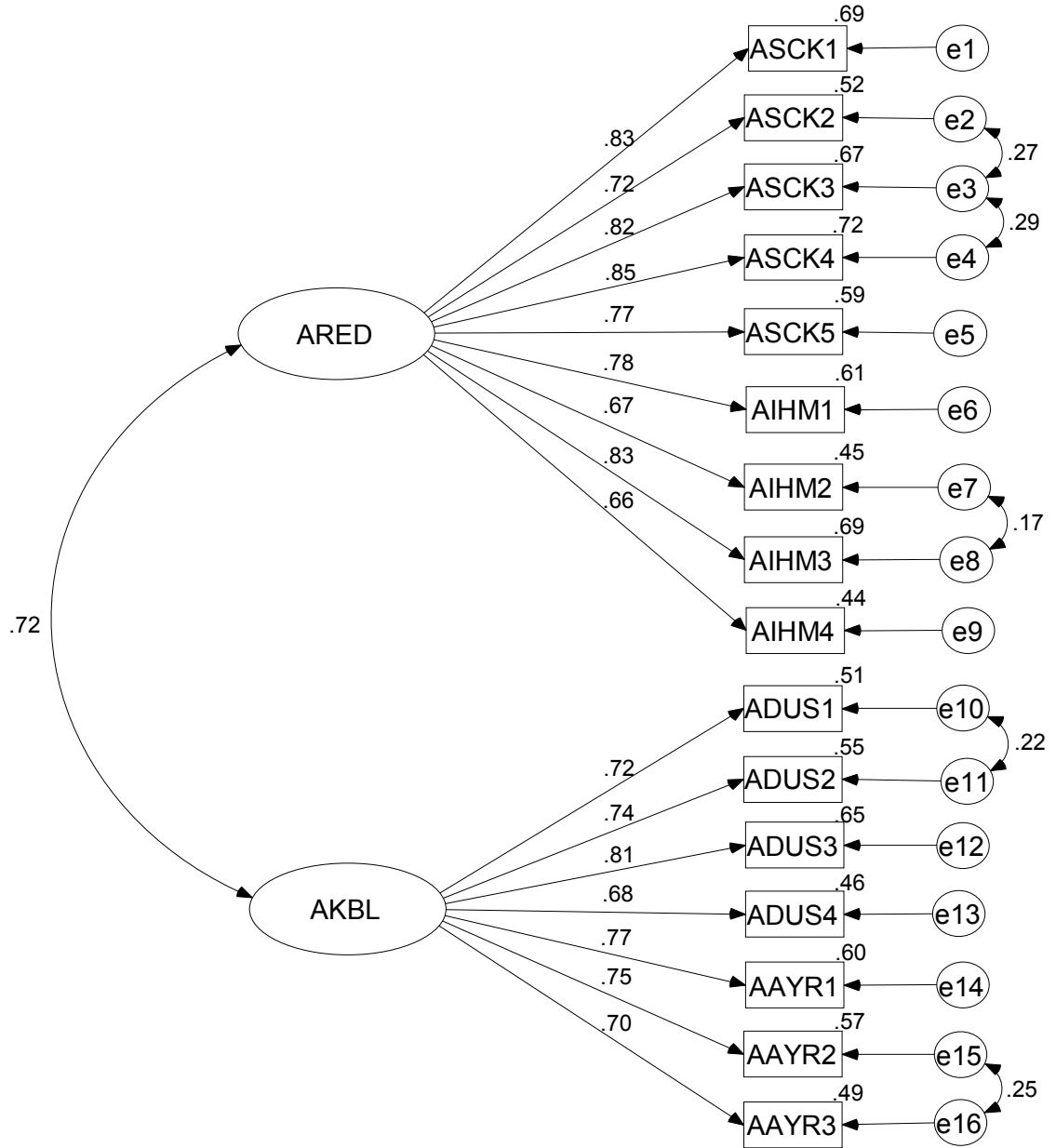
Analiz sonucunda program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde, e2-e3, e3-e4, e7-e8, e10-e11 ve e15-e16 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve model yeniden test edilmiştir. Gerçekleştirilen değişikliklerden sonra elde edilen analiz sonuçları, EKRÖ-Anne Formu'nun uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere sahip olduğunu göstermiştir [$\chi^2 (N = 588) = 428.305, p < .0001; \chi^2/df = 4.37; GFI = .92, AGFI = .90, CFI = .95, RMSEA = .076, SRMR = .045$]. Sonuçlar Şekil 3'te sunulmuştur. Ayrıca modelde yer alan madde parsellerine ait faktör yük değerlerinin tamamının anlamlı olduğu görülmüştür.

Şekil 2. EKRÖ - Anne Formu'na ilişkin DFA sonuçları

$$\chi^2 (N = 588) = 567.098, p < .0001; \chi^2/df = 5.51; GFI = .89, AGFI = .85, CFI = .93, RMSEA = .088, SRMR = .051$$

Şekil 3. EKRÖ - Anne Formu'na ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları

$$\chi^2 (N = 588) = 428.305, p < .0001; \chi^2/df = 4.37; GFI = .92, AGFI = .89, CFI = .95, RMSEA = .076, SRMR = .045$$

EKRÖ-Anne Formu'nun güvenilirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı red faktörü için .93 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .62 ile .83 arasında değiştiği görülmüştür. Benzer şekilde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı kabul faktörü için .89 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .63 ile .76 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin geneli için

hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin ölçeğin iç tutarlılığına ve yapısal güvenirliğine ilişkin destekleyici bulgular sağladığı söylenebilir. EKRÖ - Anne Formu'na ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. EKRÖ-Anne Formu'na ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri

		λ_i	R^2	α
Anne Red	Sıcaklık1	.83	.69	.93
	Sıcaklık2	.72	.52	
	Sıcaklık3	.82	.67	
	Sıcaklık4	.85	.72	
	Sıcaklık5	.77	.59	
	İhmal1	.78	.61	
	İhmal2	.67	.45	
	İhmal3	.83	.69	
	İhmal4	.66	.44	
Anne Kabul	Düşmanlık1	.72	.51	.89
	Düşmanlık2	.74	.55	
	Düşmanlık3	.81	.65	
	Düşmanlık4	.68	.46	
	Ayrışmamış1	.77	.60	
	Ayrışmamış2	.75	.57	
	Ayrışmamış3	.70	.49	

Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda EKRÖ-Anne Formu'nun anne kabul-reddini değerlendirebilecek maddelerden oluştuğu ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yetişkinlerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları anne reddinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.3.1.2. Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Baba Formu

Mevcut çalışma kapsamında EKRÖ-Baba Formu'nun yapı geçerliğini incelemek üzere, maddeler ölçeğin orijinal çalışmasında olduğu gibi üç veya dört maddeden oluşan 16 parsel haline getirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin katsayısı .95 olarak bulunmuş, ayrıca Barlett Sphericity testi sonuçları da ($\chi^2= 8114.62$, $df= 120$, $p < .001$) verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir.

Ölçeğin orijinal çalışmasına bağlı kalınarak, faktörleştirme yöntemi olarak en çok olabilirlik (maximum likelihood) ve döndürme tekniği olarak da eğik döndürme (direct oblimin) tercih edilmiştir. Sonuçlara göre ölçeğin orijinal çalışmasında da olduğu gibi, özdeğeri 9.04 ve 2.45 olan iki faktörlü bir yapıya ulaşılmış ve iki faktörlü yapının toplam varyansın % 71.85'ini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin birinci faktörü olan red faktörü 9 madde parselinden oluşmakta; ölçeğin ikinci faktörü olan kabul faktörü ise 7 madde parselinden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal çalışmasında belirtildiği haliyle, sıcaklık/şefkat ve kayıtsızlık/ihmal alt boyutları "red faktörü", düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış red alt boyutları ise "kabul faktörü" altında toplanmıştır. Faktör analizi ile ilgili sonuçlar Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. EKRÖ - Baba Formu'na ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Sıcaklık1	.88		
Sıcaklık2	.86		
Sıcaklık3	.95		
Sıcaklık4	.89		
Sıcaklık5	.78		56.51
İhmal1	.77		9.04
İhmal2	.71		
İhmal3	.77		
İhmal4	.61		

(devamı arkadadır)

Tablo 4. (Devamı) EKRÖ - Baba Formu'na ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

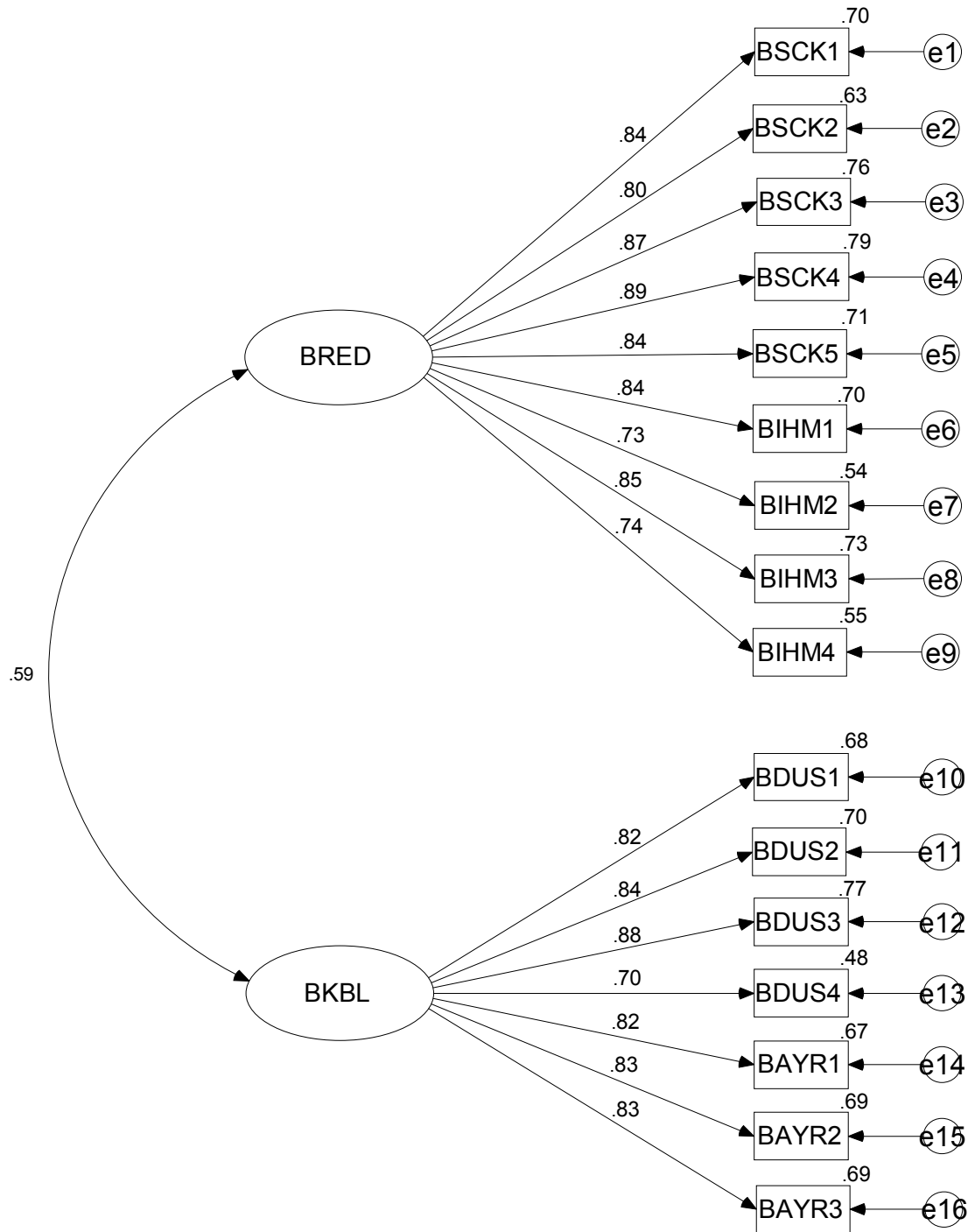
Madde No	1. Faktör	2. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Düşmanlık1		.82	
Düşmanlık2		.86	
Düşmanlık3		.91	15.34
Düşmanlık4		.65	1.47
Ayrışmamış1		.78	
Ayrışmamış2		.77	
Ayrışmamış3		.86	
Açıklanan Toplam Varyans (%)			71.85

EKRÖ-Baba Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi çalışması, ölçeğin orjinal halinde belirtildiği, ayrıca mevcut çalışma kapsamında da tekrarlanan açımlayıcı faktör analizi sonuçları esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre sıcaklık/şefkat ve kayıtsızlık/ihtimal alt boyutları "red faktörü", düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış red alt boyutları ise "kabul faktörü" altında analize dâhil edilmiştir. Ölçeğin iki faktörlü yapısına ilişkin gerçekleştirilen ilk analiz sonuçları uyum indeksleri açısından kabul edilebilir sonuçlar üretmemiştir [$\chi^2 (N = 588) = 611.586, p < .0001; \chi^2/df = 5.94; GFI = .88, AGFI = .84, CFI = .94, RMSEA = .092, SRMR = .051$]. Sonuçlar Şekil 4'te sunulmuştur.

Analiz sonucunda program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde, e2-e3, e3-e4, e6-e8, e7-e8, e10-e11, e10-e12, e12-e13 ve e15-e16 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve model yeniden test edilmiştir. Gerçekleştirilen değişikliklerden sonra elde edilen analiz sonuçları, EKRÖ - Baba Formu'nun uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere sahip olduğunu göstermiştir [$\chi^2 (N = 588) = 408.673, p < .0001; \chi^2/df = 4.30; GFI = .92, AGFI = .89, CFI = .96, RMSEA = .075, SRMR = .047$]. Ayrıca modelde yer alan madde parsellerine

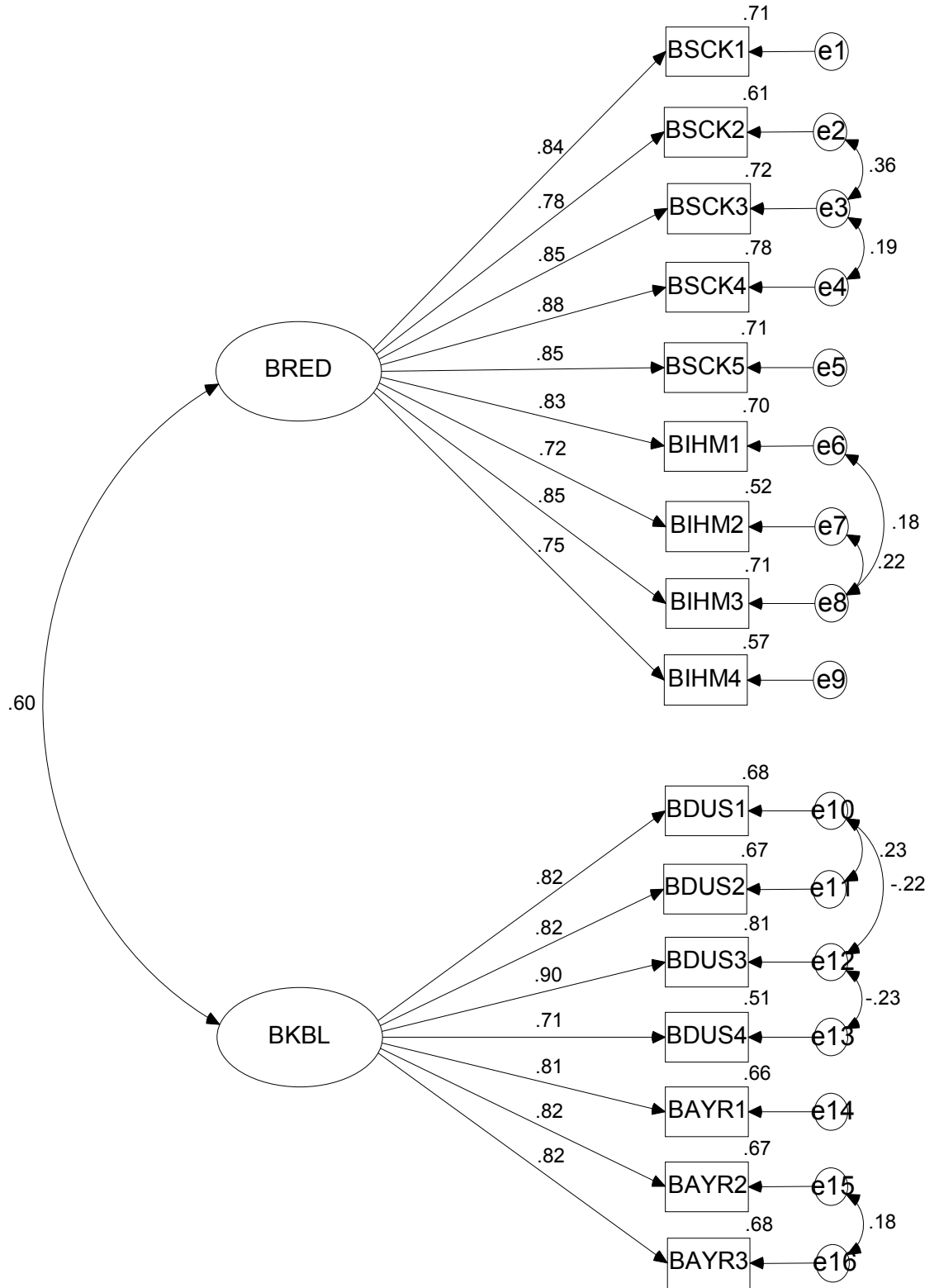
ait faktör yük değerlerinin tamamının anlamlı olduğu görülmüştür. Sonuçlar Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 4. EKRÖ - Baba Formu'na ilişkin DFA sonuçları

$\chi^2 (N = 588) = 611.586, p < .0001; \chi^2/df = 5.94; GFI = .88, AGFI = .84, CFI = .94, RMSEA = .092, SRMR = .051$

Şekil 5. EKRÖ - Baba Formu'na ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları

$\chi^2 (N = 588) = 408.673, p < .0001; \chi^2/df = 4.30; GFI = .92, AGFI = .89, CFI = .96, RMSEA = .075, SRMR = .047$

EKRÖ- Baba Formu'nun güvenilirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı red faktörü için .95 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .71 ile .86 arasında değiştiği görülmüştür. Benzer şekilde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı kabul faktörü için .93 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .67 ile .84 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin, ölçeğin iç tutarlılığına ve yapısal güvenilirliğine ilişkin destekleyici bulgular sağladığı söylenebilir. EKRÖ-Baba Formu'na ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. EKRÖ- Baba Formu'na ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri

		λ_i	R^2	α
Baba Red	Sıcaklık1	.84	.71	.95
	Sıcaklık2	.78	.61	
	Sıcaklık3	.85	.72	
	Sıcaklık4	.88	.78	
	Sıcaklık5	.85	.71	
	İhmal1	.83	.70	
	İhmal2	.72	.52	
	İhmal3	.85	.71	
	İhmal4	.75	.57	
Baba Kabul	Düşmanlık1	.82	.68	.93
	Düşmanlık2	.82	.67	
	Düşmanlık3	.90	.81	
	Düşmanlık4	.71	.51	
	Ayrışmamış1	.81	.66	
	Ayrışmamış2	.82	.67	
	Ayrışmamış3	.82	.68	

Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda EKRÖ-Baba Formu'nun baba kabul-reddini değerlendirebilecek maddelerden oluştuğu ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yetişkinlerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları baba reddinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.3.2. Kişilik Değerlendirme Ölçeği (Personality Assessment Questionnaire)

Kişilik Değerlendirme Ölçeği (KİDÖ), ebeveyn kabul veya red algısının birey üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi amacıyla 1978 yılında Rohner ve diğerleri tarafından geliştirilmiş, kültürümüze uyarlanması ise Varan (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. EKAR Kuramı'na göre ebeveyn kabul-reddinin en fazla etkilediği yedi kişilik özelliği, KİDÖ'nün alt boyutlarını oluşturmaktadır. Düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda “Öfkemi kontrol etmekte zorlanırım”, bağımlılık alt boyutunda “Başarısız olduğumda birilerinin bana moral vermesini isterim”, olumsuz öz-saygı alt boyutunda “Kendimi beğenirim”, olumsuz öz-yeterlik alt boyutunda “Günlük yaşamın getirdiği sorunlarla yeterince başa çıkabiliyorum”, duygusal tepkisizlik alt boyutunda “Gerçek duygularımı göstermekte zorlanırım”, duygusal tutarsızlık alt boyutunda “Gün boyunca ruh halim fazla değişmez”, dünya görüşü alt boyutunda “Yaşam benim için güzel bir şeydir” örneklerine benzeyen dokuzar madde yer almaktadır. KİDÖ'de yer alan maddeler “hemen hemen her zaman doğru” (4 puan), “bazen doğru” (3 puan), “nadiren doğru” (2 puan), “hiç bir zaman doğru değil” (1 puan) biçiminde dördü bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır.

KİDÖ- Yetişkin Formu'nun ülkemizdeki güvenirlik ve geçerlik çalışması yaşları 17 ile 78 arasında değişen yaklaşık 1700 denekle gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada, Yetişkin KİDÖ'nün alt boyutlarına ait Cronbach Alpha iç-tutarlık katsayıları .68 ile .82 arasında değişmiş, toplam iç-tutarlık katsayısı ise .91 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da KİDÖ'nün ülkemizdeki geçerliğini destekler niteliktedir. Uygulanan faktör analizinde maddeler üçlü parseller haline getirilmiş ve faktör analizi oluşturulan 21 parsele ait puanlara uygulanmıştır. KİDÖ'nün açımlayıcı faktör analizinde uygulanan eğik döndürme sonucunda olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik alt ölçekleri tek bir faktöre yüklenmiş ve bu faktör

olumsuz öz-değerlendirme faktörü olarak isimlendirilerek altı faktörlü bir yapıya ulaşıldığı görülmüştür. Belirlenen bu altı faktörün açıkladığı toplam varyans %71.52'dir. Bu sonuçların ışığında, KİDÖ Yetişkin Formu'nun yetişkinlerin genel psikolojik uyumunu geçerli bir şekilde değerlendirdiği sonucuna varılmıştır.

Mevcut çalışma kapsamında KİDÖ-Yetişkin Formu'nun yapı geçerliğini incelemek üzere, maddeler ölçeğin orijinal çalışmasında olduğu gibi üç maddeden oluşan 21 parsel haline getirilmiştir. Kaiser-Meyer-Olkin katsayısı .90 olarak bulunmuş, ayrıca Barlett Sphericity testi sonuçları da ($\chi^2 = 7447.705$, $df = 210$, $p < .001$) verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermiştir. Ölçeğin orijinal çalışmasına bağlı kalınarak faktörleştirme yöntemi olarak en çok olabilirlik (maximum likelihood) ve döndürme tekniği olarak da eğik döndürme (direct oblimin) tercih edilmiştir. Açımlayıcı faktör analizine ilişkin sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. KİDÖ-Yetişkin Formu'na ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör	5. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Öz-saygı1	.70					
Öz-saygı2	.75					
Öz-saygı3	.77					36.96
Öz-yeterlik1	.83					7.76
Öz-yeterlik2	.79					
Öz-yeterlik3	.52		.41			
Bağımlılık1		.79				
Bağımlılık2		.86				13.17
Bağımlılık3		.77				2.77
Dünyagörüşü1			.82			
Dünyagörüşü2			.88			8.98
Dünyagörüşü3			.94			1.89

(devamı arkadadır)

Tablo 6. (Devamı) KİDÖ-Yetişkin Formu'na ilişkin açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör	5. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Düşmanlık1				.72		
Düşmanlık2				.51		
Düşmanlık3				.51		6.85
Tutarsızlık1		.35		.34		1.44
Tutarsızlık2				.70		
Tutarsızlık3				.43		
Tepkisizlik1					.70	
Tepkisizlik2					.85	5.15
Tepkisizlik3					.63	1.08
Açıklanan Toplam Varyans (%)						71.11

Sonuçlar incelendiğinde, ölçeğin kültürümüze uyarlanma çalışmasında da belirtildiği haliyle, olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik alt boyutları "olumsuz öz-değerlendirme" olarak isimlendirilen tek bir faktör altında toplanmıştır. Ancak buna ek olarak, düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tutarsızlık alt boyutlarına ait madde parsellerinin de tek bir faktör altında toplanma eğiliminde oldukları göze çarpmaktadır.

Düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tutarsızlık alt boyutları kuramsal olarak ayrı şekilde kavramsallaştırılmış olsa da, söz konusu alt boyutlara ilişkin maddelerde "...öfkeliyim", "...kızgıyım", "...sinirliyim" gibi eş anlamlı sayılabilecek kelimelerin her iki boyutta da benzer şekilde yer aldığı görülmektedir. Tablo 7'de sunulan madde örnekleri, mevcut çalışma kapsamında öğrencilerin bu iki farklı alt boyuta ilişkin benzer tepkiler vermiş olmalarını daha anlaşılır kılmaktadır.

Ayrıca Tablo 6'daki sonuçlara yeniden dönülecek olursa, olumsuz öz-yeterlik alt boyutuna ilişkin 3. madde parselinin .40'ın üzerinde bir güçle aynı anda hem olumsuz öz-değerlendirme faktörüne hem de olumsuz dünya görüşü faktörüne yüklendiği görülmektedir. Benzer şekilde, duygusal tutarsızlık alt boyutuna ilişkin 1. madde

parselinin .34'ün üzerinde bir güçle aynı anda hem düşmanlık/saldırganlık alt boyutuna hem de bağımlılık alt boyutuna yüklendiği görülmektedir.

Tablo 7. Düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tutarsızlık alt boyutlarına ilişkin örnek maddeler

	Madde 1	İnsanlara karşı <u>kızgınlım</u> .
Düşmanlık/ Saldırganlık Alt Boyutu	Madde 8	<u>Öfkemi</u> kontrol etmekte zorlanıyorum.
	Madde 15	<u>Kızdığım</u> zaman suratımı asar, somurturum.
	Madde 36	Öyle <u>sinirlenirim</u> ki, bir şeyleri fırlatır ya da kırarım.
Duygusal Tutarsızlık Alt Boyutu	Madde 27	Önemli bir neden olmamasına rağmen <u>sinirli</u> ve aksiyim.
	Madde 34	Önemsiz olduğunu bilmeme rağmen, bazı şeyler beni dayanılmayacak kadar <u>sinir eder</u> .
	Madde 41	Birçok aksiliği <u>sinirlenmeden</u> veya canımı sıkmadan göğüsleyebilirim.

İlerleyen analizlerde yapısal eşitlik modelinin gerektirdiği daha tutarlı ve net bir yapıya ulaşabilmek amacıyla, olumsuz öz-yeterlik alt boyutuna ilişkin 3. madde parseli ve duygusal tutarsızlık alt boyutuna ilişkin 1. madde parseli dışarıda tutularak açıklayıcı faktör analizi yeniden gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar Tablo 8'de sunulmuştur. Tablo 8'deki sonuçlara göre KİDÖ-Yetişkin Formu'na ilişkin özdeğeri 6.78 ve 1.07 arasında değişen beş faktörlü bir yapıya ulaşılmış ve beş faktörlü yapının toplam varyansın %72.37'sini açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin birinci faktörü olumsuz öz-değerlendirme olup 5 madde parselinden oluşmaktadır. Ölçeğin ikinci faktörü bağımlılık olup 3 madde parselinden oluşmaktadır. Ölçeğin üçüncü faktörü olumsuz dünya görüşü olup 3 madde parselinden oluşmaktadır. Ölçeğin dördüncü faktörü düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tutarsızlık alt boyutlarına ait 5 madde parselinden oluşmakta olup bu iki alt boyutun oluşturduğu faktörün mevcut çalışma kapsamında genel olarak "saldırganlık faktörü" başlığıyla isimlendirilmesi uygun görülmüştür. Ölçeğin beşinci faktörü duygusal tepkisizlik olup 3 madde parselinden oluşmaktadır.

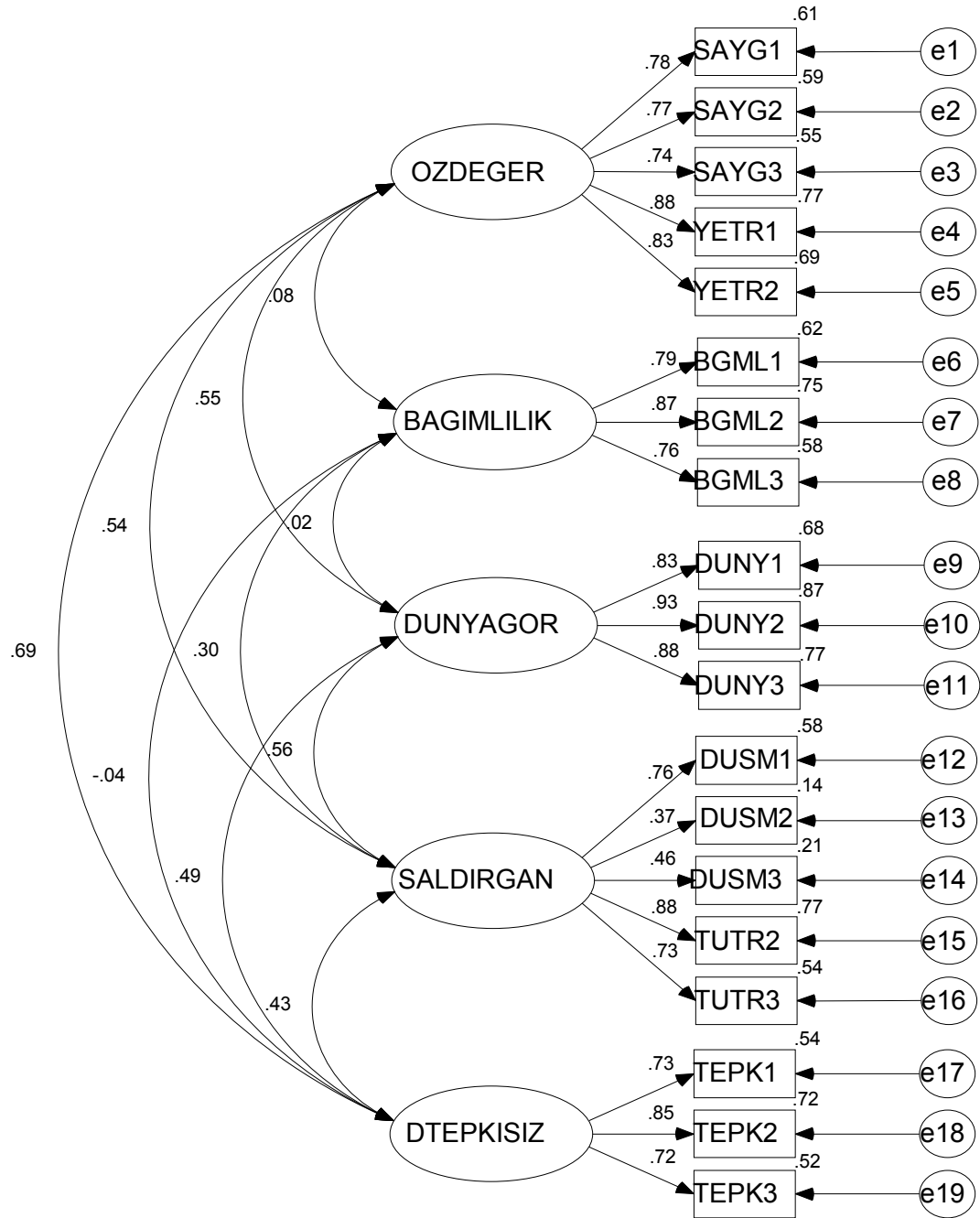
Tablo 8. KİDÖ-Yetişkin Formu'na ilişkin tekrarlanmış açımlayıcı faktör analizi sonuçları

Madde No	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör	5. Faktör	Açıklanan Varyans (%) ve Özdeğer
Öz-saygı1	.72					
Öz-saygı2	.74					35.7
Öz-saygı3	.75					6.78
Öz-yeterlik1	.84					
Öz-yeterlik2	.79					
Bağımlılık1		.78				
Bağımlılık2		.87				13.72
Bağımlılık3		.77				2.61
Dünyagörüşü1			.83			
Dünyagörüşü2			.91			9.89
Dünyagörüşü3			.91			1.88
Düşmanlık1				.72		
Düşmanlık2				.53		
Düşmanlık3				.54		7.44
Tutarsızlık2				.68		1.41
Tutarsızlık3				.40		
Tepkisizlik1					.69	
Tepkisizlik2					.84	5.63
Tepkisizlik3					.63	1.07
Açıklanan Toplam Varyans (%)						72.37

KİDÖ- Yetişkin Formu'nun doğrulayıcı faktör analizi çalışması, mevcut çalışma kapsamında ulaşılan açımlayıcı faktör analizi sonuçları esas alınarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi çalışması 19 madde parseli üzerinden gerçekleştirilmiştir. Olumsuz öz-saygı ve olumsuz öz-yeterlik alt boyutları ölçeğin kültürümüze uyarlanma çalışmasında belirtildiği şekilde birleştirilerek "olumsuz öz-değerlendirme faktörü" altında doğrulayıcı faktör analizine dâhil edilmiştir. Bunun yanı sıra, düşmanlık/saldırganlık ve duygusal tutarsızlık alt boyutları

açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına dayandırılarak "saldırganlık faktörü" altında birleştirilmiş, doğrulayıcı faktör analizi beş faktörlü bir yapı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Sonuçlar Şekil 6' da sunulmuştur.

Şekil 6. KİDÖ - Yetişkin Formu'na ilişkin DFA sonuçları

$\chi^2 (N = 588) = 558.716, p < .0001; \chi^2/df = 3.94; GFI = .91, AGFI = .87, CFI = .93, RMSEA = .071, SRMR = .055$

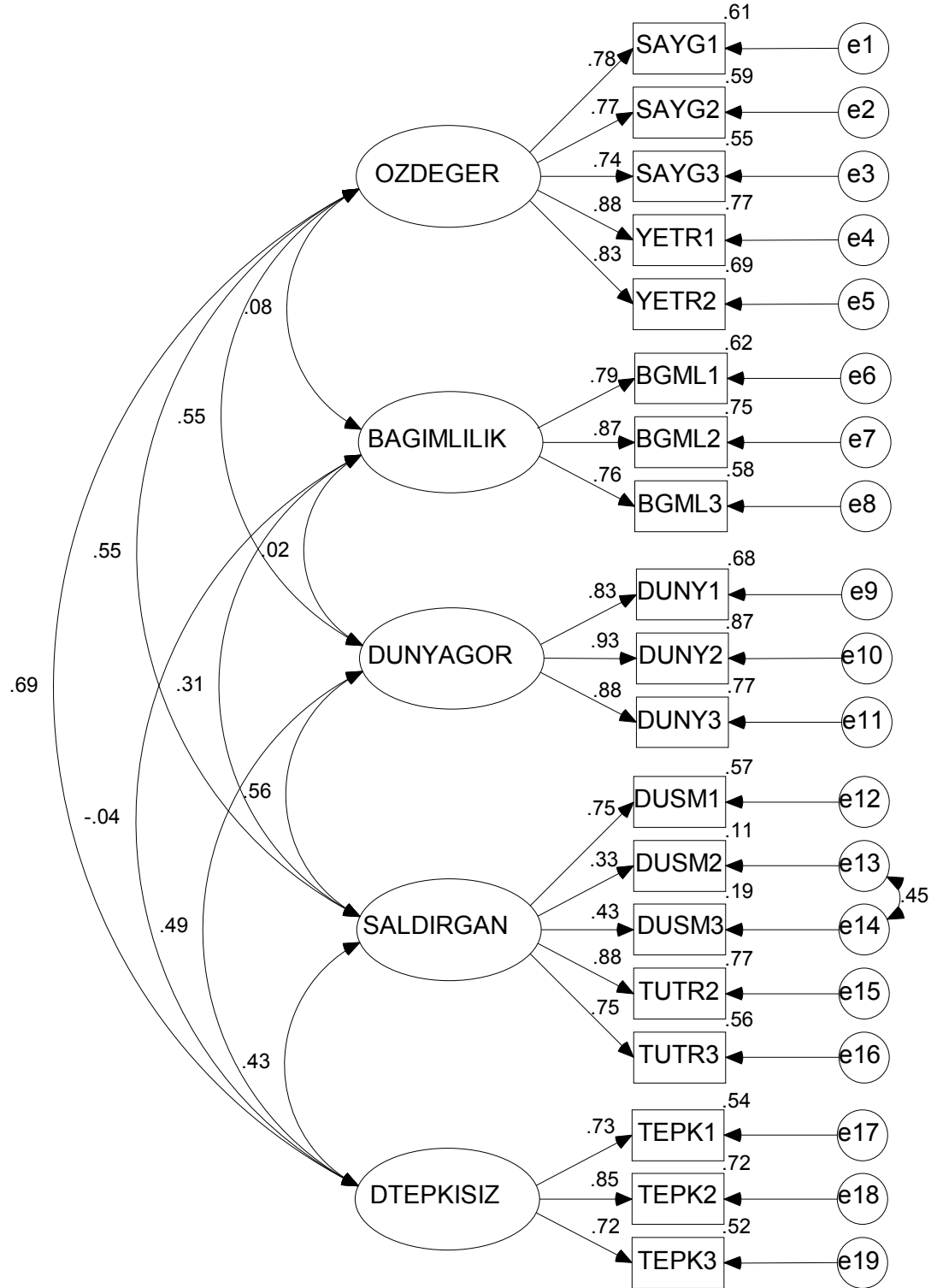
Ölçeğin beş faktörlü yapısına ilişkin gerçekleştirilen ilk analize ilişkin Şekil 6' da sunulan değerler, uyum indeksleri açısından kabul edilebilir sonuçlar üretmiştir [$\chi^2 (N = 588) = 558.716, p < .0001; \chi^2/df = 3.94; GFI = .91, AGFI = .87, CFI = .93, RMSEA = .071, SRMR = .055$]. Analiz sonucunda, program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde e13-e14 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve model yeniden test edilmiştir.

Değişikliklerden sonra elde edilen analiz sonuçları Şekil 7'de sunulmuştur. Sonuçlar, uyum indeksleri açısından gayet iyi değerlere yükselmiştir [$\chi^2 (N = 588) = 430.420, p < .0001; \chi^2/df = 3.05; GFI = .93, AGFI = .90, CFI = .95, RMSEA = .059, SRMR = .047$]. Ayrıca modelde yer alan madde parsellerine ait faktör yük değerlerinin tamamının anlamlı olduğu görülmüştür.

KİDÖ'nün güvenilirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı olumsuz öz-değerlendirme faktörü için .90 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .70 ile .82 arasında değiştiği görülmüştür. Bağımlılık faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .69 ile .76 arasında değiştiği görülmüştür. Olumsuz dünya görüşü faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .91 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .79 ile .85 arasında değiştiği görülmüştür. Saldırganlık faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .79 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .42 ile .70 arasında değiştiği görülmüştür. Duygusal tepkisizlik faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .81 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .62 ile .71 arasında değiştiği görülmüştür. Ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .90 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin ölçeğin iç tutarlılığına ve yapısal güvenilirliğine ilişkin destekleyici bulgular sağladığı söylenebilir.

KİDÖ'ye ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri Tablo 9'da sunulmuştur.

Şekil 7. KİDÖ - Yetişkin Formu'na ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları

$\chi^2 (N = 588) = 430.420, p < .0001; \chi^2/df = 3.05; GFI = .93, AGFI = .90, CFI = .95, RMSEA = .059, SRMR = .047$

Tablo 9. KİDÖ- Yetişkin Formu'na ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri

		λ_i	R^2	α
Olumsuz Öz-değerlendirme	Öz-saygı1	.78	.61	.90
	Öz-saygı2	.77	.59	
	Öz-saygı3	.74	.55	
	Öz-yeterlik1	.88	.77	
	Öz-yeterlik2	.83	.69	
Bağımlılık	Bağımlılık1	.79	.62	.84
	Bağımlılık2	.87	.75	
	Bağımlılık3	.76	.58	
Olumsuz Dünya Görüşü	Dünyagörüşü1	.83	.68	.91
	Dünyagörüşü2	.93	.87	
	Dünyagörüşü3	.88	.77	
Saldırganlık	Düşmanlık1	.75	.57	.79
	Düşmanlık2	.33	.11	
	Düşmanlık3	.43	.19	
	Tutarsızlık2	.88	.77	
	Tutarsızlık3	.75	.56	
Duygusal Tepkisellik	Tepkisizlik1	.73	.54	.81
	Tepkisizlik2	.85	.72	
	Tepkisizlik3	.72	.52	

Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda, KİDÖ'nün bireylerin psikolojik uyum düzeylerini değerlendirebilecek maddelerden oluştuğu ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puanlar; yetişkinlerin olumsuz öz-değerlendirme, saldırganlık, duygusal tepkisizlik, olumsuz dünya görüşü ve bağımlılık gibi psikolojik uyumu güçleştiren olumsuz özelliklere daha yüksek düzeyde sahip olduğunu ifade etmektedir.

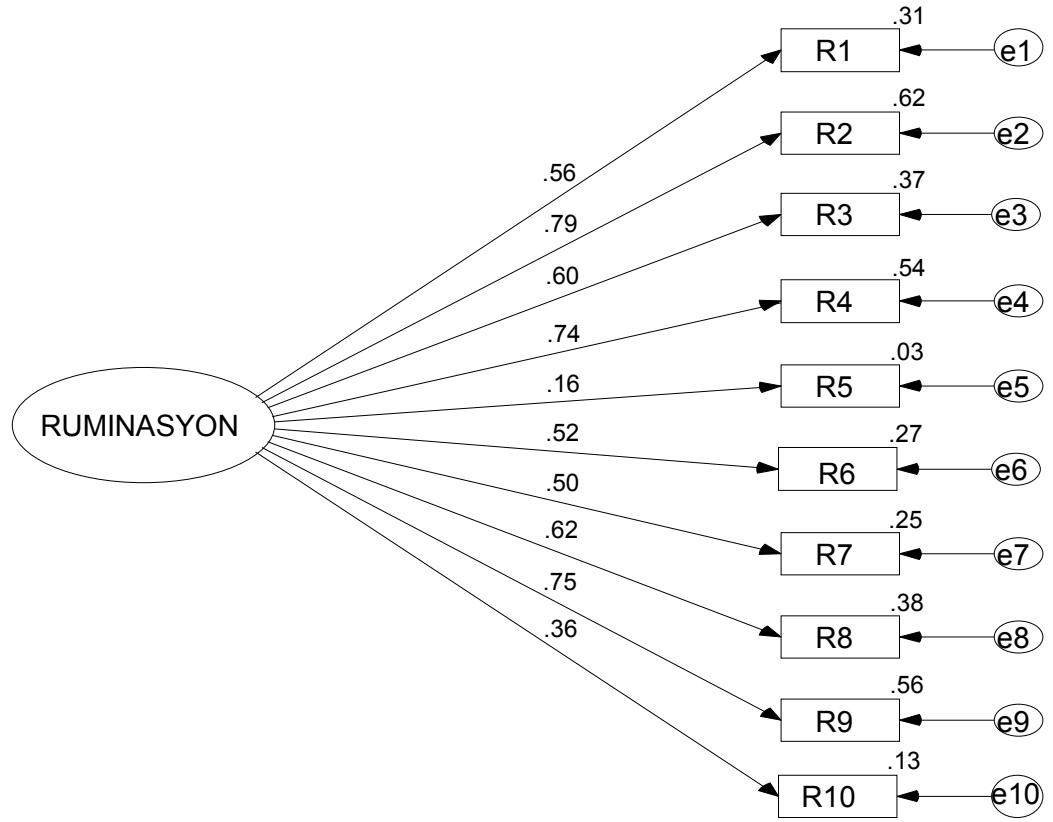
3.3.3. Ruminasyon Ölçeği (Ruminative Response Scale-Short Form)

Bireylerin yaşadıkları olayları tekrar tekrar düşünme eğilimlerini ölçmek amacıyla Nolen-Hoeksema ve Morrow (1991) tarafından geliştirilen Ruminasyon Ölçeği'nin (RÖ) sahip olduğu 22 madde arasından Treynor, Gonzalez ve Nolen-Hoeksema (2003) tarafından seçilerek oluşturulmuş 10 maddelik kısa bir formdur. Ölçek maddeleri "...bunu hak etmek için ne yaptım?", "...yaşadığım olaylar keşke daha iyi sonuçlansaydı" örneklerine benzeyen ifadeleri içermektedir. Ruminasyon Ölçeği'nde yer alan maddeler "her zaman" (4 puan), "çoğunlukla" (3 puan), "bazen" (2 puan), "hiç bir zaman" (1 puan) biçiminde dördü bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır.

Ölçeğin kültürümüze uyarlanması Erdur-Baker ve Bugay (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kısa formun Cronbach Alpha iç güvenirlik katsayısı yansıma alt ölçeği için .58, düşüncelere dalma alt ölçeği için .58, ölçeğin geneli için ise .72 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin kısa formundan elde edilen puanların Kısa Semptom Envanteri ile anlamlı bir korelasyona sahip olduğu rapor edilmektedir ($r = .59$). Ölçeğin faktör yapısıyla ilgili gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum değerlerinin yeterli sonuçlar verdiği rapor edilmiştir (Erdur-Baker ve Bugay, 2010). RÖ'nün "yansıma faktörü" ve "düşüncelere dalma faktörü" olarak isimlendirilen iki faktörlü yapısı her ne kadar doğrulayıcı faktör analizi açısından yeterli uyum indekslerine sahip bulunmuş olsa da, alanyazınında RÖ'nün tek faktörlü bir yapıyla kullanımının doğrulayıcı faktör analizi açısından iyi uyum göstergelerine sahip olduğu bulgularına rastlanmakta ve ölçeğin tek faktörlü yapısıyla kullanımının tercih edildiği görülmektedir (Bugay, 2010).

Ölçeğin tek faktörlü bir yapıda değerlendirilebilirliğine ilişkin gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizine ait ilk sonuçlar uyum indeksleri açısından kabul edilebilir sonuçlar üretmemiştir [$\chi^2 (N = 588) = 204.077, p < .0001; \chi^2/df = 5.83; GFI = .93, AGFI = .89, CFI = .90, RMSEA = .091, SRMR = .056$]. Sonuçlar Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8. Ruminasyon Ölçeği'ne ilişkin DFA sonuçları

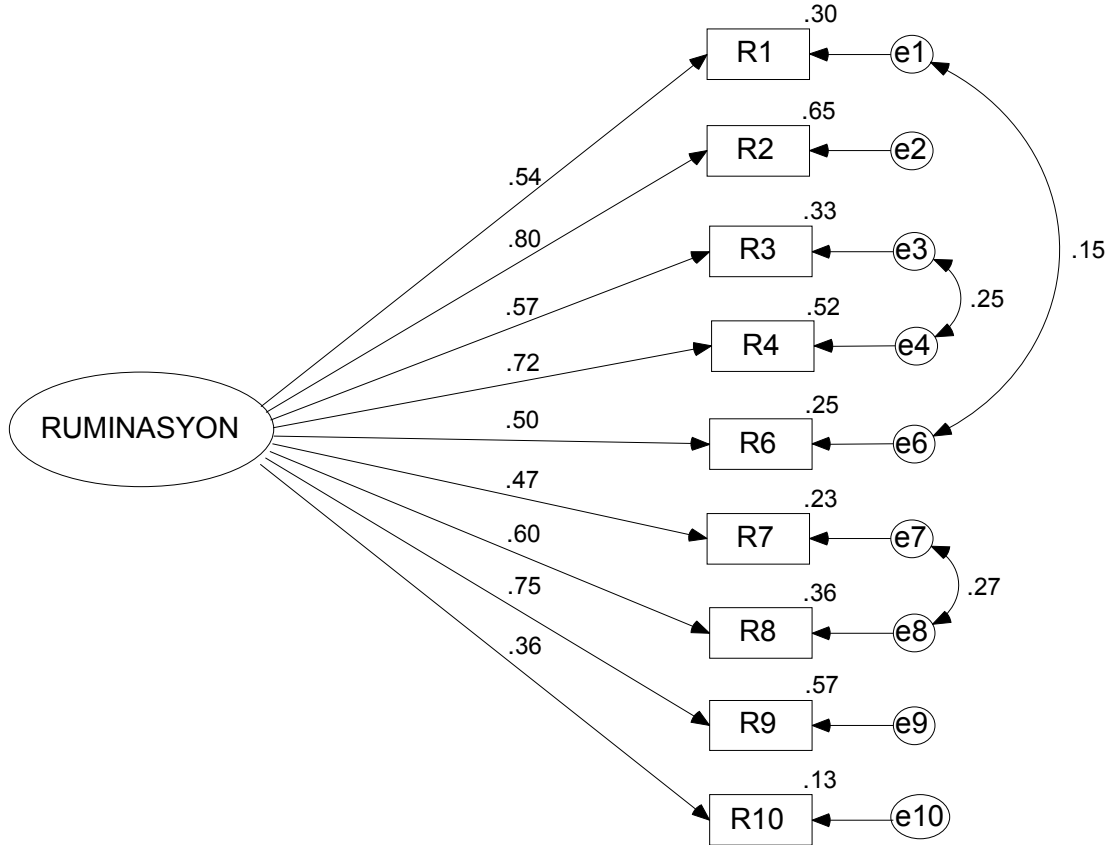

$$\chi^2 (N = 588) = 204.077, p < .0001; \chi^2/df = 5.83; GFI = .93, AGFI = .89, CFI = .90, RMSEA = .091, SRMR = .056$$

Burada göze çarpan önemli bir nokta Madde 5'e ait R^2 değerinin anlamlı, fakat kabul edilebilir sınırın oldukça altında bir değere sahip olmasıdır ($R^2_{\text{(Madde 5)}} = .03$). Bu durumda Madde 5'in analizlerin dışında tutulması uygun görülmüştür. Bunun yanı sıra, analiz sonucunda program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde, e1-e6, e3-e4, ve e7-e8 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve model yeniden test edilmiştir. Sonuçlar Şekil 9'da sunulmuştur. Gerçekleştirilen değişikliklerden sonra elde edilen analiz sonuçları, RÖ'nün uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere sahip olduğunu göstermiştir [$\chi^2 (N= 588) = 87.573, p < .0001; \chi^2/df = 3.65; GFI = .97, AGFI = .94, CFI = .96, RMSEA = .067, SRMR = .039$].

Ayrıca modelde yer alan madde faktör yük değerlerinin tamamının anlamlı olduğu görülmüştür.

Şekil 9. Ruminasyon Ölçeği'ne ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları

$$\chi^2 (N= 588) = 87.573, p < .0001; \chi^2/df = 3.65; GFI = .97, AGFI = .94, CFI = .96, RMSEA = .067, SRMR = .039$$

Bunun yanı sıra, RÖ'nün faktör yapısı konusunda gerçekleştirilen ek analizlerde, tek faktörlü modele ait model karşılaştırma uyum indeksleri [$AIC = 12957$; $CAIC = 242.48$; $ECVI = .22$] ve iki faktörlü modele ait model karşılaştırma uyum indeksleri [$AIC = 173.91$; $CAIC = 297.58$, $ECVI = .30$] incelenmiş ve yapısal eşitlik modelinde model karşılaştırma uyum indeksleri değerlerinin görece gerçeğe daha yakın olduğu varsayılan, diğer bir ifadeyle model karşılaştırma uyum indeksleri daha küçük değerlere sahip olan tek faktörlü modelin kullanımı uygun görülmüştür (Şimşek, 2007).

RÖ'nün güvenirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde, benzer şekilde Madde 5'e ilişkin güvenirlik değerinin kabul edilebilir sınırların altında bir değere sahip olması nedeniyle ($\alpha_{(Madde\ 5)} = .16$). Madde 5 dışarıda tutulduğunda, RÖ'nün geneli için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .84 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonlarının .32 ile .69 arasında değiştiği görülmüştür.

Bu değerlerin ölçeğin iç tutarlılığına ve yapısal güvenirliğine ilişkin destekleyici bulgular sağladığı söylenebilir. RÖ'ye ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Ruminasyon Ölçeği'ne ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri

	λ_i	R^2	α
Ruminasyon1	.50	.30	
Ruminasyon2	.80	.65	
Ruminasyon3	.57	.33	
Rumnasyon4	.72	.52	
Rumnasyon6	.50	.25	.84
Rumnasyon7	.47	.23	
Rumnasyon8	.60	.36	
Rumnasyon9	.75	.57	
Rumnasyon10	.36	.13	

Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda, RÖ'nün bireylerin ruminasyon düzeylerini değerlendirebilecek maddelerden oluştuğu ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yetişkinlerin daha yüksek düzeyde tekrarlayıcı düşüncelere sahip olduğunu ifade etmektedir.

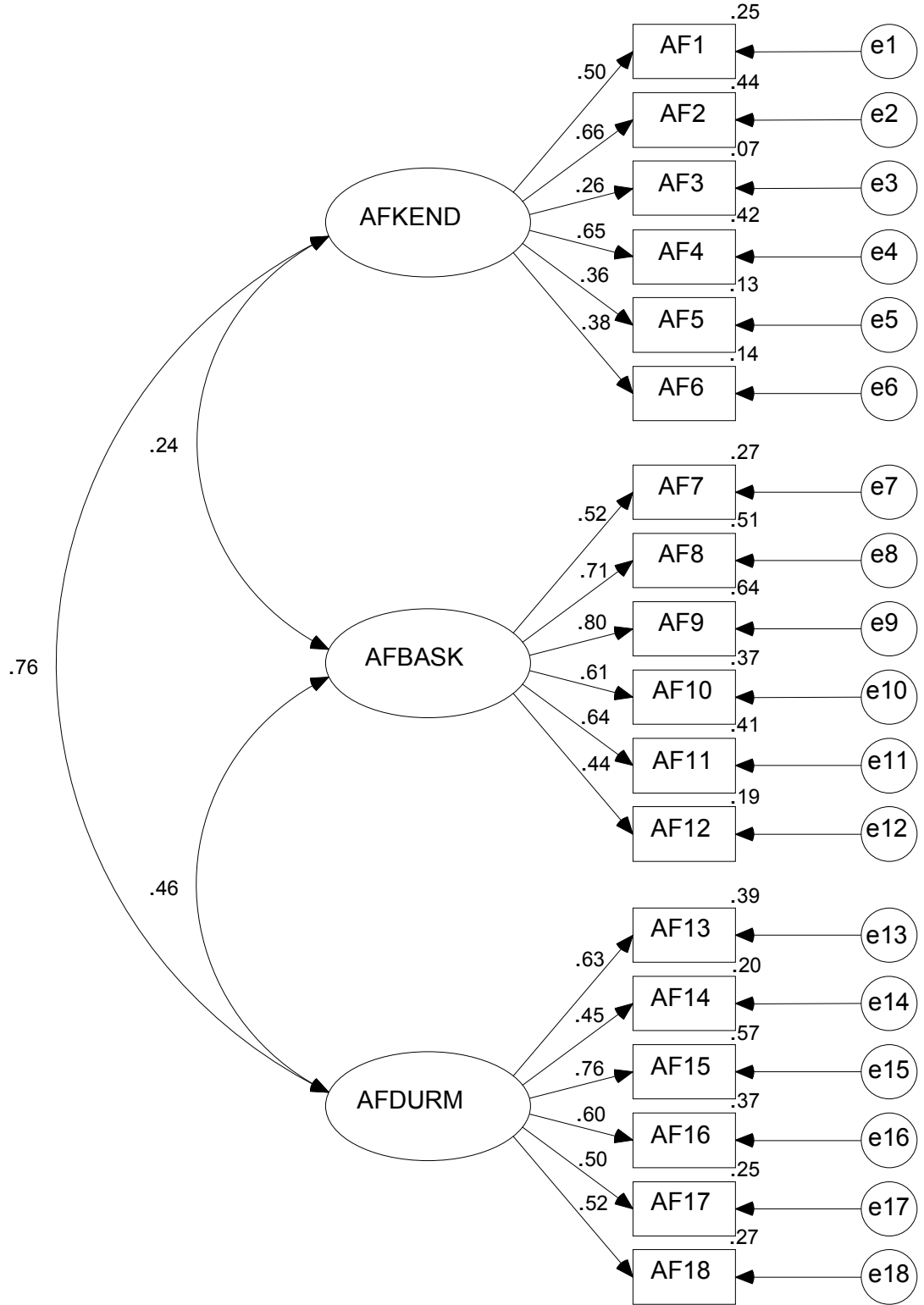
3.3.4. Heartland Affetme Ölçeği (Heartland Forgiveness Scale)

Thompson ve diğerleri (2005) tarafından geliştirilen Heartland Affetme Ölçeği (HAÖ), bireylerin affetme eğilimlerini "kendini affetme", "başkalarını affetme" ve "durumu affetme" olmak üzere üç alt boyutta değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kendini affetme alt boyutunda “Yaptığım hatalara zamanla daha anlayışlı olurum”, başkalarını affetme alt boyutunda “Beni incitenlere karşı katı olmaya devam ederim”, durumu affetme alt boyutunda “Hayatımdaki kötü durumlarla eninde sonunda barışırım” örneklerine benzeyen altışar madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddeler, “beni tamamen yansıtıyor” (7 puan) yanıtından “beni hiç yansıtmıyor”(1 puan) yanıtına uzanan biçimde yedili bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır. Ölçeğin kültürümüze uyarlanması Bugay (2010) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin iç güvenirlik Cronbach Alpha katsayısı kendini affetme alt ölçeği için .64, başkalarını affetme alt ölçeği için .79, durumu affetme alt ölçeği için .76 ve ölçeğin geneli için .81 olarak hesaplanmıştır. Aynı çalışmada ölçeğin üç faktörlü yapısı için gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analiziyle birlikte uyum değerlerinin yeterli sonuçlar verdiği rapor edilmiştir.

Mevcut çalışma kapsamında HAÖ' nün yapı geçerliğini incelemek üzere maddeler, öncelikle ölçeğin orijinal çalışmasında olduğu haliyle "kendini affetme", başkalarını affetme" ve "durumu affetme" olarak adlandırılan üç faktörlü bir yapı altında doğrulayıcı faktör analizine dâhil edilmiştir. Sonuçlar Şekil 10'da gösterilmiştir. Ölçeğin üç faktörlü yapısına ilişkin gerçekleştirilen ilk analiz sonuçları uyum indeksleri açısından kabul edilebilir sonuçlar üretmemiştir [$\chi^2 (N = 588) = 700.826, p < .0001; \chi^2/df = 5.31; GFI = .85, AGFI = .81, CFI = .79, RMSEA = .086, SRMR = .076$].

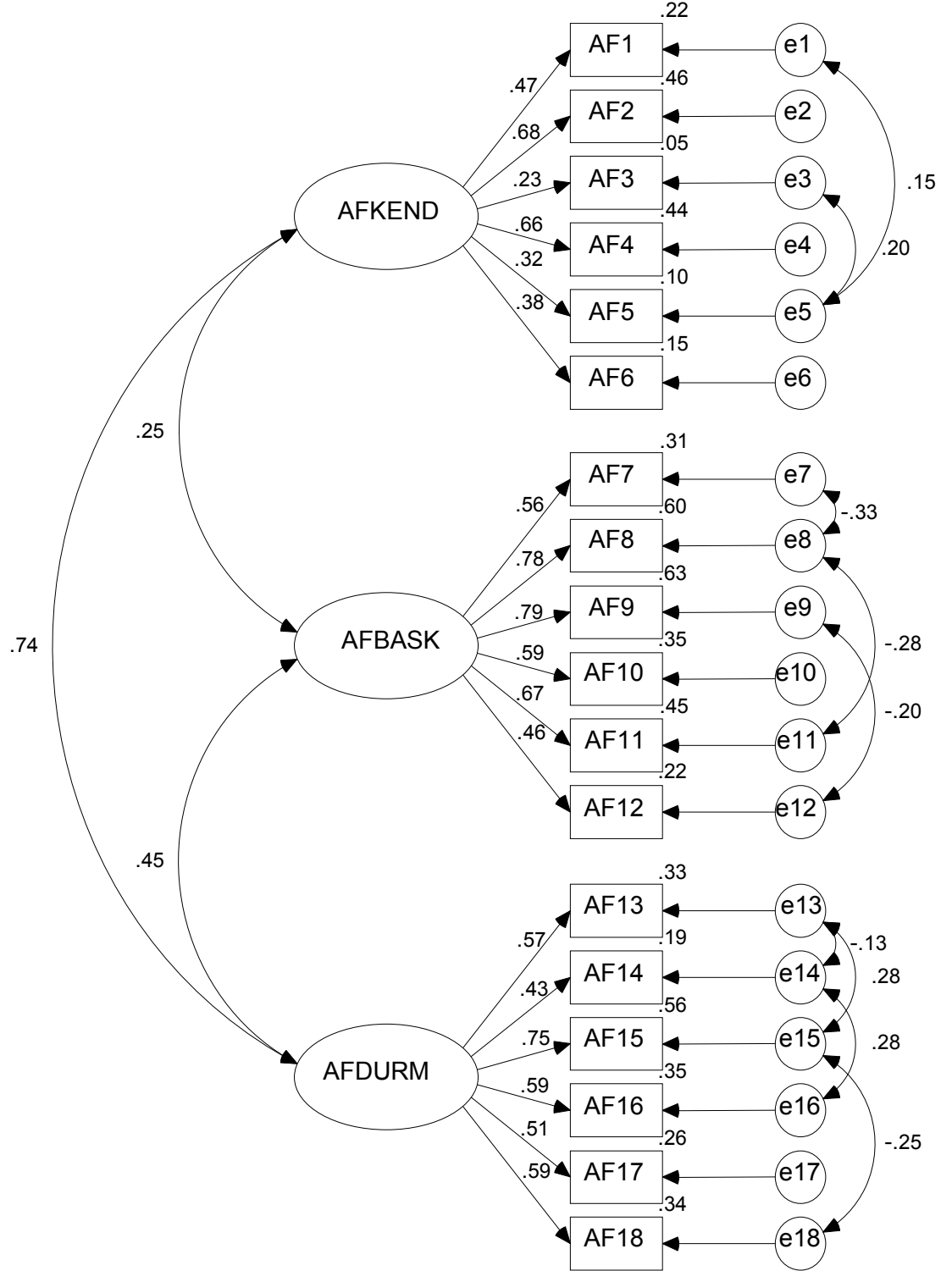
Bunun yanı sıra, analiz sonucunda program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde, e1-e5, e3-e5, e7-e8, e8-e11, e9-e12, e13-e14, e13-e15, e14-e16 ve e15-e18 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve model yeniden test edilmiştir.

Şekil 10. Heartland Affetme Ölçeği'ne ilişkin DFA sonuçları

$\chi^2 (N = 588) = 700.826, p < .0001; \chi^2/df = 5.31; GFI = .85, AGFI = .81, CFI = .79, RMSEA = .086, SRMR = .076$

Şekil 11. Heartland Affetme Ölçeği'ne ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları

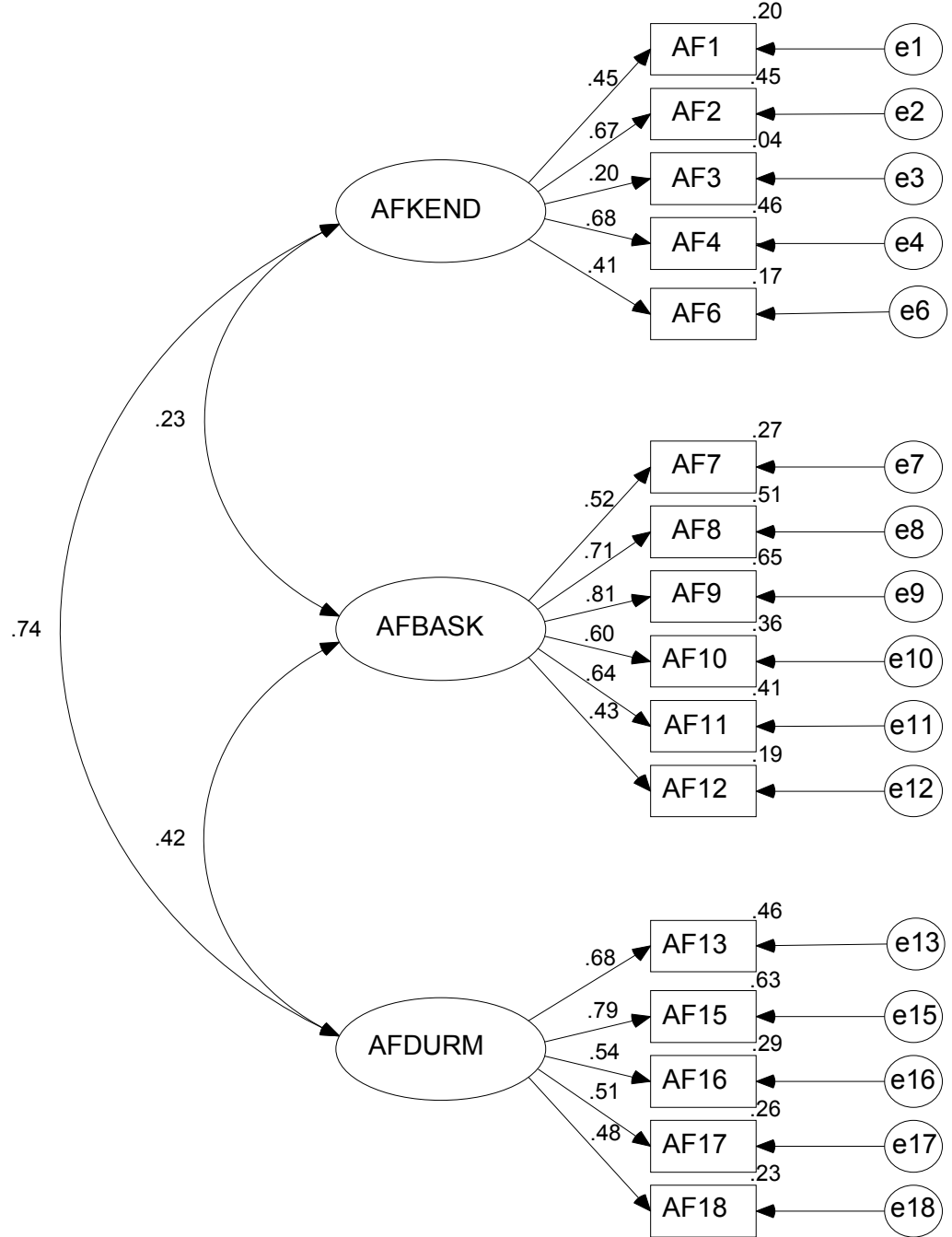
$\chi^2 (N = 588) = 455.241, p < .0001; \chi^2/df = 3.70; GFI = .91, AGFI = .88, CFI = .88, RMSEA = .068, SRMR = .069$

Uygulanabilir modifikasyon önerilerinin tamamının gerçekleştirilmiş olmasına rağmen elde edilen analiz sonuçları da HAÖ' nün bazı uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere sahip olmadığını göstermiştir [$\chi^2 (N = 588) = 455.241, p < .0001; \chi^2/df = 3.70; GFI = .91, AGFI = .88, CFI = .88, RMSEA = .068, SRMR = .069$]. Sonuçlar Şekil 11'de sunulmuştur.

Bu durumda modifikasyon önerileri yeniden incelenmiş; Madde 5 ve Madde 14'e ilişkin hata kovaryanslarının ait oldukları faktörün dışında kalan diğer faktörlerdeki maddelerin hata kovaryanslarıyla güçlü şekilde ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen modifikasyonlara rağmen modelin uyum indekslerinin beklenenin altında kalması nedeniyle, ait olduğu faktör dışındaki maddelerle faktörleşme eğilimi gösteren Madde 5 ve Madde 14'ün modelden çıkarılması ve model üzerinde daha önce gerçekleştirilen tüm modifikasyonların da silinerek analizlerin baştan tekrar edilmesi uygun görülmüştür. Ölçeğin toplam 16 maddeden oluşan üç faktörlü yapısına ilişkin yeniden gerçekleştirilen ilk analiz sonuçları HAÖ' nün bazı uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere sahip olmadığını göstermiştir [$\chi^2 (N = 588) = 457.495, p < .0001; \chi^2/df = 4.53; GFI = .90, AGFI = .87, CFI = .85, RMSEA = .078, SRMR = .067$]. Sonuçlar Şekil 12'de sunulmuştur.

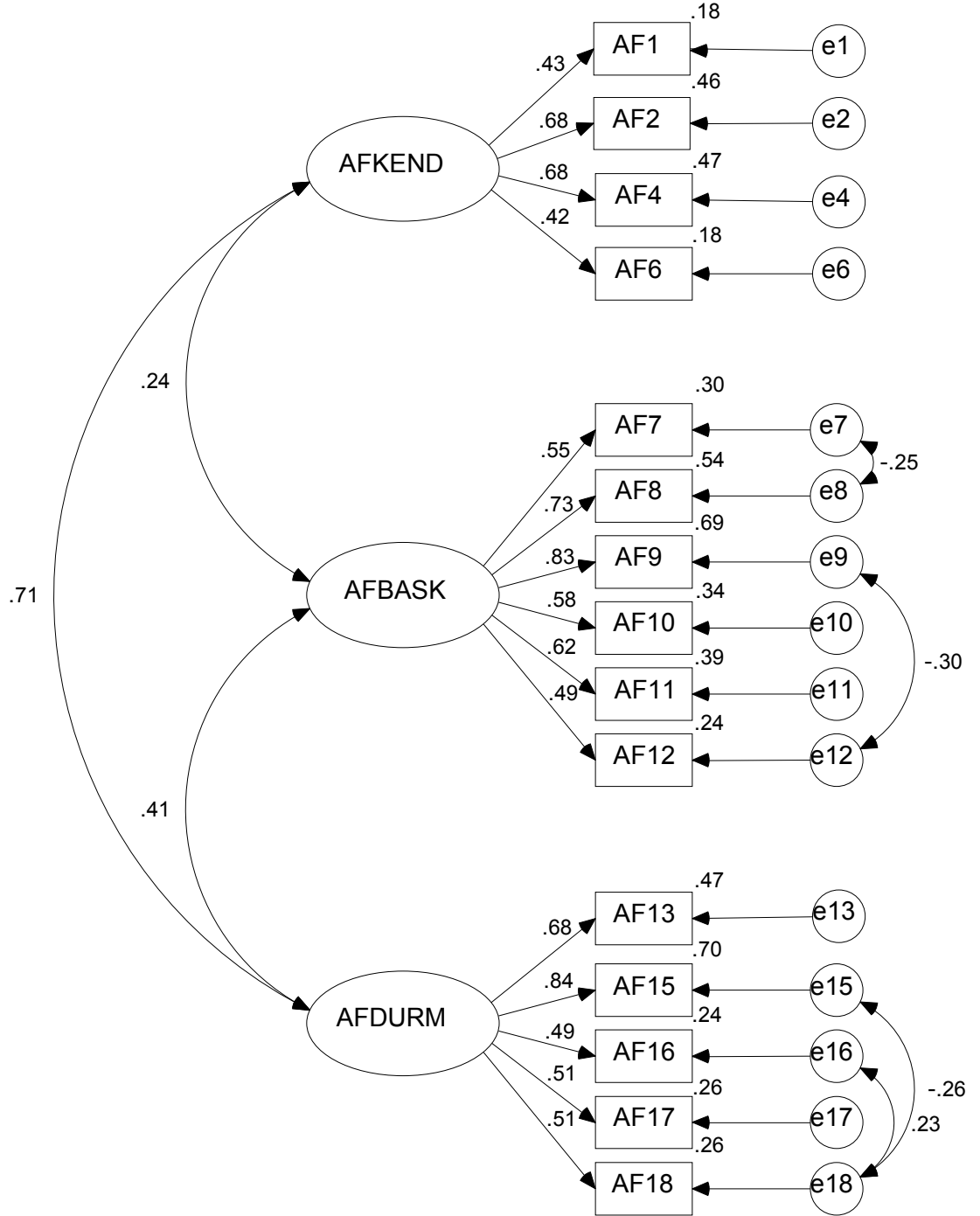
Bu haliyle Şekil 12'de göze çarpan önemli bir nokta Madde 3'e ait R^2 değerinin anlamlı, fakat kabul edilebilir sınırın altında bir değere sahip olmasıdır ($R^2_{(Madde\ 3)} = .04$). Bu durumda Madde 3'ün analizlerin dışında tutulması uygun görülmüştür. Ayrıca analiz sonucunda program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde, e7-e8, e9-e12, e15-e18 ve e16-e18 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve model yeniden test edilmiştir. Ölçeğin toplam 15 maddeden oluşan üç faktörlü yapısına ilişkin gerçekleştirilen değişikliklerden sonra elde edilen analiz sonuçlarında, HAÖ' nün uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere ulaştığı görülmüştür [$\chi^2 (N = 588) = 288.177, p < .0001; \chi^2/df = 3.47; GFI = .94, AGFI = .91, CFI = .91, RMSEA = .065, SRMR = .062$]. Sonuçlar Şekil 13'de sunulmuştur. Ayrıca modelde yer alan maddelere ait faktör yük değerlerinin tamamının anlamlı olduğu görülmüştür.

Şekil 12. Heartland Affetme Ölçeği'ne ilişkin ikinci modifikasyon sonrası DFA sonuçları

$\chi^2 (N = 588) = 457.495, p < .0001; \chi^2/df = 4.53; GFI = .90, AGFI = .87, CFI = .85, RMSEA = .078, SRMR = .067$

Şekil 13. Heartland Affetme Ölçeği'ne ilişkin üçüncü modifikasyon sonrası DFA sonuçları

HAÖ'nün güvenirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı, ölçeğin orijinal çalışmasındakine benzer şekilde, kendini affetme faktörü için .63 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonları .33 ile .52 arasında değişmiştir. Başkalarını affetme faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .79 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonları .39 ile .68 arasında değişmiştir. Durumu affetme faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .74 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonları .45 ile .62 arasında değişmiştir. Ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .81 olmuştur.

HAÖ' ye ilişkin doğrulayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Heartland Affetme Ölçeği'ne ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri

		λ_i	R^2	α
Kendini Affetme	Affetme1	.43	.18	.63
	Affetme2	.68	.46	
	Affetme4	.68	.47	
	Affetme6	.42	.18	
Bşkalarını Affetme	Affetme7	.55	.30	.79
	Affetme8	.73	.54	
	Affetme9	.83	.69	
	Affetme10	.58	.34	
	Affetme11	.62	.39	
	Affetme12	.49	.24	
Durumu Affetme	Affetme13	.68	.47	.74
	Affetme15	.84	.70	
	Affetme16	.49	.24	
	Affetme17	.51	.26	
	Affetme18	.51	.26	

Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda HAÖ' nün bireylerin kendilerini, başkalarını ve yaşamda karşılaştıkları durumları affedebilme düzeylerini değerlendirebilecek maddelerden oluştuğu ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yetişkinlerin affedici olma düzeylerinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir.

3.3.5. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (The Multidimensional Scale of Perceived Social Support)

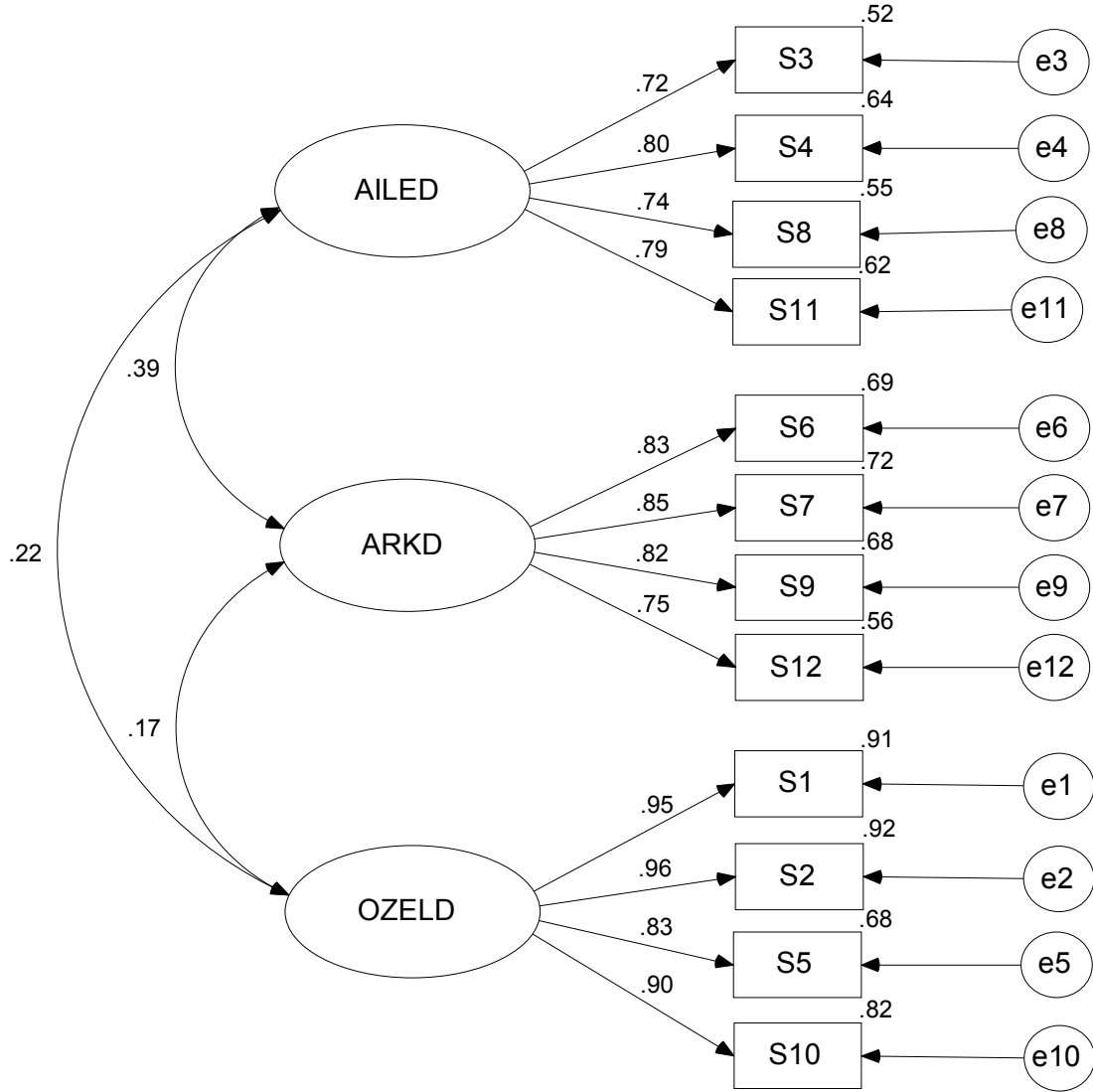
Zimet ve diğerleri tarafından 1988 yılında geliştirilen ölçeğin kültürümüze uyarlanması Eker, Arkar ve Yıldız (2001) tarafından gerçekleştirilmiştir. Algılanan Çok Boyutlu Sosyal Destek Ölçeği (AÇBSDÖ), bireylerin yaşamlarındaki sosyal kaynaklardan algıladıkları desteğe ilişkin algılarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Aile alt ölçeğinde 'Sorunlarımı ailemle (örneğin annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim', arkadaş alt ölçeğinde 'Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var', özel insan alt ölçeğinde 'Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var' örneklerine benzeyen dörder madde yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddeler “kesinlikle evet” (7 puan) yanıtından, “kesinlikle hayır”(1 puan) yanıtına uzanan biçiminde yedili bir Likert tipi ölçek üzerinde yanıtlanmaktadır.

Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı aile alt ölçeği için .85, arkadaş alt ölçeği için .88, özel insan alt ölçeği için .92 ve ölçeğin geneli için .89 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin üç faktörlü yapısıyla toplam varyansın %75'ini açıkladığı rapor edilmiştir. Ölçeğin psikometrik özelliklerini konu alan bir diğer çalışmada, ölçeğe ilişkin gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının oldukça iyi değerlere sahip olduğu rapor edilmiştir (Meral ve Cavkaytar, 2012).

Mevcut çalışma kapsamında, AÇBSDÖ'nün yapı geçerliğini incelemek üzere maddeler ölçeğin orijinal çalışmasında olduğu haliyle aile desteği, arkadaş desteği ve özel insan desteği olarak adlandırılan üç faktörlü bir yapı altında doğrulayıcı faktör analizine dâhil edilmiştir. Ölçeğin üç faktörlü yapısına ilişkin ilk analiz sonuçları, AÇBSDÖ'nün bazı uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlerin sınırında kaldığını göstermiştir [$\chi^2 (N = 588) = 273.381, p < .0001; \chi^2/df = 5.36; GFI = .93,$

$AGFI = .89$, $CFI = .96$, $RMSEA = .086$, $SRMR = .036$]. Sonuçlar Şekil 14'te sunulmuştur.

Şekil 14. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne ilişkin DFA sonuçları

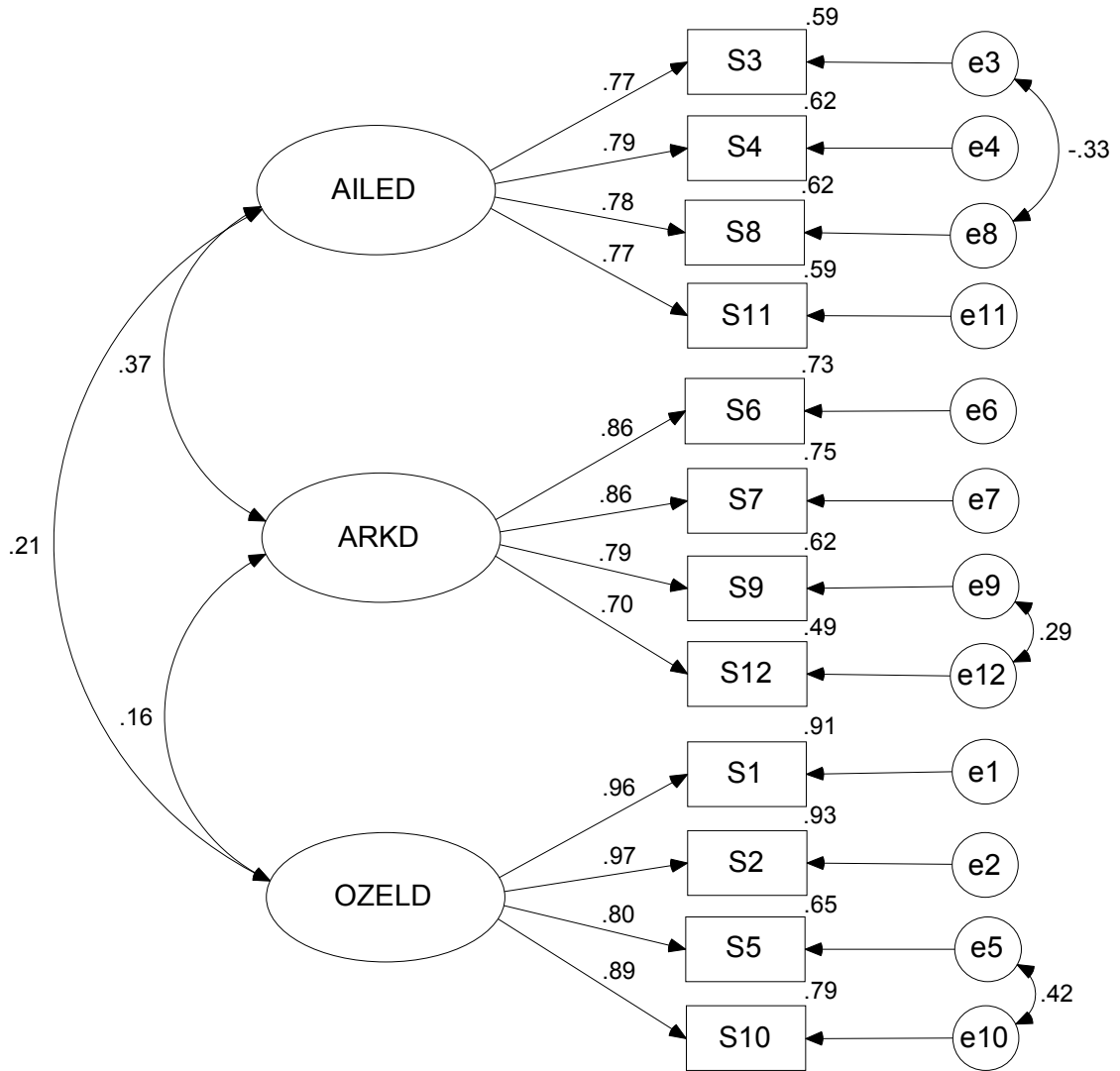

$\chi^2 (N = 588) = 273.381, p < .0001; \chi^2/df = 5.36; GFI = .93, AGFI = .89, CFI = .96, RMSEA = .086, SRMR = .036$

Analiz sonucunda program tarafından üretilen modifikasyonlar incelendiğinde, e3-e8, e5-e10 ve e9-e12 hata kovaryanslarının ilişkili olduğu ve bu ilişkilerin modelin uyum iyiliği indekslerine önemli derecede olumsuz etkisi olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle belirtilen maddelerin hata kovaryanslarına ait ilişkiler modele eklenmiş ve

model yeniden test edilmiştir. Gerçekleştirilen değişikliklerden sonra elde edilen analiz sonuçları da, HAÖ' nün uyum indeksleri açısından iyi değerlere ulaştığı görülmüştür [χ^2 ($N = 588$) = 123,834, $p < .0001$; $\chi^2/df = 2.58$; $GFI = .97$, $AGFI = .95$, $CFI = .96$, $RMSEA = .052$, $SRMR = .038$]. Sonuçlar Şekil 15'te sunulmuştur. Ayrıca modelde yer alan maddelere ait faktör yük değerlerinin tamamının anlamlı olduğu görülmüştür.

Şekil 15. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne ilişkin modifikasyon sonrası DFA sonuçları

χ^2 ($N = 588$) = 123,834, $p < .0001$; $\chi^2/df = 2.58$; $GFI = .97$, $AGFI = .95$, $CFI = .96$, $RMSEA = .052$, $SRMR = .038$

AÇBSDÖ'nün güvenirliği için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı aile desteği faktörü için .84 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonları .64 ile .73 arasında değişmiştir. Arkadaş desteği faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .86 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonları .70 ile .78 arasında değişmiştir. Özel insan desteği faktörü için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .95 olarak bulunurken, madde toplam test korelasyonları .83 ile .91 arasında değişmiştir. Ölçeğin geneli için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur. Bu değerlerin ölçeğin iç tutarlılığına ve yapısal güvenirliğine ilişkin destekleyici bulgular sağladığı söylenebilir. AÇBSDÖ' ye ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri Tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'ne ilişkin standartlaştırılmış faktör yükleri, R^2 ve Cronbach Alpha değerleri

		λ_i	R^2	α
Aile Desteği	Sdestek3	.77	.59	.84
	Sdestek4	.79	.62	
	Sdestek8	.78	.62	
	Sdestek11	.77	.59	
Arkadaş Desteği	Sdestek6	.86	.73	.86
	Sdestek7	.86	.75	
	Sdestek9	.79	.62	
	Sdestek12	.70	.49	
Özel İnsan Desteği	Sdestek1	.96	.91	.95
	Sdestek2	.97	.93	
	Sdestek5	.80	.65	
	Sdestek10	.89	.79	

Yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda, AÇBSDÖ' nün bireylerin yaşamlarındaki özel insanlardan, arkadaşlardan ve ailelerinden algıladıkları sosyal destek düzeyini değerlendirebilecek maddelerden oluştuğu ve ölçeğin psikometrik özelliklerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçekten alınan yüksek puanlar, yetişkinlerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ancak çalışmanın amacı doğrultusunda algılanan sosyal destek değişkeni; 'arkadaş desteği' ve 'özel insan desteği' alt boyutlarıyla tanımlanmış ve 'aile desteği' alt boyutu yapısal eşitlik modeline dâhil edilmemiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması işlemi, 2013-2014 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemi dâhilindeki gruplara, öğretim elemanlarının da yardımıyla ders saatlerinin hemen başlangıcında ulaşılmıştır. Öğrencilere çalışmayla ilgili bizzat araştırmacı tarafından kısa bir açıklama yapılmış ve kişisel bilgilerin mahremiyetinin korunması amacıyla veri toplama araçlarını içeren batarya kapalı bir zarf halinde ve yalnızca gönüllü öğrencilere teslim edilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerin doldurduğu veri toplama bataryası, daha önce belirlenen bir gün ve saatte, yine kapalı bir zarf halinde öğrencilerden teslim alınmıştır. Bu çalışmada, veri toplama bataryası için geri dönüş oranı % 35.65 olarak bulunmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyonun, affetmenin ve sosyal desteğin aracı rolünü inceleyen bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modeli (YEM) ile analiz edilmiştir. Yapısal eşitlik modeline ilişkin analizler için AMOS (Analysis of Moment Structures) istatistik programı kullanılmıştır. Ayrıca verilerin analiz edilmesinde ortalama, standart sapma, korelasyon gibi diğer betimsel istatistiklerden de yararlanılmış ve bu analizler de SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı yardımıyla gerçekleştirilmiştir.

3.5.1. Yapısal Eşitlik Modeli

Yapısal Eşitli Modeli (Structural Equation Model), örtük değişkenler arasındaki nedensel ve karşılıklı ilişkilerin ölçülebilir gözlenen değişkenler aracılığıyla incelenebilmesine olanak sağlayan istatistiksel tekniklerin genel adıdır (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Raykov ve Marcoulides, 2006). Yapısal eşitlik modelinin analizinde, tahmin yöntemi olarak En Çok Olabilirlik tercih edilmiş ve bu tahmin yönteminin gerektirdiği varsayımlar ön analizler başlığı altında incelenmiştir. Ayrıca bu araştırmada modellerin uyum iyiliğini değerlendirmek için kullanılan uyum indeksleri; Ki Kare Uyum Testi (χ^2), İyi Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş Uyum İndeksi (AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Yaklaşık Hataların Karekökü (RMSEA), Standardize Edilmiş Hataların Ortalama Karekökü (SRMR) olarak belirlenmiştir. Uyum indekslerine ilişkin kabul edilebilir değerler Tablo 13'te sunulmuştur.

Tablo 13. Uyum indekslerine ilişkin kabul edilebilir değerler

χ^2/df	< 5/1
GFI	< .90
AGFI	< .85
CFI	< .90
RMSEA	< .08
SRMR	< .08

Jöreskog ve Sörbom, 1993; Raykov ve Marcoulides, 2006; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003 ve Schumacker ve Lomax, 2004'ten yararlanarak oluşturulmuştur.

Bunun yanı sıra, yapısal eşitlik modellemesinde uyum iyiliği arttırmak için bazı değişikliklerin yapılmasını öneren modifikasyon indeksleri (MI) yer almaktadır. Modifikasyon indeksleri, gözlenen ve örtük değişkenler arasındaki kovaryansa bakılarak, ağırlıklı olarak hata matrisleri temelinde yapılandırılan düzeltme önerileridir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Raykov ve Marcoulides, 2006). Yapısal eşitlik modellemesinde önerilen başlıca modifikasyon türleri; değişkenler arasındaki anlamsız

bağlantıların çıkarılmasını, değişkenler arasında daha önceden öngörülme-yen yeni bağlantıların kurulmasını ve de gözlenen değişkenlerin hata terimlerinin birbirine bağlanmasını içermektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993).

Yapısal eşitlik modellemesinin gerektirdiği matematiksel ispatın sağlanması amacıyla uyum iyiliğini arttırıcı modifikasyonlardan yararlanılması kabul edilebilir bir durumdur. Ancak modifikasyon önerileri doğrultusunda modelde gerçekleştirilecek değişikliklerin mutlaka kuramsal olarak kabul edilebilir gerekçelere sahip olması gerekmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Schumacker ve Lomax, 2004). Nitekim mevcut çalışma kapsamında değişkenler arasındaki anlamsız bağlantıların çıkarılması veya değişkenler arasında yeni yordayıcı yolların eklenmesi noktasında, yalnızca kuramsal olarak kabul edilebilir ve alanyazınındaki araştırma bulgularıyla da desteklenebilir nitelikteki modifikasyon önerileri dikkate alınmıştır. Benzer şekilde, değişkenlere ait hata terimlerinin birbirine bağlanarak kovaryansların eşitlenmesi, bu değişkenlerin açıklayamadıkları varyansları aracılığıyla birbirleriyle ilişkili oldukları anlamına gelmektedir (Şimşek, 2007). Bu durumda, kuramsal açıklamaların da gerektirdiği gibi, yalnızca aynı faktörün altında yer alan gözlenen değişkenlerin hata terimlerinin birbirine bağlanmasını içeren modifikasyon önerileri dikkate alınmıştır.

3.5.2. Ölçme Modelinin Tanımlanması

Yapısal eşitlik modeline dâhil edilecek örtük değişkenlerin gözlenen değişkenlerle ölçümü konusunda; modeldeki parametre sayılarını azaltmak, daha normal bir dağılıma ulaşmak ve böylece model uyumunu iyileştirmek amacıyla oldukça yaygın şekilde kullanılan madde parselleme yöntemi tercih edilmiştir (Bandalos, 2008). Böylece, çalışma kapsamında geçerlik ve güvenilirlikleri doğrulayıcı faktör analiziyle sınanmış olan değişkenlerin yapısal eşitlik modeli içinde toplam puanlarla temsil edilmesi olanaklı hale gelmiştir (Şimşek, 2007). Yapısal eşitlik modelinde yer alan örtük değişkenler ve bu örtük değişkenlerin ölçümü sağlayan gözlenen değişkenler Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14. Modelde yer alan örtük değişkenlerin ismi ile gözlenen değişkenlerin sayıları ve isimleri

Örtük Değişkenler	Gözlenen Değişken Sayısı	Gözlenen Değişkenler
Ebeveyn Kabul-Reddi	2	Anne Kabul-Reddi Baba Kabul-Reddi
Ruminasyon	3	Ruminasyon Parsel 1 Ruminasyon Parsel 2 Ruminasyon Parsel 3
Affetme	3	Kendini Affetme Başkalarını Affetme Durumu Affetme
Algılanan Sosyal Destek	2	Arkadaş Desteği Özel İnsan Desteği
Psikolojik Uyum	5	Olumsuz Öz-Değerlendirme Olumsuz Dünya Görüşü Saldırganlık Duygusal Tepkisizlik Bağımlılık

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Ön Analizler

Araştırmanın bu kısmında; araştırma verilerine ilişkin kayıplar, uç değerler, dağılımın normalliği, değişkenler arası kısmi korelasyonlar ve çoklu bağıntı varsayımları incelenmiş ve devamında yapısal eşitlik modeline ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir.

4.1.1. Kayıp Veriler

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarına ilişkin yanıtı bırakılan madde sayısının kabul edilebilir sınırı %5 olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu haliyle yanıtı bırakılan madde sayısının %5'in üzerinde olduğu veriler, araştırma örneğine dâhil edilmemiştir. Yanıtı bırakılan madde sayısının %5'in altında olduğu veri kayıplarına ilişkin ise ortalama değer atama yönteminin kullanılması tercih edilmiştir (Mertler ve Vannatta, 2005).

4.1.2. Uç Değerler

İstatistiksel testlerin sonucunu etkileyebilecek önemli bir konu; araştırma verileri içinde ortalama değerlerin oldukça ötesinde değerler olarak beliren uç değerlerin bulunmasıdır (Mertler ve Vannatta, 2005). Araştırma değişkenlerine ilişkin uç değerler SPSS programı kullanılarak ulaşılan kutu grafiklerinin (box plots) incelenmesiyle belirlenmiştir. Araştırma değişkenlerine ilişkin uç değerler gösterdiği belirlenen 18 katılımcı, analizler öncesinde araştırma örneğinin dışında tutulmuştur. Böylece, araştırma kapsamında gerçekleştirilen tüm analizler 588 katılımcı üzerinden yürütülmüştür.

4.1.3. Dağılımın Normalliği

Yapısal eşitlik modelinin analiz edilmesinde tercih edilen En Çok Olabilirlik (Maximum Likelihood) tahmin yönteminin gerektirdiği önemli bir varsayım, verilerin

normal dağılıma sahip olmasıdır. Çalışma kapsamındaki verilerin normal dağılım gösterdiğinin kabul edilmesinde ise dağılıma ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayılarının ideal olarak +1 ve -1 arasında olmasının beklendiği, ancak +2 ve -2 arasındaki değerlerin de kabul edilebilir olması dikkate alınmıştır (George ve Mallery, 2003). Araştırma değişkenlerine ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayıları Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Araştırma değişkenlerine ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri

	Çarpıklık Değeri	Basıklık Değeri
Ebeveyn Kabul-Reddi	1.22	2.55
Anne Kabul-Reddi	1.85	5.67
Baba Kabul-Reddi	1.32	2.25
Ruminasyon	.14	-.38
Ruminasyon Parsel 1	.05	-.53
Ruminasyon Parsel 2	.28	-.39
Ruminasyon Parsel 3	.28	-.25
Affetme	-.07	-.09
Kendini Affetme	-.16	-.38
Başkalarını Affetme	-.15	-.51
Durumu Affetme	-.19	-.18
Sosyal Destek	-.48	-.76
Arkadaş Desteği	1.07	.71
Özel İnsan Desteği	-.49	-1.35
Psikolojik Uyum	.27	-.26
Olumsuz Öz-Değerlendirme	.62	.19
Olumsuz Dünya Görüşü	.54	-.21
Saldırganlık	.26	-.30
Duygusal Tepkisizlik	.52	.16
Bağımlılık	-.47	-.11

Dağılımın normalliği varsayımının aşırı şekilde ihlal edildiği durumlarda, Sağlam En Çok Olabilirlik (Robust Maximum Likelihood) tahmin yönteminin kullanılabileceği tavsiye edilmekte, ancak bu tahmin yöntemi AMOS programında yer almamaktadır (Bayram, 2013). Ayrıca Tablo 12'deki sonuçlar incelendiğinde, ebeveyn kabul-reddi değişkeni dışında dağılımın normalliği varsayımını tehdit eden herhangi bir değişkene rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra, dağılımın normalliğinin karşılanamadığı durumlarda dahi En Çok Olabilirlik tahmin yönteminin görece sağlam (robust) olduğu bilinmektedir (West, Finch ve Curran, 1995). Bu nedenle analizlerin En Çok Olabilirlik tahmin yöntemiyle gerçekleştirilmesi, ancak kuramsal varsayımları da ihlal etmemek için ebeveyn kabul-reddi değişkenine ait değerlerin normal dağılıma sahip olacak şekilde dönüştürülmesi uygun görülmüştür. Bu noktada, sağa çarpık verilerin normal dağılıma dönüştürülmesinde etkili bir yöntem olan logaritmik dönüşümden faydalanılmıştır (Albayrak, 2008). Veri dönüştürme işlemine ilişkin sonuçlar Tablo 16'da sunulmuştur.

Tablo 16. Ebeveyn kabul-reddi değişkenine ilişkin logaritmik değişim öncesi ve sonrası çarpıklık ve basıklık değerleri

	Logaritmik Dönüşüm Öncesi		Logaritmik Dönüşüm Sonrası	
	Çarpıklık Değeri	Basıklık Değeri	Çarpıklık Değeri	Basıklık Değeri
Ebeveyn Kabul-Reddi	1.22	2.55	.50	.12
Anne Kabul-Reddi	1.85	5.67	.91	1.09
Baba Kabul-Reddi	1.32	2.25	.58	-.07

Tablo 16'daki değerler incelendiğinde, logaritmik dönüşüm sonrası ebeveyn kabul-reddi değişkenine ilişkin çarpıklık ve basıklık değerlerinin, dağılımın normalliği koşulunu sağladığı görülmektedir. Bu son değişiklikle birlikte, dağılımın normalliği koşulu, değişkenlerin tamamı için karşılanmış görülmektedir.

4.1.4. Değişkenler Arasındaki Kısmi Korelasyonlar

Yapısal eşitlik analizinin öncesinde, modelde yer alan örtük değişkenlerin birbiriyle ilişkisini gösteren Pearson korelasyon değerleri Tablo 17'de sunulmuştur. Ayrıca modelde yer alan gözlenen değişkenlerin birbiriyle olan ilişkisini gösteren Pearson korelasyon değerleri ise Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 17. Örtük değişkenlere ilişkin Pearson korelasyon değerleri

	1	2	3	4	5
1. Ebeveyn Kabul-Reddi	-				
2. Ruminasyon	.28**	-			
3. Affetme	-.23**	-.41**	-		
4. Algılanan Sosyal Destek	-.26**	-.26**	.23**	-	
5. Psikolojik Uyum	.39**	.55**	-.61**	-.36**	-

***p < .01*

Tablo 17 incelendiğinde, yapısal eşitlik analizi yardımıyla incelenecek olan aracılık modeline ilişkin örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamlılığı koşulunun sağlandığı görülmektedir. Ancak Tablo 18 incelenecek olduğunda, aracılık ilişkisi için Baron ve Kenny (1986) tarafından ileri sürülen en temel koşul olan bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni anlamlı şekilde yordaması koşulunun psikolojik uyum örtük değişkeninin bağımlılık alt boyutu için sağlanamadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle; ebeveyn kabul-reddi, psikolojik uyum değişkeninin bağımlılık alt boyutunu yordamamaktadır. Bu durumda, bağımlılık alt boyutunun bir gözlenen değişken olarak yapısal eşitlik analizine dâhil edilmesi istatistiksel açıdan uygun görünmemektedir. Ancak yapısal eşitlik modeli, örtük değişkenlere ait hatanın belirlenmesine olanak tanıdığı için yapısal eşitlik modeli çerçevesinde tahmin edilen parametre değerleri çok daha güvenilir bir şekilde hesaplanabilmekte ve genellikle yapısal eşitlik modeli içinde hesaplanan ilişki katsayıları standart yollarla hesaplanmış değerlerden daha yüksek çıkmaktadır (Şimşek, 2007). Bu nedenle bağımlılık alt boyutunun modele dâhil edilip edilmeyeceğine, ölçüm modeline ilişkin sonuçlar incelendikten sonra karar verilmesi uygun görülmüştür.

Tablo 18. Gözlenen değişkenlere ilişkin Pearson korelasyon değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Anne Kabul-Reddi	-														
2. Baba Kabul-Reddi	.45**	-													
3. Ruminasyon Par 1	.17**	.18**	-												
4. Ruminasyon Par 2	.25**	.24**	.67**	-											
5. Ruminasyon Par 3	.23**	.21**	.62**	.65**	-										
6. Kendini Affetme	-.22**	-.19**	-.36**	-.38**	-.36**	-									
7. Başkalarını Affetme	-.03	-.10**	-.15**	-.19**	-.08**	.18**	-								
8. Durumu Affetme	-.17**	-.24**	-.36**	-.41**	-.33**	.52**	.36**	-							
9. Arkadaş Desteği	-.24**	-.29**	-.14**	-.19**	-.24**	.14**	.14**	.19**	-						
10. Özel İnsan Desteği	-.09**	-.13**	-.16**	-.19**	-.17**	.17**	.034	.20**	.18**	-					
11. Olumsuz Öz-Değerlendirme	.32**	.30**	.40**	.45**	.47**	-.51**	-.09**	-.48**	-.30**	-.26**	-				
12. Olumsuz Dünya Görüşü	.23**	.27**	.29**	.39**	.32**	-.34**	-.26**	-.39**	-.25**	-.16**	.49**	-			
13. Saldırganlık	.27**	.22**	.36**	.42**	.34**	-.36**	-.41**	-.49**	-.20**	-.11**	.43**	.46**	-		
14. Duygusal Tepkisizlik	.29**	.27**	.22**	.29**	.33**	-.28**	-.17**	-.35**	-.44**	-.30**	.60**	.42**	.32**	-	
15. Bağımlılık	-.00	-.00	.16**	.17**	.11**	-.18**	-.15**	-.24**	-.10*	-.036	.07	.03	.22**	-.051	-

** $p < .01$

4.1.5. Çoklu Bağntı

Araştırma değişkenleri arasındaki güçlü ilişkilerin çoklu bağntı (multicollinearity) sorununa yol açabileceği ve değişkenler arasındaki kısmi korelasyon sayısının .90'ın üzerinde olduğu durumların güçlü ilişkileri tanımladığı göz önüne alındığında (Kline, 2011), Tablo 17 ve Tablo 18'de sunulan değerlerin yapısal eşitlik analizine ilişkin çoklu bağntı varsayımını karşıladığı kabul edilmektedir.

4.2. Modelin Analizi

Yapısal eşitlik modeli, ölçme modeli ve yapısal model olmak üzere iki ayrı kısmı bir arada bulundurmaktadır. Ölçüm modeli, örtük değişkenlerin gözlenen değişkenler tarafından ne derece geçerli ve güvenilir şekilde tanımlanabildiğini gösterirken, yapısal model örtük değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri gösterir (Jöreskog ve Sörbom, 1993; Kline, 2011). Esasen, ölçme modeli ve yapısal modelin ayrı doğalara sahip oldukları ve bu nedenle de ayrı şekilde analiz edilmeleri gerektiğini savunan iki aşamalı yaklaşıma göre değişkenler arasındaki ilişkilerin öncelikle ölçüm modeliyle doğrulandıktan sonra yapısal modelin ölçümüne geçilmesi savunulmaktadır (Şimşek, 2007).

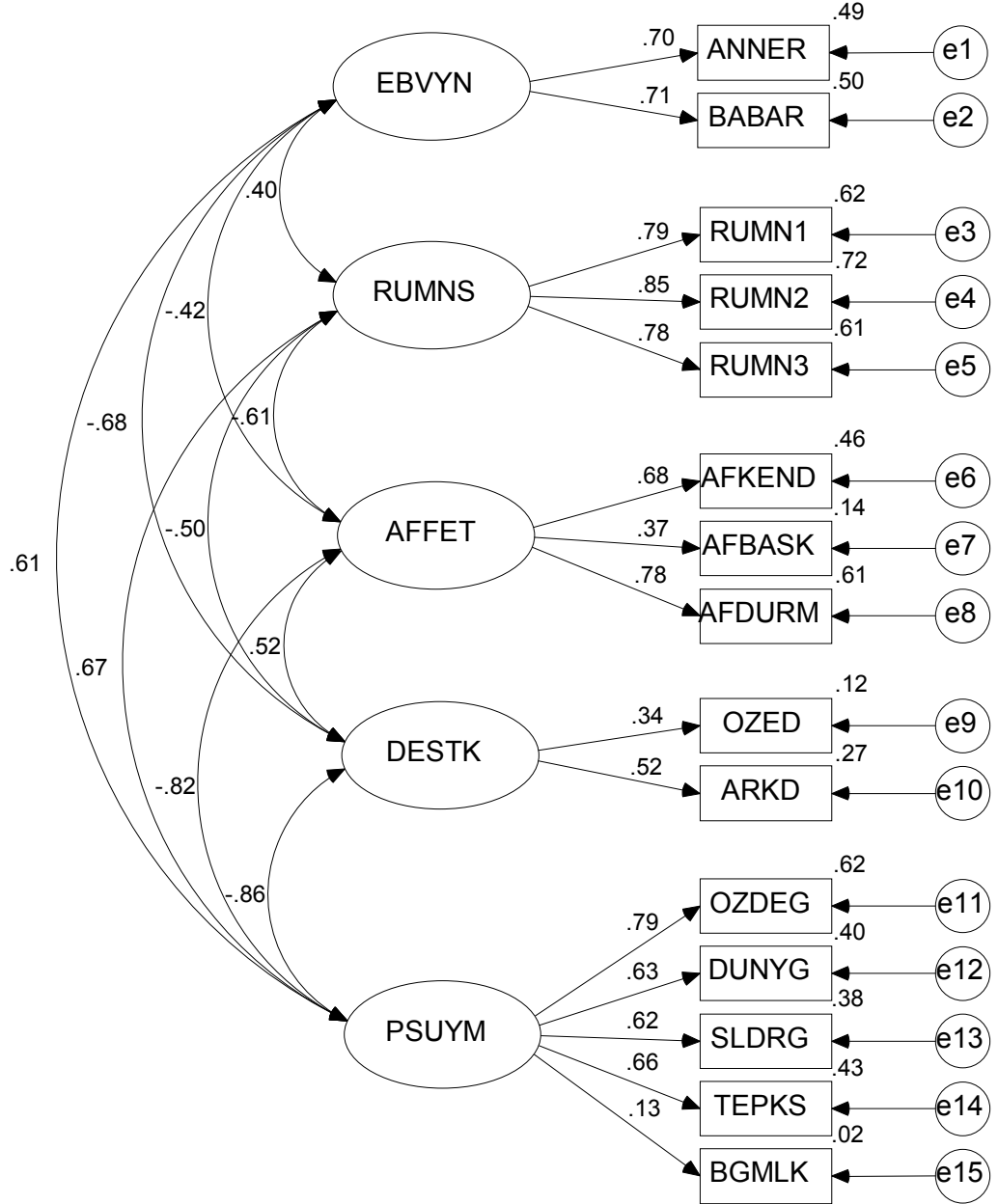
4.2.1. Ölçüm Modelinin Analizi

Ölçüm modeline ilişkin gerçekleştirilen ilk analiz sonuçları bazı uyum indeksleri açısından kabul edilebilir sonuçlar almanın sınırında kalmıştır [$\chi^2 (N = 588) = 404.726$, $p < .0001$; $\chi^2/df = 5.06$; $GFI = .91$, $AGFI = .86$, $CFI = .89$, $RMSEA = .083$, $SRMR = .059$]. Sonuçlar Şekil 16'da sunulmuştur.

Şekil 16'daki sonuçlar incelendiğinde göze çarpan önemli bir nokta, bağımlılık gözlenen değişkenine ait R^2 değerinin anlamlı, fakat kabul edilebilir sınırın altında bir değere sahip olmasıdır ($R^2_{(BGMLK)} = .02$). Esasen bağımlılık alt boyutunun ebeveyn reddi ile ilişkili olduğu kabul edilen kişilik özelliklerinden en karmaşık boyutu olduğu daha önce de ifade edilmiştir. Nitekim Rohner (2000), bağımlılık boyutu konusunda pek çok çalışmada da gözlenen bu ilişkisizlik durumuna ek açıklamalar getirmek zorunda kalmıştır. Kuramsal bölümde yer alan açıklamalar yeniden hatırlanacak olduğunda; ebeveyn kabul-reddi ile bağımlılık altboyutu arasındaki gözlenen bu ilişkisizlik durumunun istatistiksel nedeni, ebeveyn reddi ve bağımlılık arasındaki ilişkinin

doğrusal (linear) değil, eğrisel (curvilinear) olmasıdır (Rohner, 2000). Bu haliyle, bağımlılık değişkeninin yapısal eşitlik analizinin dışında tutulması uygun görülmüştür.

Şekil 16. Ölçüm modeline ilişkin sonuçlar

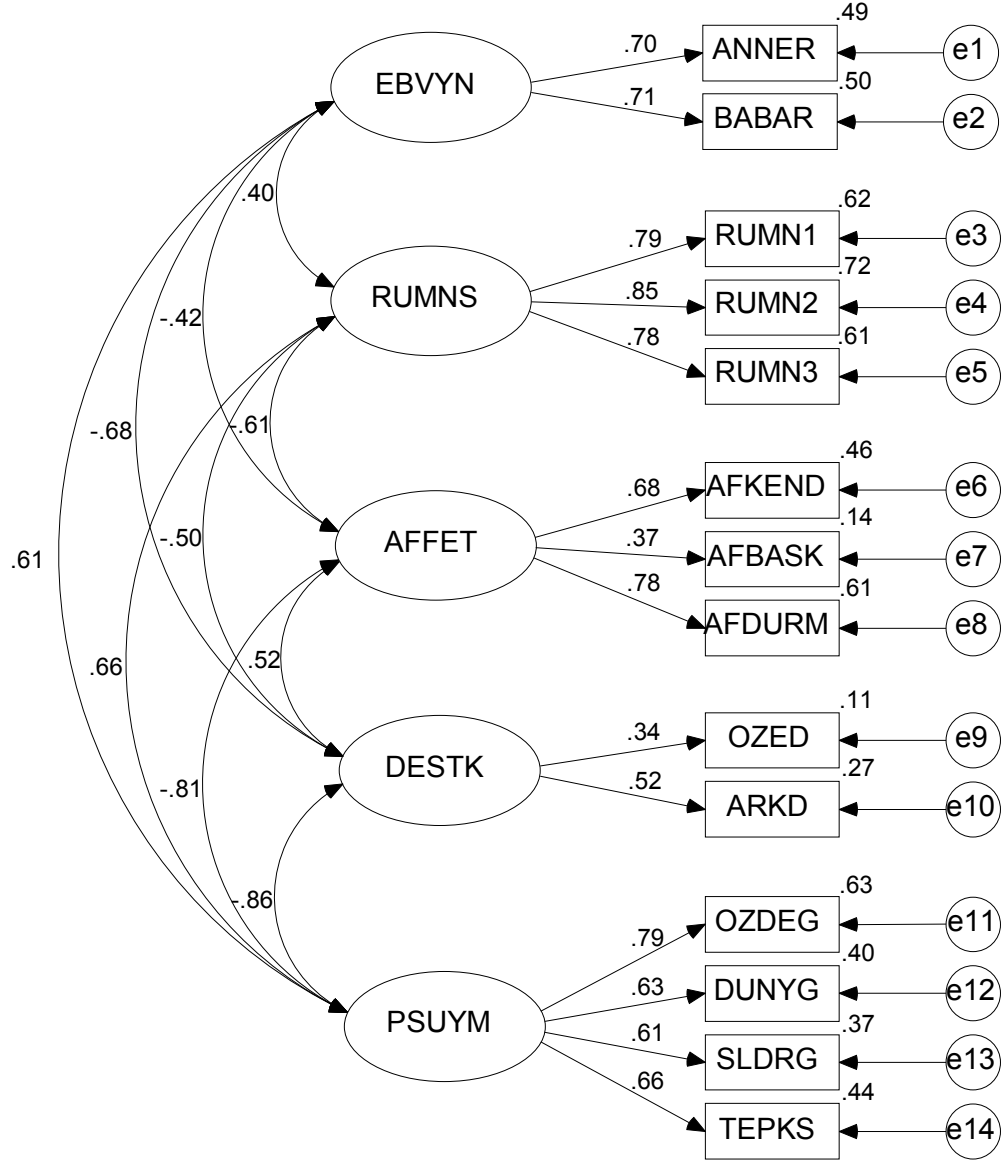

$\chi^2 (N = 588) = 404.726, p < .0001; \chi^2/df = 5.06; GFI = .91, AGFI = .86, CFI = .89, RMSEA = .083, SRMR = .059$

Bağımlılık gözlenen değişkeninin modelden çıkarılmasıyla birlikte ölçüm modeline ilişkin analiz yeniden tekrarlanmış ve ölçüm modelinin kabul edilebilir uyum

indekslerine ulaştığı görülmüştür [$\chi^2 (N = 588) = 332.274, p < .0001; \chi^2/df = 4.96; GFI = .92, AGFI = .88, CFI = .91, RMSEA = .082, SRMR = .053$]. Sonuçlar Şekil 17'de sunulmuştur.

Şekil 17. Ölçüm modeline ilişkin modifikasyon sonrası sonuçlar

$\chi^2 (N = 588) = 332.274, p < .0001; \chi^2/df = 4.96; GFI = .92, AGFI = .88, CFI = .91, RMSEA = .082, SRMR = .053$

Ölçüm modeli için örtük değişkenlere ilişkin korelasyon değerleri Tablo 19'da sunulmuştur. Tablo 19'daki sonuçlar incelendiğinde; ölçüm modeli içindeki dışsal, içsel ve de aracı değişkenlerin birbiriyle anlamlı şekilde ilişkili olduğu görülmektedir.

Tablo 19. Ölçüm modeli için örtük değişkenlere ilişkin korelasyon değerleri

	1	2	3	4	5
1. Ebeveyn Kabul-Reddi	-				
2. Ruminasyon	.40**	-			
3. Affetme	-.42**	-.61**	-		
4. Algılanan Sosyal Destek	-.68**	-.50**	.52**	-	
5. Psikolojik Uyum	.61**	.66**	-.81**	-.86**	-

** $p < .01$

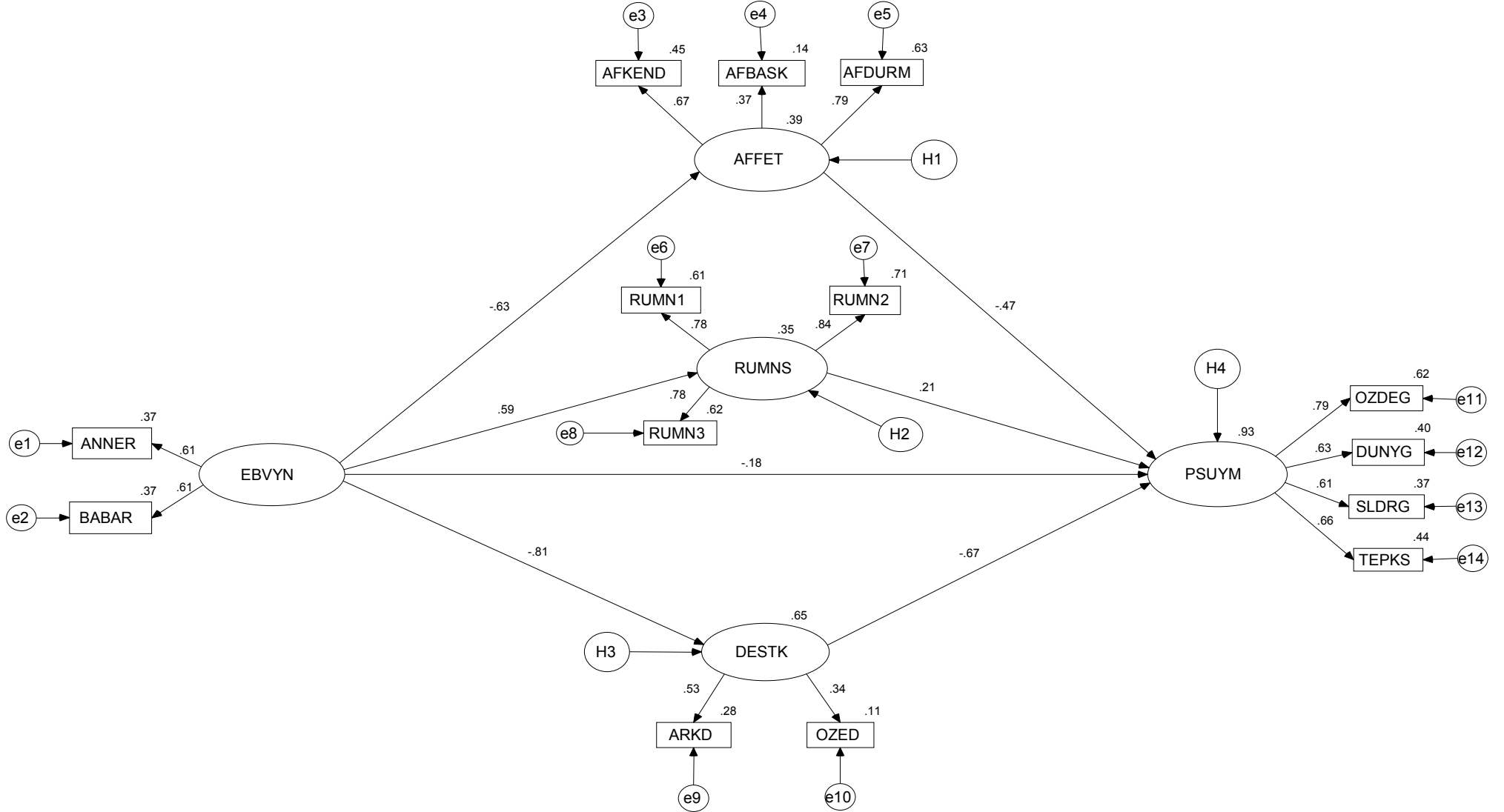
Ölçüm modeline ilişkin ulaşılan bulgular, araştırmanın gözlenen değişkenlerinin örtük değişkenleri geçerli ve güvenilir şekilde tanımladığını göstermektedir. Ölçüm modeline ilişkin kabul edilebilir sonuçlara ulaşıldıktan sonra, araştırma değişkenlerinin yapısal eşitlik analizine uygun olduğu görülmektedir.

4.2.2. Yapısal Modelin Analizi

Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve sosyal desteğin aracı rollerinin incelendiği bu çalışmada; örtük değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri gösteren yollar araştırma hipotezleri doğrultusunda yapılandırılmış ve yapısal modele ilişkin sonuçlar Şekil 18'de sunulmuştur.

Şekil 18'deki sonuçlar incelendiğinde, araştırmanın bağımsız değişkeni olan ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum değişkenleri arasındaki .61'lik regresyon ağırlığının, aracı değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle anlamsızlaştığı ($r = -.18$, $p > .05$); ancak yol katsayılarına ilişkin değerler incelendiğinde, algılanan sosyal destek değişkeninin psikolojik uyumu anlamlı şekilde yordamadığı görülmektedir ($r = -.67$, $p > .05$). Ayrıca bir bütün olarak değerlendirildiğinde, modelin uyum indeksleri açısından kabul edilebilir değerlere ulaşamadığı görülmüştür [$\chi^2 (N = 588) = 416.766$, $p < .0001$; $\chi^2/df = 5.95$; $GFI = .90$, $AGFI = .85$, $CFI = .88$, $RMSEA = .092$, $SRMR = .070$].

Şekil 18. Yapısal modele ilişkin sonuçlar

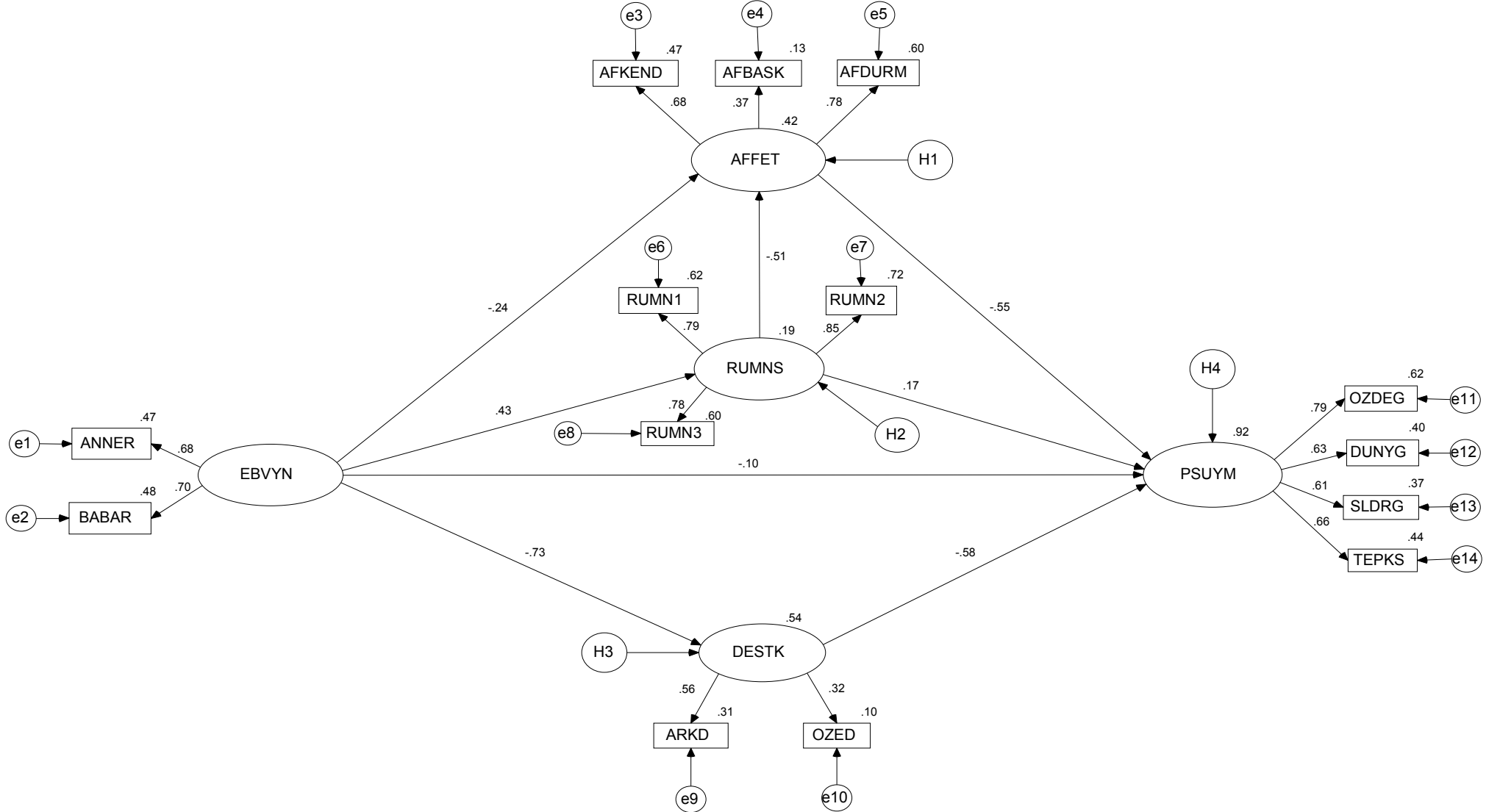
$\chi^2 (N = 588) = 416.766, p < .0001; \chi^2/df = 5.95; GFI = .90, AGFI = .85, CFI = .88, RMSEA = .092, SRMR = .070$

Modele ilişkin modifikasyon önerileri incelendiğinde; ruminasyon örtük değişkeninden affetme örtük değişkenine yordayıcı bir yol eklenmesinin χ^2 değerinde 26.25'lik bir düşüş meydana getireceği tahmin edilmektedir. Başka bir ifadeyle, ebeveyn kabul-reddi ile affetme arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı bir rolü olduğu öngörülmektedir. Kuramsal olarak kabul edilebilir olan bu yolun eklenmesiyle birlikte analiz sonuçları yeniden tekrarlanmış ve sonuçlar Şekil 19'da sunulmuştur.

Şekil 19'daki sonuçlar, bu haliyle modelin kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğunu göstermektedir [$\chi^2 (N = 588) = 344.551, p < .0001; \chi^2/df = 4.99; GFI = .92, AGFI = .88, CFI = .90, RMSEA = .082, SRMR = .058$]. Modelin uyum indekslerinde gözlenen bu olumlu iyileşmenin anlamlılığı χ^2 fark istatistiğiyle incelenmiş ve %5 anlamlılık düzeyinde tek bir serbestlik derecesinin χ^2 standart tablo değerinin 3.841 olduğu göz önüne alındığında (Bayram, 2013), χ^2 değerindeki bu düşüşün anlamlı olduğu görülmüştür ($72.215 > 3.841$). Ayrıca ilk analizde olduğu gibi, araştırmanın bağımsız değişkeni olan ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum değişkenleri arasındaki .61'lik regresyon ağırlığının, aracı değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle anlamsızlaştığı ($r = -.10, p > .05$) ve değişkenlere ilişkin hesaplanan regresyon ağırlıklarının tamamının anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenleriyle tanımlanan aracılık modelinin ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasında "tam aracı" bir role sahip olduğu görülmektedir. Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki anlamsızlaşan yolun da modelden çıkarılmasıyla tekrar edilen sonuçlar Şekil 20'de sunulmuştur.

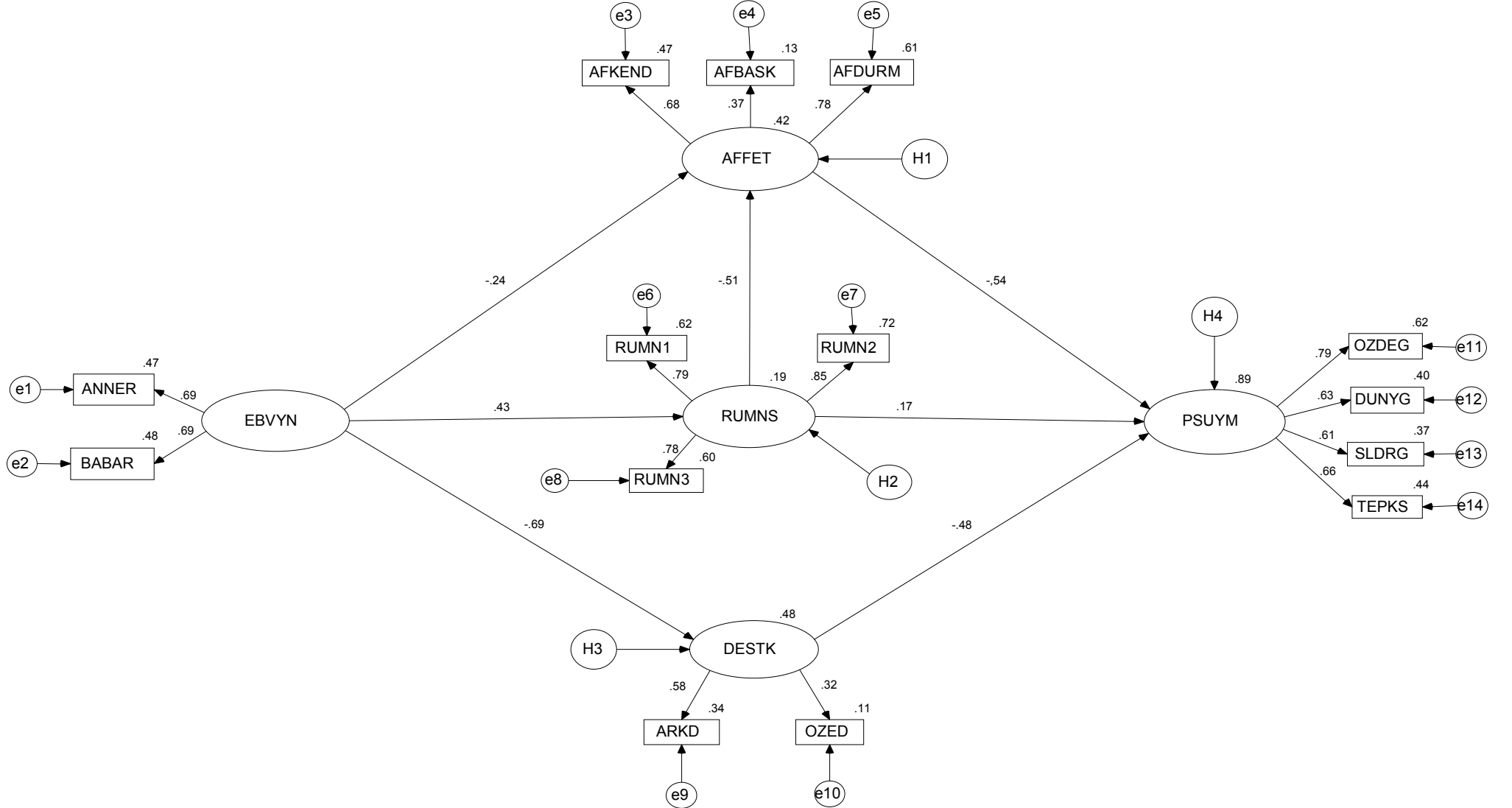
Şekil 20'deki sonuçlar incelendiğinde; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenleriyle tanımlanan aracılık modelinin, üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkide tam aracı bir role sahip olduğu ve modele ilişkin uyum indekslerinin kabul edilebilir değerler içinde olduğu görülmektedir [$\chi^2 (N = 588) = 344.869, p < .0001; \chi^2/df = 4.93; GFI = .92, AGFI = .88, CFI = .90, RMSEA = .082, SRMR = .058$].

Şekil 19. Yapısal modele ilişkin modifikasyon sonrası sonuçlar

$\chi^2 (N = 588) = 344.551, p < .0001; \chi^2/df = 4.99; GFI = .92, AGFI = .88, CFI = .90, RMSEA = .082, SRMR = .058$

Şekil 20. Yapısal modele ilişkin ikinci modifikasyon sonrası sonuçlar

$\chi^2 (N = 588) = 344.869, p < .0001; \chi^2/df = 4.93; GFI = .92, AGFI = .88, CFI = .90, RMSEA = .082, SRMR = .058$

Şekil 20'deki sonuçlara ilişkin standardize edilmiş regresyon değerleri incelendiğinde; ebeveyn reddinin, ruminasyon üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu ($\beta = .43, p < .01$), affetme ($\beta = -.24, p < .01$) ve algılanan sosyal destek ($\beta = -.69, p < .01$) üzerinde ise negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Affetme değişkeni üzerinde ebeveyn reddinin yanı sıra, ruminasyonun da negatif yönde bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır ($\beta = -.51, p < .01$). Son olarak, psikolojik uyumsuzluğun üzerinde ruminasyonun pozitif yönde ($\beta = .17, p < .01$), affetme ($\beta = -.54, p < .01$) ve sosyal desteğin ($\beta = -.48, p < .01$) ise negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Modeldeki değişkenlere ait dolaylı etkilerin anlamlılığı Bootstrap Analizi ile incelenmiş ve analiz için belirlenen tekrarlı örnekleme sayısı 1000 olarak girilmiştir (Arbuckle, 2007). Yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin anlamlılığını inceleyen Bootstrap Analizi sonuçları Tablo 20'de sunulmuştur. Buna göre ebeveyn reddinin psikolojik uyum üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .66, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin ebeveyn reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendikleri anlaşılmaktadır. Ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin yapısal eşitlik denklemine dâhil edilmesiyle birlikte, ebeveyn reddi ile psikolojik uyum arasındaki doğrudan etki anlamsızlaşmakta ($\beta = -.10, p > .05$) ve bu değişkenler tam aracılık rolü üstlenmektedir. Ayrıca ebeveyn reddinin affetme üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = -.22, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon değişkeninin ebeveyn reddi ile affetme arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ebeveyn reddi ile affetme arasındaki ilişkinin halen anlamlılığını koruması nedeniyle de ($\beta = -.24, p < .01$), bu durumun kısmi aracılık olduğu kabul edilmektedir. Son olarak, ruminasyonun psikolojik uyumsuzluk üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .28, p < .01$). Başka bir ifadeyle; affetme değişkeninin ruminasyon ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ruminasyon ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin halen anlamlılığını koruması nedeniyle de ($\beta = .17, p < .01$), bu durumun kısmi aracılık rolü olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 20. Yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığını inceleyen Bootstrap analizi sonuçları

Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Dolaylı Etki Standardize β	%95 Güven Aralığında Ortalama Dolaylı Etki	
				En Düşük	En Yüksek
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon → Affetme → Algılanan Sosyal Destek →	Psikolojik Uyum	.66**	.57	.75
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon →	Affetme	-.22**	-.29	-.16
Ruminasyon →	Affetme →	Psikolojik Uyum	.28**	.18	.39

** $p < .01$

4.2.2.1 Yapısal Model Üzerinde Cinsiyetin Farklılaştırıcı Rolünün Analizi

Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracılığını konu edinen model üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolünün incelenmesi amacıyla, yine AMOS programı aracılığıyla çoklu grup uygulaması gerçekleştirilmiş ve halihazırdaki model kız ve erkek örneklemeleri açısından karşılaştırılmıştır.

Kız ve erkek örneklemeleri üzerinde, değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkileri gösteren yol katsayılarının anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren *t* değerleri Tablo 21'de sunulmuştur. Buna göre cinsiyetin yapısal model üzerindeki farklılaştırıcı rolü anlamlı bulunmamıştır ($t < 1.96$).

Tablo 21. Cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin Beta değerlerinin karşılaştırılmasıyla elde edilen t değerlerini gösteren analiz sonuçları

	β_{p1}	β_{p2}	β_{p3}	β_{p4}	β_{p5}	β_{p6}	β_{p7}
Kız	-.24	.46	-.69	-.51	-.57	.20	-.39
Erkek	-.25	.40	-.69	-.48	-.47	.17	-.62
t değeri	.16	.14	.24	1.35	.25	-.48	-1.42

p1 = Ebeveyn Reddi → Affetme; p2 = Ebeveyn Reddi → Ruminasyon; p3 = Ebeveyn Reddi → Algılanan Sosyal Destek; p4 = Ruminasyon → Affetme; p5 = Affetme → Psikolojik Uyum; p6 = Ruminasyon → Psikolojik Uyum; p7 = Algılanan Sosyal Destek → Psikolojik Uyum; p8 = Ruminasyon → Algılanan Sosyal Destek.

* $t > 1.96$

Tablo 21'deki sonuçlar, geliştirilen yapısal modelin hem kız hem de erkek örneklemindeki geçerliğini doğrulamıştır. Ancak modifikasyon indekslerine ilişkin daha detaylı bir inceleme yapılacak olduğunda; kız örneklemindeki modifikasyon önerisine göre ruminasyon örtük değişkeninden algılanan sosyal destek örtük değişkenini yordayıcı bir yol eklenmesinin χ^2 değerinde anlamlı bir düşüş meydana getireceği tahmin edilmektedir. Başka bir ifadeyle, ebeveyn kabul-reddi ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı bir rolü olduğu öngörülmektedir. Kuramsal olarak kabul edilebilir olan bu yolun eklenmesiyle birlikte analiz sonuçları yeniden tekrarlanmış ve değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkileri gösteren yol

katsayılarının anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yeniden hesaplanan t değerleri Tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22. Cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin Beta değerlerinin karşılaştırılmasıyla modifikasyon sonrası elde edilen t değerlerini gösteren analiz sonuçları

	β_{p1}	β_{p2}	β_{p3}	β_{p4}	β_{p5}	β_{p6}	β_{p7}	β_{p8}
Kız	-.23	.42	-.46	-.53	-.57	.02	-.51	-.45
Erkek	-.24	.39	-.65	-.48	-.47	.13	-.64	-.09
t değeri	.61	.38	-.49	1.50	.27	.69	-.95	2.47*

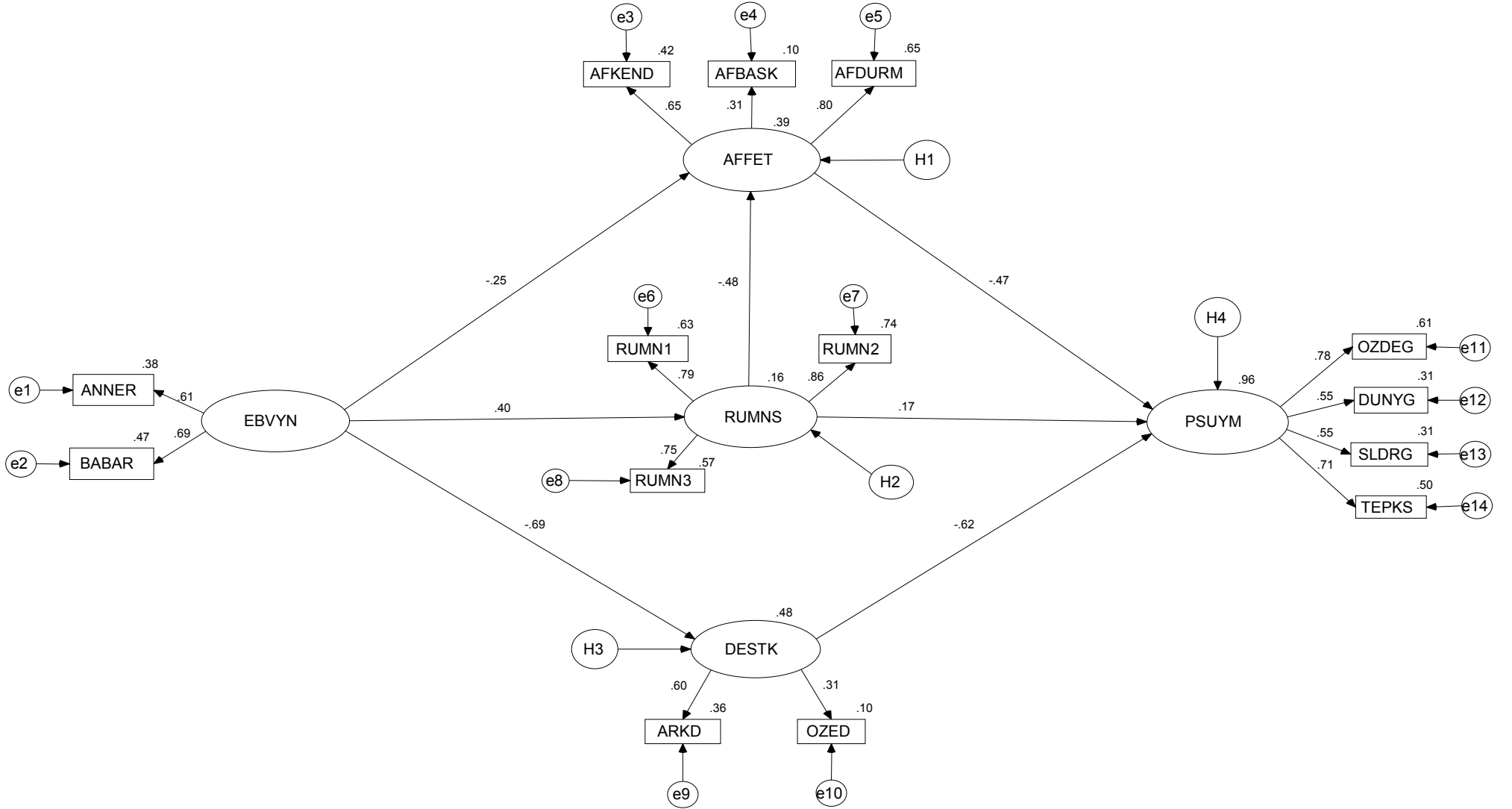
p1 = Ebeveyn Reddi → Affetme; p2 = Ebeveyn Reddi → Ruminasyon; p3 = Ebeveyn Reddi → Algılanan Sosyal Destek; p4 = Ruminasyon → Affetme; p5 = Affetme → Psikolojik Uyum; p6 = Ruminasyon → Psikolojik Uyum; p7 = Algılanan Sosyal Destek → Psikolojik Uyum; p8 = Ruminasyon → Algılanan Sosyal Destek.

* $t > 1.96$

Tablo 22'deki sonuçlara göre kız örneklemini üzerinde ruminasyonun algılanan sosyal destek üzerindeki yordayıcılığına ilişkin $-.45$ değerindeki regresyon katsayısı, aynı yol katsayısına ilişkin erkek örneklemini üzerindeki $-.09$ değerinden anlamlı şekilde farklılaşmaktadır ($t > 1.96$). Bunun yanı sıra, uyum indeksleri incelendiğinde, ruminasyon örtük değişkeninden algılanan sosyal destek değişkenine yordayıcı yeni bir yol eklenmesiyle birlikte, kız örneklemini üzerinde ruminasyon örtük değişkeninin psikolojik uyum örtük değişkeni üzerindeki yordayıcılığının anlamsızlaştığı görülmektedir ($\beta = .02, p > .05$).

Bu durumda oluşturulan genel modelin geçerliğinin uyum indeksleri açısından hem kız hem de erkek örneklemelerinde kabul edilebilir olduğu görülse de, kız örneklemini üzerinde gerçekleştirilecek alternatif iyileştirmelerin uyum indeksleri açısından mevcut modelden daha iyi sonuçlar üreteceği anlaşılmaktadır. Buna göre halihazırdaki mevcut model erkek örneklemini için olduğu haliyle yeniden tekrarlanmıştır. Erkek örneklemini ilişkin tekrarlanan analiz sonuçları Şekil 21'de sunulmuştur. Buna göre araştırma kapsamında oluşturulan genel modelin geçerliğinin erkek örneklemini açısından aynen doğrulandığı görülmektedir [$\chi^2 (N = 284) = 184.116, p < .0001; \chi^2/df = 2.63; GFI = .91, AGFI = .87, CFI = .91, RMSEA = .076, SRMR = .062$].

Şekil 21. Erkek örnekleme üzerinde incelenen yapısal modele ilişkin sonuçlar

$$\chi^2 (N = 284) = 184.116, p < .0001; \chi^2/df = 2.63; GFI = .91, AGFI = .87, CFI = .91, RMSEA = .076, SRMR = .062$$

Şekil 21'deki sonuçlara ilişkin standardize edilmiş regresyon değerleri incelendiğinde; ebeveyn reddinin, ruminasyon üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu ($\beta = .40, p < .01$), affetme ($\beta = -.25, p < .01$) ve algılanan sosyal destek ($\beta = -.69, p < .01$) üzerinde ise negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Affetme değişkeni üzerinde ebeveyn reddinin yanı sıra, ruminasyonun da negatif yönde bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır ($\beta = -.48, p < .01$). Son olarak, psikolojik uyumsuzluğun üzerinde ruminasyonun pozitif yönde ($\beta = .17, p < .01$), affetme ($\beta = -.47, p < .01$) ve sosyal desteğin ($\beta = -.62, p < .01$) ise negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Modeldeki değişkenlere ait dolaylı etkilerin anlamlılığı Bootstrap Analizi ile incelenmiş ve analiz için belirlenen tekrarlı örnekleme sayısı 1000 olarak girilmiştir (Arbuckle, 2007). Yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin anlamlılığını inceleyen Bootstrap Analizi sonuçları Tablo 23'de sunulmuştur. Buna göre ebeveyn reddinin psikolojik uyum üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .71, p < .01$). Bir diğer ifadeyle; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin ebeveyn reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendikleri anlaşılmaktadır. Ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin yapısal eşitlik denklemine dâhil edilmesiyle birlikte, ebeveyn reddi ile psikolojik uyum arasındaki doğrudan etki anlamsızlaşmakta ($\beta = -.05, p > .05$) ve bu değişkenler tam aracılık rolü üstlenmektedir. Ayrıca ebeveyn reddinin affetme üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = -.19, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon değişkeninin ebeveyn reddi ile affetme arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ebeveyn reddi ile affetme arasındaki ilişkinin halen anlamlılığını koruması nedeniyle de ($\beta = -.25, p < .01$), bu durumun kısmi aracılık olduğu kabul edilmektedir. Son olarak, ruminasyonun psikolojik uyumsuzluk üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .22, p < .01$). Başka bir ifadeyle; affetme değişkeninin ruminasyon ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ruminasyon ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin halen anlamlılığını koruması nedeniyle de ($\beta = .17, p < .01$), bu durumun kısmi aracılık rolü olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 23. Erkek örneklemini üzerinde yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığını inceleyen Bootstrap analizi sonuçları

Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Dolaylı Etki Standardize β	%95 Güven Aralığında Ortalama Dolaylı Etki	
				En Düşük	En Yüksek
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon → Affetme → Algılanan Sosyal Destek →	Psikolojik Uyum	.71**	.57	.85
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon →	Affetme	-.19**	-.29	-.12
Ruminasyon →	Affetme →	Psikolojik Uyum	.22**	.10	.39

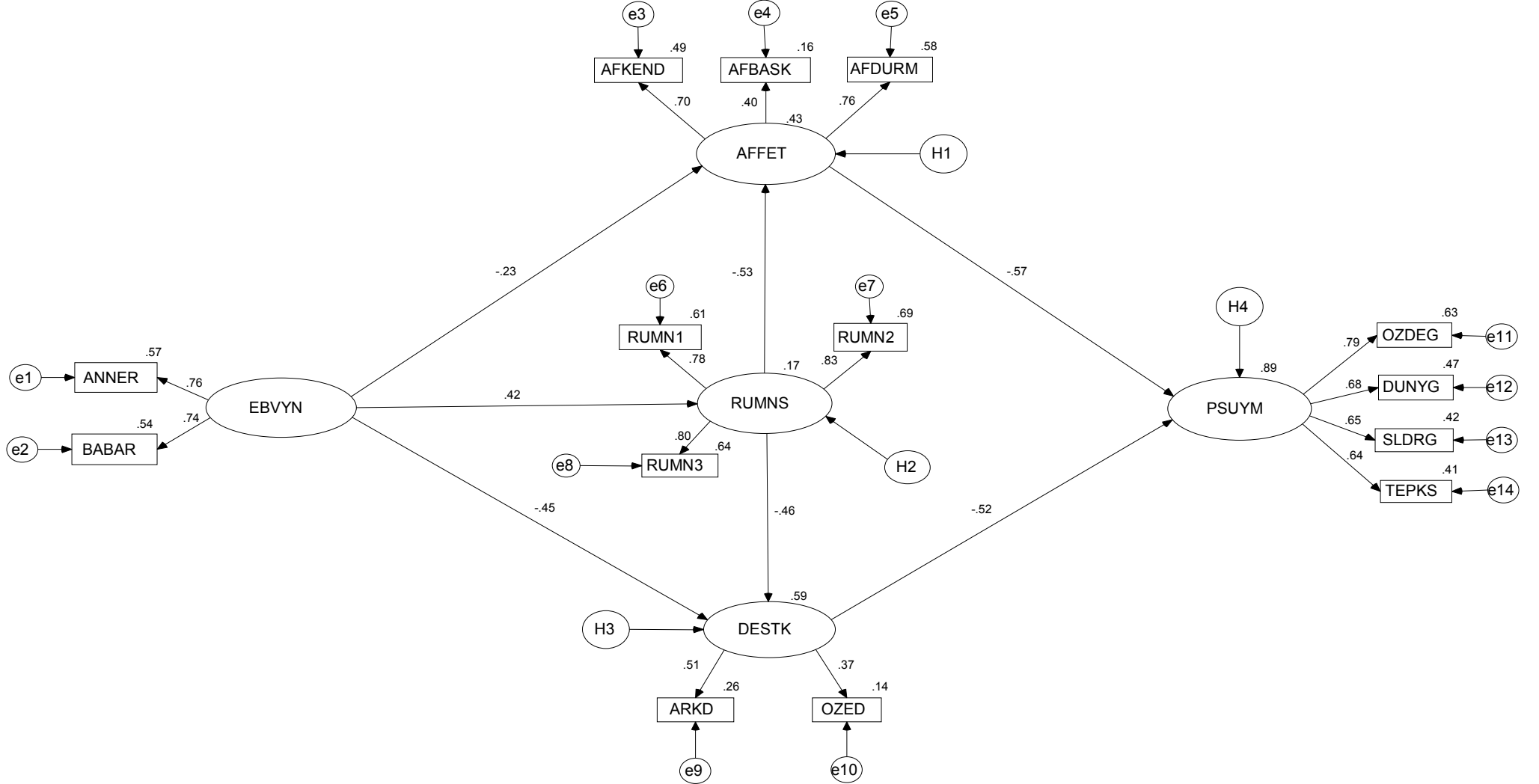
** $p < .01$

Kız örneklemini için ruminasyon örtük değişkeninden algılanan sosyal destek örtük değişkenine yeni bir yol eklenmesiyle ve ruminasyon örtük değişkeni ile psikolojik uyum örtük değişkeni arasındaki anlamsızlaşan yolun modelden çıkarılmasıyla tekrarlanan analiz sonuçları ise Şekil 22'de sunulmuştur. Buna göre kız örneklemini için geliştirilen alternatif modelin uyum indeksleri açısından daha iyi sonuçlar ürettiği görülmektedir [$\chi^2 (N = 304) = 232.295, p < .0001; \chi^2/df = 3.32; GFI = .90, AGFI = .85, CFI = .90, RMSEA = .087, SRMR = .056$]. Ayrıca kız örneklemini üzerinde yürütülen alternatif modele ilişkin karşılaştırma uyum indeksleri [$AIC = 302.30; CAIC = 467.39; ECVI = 1.00$] ve genel modele ait karşılaştırma uyum indeksleri [$AIC = 317.002; CAIC = 482.10, ECVI = 1.046$] incelenmiş ve yapısal eşitlik modelinde model karşılaştırma uyum indeksleri değerlerinin görece gerçeğe daha yakın olduğu varsayılan, diğer bir ifadeyle model karşılaştırma uyum indeksleri daha küçük değerlere sahip olan alternatif modelin kullanımı uygun görülmüştür.

Şekil 22'deki sonuçlara ilişkin standardize edilmiş regresyon değerleri incelendiğinde; ebeveyn reddinin, ruminasyon üzerinde pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu ($\beta = .42, p < .01$), affetme ($\beta = -.23, p < .01$) ve algılanan sosyal destek ($\beta = -.45, p < .01$) üzerinde ise negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Affetme değişkeni üzerinde ebeveyn reddinin yanı sıra, ruminasyonun da negatif yönde bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır ($\beta = -.53, p < .01$). Ayrıca ruminasyonun, algılanan sosyal destek üzerinde de yordayıcı bir rolü olduğu görülmektedir ($\beta = -.46, p < .01$). Son olarak, psikolojik uyumsuzluğun üzerinde affetme ($\beta = -.57, p < .01$) ve sosyal desteğin ($\beta = -.52, p < .01$) negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Modeldeki değişkenlere ait dolaylı etkilerin anlamlılığı Bootstrap Analizi ile incelenmiş ve analiz için belirlenen tekrarlı örnekleme sayısı 1000 olarak girilmiştir (Arbuckle, 2007). Kız örneklemini üzerinde yürütülen yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin anlamlılığını inceleyen Bootstrap Analizi sonuçları Tablo 24'de sunulmuştur. Buna göre ebeveyn reddinin psikolojik uyum üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .59, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin ebeveyn reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendikleri anlaşılmaktadır.

Şekil 22. Kız örnekleme üzerinde incelenen yapısal modele ilişkin sonuçlar

$\chi^2 (N = 304) = 232.295, p < .0001; \chi^2/df = 3.32; GFI = .90, AGFI = .85, CFI = .90, RMSEA = .087, SRMR = .056$

Tablo 24. Kız örneklemini üzerinde yapısal modelin bütününe ilişkin dolaylı etkilerin istatistiksel anlamlılığını inceleyen Bootstrap analizi sonuçları

Bağımsız Değişken	Aracı Değişken	Bağımlı Değişken	Dolaylı Etki Standardize β	%95 Güven Aralığında Ortalama Dolaylı Etki	
				En Düşük	En Yüksek
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon → Affetme → Algılanan Sosyal Destek →	Psikolojik Uyum	.59**	.47	.70
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon →	Affetme	-.22**	-.32	-.14
Ebeveyn Kabul-Reddi →	Ruminasyon →	Algılanan Sosyal Destek	-.19**	-.31	-.11
Ruminasyon →	Affetme → Algılanan Sosyal Destek →	Psikolojik Uyum	.55**	.40	.66

** $p < .01$

Ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin yapısal eşitlik denkleminde dâhil edilmesiyle birlikte, ebeveyn reddi ile psikolojik uyum arasındaki doğrudan etki anlamsızlaşmakta ($\beta = -.06, p > .05$) ve bu değişkenler tam aracılık rolü üstlenmektedir. Ebeveyn reddinin affetme üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = -.22, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon değişkeninin ebeveyn reddi ile affetme arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ebeveyn reddi ile affetme arasındaki ilişkinin halen anlamlılığını koruması nedeniyle de ($\beta = -.23, p < .01$), bu durumun kısmi aracılık olduğu kabul edilmektedir. Benzer şekilde, ebeveyn reddinin algılanan sosyal destek üzerindeki etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = -.19, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon değişkeninin ebeveyn reddi ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ebeveyn reddi ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin halen anlamlılığını koruması nedeniyle de ($\beta = -.45, p < .01$), bu durumun kısmi aracılık olduğu kabul edilmektedir. Son olarak, ruminasyonun psikolojik uyumsuzluk üzerindeki dolaylı etkisinin de anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .55, p < .01$). Başka bir ifadeyle; ruminasyon ile psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkide affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracılık rolü üstlendiği anlaşılmakta; ruminasyon ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin anlamlılığını kaybetmesi nedeniyle de ($\beta = .02, p > .01$), bu durumun tam aracılık rolü olduğu kabul edilmektedir.

4.2.2.2. Yapısal Modele İlişkin Analiz Bulgularının Özetlenmesi

Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracı rollerinin incelendiği bu araştırmada, örneklemin bütününe ilişkin ulaşılan sonuçlarda (Şekil 20);

1. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.
2. Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*, *ruminasyon* ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.

3. *Ruminasyonun, yetişkinlikteki psikolojik uyum ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.*
4. *Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddinin, affetme ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.*
5. *Affetmenin, yetişkinlikteki psikolojik uyum ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.*
6. *Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddinin, algılanan sosyal destek ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.*
7. *Algılanan sosyal desteğin, yetişkinlikteki psikolojik uyum ile doğrudan ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.*
8. *Üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddinin; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek aracılığıyla yetişkinlikteki psikolojik uyumla ilişkili olduğu hipotezi doğrulanmıştır.*

Ayrıca, örneklemin bütününe ilişkin araştırma hipotezleriyle öngörülen ilişkilere ek olarak model tarafından önerilen ve kuramsal olarak kabul edilebilir olan bulgular incelendiğinde;

9. *Ebeveyn kabul-reddinin, ruminasyon aracılığıyla da affetme ile ilişkili olduğu görülmüştür.*
10. *Ruminasyonun, affetme aracılığıyla da psikolojik uyum ile ilişkili olduğu görülmüştür.*
11. *Yapısal eşitlik denkleminde ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracılığı dâhil edildiğinde, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin anlamsızlaştığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin tam aracı bir rol üstlendiği görülmüştür.*

Bunun ötesinde, yapısal model üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin gerçekleştirilen analizlerde, oluşturulan genel modelin hem kız hem de erkek örneklemelerinde kabul edilebilir uyum indekslerine sahip olduğu görülmüştür. Buna göre genel modele ilişkin sonuçların erkek örneklemini için aynen geçerli olduğu kabul

edilmiştir (Şekil 21). Ancak kız örneklemine ilişkin kuramsal açıdan tutarlı görülen modifikasyon önerileri doğrultusunda oluşturulan ve esasen genel modele büyük oranda benzerlik gösteren bir diğer alternatif modelin daha iyi uyum indekslerine sahip olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 22). Bu durumda;

12. *Kız örnekleme* üzerinde ulaşılan modelde gözlenen önemli bir farklılık, *ruminasyon* değişkeninin yalnızca *affetmenin* değil, aynı zamanda *algılanan sosyal desteğin* de anlamlı bir yordayıcısı olmasıdır. Başka bir ifadeyle *ebeveyn kabul-reddinin kız örnekleminde*, *ruminasyon* aracılığıyla da *algılanan sosyal destek* ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre *kız örnekleminde ebeveyn reddi ile algılanan sosyal destek* arasındaki ilişkide *ruminasyonun* kısmi aracılığı söz konusudur.
13. Ayrıca *kız örnekleminde*, *ruminasyonun*, *algılanan sosyal destek* aracılığıyla da *psikolojik uyum* ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre *kız örnekleminde* genel modelden farklı olarak, *affetme* ve *algılanan sosyal destek* değişkenlerinin aracılığıyla birlikte, *ruminasyon* ile *psikolojik uyum* arasındaki ilişki anlamlılığını kaybetmiştir. Başka bir ifadeyle, *ruminasyon* ile *psikolojik uyum* arasındaki ilişkide *affetme* ve *algılanan sosyal destek* değişkenleri tam aracı bir rol üstlenmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, araştırma hipotezlerine ilişkin yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.1. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Nitekim, araştırma kapsamında çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn-kabul reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasında; kısmi korelasyon katsayısı esas alındığında orta düzeyde bir etki büyüklüğüne, yapısal eşitlik denklemi çerçevesinde örtük değişkenlere ait hata miktarının hesaplanmasıyla ortaya çıkan parametre değerleri esas alındığında ise geniş bir etki büyüklüğüne denk gelen anlamlı bir ilişkinin var olduğu görülmektedir.

EKAR Kuramı'nın temel varsayımının geçerliğini doğrulayan bu bulgunun, alanyazınındaki pek çok çalışmada da kararlı bir şekilde tekrarlandığı görülmektedir. Buna göre uluslararası çok sayıda araştırmanın incelenmesiyle ulaşılan genel bir sonuç; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasında orta düzeydeki bir etki büyüklüğünden geniş bir etki büyüklüğüne doğru uzanan anlamlı bir ilişkinin var olduğudur (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Britner, 2002; Khaleque ve Rohner, 2011; Khaleque ve Rohner, 2012).

Bununla birlikte, EKAR Kuramı çerçevesinde temellendirilmiş bu araştırmanın odağında, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin, yetişkin bireylerin psikolojik uyumları üzerinde nasıl ya da hangi değişkenler aracılığıyla etkide bulunmaya devam ettiğine yönelik bir model geliştirme çabası yatmaktadır. Nitekim, araştırma kapsamındaki kuramsal önermeler doğrultusunda; üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*; *ruminasyon*, *affetme* ve *algılanan sosyal destek* aracılığıyla yetişkinlikteki psikolojik uyumla ilişkili olduğu

hipotezleri kurulmuş ve bu konuda ulaşılan tüm bulgular aşağıda alt başlıklar altında tartışılmış ve yorumlanmıştır.

5.2. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Ruminasyon Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*, *ruminasyon* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Buna göre ebeveyn reddi ile ruminasyon arasında pozitif yönde doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, bireylerin sahip olduğu ruminasyon düzeyinin açıklanmasında, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin yordayıcı bir rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında ulaşılan bu bulgunun, genel olarak bireylerin sahip oldukları olumsuz bilişsel eğilimlerin gelişiminde, çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesinin etkili olabileceği yönündeki hipotezi desteklediği söylenebilir (Alloy ve diğ., 2001; Hankin ve diğ., 2009; Ingram, 2003).

Esasen, ruminatif eğilimleri olan bireylerin yaşamdaki olayları anlamlandırırken geçmişe ilişkin olumsuz olayları daha fazla anımsama eğilimi gösterdikleri, yaşamlarının büyük çoğunluğunun kötü anılarla dolu olduğuna inandıkları ve de geçmiş, şimdiki zamanı ve geleceği daha karamsar bir şekilde yorumladıkları olgusu dikkate alındığında (Lyubomirsky, Caldwell ve Nolen-Hoeksema, 1998; Lyubomirsky ve Tkach, 2004); algılanan ebeveyn kabul-reddinin bireylerin ruminatif eğilimler geliştirmesi üzerindeki anlamlı rolüne ilişkin elde edilen araştırma bulgusunun, alanyazınındaki diğer araştırma bulgularıyla tutarlı olduğu görülmektedir.

Nitekim, alanyazınında yer alan araştırma bulguları da ebeveynlerle kurulan yakın bağın kalitesine göre şekillendiği kabul edilen güvenli veya güvensiz bağlanma biçimleri ile ruminasyon arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir (Burnette ve diğ., 2009; Lanciano ve diğ., 2012; Ruijten, Roelofs ve Rood, 2011; Turan ve Erdur-Baker, 2010). Bunun yanı sıra, Boyacıoğlu-Şengül (2006) tarafından yürütülen ve üniversite öğrencilerinde bağlanma biçimleri, geçmiş kabul etme ve otobiyografik bellek arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmada ulaşılan bulgular; bireylerin geçmiş

yaşantılarına ilişkin hissettikleri olumsuz duyguların yoğunluğu üzerinde güvensiz bağlanma biçimlerinin anlamlı bir rolünün olduğunu ortaya koymuştur.

Aynı zamanda, ruminatif tepkilerin yaşamdaki problemlere karşı verilen olumsuz bir duygu düzenleme biçimi olarak kabul edildiği ve de ruminasyonun pasif bir başa çıkma tepkisi olarak tanımlandığı hatırlanacak olduğunda (Lyubomirsky ve Nolen-Hoeksema, 1995; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008); özellikle duygu düzenleme ve başa çıkma biçimleri üzerinde yürütülen araştırma bulgularının da mevcut araştırma bulgusuyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Nitekim Rugancı (2008) tarafından yürütülen çalışmada, güvenli bağlanma biçimine sahip katılımcılardan oluşan grubun duygu düzenleme düzeylerinin, güvensiz bağlanma biçimlerine sahip katılımcılardan oluşan gruba göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Baker ve Hoerger (2012) tarafından yürütülen çalışmada, çocukluğa dönük olarak algılanan ebeveyn tutumları ile yetişkinlikteki uyum düzeyleri ve psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkide, bireyin duygu düzenleme becerisine sahip olmasını da içeren öz-düzenleme değişkeninin aracı bir rolü olduğu görülmektedir. Ayrıca Gültekin (2011) tarafından yürütülen çalışmada bireyin olumsuz duygu ve düşüncelerini kontrol altına alabilmesini ve problemler karşısında etkili başa çıkma becerilerine sahip olmasını tanımlayan öğrenilmiş güçlülük değişkeninin, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlendiği ortaya çıkmıştır.

5.3. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Affetme Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında geçerliği incelenen bir diğer hipotez olarak; üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*, *affetme* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Buna göre ebeveyn reddi ile affetme arasında negatif yönde doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, bireylerin sahip olduğu affetme düzeyinin açıklanmasında, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin yordayıcı bir rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında ulaşılan bu bulgunun, bireylerin halihazırda sahip oldukları affetme eğilimlerinin açıklanmasında, çocukluk yıllarına ilişkin algılanan

ebeveyn ilişkisinin kalitesinin etkili olabileceği hipotezini desteklediği söylenebilir (Hill, 2001; McCullough ve Witvliet, 2001; Vitz ve Meade, 2011). Başka bir ifadeyle, çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişkide algılanan soğukluğun, saldırganlığın veya ihmalin; bireylerin yetişkinlikteki kişilerarası ilişkilerine ve de benliklerine dair sahip oldukları olumsuz duyguları terk etmelerini güçleştirdiği söylenebilir.

Nitekim, çalışma kapsamında ulaşılan bu bulgunun, alanyazınındaki diğer benzer çalışmalardan elde edilen bulgularla da tutarlı olduğu görülmektedir. Alanyazınında yer alan araştırma bulguları, ebeveynlerle kurulan yakın bağın kalitesine göre şekillendiği kabul edilen güvenli veya güvensiz bağlanma biçimleri ile affetme arasında anlamlı korelasyonların bulunduğunu ve de güvenli bağlanma biçimine sahip bireylerin affetme eğilimi düzeylerinin, güvensiz bağlanma biçimlerine sahip bireylerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu göstermektedir (Burnette ve diğ., 2009; Burnette ve diğ., 2007; Lawler-Row ve diğ., 2006; Webb ve diğ., 2006). Bunlara ek olarak, Halisdemir (2013) tarafından yürütülen ve çocukluğa ilişkin algılanan anne kabul-reddi, kendini affetme ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ulaşılan önemli bir bulgu, çocukluğa ilişkin algılanan anne kabul-reddi ile kendini affetme arasında negatif yönde bir ilişkinin bulunduğunu göstermektedir.

Ayrıca alanyazınında affetme kavramının ebeveyn kabul-reddi konusunda önemli bir değişken olarak kabul edildiği bazı deneysel araştırmaların varlığı da söz konusudur. Öyle ki, çocukluklarına ilişkin yüksek düzeyde ebeveyn reddi algılayan veya ebeveynleriyle ilişkilerinde güvensiz bir bağlanma biçimine sahip bireyler üzerinde yürütülen affetme müdahalelerinin, çeşitli ruh sağlığı değişkenlerinin yanı sıra ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesi üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Al-Mabuk, Enright ve Cardis, 1995; Lin, Enright ve Klatt, 2013; Nousse-Graham, Enright ve Klatt, 2012).

5.4. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Affetme Arasındaki İlişkide Ruminasyonun Aracı Rolüne Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer önemli bulgu, ebeveyn reddi ile affetme arasında doğrudan bir ilişkinin yanı sıra, dolaylı bir ilişkinin de var olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle; bu çalışmada *ebeveyn kabul-reddinin, ruminasyon*

aracılığıyla da *affetme* ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre ebeveyn kabul-reddi ile *affetme* arasındaki ilişkide ruminasyonun kısmi aracılık rolü üstlendiği anlaşılmaktadır.

Çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile *affetme* arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı rolüne ilişkin ulaşılan araştırma bulgusunun, alanyazınında yer alan benzer çalışmalarındaki bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir. Alanyazınında, bireylerin *affetme* eğilimlerinin açıklamasında ruminasyonun anlamlı bir rolünün bulunduğunu gösteren araştırma bulgularına rastlamak mümkündür (Barber, Maltby ve Macaskill, 2005; Berry ve diğ., 2005; Bugay, 2010).

Ayrıca Burnette ve diğerleri (2009) tarafından yürütülen ve bağlanma biçimleri, ruminasyon, *affetme*, empati ve depresif belirtiler arasındaki ilişkinin bir yapısal eşitlik modeli çerçevesinde incelendiği çalışmada, kaygılı bağlanma biçimi ile *affetme* arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı rolünün bulunduğu ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde, Burnette ve diğerleri (2007) tarafından yürütülen bir diğer çalışmada da güvensiz bağlanma biçimleri ile *affetme* arasındaki ilişkide öfkeli ruminasyonun aracı bir rol üstlendiği bulunmuştur.

Bu durumda, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin, geçmiş yaşantılara ilişkin olumsuz duygu durumları üzerinde tekrarlayıcı bir biçimde düşünme eğilimini arttırdığı ve bu durumun da bireylerin geçmiş yaşantılarına ilişkin sahip oldukları olumsuz duyguları terk etme eğilimlerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

5.5. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin*, *algılanan sosyal destek* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Buna göre ebeveyn reddi ile algılanan sosyal destek arasında negatif yönde doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, bireylerin halihazırda algıladıkları sosyal destek düzeyinin açıklanmasında, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin yordayıcı bir rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında ulaşılan bu bulgunun, bireylerin yaşamdaki sosyal kaynakları destekleyici ya da reddedici olarak algılama eğilimlerinin gelişiminde, çocukluk yıllarında ebeveynlerle kurulan ilişkinin kalitesinin etkili olabileceği yönündeki hipotezi desteklediği söylenebilir (Brewin, 1995; Brugha, 1995; Champion, 1995). Daha önce de ifade edildiği gibi, algılanan sosyal desteğin sosyal yaşam çevresindeki çok önemli değişimlere rağmen kararlı bir yapı olarak sürmeye devam ettiğini gösteren araştırma bulguları, bireylerin sosyal çevrelerindeki ilişkileri yorumlamada çevresel koşullardan ziyade içsel süreçlerini kullandıkları görüşünü desteklemektedir (Brewin, 1995).

Çalışma kapsamında ulaşılan bu bulgunun, alanyazınındaki diğer benzer çalışmalardan elde edilen bulgularla da tutarlı olduğu görülmektedir. Nitekim Salahur (2010) tarafından yürütülen ve ebeveyn kabul-reddi, bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler arasındaki ilişkilerin incelendiği çalışmada ulaşılan temel bir bulgu olarak, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerde güvenli bağlanmayı güçleştirdiği ve kişilerarası yakın ilişkilerde gözlenen güvensiz bağlanmanın da depresif belirtilerin gelişmesinde anlamlı bir rolünün bulunduğu görülmektedir. Benzer şekilde, Çiftçi (2010) tarafından yürütülen çalışmada, ebeveyn ilişkisine dair hissedilen yabancılaşma ve iletişimi azaltma boyutları ile bireylerin akranlarına ve romantik ilişkilerine dair kaygılı ve kaçınan bağlanma boyutları arasında pozitif yönde korelasyonlar olduğu görülmüştür. Nitekim, alanyazınında sosyal destek algısının gelişiminde güvenli veya güvensiz bağlanma biçimlerinin bulunduğunu gösteren pek çok araştırma bulgusu da mevcuttur (Asendorpf ve Wilpers, 2000; Moreira ve diğ., 2003; Priel ve Shamai, 1995; Shahyad ve diğ., 2011).

Bu konuda Sambo ve diğerleri (2010) tarafından yürütülen ve oldukça özgün bulgulara sahip olduğu değerlendirilen deneysel desendeki bir başka çalışmada, katılımcıların deneysel işlem esnasında algıladıkları ağrı düzeyi üzerinde bağlanma biçimlerinin ve de algılanan sosyal desteğin etkisi incelenmiştir. Araştırma bulguları, diğer insanlardan algılanan empatinin ve sosyal desteğin deneysel işleme ilişkin algılanan ağrı üzerindeki etkisinin bağlanma biçimleri tarafından yordandığını göstermektedir. Buna göre kaygılı bağlanma biçimine sahip katılımcılar düşük empatik tepkiler veren gözlemcilerin varlığıyla kıyaslandığında, yüksek empatik tepkiler veren

gözlemcilerin varlığında deneysel işleme ilişkin daha düşük ağrı algılamışlardır. Benzer şekilde; kaçınan bağlanma biçimine sahip katılımcılar diğer gözlemcilerin varlığıyla kıyaslandığında, yalnız kaldıklarında deneysel işleme ilişkin daha düşük ağrı algılamışlardır. Araştırmada ulaşılan bulgular; psikolojik zorlanmalarla başa çıkarken algılanan sosyal desteğin, bireylerin sahip oldukları bağlanma biçimleri ile etkileşim halinde olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Ayrıca yetişkinlikte algılanan özel insan desteğine ve de romantik ilişkilerde algılanan eş kabulüne ilişkin yürütülen araştırma sonuçlarının da çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikte algılanan sosyal desteğin doğrudan ilişkili olduğu bulgusunu desteklediği söylenebilir. Nitekim, bu konuda yürütülen araştırmalardan elde edilen bulgular, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki eş kabul-reddi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Babuşçu, 2014; Eryavuz, 2006; Gültekin, 2011). Benzer şekilde, Kalkan ve Karadeniz-Özbek (2011) tarafından yürütülen araştırmada, bireylerin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları duygusal istismar ve ihmalin, yetişkinlikte romantik ilişkilerden uzak durmayı ve ilişki kuramamayı tanımlayan flört kaygısının anlamlı bir yordayıcısı olduğu ortaya çıkmıştır.

5.6. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Ruminasyonun Aracı Rolüne Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında, kız örneklemini üzerinde ulaşılan modelde gözlenen önemli bir farklılık, ruminasyon değişkeninin yalnızca affetmenin değil, aynı zamanda algılanan sosyal desteğin de anlamlı bir yordayıcısı olmasıdır. Başka bir ifadeyle, *ebeveyn kabul-reddinin kız örnekleminde, ruminasyon aracılığıyla da algılanan sosyal destek ile ilişkili olduğu görülmüştür*. Buna göre kız örnekleminde ebeveyn reddi ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide ruminasyonun kısmi aracılığı söz konusudur.

Kız örneklemini açısından; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin, geçmiş yaşantılara ilişkin olumsuz duygu durumları üzerinde tekrarlayıcı bir biçimde düşünme eğilimini arttırdığı ve bu durumun da bireylerin hâlihazırdaki sosyal ilişkilerini daha az destekleyici olarak algılamalarına yol açtığı söylenebilir. Ancak erkek örnekleminde söz konusu aracılık ilişkisinin varlığı doğrulanamamıştır. Nitekim,

çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki eş kabul-reddi arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarda ulaşılan benzer bir bulgu; geçmişe ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin yakın ilişkiler üzerindeki etkilerinin, özellikle kadınlar üzerinde daha belirgin şekilde ortaya çıktığı yönündedir (Caner, 2009; Eryavuz, 2006; Gültekin, 2011).

Öncelikle belirtmek gerekir ki, alanyazınındaki bulgular, yaşamdaki problemler karşısında sosyal destek arayışına girmenin kadınlar tarafından daha sık başvurulmuş bir başa çıkma yöntemi olduğunu göstermektedir (Aysan ve Bozkurt, 2000; Şahin ve Durak, 1995; Yazıcıoğlu, 2011). Benzer şekilde, Işık (2010) tarafından genç yetişkinler üzerinde yürütülen ve ebeveyn kabul-reddi, ebeveyn kontrolü, kişilik özellikleri, baş etme stratejileri ve psikolojik yakınmalar arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmada; kadınların yaşamda karşılaştıkları güçlükler karşısında probleme odaklı stratejilerden ziyade sosyal destek aramayı içeren ve doğrudan problemin çözümünü sağlamayan, dolaylı başa çıkma yollarını kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır.

Ayrıca ruminatif eğilimlerin bireylerin yaşamlarında yol açtığı olumsuz bir sonucun, sosyal destekteki azalma ile kendini gösterdiği de daha önce ifade edilmiştir. Buna göre ruminatif eğilimleri yüksek bireylerin diğerleriyle kıyaslandığında, daha fazla sosyal destek arayışı içinde oldukları; bu durumun tam aksine aile, arkadaş ve diğer insanlarla ilişkilerine zarar verici şekillerde hareket ettikleri ve sahip oldukları olumsuz duygu durumu nedeniyle sosyal çevrelerinde daha az istenir bireyler olarak algılandıkları görülmektedir (Lyubomirsky ve Tkach, 2004; Nolen-Hoeksema, Wisco ve Lyubomirsky, 2008). Ancak ruminatif eğilimlere bağlı olarak gelişen olumsuz duygu durumunun kişilerarası ilişkilerde olumsuz bir etkiye yol açması durumunun, araştırma kapsamında yalnızca kız örneklemini açısından geçerli olduğu görülmektedir.

Bu noktada da, Nolen-Hoeksema ve Jackson (2001) tarafından yürütülen ve ruminatif eğilimler konusunda gözlenen cinsiyete bağlı farklılaşmanın kaynağının neler olabileceğini inceleyen araştırmada ulaşılan sonuçların, bu araştırma bulgusunun yorumlanmasına ışık tutacağı düşünülmektedir. Başlangıç olarak, erkeklerle kıyaslandığında kadınların olumsuz duygularının kontrol edilemez olduğuna yönelik daha güçlü inançları bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle; kadınların üzüntü, korku, öfke gibi olumsuz duyguların kontrol edilmesinin zor olduğu yönündeki inançlarının,

ruminasyonla birlikte bu tür duygulara bağılı olarak gelişen kontrol edilemez tepkilerin kişilerarası ilişkilere yansması riskini arttırdığı söylenebilir. Benzer şekilde, olumsuz yaşam olayları üzerinde daha az kontrollerinin bulunduğı yönündeki güçlü inançları da, ruminasyon düzeyi yüksek kadınlar hakkında pasif tarzda hareket ettikleri ve sorumluluktan kaçtıkları yönünde bir kişilerarası algının şekillenmesine yol açıyor olabilir. Ayrıca insanlarla olan ilişkilerinin duygusal tonu konusunda kadınların kendilerini daha fazla sorumlu hissettikleri görülmektedir. Buna göre kişilerarası iyi ilişkilerini sürdürme konusunda kendilerini daha fazla sorumlu hissetmeleri, ilişkilerde yaşanacak herhangi bir olumsuzluk durumunda kadınların daha güçlü olumsuz tepkiler vermeleri riskini arttırdığı söylenebilir. Diğer yandan, hissedilen olumsuz duyguların ve de yaşamdaki olumsuz durumların kontrol edilebilir olduğuna yönelik daha güçlü inançlara sahip olmanın, ayrıca yakın ilişkilerin duygusal özelliklerine ilişkin daha az sorumluluk hissetmenin ise erkeklerdeki ruminatif eğilimlere bağılı olarak oluşan olumsuz duygusal tepkilerin kişilerarası ilişkilere yansması olasılığını azalttığı söylenebilir.

5.7. Ruminasyon ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Bu araştırmada *ruminasyonun*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Buna göre ruminasyon düzeyi ile artan psikolojik uyumsuzluk arasında pozitif yönde doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle; bireylerin kişiliğine ilişkin saldırganlık, düşük benlik saygısı, düşük öz-yeterlik, duygusal tepkisizlik ve olumsuz bir dünya görüşüne sahip olma gibi olumsuz özelliklerin açıklanmasında, geçmiş yaşantılara ilişkin olumsuz duygu durumlarıyla ilgili pasif ve tekrarlayıcı bir şekilde düşünme eğiliminin yordayıcı bir rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır.

Esasen ruminasyon değişkeninin; depresyon ve kaygı (Harrington ve Blankenship, 2002; Muris ve diğ., 2005; Nolen-Hoeksema, 2000), sosyal kaygı (Abbott ve Rapee, 2004), travma sonrası stres bozukluğu (Nolen-Hoeksema ve Morrow, 1991), yeme bozuklukları ve alkol bağımlılığı (Nolen-Hoeksema ve Harrell, 2002; Nolen-Hoeksema, Stice, Wade ve Bohon, 2007) ve intiharı amaçlamayan kendini yaralama

davranışları (Hilt, Cha ve Nolen-Hoeksema, 2008) gibi pek çok psikolojik belirtille ilişkisini gösteren araştırma sonuçları hatırlandığında; bireylerin sahip olduğu psikolojik uyum düzeyinin açıklanmasında, ruminasyonun yordayıcı bir rolünün bulunduğu yönündeki araştırma bulgusunun, alanyazınındaki diğer araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

5.8. Affetme ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında geçerliği incelenen bir diğer hipotez olarak; *affetmenin*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Başka bir ifadeyle, bireylerin sahip olduğu psikolojik uyum düzeyinin açıklanmasında, affetmenin yordayıcı bir rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre affetme düzeyi yükseldikçe, psikolojik uyumsuzluk düzeyi azalmaktadır.

Alanyazınında yer alan araştırma bulgularına dayalı olarak ulaşılan genel bir sonuç olarak; affetme eğiliminin benlik saygısı, kendini kabul, umut, algılanan kontrol, yaşam doyumu gibi pek çok olumlu ruh sağlığı değişkeniyle pozitif yönde; öfke, ruminasyon, utanç, suçluluk, kaygı ve depresyon gibi olumsuz ruh sağlığı değişkenleriyle negatif yönde anlamlı ilişkiler gösterdiği hatırlandığında (Cosgrove ve Kontsam, 2008; Maltby, Day ve Barber, 2004; McCullough ve Witvliet, 2001; Root ve McCullough, 2007); bireylerin sahip olduğu psikolojik uyum düzeyinin açıklanmasında, affetmenin yordayıcı bir rolünün bulunduğu yönündeki araştırma bulgusunun, alanyazınındaki diğer araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

5.9. Algılanan Sosyal Destek ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkiye Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırma kapsamında geçerliği incelenen bir diğer hipotez olarak; *algılanan sosyal desteğin*, yetişkinlikteki *psikolojik uyum* ile doğrudan ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Bir diğer ifadeyle, bireylerin sahip olduğu psikolojik uyum düzeyinin açıklanmasında, algılanan sosyal desteğin yordayıcı bir rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Buna göre algılanan sosyal destek düzeyi yükseldikçe, psikolojik uyumsuzluk düzeyi azalmaktadır.

Yine alanyazınında gerçekleştirilen kapsamlı incelemelerde; bireyin yaşamdaki sosyal kaynaklardan algıladığı desteğin yaşam doyumu, iyi oluş, benlik saygısı, uyum ve başa çıkma gibi olumlu ruh sağlığı değişkenleriyle pozitif yönde; stres, depresyon ve psikolojik semptomlar gibi olumsuz ruh sağlığı değişkenleriyle negatif yönde ilişkiler gösterdiği hatırlandığında (Cohen, 2004; McLewin ve Muller, 2006; Wang, Wu ve Liu, 2003); bireylerin sahip olduğu psikolojik uyum düzeyinin açıklanmasında, algılanan sosyal desteğin yordayıcı bir rolünün bulunduğu yönündeki araştırma bulgusunun, alanyazınındaki diğer araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği söylenebilir.

5.10. Ruminasyon ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkide Affetme ve Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolüne Ait Bulguların Tartışılması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer önemli bulgu, ruminasyon ile psikolojik uyum arasında doğrudan bir ilişkinin yanı sıra, dolaylı bir ilişkinin de var olduğunu göstermektedir. Nitekim, bu çalışmada *ruminasyonun*, *affetme* aracılığıyla da *psikolojik uyum* ile ilişkili olduğu görülmüştür. Buna göre ruminasyon ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide affetmenin kısmi aracılık rolü üstlendiği anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle; geçmiş yaşantılara ilişkin olumsuz duygu durumları üzerinde pasif ve tekrarlayıcı bir şekilde düşünme eğiliminin, bireylerin geçmiş yaşantılarına ilişkin sahip oldukları öfke, intikam ve suçluluk gibi olumsuz duyguları terk edebilme eğilimlerini olumsuz yönde etkilediği ve bu durumun da bireylerin kişiliğine ilişkin saldırganlık, düşük benlik saygısı, düşük öz-yeterlik, duygusal tepkisizlik ve olumsuz bir dünya görüşüne sahip olma gibi olumsuz özelliklerin artmasına yol açtığı söylenebilir.

Bunun ötesinde, *kız örneklemine* ilişkin araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer önemli bulgu da; *ruminasyonun*, *algılanan sosyal destek* aracılığıyla da *psikolojik uyum* ile ilişkili olmasıdır. Buna göre ruminasyon ile psikolojik uyum arasındaki ilişki, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracılığıyla birlikte anlamlılığını kaybetmiştir. Başka bir ifadeyle, ruminasyon ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide affetme ve algılanan sosyal destek değişkenleri tam aracı bir rol üstlenmiştir.

Bu durumda erkeklerdeki ruminatif eğilimlerin geçmişe ilişkin hissedilen öfke, intikam ve suçluluk gibi duyguları terk etmeyi güçleştirdiği ve affedici olma konusunda yaşanan bu zorlanmanın da psikolojik uyum üzerinde olumsuz etki yaptığı anlaşılmaktadır. Kadınlardaki ruminatif eğilimlerin ise, hem geçmişe ilişkin hissedilen öfke, intikam ve suçluluk gibi duyguları terk etmeyi güçleştirdiği, hem de geçmişteki olumsuz duygu durumlarına bağlı olarak gelişen tepkilerin halihazırdaki kişilerarası ilişkilere yansımaları yoluyla psikolojik uyum üzerinde olumsuz etki yaptığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, hissedilen olumsuz duyguların ve de yaşamdaki olumsuz durumların kontrol edilebilir olduğuna yönelik daha güçlü inançlara sahip olmanın, ayrıca yakın ilişkilerin duygusal özelliklerine ilişkin daha az sorumluluk hissetmenin, erkeklerdeki ruminatif eğilimlere bağlı olarak oluşan olumsuz duygusal tepkilerin kişilerarası ilişkilere yansımaları olasılığını azalttığı yeniden hatırlatılabilir (Nolen-Hoeksema ve Jackson, 2001).

5.11. Ebeveyn Kabul-Reddi ile Psikolojik Uyum Arasındaki İlişkide Ruminasyon, Affetme ve Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolüne Ait Bulguların Genel Olarak Tartışılması ve Yorumu

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları *ebeveyn kabul-reddinin; ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek* aracılığıyla yetişkinlikteki psikolojik uyumla ilişkili olduğu iddia edilmiş ve bulgular bu hipotezi doğrulamıştır. Dahası, yapısal eşitlik denkleminde *ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek* değişkenlerinin aracılığı dâhil edildiğinde, *ebeveyn kabul-reddi* ile *psikolojik uyum* arasındaki geniş bir etki büyüklüğüne denk gelen ilişkinin anlamsızlaştığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide, ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin tam aracı bir rol üstlendikleri anlaşılmaktadır.

Araştırma kapsamında ebeveyn kabul-reddi, ruminasyon, affetme, algılanan sosyal destek ve psikolojik uyum değişkenleri arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilere ve de bu ilişkiler üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin yapısal eşitlik modeli

aracılığıyla elde edilen tüm bulgular, alanyazınındaki diğer araştırma bulguları çerçevesinde yukarıdaki alt başlıklar altında detaylı olarak tartışılmıştır.

Tüm bu bulgulara dayalı olarak söylenebilir ki; çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkiye yönelik olarak algılanan saldırganlığın, soğukluğun veya ihmalin; bireylerin geçmişe ilişkin olumsuz olayları daha fazla anımsamalarına, yaşamlarının büyük çoğunluğunun kötü anılarla dolu olduğuna inanmalarına, başka bir ifadeyle geçmişe ilişkin olumsuz duygu durumları üzerinde daha fazla ruminasyon yapmalarına yol açtığı görülmektedir. Benzer şekilde, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin, bireylerin yetişkinlikteki affetme eğilimlerini de anlamlı şekilde yordadığı görülmektedir. Bu durumda, hem çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddindeki artışın hem de buna bağlı olarak gelişen ruminatif eğilimlerdeki artışın, bireylerin geçmiş yaşantılarına ilişkin sahip oldukları öfke, intikam veya suçluluk gibi olumsuz duyguları terk etme eğilimlerini güçleştirdiği söylenebilir. Yine çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddinin, bireylerin halihazırdaki arkadaşlarıyla ve de kendileri için özel olan insanlarla kurdukları ilişkileri de daha az destekleyici olarak algılamalarına yol açtığı söylenebilir. Özellikle kadınların halihazırdaki arkadaşlarıyla ve de kendileri için özel olan insanlarla kurdukları ilişkileri daha az destekleyici olarak algılamalarında, ruminasyona bağlı olarak gelişen olumsuz tepkilerin anlamlı rolü bulunmaktadır.

Nihayetinde, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn reddine bağlı olarak artan düzeydeki ruminasyon eğiliminin, azalan düzeydeki affetme eğiliminin ve de azalan düzeydeki sosyal destek algısının; bireylerin kişilik özelliklerinde artan düzeyde saldırganlığa, azalan düzeyde benlik saygısına, azalan düzeyde öz-yeterliğe, artan düzeyde duygusal tepkisizliğe ve artan düzeyde olumsuz bir dünya görüşüne sahip olmalarına yol açtığı söylenebilir.

Konuya daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşıldığında; EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş bu araştırmada, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinin önemini vurgulayan diğer bir kuram olan Bağlanma Kuramı'nın temel varsayımıyla örtüşen bulgulara ulaşıldığı söylenebilir. Buna göre mevcut araştırma bulguları, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesine dair algının, erken dönemde oluşmuş zihinsel temsiller aracılığıyla yetişkinliğe taşınacağı varsayımını desteklemiştir (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008). Benzer

şekilde, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracılık rollerine ilişkin ulaşılan bulguların yorumlanmasında ağırlıklı olarak Bağlanma Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırma sonuçlarından yararlanılmıştır. Bu noktada, araştırma hipotezlerine ilişkin ulaşılan bulguların Bağlanma Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırma bulgularıyla örtüşmekte olduğu görülmektedir.

Öte yandan, EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş bu araştırmayı Bağlanma Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırmalardan farklılaştıran önemli noktalar bulunmaktadır. EKAR Kuramı'nı özgün kılan önemli bir nokta, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesine ilişkin algının doğrudan ölçümüyle ilgilidir. Buna göre Bağlanma Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırmalarda bireylerin ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin kalitesinin doğrudan ölçümü söz konusu değildir. Bağlanma Kuramı çerçevesinde gerçekleştirilen ölçümlerde, bireyin benliğine ve diğer insanlara ilişkin halihazırdaki olumlu veya olumsuz değerlendirmeleri bağlanma biçimini açığa çıkarmakta, güvenli veya güvensiz bağlanma biçimlerinin gelişiminde ebeveyn-çocuk ilişkisinin etkisi ise yalnızca kuramsal bir varsayım olarak kabul edilmektedir. Oysa EKAR Kuramı, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesinin ölçümünde doğrudan bireylerin ebeveynleriyle olan ilişkilerini ne düzeyde kabul edici olarak algıladıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan, ebeveynlerden algılanan sıcaklığın, saldırganlığın veya ihmalin, bireylerin halihazırdaki psikolojik uyumları üzerinde hangi düzeyde etkili olduğunu ölçmeye imkan tanınması, EKAR Kuramı'nın özgün bir yönü olarak kabul edilebilir.

EKAR Kuramı üzerinde temellendirilmiş bu araştırmayı Bağlanma Kuramı çerçevesinde yürütülen araştırmalardan farklılaştıran diğer bir nokta, ebeveyn-çocuk ilişkisinin kalitesi üzerinde babanın da anne ile eşdeğer bir bağlanma figürü olarak kabul edilmesidir. Bağlanma Kuramı çerçevesinde yürütülen son dönemdeki araştırmalar her ne kadar 'baba'nın bağlanma biçimleri üzerindeki etkisini incelemeye başlamışsa da (Lamb, 1997, 2000, 2002) Bağlanma Kuramı çerçevesindeki esas bağlanma figürü 'anne' olarak kabul edilmektedir (Bowlby, 2012). Oysa EKAR Kuramı, anne ve babanın çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkisinin eşdeğer önemde olduğunu kabul etmekte ve çocuğun bakım sorumluluğunu üstlenmeleri bakımından

'anne' ve 'baba' ayırımına gitmeden her iki bağlanma figürünü de 'ebeveyn' tanımıyla adlandırmaktadır.

Nitekim bu araştırmanın bulguları da anne ve babadan algılanan kabul veya reddin, bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisinin eşdeğer önemde olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, gerek yurtdışında gerekse yurt içinde yürütülen çalışmalarda babanın bireylerin psikolojik uyumları üzerinde anne ile eşdeğer önemdeki bir bağlanma figürü olarak algılandığını gösteren araştırma bulgularına rastlanmaktadır (Amato, 1994; Eryavuz, 2006; Kavak, 2013; Lamb, 2000; Rohner ve Veneziano, 2001; Salahur, 2010; Ünübol, 2011; Varan, 2005). Dahası, toplumsal yaşamdaki değişimlere paralel olarak ebeveynlik rollerinde de önemli değişimlerin gözlemlendiği ve özellikle kadınların iş dünyasında daha fazla yer almaya başlamasıyla birlikte çocuğun psikolojik gelişimi üzerinde babanın etkisinin giderek daha önemli bir düzeye ulaşacağı öngörülmektedir (Rohner ve Veneziano, 2001). Bu kapsamda, bireylerin psikolojik uyumları üzerinde babanın etkisinin anne ile eşdeğer önemde kabul edilmesinin, EKAR Kuramı açısından oldukça isabetli bir varsayımı tanımladığı söylenebilir.

Araştırma bulgularının tartışılmasında önemli görünen diğer bir nokta, araştırma bulgularının elde edildiği örneklem ile ilgilidir. Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada ulaşılan bulguların geçerliliği, ebeveyn kabul-reddine ilişkin genel popülasyondan çalışmaya dâhil edilmiş bireylerle sınırlıdır. Öte yandan, araştırma bulgularıyla desteklenen yapısal modelin özellikle yüksek düzeyde ebeveyn reddi algılayan bireylerden oluşan gruplar üzerindeki geçerliliği konusunda yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularının elde edildiği örnekleme ilişkin üzerinde durulması önemli görülen diğer bir nokta da, bu çalışmada ulaşılan bulguların geçerliliğinin yüksek eğitimli genç yetişkinlerden oluşan bir örneklemeyle sınırlı olmasıdır. Nitekim Ünübol (2011), üç farklı yaş grubu üzerinde yürüttüğü çalışmada, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin düzeyinin çocuk, yetişkin ve yaşlılardan oluşan örneklemelerde farklı değerler aldığını bulmuştur. Buna göre ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin düzeyi, çocuk ve yaşlılardan oluşan gruplarla karşılaştırıldığında yetişkinlerden oluşan gruplarda daha düşük korelasyon değerleri

almıştır. Başka bir ifadeyle; yetişkin bireylerin psikolojik uyumlarının açıklanmasında, ebeveyn kabul-reddinin daha düşük düzeyde etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

Rohner (2000), ebeveyn kabul-reddinin bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisinin en yüksek düzeyde olduğu gelişim döneminin, çocukluk dönemi olduğunu belirtmektedir. Zira çocuklar ebeveynlerinden gelen sözel ve sözel olmayan mesajların tamamını algılayabilmekte, ancak bu duruma ilişkin herhangi bir sorgulamada bulunamamaktadır. Öte yandan, ergenlik dönemiyle birlikte bireylerin ebeveyn reddi ile başa çıkmada kullanabilecekleri bilişsel ve psiko-sosyal kaynaklara ulaşabilmeleri söz konusudur.

Bireylerin güçlü bilişsel ve psiko-sosyal kapasiteye sahip oldukları yetişkinlik döneminin ardından gelen yaşlılık döneminde ise bilişsel kapasitedeki azalma, sosyal destek kaynağı olan arkadaşların veya özel insanların kaybı ve sağlık sorunlarına bağlı olarak gelişen bakım desteğine ihtiyaç duyma halinin, red algısının daha yüksek düzeyde gözlenmesine yol açtığı söylenebilir. Bu noktada ortaya çıkan önemli bir bulgu da, çocuklarına reddedici tutumlarla yaklaşan ebeveynlerin, yaşlılıklarında çocuklarının reddedici tutumlarıyla karşılaşmalarıdır (Rohner, 2000).

Araştırma örneklemini özelinde düşünüldüğünde; bireylerin üniversite yaşamına geçişleriyle birlikte ailelerinden özerkleşmeleri, ilgi duydukları alanlarda mesleki ya da akademik başarılar göstermeleri, yaşadıkları problemlerin çözümünde sahip oldukları kişisel kaynaklara ilişkin yeni sorgulamalar geliştirmeleri ve yaşamlarında ihtiyaç duydukları desteği karşılayabilecekleri yeni arkadaşlıklar ve özel ilişkiler kurmaları söz konusudur. Buna göre yüksek eğitilmiş genç yetişkinlerin sahip oldukları bilişsel ve psiko-sosyal kaynakların, bireylerin psikolojik uyumları üzerinde çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin etkisini konu alan müdahaleler açısından olumlu bir faktör olduğu söylenebilir. Nitekim bu araştırmada ulaşılan bulgular, bilişsel, duyuşsal ve sistemik/etkileşimsel değişkenlerin kontrol edilebilmesi durumunda, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkinin istatistiksel anlamlılığını kaybettiğini göstermektedir.

Öte yandan, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisini konu edinen müdahalelere ilişkin üzerinde önemle durulması gereken önemli bir konu da kültürel bağlamın özellikleridir.

Kağıtçıbaşı (2006), ülkemizdeki kentli, yüksek eğitimli ve genç nüfusun özerk-ilişkisel bir benlik yapısına sahip olduğunu belirtmekle birlikte, halihazırdaki katılımcıların ebeveynlerinin sahip oldukları değerlerin, ağırlıklı olarak ilişkisel benlik yapısına sahip bir kültürde gelişmiş olduğu söylenebilir. Buna göre ilişkisel benlik yapısının desteklendiği kültürlerde ebeveynlere yönelik olumsuz duygular, sosyal olarak uzaklaştırıcı duygular olarak kabul edilmekte ve bu tür duyguların ifade edilmesi kültürel olarak hoş karşılanmamaktadır. Benzer şekilde, Voltan-Acar (2004) ülkemiz kültüründe ebeveynlere yönelik bitirilmemiş işlerin ifade edilmesinin, bireylerde suçluluk duygusu yarattığını ifade etmektedir. Nitekim bu araştırmada ulaşılan bulgular da ebeveynlerden algılanan reddin, başkalarını ve durumu affetme eğilimini etkilediği kadar, bireyin kendini affetme eğilimini de güçleştirdiğini göstermiştir. Ayrıca çocukluğa ilişkin algılanan anne kabul-reddi ile kendini affetme arasındaki ilişkinin incelendiği diğer bir araştırmada da benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir (Halisdemir, 2013).

Bu kapsamda, ülkemizde psikolojik danışma alanında takip edilen başlıca yaklaşımlardan olan birey merkezli psikolojik danışmanın, incinmiş ve yaralanmış bir halde psikolojik danışma yardımı almak için başvurmuş danışanlara sunulabilecek en anlamlı yardımın danışanı koşulsuz kabulle karşılamak olduğu yönündeki temel varsayımının (Rogers, 1992), oldukça önemli bir noktaya vurgu yaptığı söylenebilir. Nitekim pek çok araştırma bulgusunun da gösterdiği gibi, çocukluğa ilişkin ebeveyn reddi algılayan bireylerin yaşamlarındaki diğer insanları da daha reddedici olarak algılamaları söz konusudur (Rohner ve Britner, 2002; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005; Rohner, Melendez ve Kraimer-Rickaby, 2008) ve bireyin sahip olduğu red duyarlılığının psikolojik danışma sürecine yansması da pekala olasıdır. Bu noktada, ebeveynlerine yönelik olumsuz duygulara sahip bireylere yönelik geliştirilecek müdahalelerde, psikolojik danışmanın sergileyeceği koşulsuz kabulün kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Öte yandan, bu araştırmada ulaşılan bulgular, yaşamdaki benzer olumsuz deneyimler karşısında bazı bireylerin psikolojik olarak daha uyumsuz tepkiler geliştirmelerinde, bilişsel süreçlerin önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Buna göre ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye yönelik geliştirilen aracılık

modelinin merkezinde yer alan ruminasyon değişkeninin, modeldeki diğer aracı değişkenler olan affetme ve algılanan sosyal destek değişkenleri üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olduğu görülmektedir. Benzer şekilde, yapısal model üzerinde cinsiyet değişkenine dayalı farklılaşmanın temelinde de ruminasyon değişkeninin farklılaştırıcı rolü anlamlı bulunmuştur. Başka bir ifadeyle, bu araştırmada ulaşılan bulguların Tepki Stilleri Kuramı'nın temel varsayımlarını desteklediği söylenebilir. Bireylerin sahip oldukları bilişsel süreçlerin hem duyuşsal hem de ilişkisel/sistemik süreçler üzerindeki etkisi göz önüne alındığında; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisini konu edinen müdahalelerin, bireylerin bilişsel süreçlerine müdahale etmeyi de içerecek şekilde yapılandırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Son tahlilde, bu araştırmada ulaşılan bulgular yetişkinlerin psikolojik uyumları üzerinde çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin anlamlı düzeyde etkisinin olduğunu, ancak bireylerin halihazırdaki ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek düzeylerinin kontrol edilmesi durumunda ebeveyn kabul-reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin anlamlılığı kaybettiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle; bu araştırmada ulaşılan bulguların, yetişkinlikteki psikolojik uyum üzerinde geçmişin etkisinin anlamlı olduğunu kabul etmekle birlikte, bireylere sunulacak yardımın bireylerin halihazırda sahip oldukları bilişsel, duyuşsal ve sistemik/etkileşimsel süreçlere müdahale etmeyi amaçlayan, 'burada ve şimdi' odaklı bir yaklaşımı desteklediği söylenebilir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkinin doğasına dair kapsamlı bir incelemede bulunulmaya çalışılmıştır. Alanyazınında, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki etkisinin yetişkinlik yıllarında da devam ettiği yönündeki kararlı bulgudan yola çıkarak; çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin, ebeveynlerin doğrudan etkilerinden uzaklaşıldığı yetişkinlik döneminde de sürmesine yol açan bilişsel, duyuşsal ve ilişkisel/sistemik değişkenlerin bütüncül bir bakış açısıyla biraraya getirilmesine çalışılmıştır. Böylece, alanyazınında yer alan kuramsal önermeler doğrultusunda geliştirilen hipotetik bir model çerçevesinde; üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracı rolü incelenmiştir.

Yapısal eşitlik modeli çerçevesinde ulaşılan bulgulara göre üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracı rol üstlendiği görülmüştür. Dahası ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin yapısal eşitlik denklemine dâhil edilmesiyle birlikte, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkinin anlamlılığını kaybettiği ve istatistiksel anlamda bir tam aracılık etkisinin ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin yürütülen çoklu grup analizinde ulaşılan bulgular da ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerine ilişkin aracılık etkisinin hem kız hem de erkek örneklemeleri açısından doğrulandığını göstermiştir.

Bu bağlamda, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddinin yetişkinlikteki psikolojik uyum üzerindeki etkisinin; geçmişe ilişkin olumsuz duygu durumları üzerinde pasif ve tekrarlayıcı şekilde odaklanılması, geçmiş yaşantılara ilişkin öfke,

intikam, isyan veya suçluluk gibi olumsuz duyguların terk edilememesi ve de geçmişteki olumsuz yaşantılarına bağlı olarak şekillenmiş kişilerarası red algısının halihazırdaki arkadaşlarla ve de özel insanlarla olan ilişkilere yansıtılması aracılığıyla ortaya çıktığı söylenebilir.

Nihai bir sonuç olarak; bireylerin halihazırda sahip oldukları ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek düzeylerinin kontrol edilebilmesi durumunda; çocuklukta ebeveynlerle kurulan ilişkiye ilişkin algılanan saldırganlığın, soğukluğun veya ihmalin, psikolojik uyum üzerindeki etkisinin anlamlılığını kaybedeceği anlaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle; bugünün yetişkinlerinin çocukluklarında ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin kalitesini arttırmaya yönelik herhangi bir müdahale olanağımız bulunmasa da, bireylerin psikolojik uyumlarını arttırmak amacıyla halihazırda sahip oldukları ruminasyon eğilimini azaltmaya ve affetme eğilimini ve sosyal destek algısını arttırmaya yönelik müdahalede bulunma olanağımız hâlen mevcut görünmektedir. Bu noktada, gerek uygulayıcılara gerek araştırmacılara yönelik bazı önerilerde bulunulması söz konusu olabilir.

6.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

1. Bu araştırmada ulaşılan bulguların çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkinin varlığını doğruladığı göz önüne alındığında; özellikle ebeveynlerin, halihazırdaki çocuk yetiştirme tutumlarının çocuklarının psikolojik uyumları üzerindeki kalıcı etkilerinden haberdar edilmelerinin büyük önem taşıdığı düşünülmektedir. Bu kapsamda, ruh sağlığı uzmanları tarafından ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemine ilişkin ebeveynlere yönelik hazırlanacak etkinliklerin, bireylerin psikolojik uyumlarının korunmasına yönelik önleyici ve geliştirici katkılar sunacağı düşünülmektedir.
2. Her ne kadar araştırmanın ana odağında yer almasa da, EKAR Kuramı çerçevesinde temellendirilmiş bu çalışmada ulaşılan bulgular, babanın da anne ile eşdeğer bir bağlanma figürü olarak algılandığına ve baba-çocuk ilişkisinin bireylerin psikolojik uyumları üzerinde anneninkine benzer etki yaptığını işaret etmektedir. Bu kapsamda, ruh sağlığı uzmanları tarafından

ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemine ilişkin hazırlanacak etkinliklere babaların da katılımının sağlanmasının oldukça faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. Öte yandan, çocukluğa ilişkin ebeveyn reddi algılayan bireylerin de, ebeveyn reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkinin mutlak bir gerçeği ifade etmediğinden haberdar edilmelerinin oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu araştırmada ulaşılan bulgular, bireylerin ruminasyon ve affetme eğilimlerinin ve de sosyal destek algılarının kontrol edilmesi durumunda, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlılığını kaybettiğini göstermektedir. Bu kapsamda, ruh sağlığı uzmanları tarafından özellikle ebeveyn reddi algılayan bireylere yönelik hazırlanacak etkinliklerin, ebeveyn reddinin olumsuz etkileriyle başa çıkmada kullanılabilecek etkili yöntemler konusunda bireylere önemli yardımlar sağlayabileceği düşünülmektedir.
4. Bunun ötesinde, bu araştırmada ulaşılan bulgular, ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkinin ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracılığıyla sürdüğüne işaret etmektedir. Bu kapsamda, özellikle üniversitelerde görev yapan ruh sağlığı uzmanları tarafından ebeveyn reddi algılayan öğrencilere yönelik geliştirilecek müdahale programlarının ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerini içerecek şekilde yapılandırılmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir.
5. Bu araştırmada cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin ulaşılan bulgular hatırlandığında; ebeveyn reddi algılayan öğrencilere yönelik geliştirilecek müdahale programlarının özellikle kız öğrencilerle yürütülmesi durumunda, ruminasyon değişkeninin affetme eğilimi üzerindeki etkisinin yanı sıra, algılanan sosyal destek üzerindeki etkisine de ayrıca önem verilmesinin faydalı olabileceği düşünülmektedir.

6.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

1. Bu araştırmanın bulguları, üniversite öğrencilerinin oluşturduğu bir genç yetişkin örneklemeden elde edilmiştir. Bununla birlikte, Ünübol (2011) tarafından üç farklı yaş grubunda yürütülen bir araştırmada, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin çocuk ve de yaşlı örneklemelerinde farklı düzeylerde ortaya çıktığını gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Bu kapsamda, aracı değişkenlere ilişkin ulaşılan yapısal modelin farklı yaş gruplarından oluşan örneklemelerdeki geçerliğinin incelenmesi, araştırmacılar açısından ilgi çekici bir konu olabilir.
2. Ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada ulaşılan bulguların geçerliliği, ebeveyn kabul-reddine ilişkin genel popülasyondan araştırmaya dâhil edilmiş bireylerle sınırlıdır. Bunun ötesinde, söz konusu modelin özellikle yüksek düzeyde ebeveyn reddi algılayan bireylerden oluşan gruplar üzerindeki geçerliğinin incelenmesi de araştırmacılar açısından ilgi çekici bir konu olabilir.
3. Bu çalışmada ulaşılan bulgular, babanın da anne ile eşdeğer bir bağlanma figürü olarak algılandığına işaret etmektedir. İleride yürütülecek çalışmalarda, anne ve babadan algılanan kabul-reddin, farklı yaş gruplarındaki ve farklı cinsiyetteki bireylerin psikolojik uyumları üzerindeki özgün etkilerinin incelenmesi, araştırmacılar açısından ilgi çekici bir konu olabilir.
4. Bu araştırmada ulaşılan bulgular, kadınlar açısından ebeveyn kabul-reddi ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide ruminasyonun aracı bir rol üstlendiğini göstermiştir. Ancak erkekler açısından ebeveyn kabul-reddi ile algılanan sosyal destek arasında bu tür bir aracılık ilişkisi anlamlı bulunmamıştır. Bu kapsamda, ileride yürütülecek çalışmalarda ebeveyn kabul reddinin özellikle erkek örneklemleri açısından hangi değişkenler aracılığıyla sosyal destek algısını etkilemekte olduğu araştırılabilir.
5. Öte yandan, bu araştırmada nicel bir yöntem kullanılmış ve araştırma bulgularının genellenebilir sonuçlara ulaşması amaçlanmıştır. Ancak ebeveyn kabul-reddinin esasen her birey için oldukça özel ve kendine özgü

bir algıyı tanımlamakta olduğu da söylenebilir. Bu açıdan, çocukluğa ilişkin algılanan ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyum arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracı rolünün incelenmesini konu edinen nitel türdeki araştırmaların da söz konusu ilişkilerin doğasına dair daha kapsamlı ve daha derinlemesine bulgular sunabileceğı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Abbott, M. J. ve Rapee, R.M. (2004). Post-event rumination and negative self-appraisal in social phobia before and after treatment. *Journal of Abnormal Psychology*, 113, 136-144.
- Albayrak, A. S. (2008). Değişen varyans durumunda en küçük kareler tekniğinin alternatifi ağırlıklı regresyon analizi ve bir uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(11), 111-134.
- Allen, B. (2011). Childhood psychological abuse and adult aggression: the mediating role of self-capacities. *Journal of Interpersonal Violence*, 26(10), 2093-2110.
- Alloy, B. L., Abramson, Y. L., Tashman, A. N., Berebbi, S. D., Hogan, E. M., Whitehouse, G. W, Crossfield, G. A. ve Morocco, A. (2001). Developmental origins of cognitive vulnerability to depression: Parenting, cognitive and inferential feedback styles of the parents of individuals at high and low cognitive risk for depression. *Cognitive Therapy and Research*, 35, 397-423.
- Al-Mabuk, R. H., Enright, R. D. ve Cardis, P. A. (1995). Forgiveness education with parentally love-deprived late adolescents. *Journal of Moral Education*, 24, 427-444.
- Altan-Atalay, A. (2011). *Looming vulnerability and perfectionism as mediating factors among parental bonding, social anxiety and depression*. Unpublished doctoral dissertation, Middle East Technical University, Ankara.
- Amato, P. R. (1994). Father-child relations, mother-child relations, and offspring psychological well-being in early adulthood. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 1031-1042.
- Arbuckle, J. L. (2007). *AMOS 16.0 User's Guide*. Spring House, PA: AMOS Development Corporation.
- Asendorpf, B. J. ve Wilpers S. (2000). Attachment security and available support: Closely linked relationship qualities. *Journal of Social and Personal Relationships*, 17, 115-138.

- Ataman, E. (2011). *Stres veren yaşam olayları karşısında bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin depresyon ve kaygı düzeyini belirlemedeki rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ayduk, Ö., Mendoza-Denton, R., Mischel, W. ve Downey, G. (2000). Regulating the interpersonal self: Strategic self-regulation for coping with rejection sensitivity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 776-792.
- Aysan, F. ve Bozkurt, N. (2000). Bir grup üniversite öğrencisinin kullandığı başa çıkma stratejileri ile depresif eğilimleri ve olumsuz otomatik düşünceleri arasındaki ilişki. *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 25-38.
- Babuşcu, B. (2014). *The relationship between parental acceptance-rejection and intimate partner acceptance-rejection among married individuals: mediating role of early maladaptive schemas* [Abstract]. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Bagby, R.M., Rector, N.A., Bacchiochi, J.R. ve McBride, C. (2004). The stability of the response styles questionnaire rumination scale in a sample of patients with major depression. *Cognitive Therapy and Research*, 28, 527-538.
- Baker, C. N. ve Hoerger, M. (2012). Parental child-rearing strategies influence self-regulation, socio-emotional adjustment, and psychopathology in early adulthood: Evidence from a retrospective cohort study. *Personality and Individual Differences*, 52, 800-805.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Bandalos, D. L. (2008). Is parceling really necessary? A comparison of results from item parceling and categorical variable methodology. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 15(2), 211-240.
- Barber, L., Maltby, J. ve Macaskill, A. (2005). Angry memories and thoughts of revenge: The relationship between forgiveness and anger rumination. *Personality and Individual Differences*, 39, 253-262.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality & Social Psychology*, 51, 1173-1182.

- Bartolo, T., Peled, M. ve Moretti, M. M. (2010). Social-cognitive processes related to risk for aggression in adolescents. *The Journal of the American Judges Association, Special Issue on Girls in the Juvenile Justice System*, 46(1-2), 44-52
- Baskin, T. W. ve Enright, R. D. (2004). Intervention studies on forgiveness: A metaanalysis. *Journal of Counseling and Development*, 82, 79-90.
- Bayram, N. (2013). *Yapısal eşitlik modeline giriş: AMOS uygulamaları*. İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Berry, J. W., Worthington, E. L., Jr, Parrott, L., III, O'Connor, L. E. ve Wade, N. G. (2001). Dispositional forgivingness: Development and construct validity of the transgression narrative test of forgivingness (TNTF). *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(10), 1277-1290.
- Berry, J. W., Worthington, E. L., O'Connor, L. E., Parrot III, L. ve Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful rumination and affective traits. *Journal of Personality*, 73(1), 183-226.
- Bowlby, J. (2012). Bağlanma. (çev. T. V. Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1969).
- Boyacıoğlu-Şengül, I. Ş. (2006). *Relationships among attachment anxiety, avoidance, accepting the past, and autobiographical memory*. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Brewin, C. R. (1995). Cognitive aspects of social support processes. In: T. S. Brugha (Ed.), *Social support and psychiatric disorder: Research findings and guidelines for clinical practice* (pp. 96-116). New York: Cambridge University Press.
- Brotman, M. A. ve Derubeis, R. J. (2004). A comparison and appraisal of theories of rumination. In: C. Papageorgiou and A. Wells (Eds.), *Depressive rumination: Nature, theory and treatment* (pp. 177-184). West Sussex: John Wiley and Sons.
- Brugha, T. S. (1995). Social support and psychiatric disorder: Overview of evidence. In: T. S. Brugha (Ed.), *Social support and psychiatric disorder: Research findings and guidelines for clinical practice* (pp.1-38). New York: Cambridge University Press.

- Bugay, A. (2010). *Investigation of social-cognitive, emotional and behavioral variables as predictors of self-forgiveness*. Unpublished doctoral dissertation, Middle East Technical University, Ankara.
- Bugay, A. ve Demir, A. (2012). Affetme arttırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 96-106.
- Bugay, A. ve Erdur-Baker, Ö. (2011). Ruminasyon düzeyinin toplumsal cinsiyet ve yaşa göre incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(36), 191-201.
- Bugay, A., Demir, A. ve Delevi, R. (2012). Assessment of reliability and validity of the Turkish version of Heartland Forgiveness Scale. *Psychological Reports: Measures & Statistics*, 111(2), 575-584.
- Burnette, J. L., Davis, D., Green, J. D., Worthington, E.L., Jr. ve Bradfield, E. (2009). Insecure attachment and depressive symptoms: The mediating role of rumination, empathy and forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 46, 276-280.
- Burnette, L. J., Taylor, W. K., Worthington, L. E. ve Forsyth, R. D. (2007). Attachment and trait forgiveness: The mediating role of angry rumination. *Personality and Individual Differences*, 42, 1585-1596.
- Campos, R. C., Besser, A. ve Blatt, S. J. (2013). Recollections of parental rejection, self-criticism and depression in suicidality. *Archives of Suicide Research*, 17, 58-74.
- Caner, M. (2009). *Evli bireylerde kendi ebeveynlerini algılama biçimleri, erken dönem uyum bozucu şemalar ve eşe yönelik değerlendirmeler arasındaki ilişkiler: Şema terapi modeli çerçevesinde bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Champion, L. (1995). A developmental perspective on social support networks. In: T. S. Brugha (Ed.), *Social support and psychiatric disorder: Research findings and guidelines for clinical practice* (pp.61-95). New York: Cambridge University Press.

- Chang, W. ve Mendoza-Denton, R. (2008). Status-based rejection sensitivity among asian americans: Implications for psychological distress. *Journal of Personality*, 76(5), 1317-1346.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59(8), 676-684.
- Cosgrove, L. ve Kontsam, V. (2008). Forgiveness and forgetting: Clinical implications for mental health counselors. *Journal of Mental Health Counseling*, 30(1), 1-13.
- Cutrona, C. E. ve Russell, D.W. (1987). The provision of social relationship and adaptation to stress. *Advances in Personal Relationships*, 1, 37-67.
- Çiftçi, D. (2010). *Kişinin ebeveyn ilişki algısı ile yetişkinlik bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Deniz, P. (2014). *The effects of parental acceptance-rejection/control on personality and psychopathology: Mediator role of proneness to shame and guilt* [Abstract]. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Duru, E. (2007). Üniversiteye uyum sürecinde yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın doğrudan ve dolaylı rolleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 13-24.
- Eisenberger, N. I., Leiberman, M. D. ve Williams, K. D. (2003). Does rejection hurt? An fMRI study of social exclusion. *Science*, 302, 290-292.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yaldız, H. (2001). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Elliott, A. B. (2011). Forgiveness therapy: A clinical intervention for chronic disease. *Journal of Religion and Health*, 50, 240-247.
- Enright, R. D. ve The Human Development Study Group. (1991). The moral development of forgiveness. In: W. Kurtines and J. Gewirtz (Eds.), *Moral behavior and development*. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Enright, R. D., Freedman, S. ve Rique, J. (1998). The psychology of interpersonal forgiveness. In: R. D. Enright ve J. North (Eds.), *Exploring forgiveness* (pp. 46–62). Madison, WI, US: University of Wisconsin Press.

- Erdur-Baker, Ö. ve Bugay, A. (2010). The short version of ruminative response scale: reliability, validity and its relation to psychological symptoms. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 2178-2181.
- Ergüner-Tekinalp, B. Ve Terzi, Ş. (2012). Terapötik bir araç olarak bağışlama: İyileştirici etken olarak bağışlama olgusunun psikolojik danışma sürecinde kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 14-24.
- Erözkan, A. (2009). Rejection sensitivity levels with respect to attachment styles, gender and parenting styles: A study with Turkish students, *Social Behavior and Personality*, 37(1), 1-14.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Fisher, H. L., Appiah-Kusi, E. ve Grant, C. (2012). Anxiety and negative self-schemas mediate the association between childhood maltreatment and paranoia. *Psychiatry Research*, 196, 323-324.
- Freedman, S. (1998). Forgiveness and reconciliation: The importance of understanding how they differ. *Counseling and Values*, 42, 200-216.
- Gallagher, B. ve Cartwright-Hatton, S. (2008). The relationships between parenting factors and trait anxiety: Mediating role of cognitive errors and metacognition. *Journal of Anxiety Disorders*, 22, 722-733.
- George, D. ve Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update*. Boston: Allyn & Bacon.
- Girard, M. ve Mullet, E. (1997). Forgiveness in adolescents, young, middle-aged, and older adults. *Journal of Adult Development*, 4(4), 209-220.
- Gök, A. C. (2012). *Associated factors of psychological well-being: early maladaptive schemas, schema coping processes, and parenting styles*. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık: Duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal desteğin rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Gültekin, Z. (2011). *Üniversite öğrencilerinin algılanan anne-baba reddiyle baş etmeleri ile denetim odağı, öğrenilmiş güçlülük ve eş kabul-reddiyle ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Haber, M. G., Cohen, J. L., Lucas, T., ve Baltes, B. B. (2007). The relationship between self-reported received and perceived social support: A meta-analytic review. *American Journal of Community Psychology*, 39, 133–144.
- Halisdemir, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Hankin, L. B., Oppenheimer, C., Jenness, J., Barrocas, A., Shapero, G. B. Ve Goldband, J. (2009). Developmental origins of cognitive vulnerabilities to Depression: Review of Processes contributing to stability and change across time. *Journal of Clinical Psychology*, 65(12), 1327-1338.
- Hargrave, T. D. ve Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(1), 41–63.
- Harrington, J. A. ve Blankenship, V. (2002). Ruminative thoughts and their relation to depression and anxiety. *Journal of Applied Social Psychology*, 32, 465–485.
- Hill, W. E. (2001). Understanding forgiveness as discovery: Implications for marital and family therapy. *Contemporary Family Therapy*, 23(4), 369-384.
- Hilt, L.M., Cha, C.B. ve Nolen-Hoeksema, S. (2008). Non-suicidal self-injury in young adolescent girls: Moderators of the distressfunction relationship. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 76, 63–71.
- Hinnen, C., Sanderman, R. ve Sprangers, M. A. G. (2009). Adult attachment as mediator between recollections of childhood and satisfaction. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16, 10-21.
- Horney, K. (1990). *Çağımızın nevrotik kişiliği*. (çev. S. Budak). Ankara: Ekin Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1937).
- Ingram, E. R. (2003). Origins of cognitive vulnerability to depression. *Cognitive Therapy and Research*, 27, 77-88.

- Işık, B. (2010). *The examination of the roles of parental acceptance-rejection/control, personality traits and coping strategies on psychological distress*. Unpublished doctoral dissertation, Middle East Technical University, Ankara.
- Johnson, D. P. ve Whisman, M. A. (2013). Gender differences in rumination: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, 55, 367-374.
- Jöreskog, K. G. ve Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS Command Language*. Chicago: Scientific Software International.
- Just, N. ve Alloy, L.B. (1997). The response styles theory of depression: Tests and an extension of the theory. *Journal of Abnormal Psychology*, 106, 221–229.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006). *Yeni insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalkan, M. ve Karadeniz-Özbek, S. (2011). Çocukluk çağı örselenme yaşantıları ergenlerdeki flört kaygısını yordar mı? *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(1), 35-44.
- Kapçı, E. G. ve Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: Erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri*, 13, 127-136.
- Karasar, N. (1998). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kavak, G. (2013). *Üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intracultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64, 54-64.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2011). Transnational relations between perceived parental acceptance and personality dispositions of children and adults: A meta-analytic review. *Personality and Social Psychology Review*, 16, 103-115.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2012). Pancultural associations between perceived parental acceptance and psychological adjustment of children and adults: A

- meta-analytic review of worldwide research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43, 784-800.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Kuterovac-Jagodic, G. ve Kerestes, G. (1996). Perception of parental acceptance-rejection and some personality variables in young adults. *Social Research: Journal for General Social Issues*, 6(4-5), 477-491.
- Lamb, M. E. (1997). Father and child development: An introductory overview and guide. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development*. (pp.1-18). West Sussex: John Wiley and Sons.
- Lamb, M. E. (2000). The history of research on father involvement: An overview. *Marriage and Family Review*, 29, 23-42.
- Lamb, M. E. (2002). Infant–father attachments and their impact on child development. In: C. S. Tamis-LeMonda and N. J. Cabrera (Eds.), *Handbook of father involvement: Multidisciplinary perspectives* (pp.93–118). Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.
- Lanciano, T., Curci, A., Kafetsios, K., Elia, L. ve Zammuner, V. L. (2012). Attachment and dysfunctional rumination: The mediating role of emotional intelligence abilities. *Personality and Individual Differences*, 53, 753-758.
- Lander, I. (2011). Towards the incorporation of forgiveness therapy in healing the complex trauma of parental incarceration. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 29(1), 1-19.
- Lassri, D. ve Shahar, G. (2012). Self-criticism mediates the link between childhood emotional maltreatment and young adults' romantic relationships. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 31(3), 289-311.
- Lawler-Row, A. K., Younger, W. J., Piferi, L. R. Ve Jones, H. W. (2006). The role of adult attachment style in forgiveness following an interpersonal offense. *Journal of Counseling & Development*, 84, 493-502.
- Lin, N. W., Enright, D. R. ve Klatt, S. J. (2013). A forgiveness intervention for Taiwanese young adults with insecure attachment. *Contemporary Family*, 35, 105-120.

- Lloyd, C. (1995). Understanding social support within the context of theory and research on the relationship of life stress and mental health. In T. S. Brugha (Ed.), *Social support and psychiatric disorder: Research findings and guidelines for clinical practice* (pp.41-60). New York: Cambridge University Press.
- Lyubomirsky, S. ve Nolen-Hoeksema, S. (1993). Self-perpetuating properties of dysphoric rumination. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 339–349.
- Lyubomirsky, S. ve Nolen-Hoeksema, S. (1995). Effects of self-focused rumination on negative thinking and interpersonal problem solving. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 176-190.
- Lyubomirsky, S. ve Tkach, C. (2004). The consequences of dysphoric rumination. In: C. Papagerorgiou and A. Wells (Eds.), *Depressive rumination: Nature, theory and treatment* (pp. 21-41). West Sussex: John Wiley and Sons.
- Lyubomirsky, S., Caldwell, N. D. ve Nolen-Hoeksema, S. (1998). Effects of ruminative and distracting responses to depressed mood on retrieval of autobiographical memories. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 166–177.
- Madanes, C. (1990). *Sex, love, and violence: Strategies for transformation*. New York: W.W. Norton.
- Magaro, M. M. ve Weisz, J. R. (2006). Perceived control mediates the relation between parental rejection and youth depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 867-876.
- Maltby, J., Day, L. ve Barber, L. (2004). Forgiveness and mental health variables: Interpreting the relationship using an adaptational-continuum model of personality and coping. *Personality and Individual Differences*, 37, 1629-1641.
- Martin, L. L. ve Tesser, A. (1996). Some ruminative thoughts. In: R. S. Wyer (Ed.), *Advances in Social Cognition* (pp. 1–47). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Matthews, G. ve Wells, A. (2004) *Rumination, depression, and metacognition: the S-REF model*. In: C. Papagerorgiou and A. Wells (Eds.), *Depressive rumination: Nature, theory and treatment* (pp. 125-151). West Sussex: John Wiley and Sons.

- McCullough, M. E. ve Witvliet, C. V. (2001). The psychology of forgiveness. In: C. R. Snyder and S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of Positive Psychology* (pp. 446-458). New York: Oxford.
- McCullough, M. E. ve Worthington, E. L. (1995). Promoting forgiveness: The comparison of two brief psychoeducational interventions with a waiting list control. *Counseling and Values*, 40, 55–68.
- McCullough, M. E., Pargament, K. I. ve Thoresen, C. E. (2000). The psychology of forgiveness: History, conceptual issues, and overview. In: M. E., McCullough, K. I., Pargament and C. E., Thoresen (Eds), *Forgiveness: Theory, Research, and Practice* (pp. 1–14). New York: Guilford Press.
- McLewin, A. L. ve Muller, T. B. (2006). Attachment and social support in the prediction of psychopathology among young adults with and without a history of physical maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 20, 171-191.
- Mellin, E. A. (2008). Rejection sensitivity and college student depression: Findings and implications for counseling, *Journal of College Counseling*, 11, 32-41.
- Meral, B. F. ve Cavkaytar, A. (2012). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin psikometrik özelliklerinin otizmlili çocuk aileleri üzerinden incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 20-32.
- Mertler, C.A. and Vannatta, R.A. (2005) *Advanced and multivariate statistical methods: Practical application and interpretation*. Los Angeles: Pyrczak.
- Moreira, J. M., Silva, M. F., Moleira, C., Aguiar, P., Andrez, M., Bernardes, S. ve Afonso, H. (2003). Perceived social support as an offshoot of attachment style. *Personality and Individual Differences*, 34, 485-501.
- Morrow, J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1990). Effects of responses to depression on the remediation of depressive affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 519-527.
- Muris, P., Roelofs, J., Rassin, E., Franken, I. ve Mayer, B. (2005). Mediating effects of rumination and worry on the links between neuroticism, anxiety, and depression. *Personality and Individual Differences*, 39, 1105–1111.
- Nolen-Hoeksema S., Wisco B. E. ve Lyubomirsky S. (2008). Rethinking rumination. *Perspecttives on Psychological Science*, 3, 400–424.

- Nolen-Hoeksema, S. ve Morrow, J. (1993). Effects of rumination and distraction on naturally occurring depressed mood. *Cognition and Emotion*, 7(6), 561–570.
- Nolen-Hoeksema, S. (1987). Sex differences in unipolar depression: Evidence and theory. *Psychological Bulletin*, 101(2), 259–282.
- Nolen-Hoeksema, S. (1991). Responses to depression and their effects on the duration of depressive episodes. *Journal of Abnormal Psychology*, 100, 569-582.
- Nolen-Hoeksema, S. (2000). The role of rumination in depressive disorders and mixed anxiety/depressive symptoms. *Journal of Abnormal Psychology*, 109, 504-511.
- Nolen-Hoeksema, S. (2002). Gender differences in depression. In: I. Gotlib and C. Hammen (Eds), *Handbook of Depression* (pp. 492–509). New York: Guilford Press.
- Nolen-Hoeksema, S. (2004). The response styles theory. In: C. Papageorgiou and A. Wells (Eds.), *Depressive rumination: Nature, theory and treatment* (pp. 107-123). West Sussex: John Wiley and Sons.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Davis, C. G. (1999). “Thanks for sharing that”: Ruminators and their social support networks. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 801–814.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Harrell, Z.A. (2002). Rumination, depression, and alcohol use: Tests of gender differences. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 16, 391–403.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Jackson, B. (2001). Mediators of the gender difference in rumination. *Psychology of Women Quarterly*, 25, 37–47.
- Nolen-Hoeksema, S. ve Morrow, J. (1991). A prospective study of depression and posttraumatic stress symptoms after a natural disaster: The 1989 Loma Prieta earthquake. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 115–121.
- Nolen-Hoeksema, S., Stice, E., Wade, E. ve Bohon, C. (2007). Reciprocal relations between rumination and bulimic, substance abuse and depressive symptoms in female adolescents. *Journal of Abnormal Psychology*, 116, 198–207.
- Nousse-Graham, V., Enright, D. R. ve Klatt, S. J. (2012). An educational forgiveness intervention for young adult children of divorce. *Journal of Divorce & Remarriage*, 53, 618-638.

- Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Palanski, M. E. (2012). Forgiveness and reconciliation in the workplace: A multi-level perspective and research agenda. *Journal of Business Ethics*, 109, 275–287.
- Papageorgiou, C. ve Wells, A. (2004). Nature, functions, and beliefs about depressive rumination. In: C. Papagerorgiou and A. Wells (Eds.), *Depressive rumination: Nature, theory and treatment* (pp. 3-20). West Sussex: John Wiley and Sons.
- Pearson, a. K., Watkins, R. E ve Mullan, G. E. (2011). Rejection sensivity prospectively predicts increased rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 49, 597-605.
- Pearson, A. K., Watkins, R. E., Mullan, G. E. ve Moberliy, J. N. (2010). Psychosocial correlates of depressive rumination. *Behaviour Research and Therapy*, 48, 784-791.
- Priel, B. ve Shamai, D. (1995). Attachment style and perceived social support: Effects on affect regulatoin. *Personality and Individual Differences*, 19(2), 235-241.
- Prochaska, J. O. ve Norcross, J. C. (2010). *Systems of psychotherapy: A transtheoretical analysis*. Pacific Groce, C.A.: Brooks/Cole.
- Raykov, T. ve Marcoulides, G. A. (2006). *An introduction to applied multivariate analysis*. New York: Taylor & Francis Group.
- Rogers, R. C. (1992) The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60(6), 827-832.
- Rohner, R. P, Khaleque, A., ve Cournoyer, D. E. (2005). Parental acceptance-rejection: Theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Ethos*, 33, 299-334.
- Rohner, R. P. (1999). *They love me, they love me not: A worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection*. Storrs, Connecticut: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P. (2000). *The warmth dimension: The foundations of parental acceptance-rejection theory*. Storrs, Connecticut: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P. (2004). The parental acceptance and rejection syndrome: Universal correlates of percieved rejection. *American Psychologist*, 59, 830-840.

- Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36, 16-47.
- Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2002). Parental acceptance-rejection and lifespan development: A universalist perspective. In: W. J. Lonner, D. L. Dinnel, S. A. Hoyes, & D. N. Sottler (Eds.), *Online readings in Psychology and Culture*, Center for Cross-Cultural Research, Western Washington University.
- Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2005). *A handbook for the study of parental acceptance and rejection*. Storrs, Connecticut: Rohner Research Publications.
- Rohner, R. P. ve Veneziano, R. A. (2001). The importance of father love: History and contemporary evidence. *Review of General Psychology*, 5(4), 382-405.
- Rohner, R. P., Melendez, T. ve Kraimer-Rickaby, L. (2008). Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among American adults in ongoing attachment relationships. *Cross-Cultural Research*, 42, 13-22.
- Rood, L., Roelofs, J. Bögels, S., Nolen-Hoeksema, S. ve Schouten, E. (2009). The influence of emotion-focused rumination and distraction on depressive symptoms in non-clinical youth: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 29, 607-616.
- Root, L. M. ve McCullough, M. E. (2007). Low-cost interventions for promoting forgiveness. In: L'Abate (Ed.), *Low-cost approaches to promote physical and mental health: Theory, research, and practice* (pp. 415-434). New York: Springer.
- Rugancı, R. N. (2008). *The relationship among attachment style, affect regulation, psychological distress and mental construct of the relational world*. Unpublished doctoral dissertation, Middle East Technical University, Ankara.
- Ruijten, T., Roelofs, J. ve Rood, L. (2011). The mediating role of rumination in the relation between quality of attachment relations and depressive symptoms in non-clinical adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 20, 452-459.
- Salahur, E. (2010). *Üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik bağlanma biçimleri*

- ve depresif belirtiler ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sambo, C. F., Howard, M., Kopelman, M., Williams, S. ve Fotopoulou, A. (2010). Knowing you care: Effects of perceived empathy and attachment style on pain perception. *PAIN*, 151, 687-693.
- Sandstrom, M. J., Cillessen, A. H. N ve Eisenhower, A. (2003). Children's appraisal of peer rejection experiences: Impact on social and emotional adjustment. *Social Development*, 12(4), 530-550.
- Sarason, B. R., Pierce, G. R., Shearin, E. N., Sarason, I. G., Waltz, J. A. ve Poppe L. (1991). Perceived social support and working models of self and actual others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 273-287.
- Sarıçam, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin reddedilme duyarlılıkları ile benlik saygıları ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Sarıtaş, D. (2007). *The effects of maternal acceptance-rejection on psychological distress of adolescents: the mediator roles of early maladaptive schemas*. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Sarin, S., Abela, J.R.Z. ve Auerbach, R. P. (2005). The response styles theory of depression: A test of specificity and causal mediation. *Cognition & Emotion*, 19, 751-761.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. ve Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Test of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2004). *A beginner's guide to structural equation modeling*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Seligman, L. (2006). *Theories of counseling and psychotherapy: Systems, strategies, and skills*. Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education Inc.
- Shahyad, S., Besharat, A. M., Asadi, M., ShirAlipor, A. ve Miri, M. (2011). The relation of attachment and perceived social support with life satisfaction: Structural equation model. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 952-956.

- Soenens, B., Vansteenkiste, V., Luyten, P., Duriez, B. ve Goossens, L. (2005). Maladaptive perfectionistic self-representations: The mediational link between psychological control and adjustment. *Personality and Individual Differences*, 38, 487-498.
- Soygüt, G. ve Çakır, Z. (2009). Ebeveynlik biçimleri ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkilerde kişilerarası şemaların aracı rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2), 144-152.
- Soylu, B. (2010). *Psikolojik ve sosyal dışlanma ile sosyal reddedilme kavramları arasındaki farklılıkların saldırganlık temelinde incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Squire, S. ve Stein, A. (2003). Functional MRI and parental responsiveness: A new avenue into parental psychopathology and early parent-child interactions? *British Journal of Psychiatry*, 183, 481-483.
- Sullivan, H. S. (2000). *Psikiyatrinin temel kavramları* (çev. T. Göbekçi). Ankara: Yeryüzü Yayınevi. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 1947).
- Şahin, M. (2013). *Affedililik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Şahin, N. H. ve Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34), 56-73.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics (4th ed.)*. Boston: Allyn and Bacon.
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N. ve Billings, L. S. (2005) Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, 73, 313-359.
- Treynor, W., Gonzalez, R. ve Nolen-Hoeksema, S. (2003). Rumination reconsidered: A psychometric analysis. *Cognitive Therapy and Research*, 27(3), 247-259.

- Turan, N. ve Erdur-Baker, Ö. (2010). The contribution of rumination and internal working models of attachment to psychological symptoms. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1185-1189.
- Ünal, B. (2012). *Early maladaptive schemas and well-being: Importance of parenting styles and other psychological resources*. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Ünübol, M. (2011). *Üç farklı yaş grubunda ebeveyn kabul-reddi ve genel psikolojik uyumun incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Varan, A. (2003). *EKAR kuramı değerlendirme araçlarının Türkiye güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Yayınlanmamış çalışma, Ege Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir.
- Varan, A. (2005). Relation between parental acceptance and intimate partner acceptance in turkey: Does history repeat itself? *Ethos*, 33(3), 414-426.
- Veiel, H. O. F. (1985). Dimensions of social support: A conceptual framework for research. *Social Psychiatry*, 20(4), 156-162.
- Vitz, C. P. ve Meade, M. J. (2011). Self-forgiveness in psychology and psychotherapy: A critique. *Journal of Religion and Health*, 50, 248-263.
- Voltan-Acar, N. (2004). *Ne kadar farkındayım? Gestalt terapi*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Walton, E. (2005). Therapeutic forgiveness: Developing a model for empowering victims of sexual abuse. *Clinical Social Work*, 33, 193–207.
- Wang, H. H., Wu, S.Z. ve Liu, Y. Y. (2003). Association between social support and health outcomes: A meta-analysis. *The Kaohsiung Journal of Medical Sciences*, 19, 345-351.
- Webb, M., Call, S., Chickering, A. S., Colburn, A. T. ve Heisler, D. (2006). Dispositional forgiveness and adult attachment styles. *The Journal of Social Psychology*, 146 (4), 509-512.
- West, S. G., Finch, J. F. ve Curran, P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables: Problems and remedies. In: H. Hoyle (Ed.), *Structural*

equation modeling: Concepts, issues, and applications (pp. 56-75). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Wiseman, H., Mayseless, O. ve Sharabany, R. (2006). Why are they lonely? Perceived quality of early relationships with parents, attachment, personality predispositions and loneliness in first-year university students. *Personality and Individual Differences*, 40, 237–248.
- Worthington, E. L. ve Drinkard, D. T. (2000). Promoting reconciliation through psycho-educational and therapeutic interventions. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26, 93–101.
- Wright, M. O., Crawford, E. ve Castillo, D. D. (2009). Childhood emotional maltreatment and later psychological distress among college students: The mediating role of maladaptive schemas. *Child Abuse & Neglect*, 33, 59–68.
- Yakın, D. (2011). *Parental acceptance-rejection/control and symptoms of psychopathology: mediator roles of personality characteristics*. Unpublished master thesis, Middle East Technical University, Ankara.
- Yazıcıoğlu, G. (2011). *Üniversite öğrencilerinin bağlanma stilleri ve stresle başa çıkma stratejileri arasındaki ilişki: ODTÜ örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yıldırım, İ. (2004). Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 17, 221-236.
- Ysseldyk, R., Matheson, K. ve Anisman, H. (2007). Rumination: Bridging a gap between forgivingness, vengefulness, and psychological health. *Personality and Individual Differences*, 42, 1573–1584.
- Zimet, G.D., Dahlem, N.W., Zimet, S.G. ve Farley, G.K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52, 30-41.

EKLER

EK - 1: Etik Kurul Başvuru Sonucu

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Personel Daire Başkanlığı

26 Kasım 2013

SAYI : 92112210.900 / 43.35 / 12544-18354
KONU : Etik Kurul Başvurusu Sonucu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İLGİ: Tarihsiz ve 5886 sayılı yazınız.

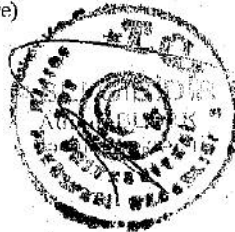
Enstitünüz Eğitim Bilimleri Bölümü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı doktora öğrencisi Turgut TÜRKDOĞAN'ın, Prof.Dr.Süleyman DOĞAN danışmanlığında yürüteceği "Üniversite Öğrencilerinin Çocukluklarına Dönük Olarak Algıladıkları Ebeveyn Kabul-Reddi İle Yetişkinlikteki Psikolojik Uyumları Arasındaki İlişki" başlıklı araştırmaya ilişkin yapılan başvuru (protokol no; 67-2013) Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK)'nin 25.11.2013 tarihli toplantısında, aşağıda isimleri geçen kurul üyeleri tarafından Yönerge çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırma, Kurula katılan üyelerin OY BİRLİĞİ ile uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Semih ÖTLEŞ
Rektör V.

Kurul Üyeleri

Prof. Dr. Semih ÖTLEŞ (Başkan)
Prof. Dr. A. Simin HEPGÜLER (Başkan Yardımcısı)
Prof. Dr. Süleyman DOĞAN (Üye)
Prof. Dr. Müge ELDEN (Üye)
Prof. Dr. Jülide KESKEN (Üye)
Prof. Dr. Nuri BİLGİN (Üye)
Prof. Dr. Sema İŞİSAĞ ÜÇÜNCÜ (Üye)
Prof. Dr. S. İsmet DELİLOĞLU GÜRHAN (Üye)
Prof. Dr. Muzaffer TOSUN (Üye)

26-11-2013

4752
303/02
1- Sayı 49

Ege Üniversitesi Rektörlüğü Personel Daire Başkanlığı Gençlik Cad.No:12 35040 Bornova/İZMİR
Faks: 0232 3881075 Tel: 0232 311 2117- 311 2172 e.mail: akademikkadro@mail.ege.edu.tr

EK - 2: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Aşağıdaki maddelere vereceğiniz yanıtlar Ege Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalında yürütülmekte olan bir doktora tez çalışması kapsamında veri sağlamak amacıyla kullanılacaktır. Çalışma kapsamında sizden beklenen, seçenekler arasında sizi en iyi tanımlayan ifadeyi işaretlemeniz ve ilgili maddeye göre parantez içindeki boşlukları kısaca yanıtlamanızdır.

Araştırmaya katılımınız tamamen sizin gönüllülüğünüze bağlıdır. Dilerseniz araştırmaya katılmamakta ya da araştırmadan ayrılmakta tamamen özgürsünüz. Çalışma kapsamında sizden herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir. Ayrıca vereceğiniz yanıtlar kesinlikle gizli tutulacak ve yalnızca araştırmacı tarafından bilimsel amaçla kullanılacaktır. Bu nedenle, araştırma sonuçlarının sağlığı açısından aşağıdaki maddelere içten ve samimi yanıtlar vermeniz son derece önemlidir. Lütfen hiçbir ifadeyi yanıtsız bırakmayınız.

Çalışmayla ilgili daha fazla bilgi almak için Arş. Gör. Turgut TÜRKDOĞAN' a ulaşabilirsiniz (e- posta: tturkdogan@pau.edu.tr; cep tel: 05XXXXXXXXXX).

Yardımanız ve içtenliğiniz için teşekkür ederiz.

Arş. Gör. Turgut TÜRKDOĞAN

Bilgilendirilmiş onam formunu okudum ve anladım.

Katılımcının İmzası

Tarih

EK - 3: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Anne Formu

(Örnek Maddeler)

Aşağıda annelerin çocuklarına karşı sergiledikleri davranışlarla ilgili bazı cümleler var. Her cümleyi dikkatlice okuyun ve okuduğunuz cümlelerin, siz çocukken annenizin size karşı göstermiş olduğu davranışları ne kadar iyi anlattığını düşünün. Cevaplarınızı, çocukken annenizden beklediğiniz davranışlara göre değil, annenizin size gerçekte gösterdiği davranışlara göre verin. Lütfen her soruyu cevaplayın.

ANNEM	Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1. Benim hakkımda güzel sözler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı.	☐	☐	☐	☐
5. Plânlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinlerdi.	☐	☐	☐	☐
6. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet ederdi.	☐	☐	☐	☐
55. Canım yandığında veya hasta olduğumda kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapardı.	☐	☐	☐	☐
56. Kötü davrandığım zaman benden ne kadar utandığını söylerdi.	☐	☐	☐	☐
59. Kötü davrandığım zaman beni utandırır veya suçlu hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐

EK - 4: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği - Baba Formu

(Örnek Maddeler)

Aşağıda annelerin çocuklarına karşı sergiledikleri davranışlarla ilgili bazı cümleler var. Her cümleyi dikkatlice okuyun ve okuduğunuz cümlelerin, siz çocukken annenizin size karşı göstermiş olduğu davranışları ne kadar iyi anlattığını düşünün. Cevaplarınızı, çocukken annenizden beklediğiniz davranışlara göre değil, annenizin size gerçekte gösterdiği davranışlara göre verin. Lütfen her soruyu cevaplayın.

BABAM	Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
1. Benim hakkımda güzel sözler söylerdi.	☐	☐	☐	☐
2. Kötü davrandığımda bana söylenir veya beni azarlardı.	☐	☐	☐	☐
5. Plânlarımız hakkında benimle konuşur ve benim söyleyeceklerimi de dinlerdi.	☐	☐	☐	☐
6. Onun sözünü dinlemediğim zaman beni başkalarına şikayet ederdi.	☐	☐	☐	☐
55. Canım yandığında veya hasta olduğumda kendimi daha iyi hissetmem için elinden geleni yapardı.	☐	☐	☐	☐
56. Kötü davrandığım zaman benden ne kadar utandığını söylerdi.	☐	☐	☐	☐
59. Kötü davrandığım zaman beni utandırır veya suçlu hissettirirdi.	☐	☐	☐	☐

EK - 5: Ruminasyon Ölçeği

(Örnek Maddeler)

İnsanlar kötü bir deneyim yaşadıklarında bir sürü farklı şey yapar ya da düşünürler. Lütfen aşağıdaki cümleleri okuyup, son iki hafta içinde, belirtilenleri ne kadar sıklıkta yaptığınızı işaretleyin. Lütfen, ne yapmanız gerektiğini değil, gerçekte ne yaptığınızı belirtin.

1	2	3	4
Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğunlukla	Her Zaman

1 ____ “Bunu hak etmek için ne yaptım” diye ne sıklıkla düşünüyorsun?

2 ____ Son zamanlarda yaşadığın olayları analiz edip “Kendimi niye böyle üzgün hissediyorum” diye ne sıklıkla düşünüyorsun?

5 ____ Ne sıklıkla, düşüncelerini yazıp, çözümlemeye ve anlamaya çalışıyorsun?

8 ____ “Neden olayları daha iyi idare edemiyorum” diye ne sıklıkla düşünüyorsun?

EK - 6: Heartland Affetme Ölçeği

(Örnek Maddeler)

Hayatımız boyunca, kendi davranışlarımız, başkalarının davranışları veya kontrolümüz dışındaki durumlar nedeniyle olumsuz olaylar yaşayabiliriz. Bu olumsuz yaşantıların ardından belli bir zaman geçtikten sonra, kendimiz, diğer insanlar veya yaşanan durumlar hakkında olumsuz duygu veya düşüncelerimiz olabilir. Bu tür olumsuz olaylara genel olarak nasıl tepki verdiğinizi düşününüz ve aşağıda verilen her ifadenin yanına, tarif edilen olumsuz duruma genellikle nasıl tepki verdiğinizi ifade eden sayıyı (aşağıdaki 7’li değerlendirme ölçeğine göre) yazınız. Vereceğiniz yanıtlarda doğru veya yanlış cevap yoktur. Lütfen yanıtlarınızda olabildiğince dürüst ve samimi olunuz.

1	2	3	4	5	6	7
Beni hiç yansıtmıyor		Beni pek yansıtmıyor		Beni biraz yansıtıyor		Beni tamamen yansıtıyor

1 ___ İşleri berbat ettiğimde önce kötü hissetmeme rağmen zamanla kendimi rahatlatabilirim.

2 ___ Yaptığım olumsuz şeyler için kendime kin tutarım.

7 ___ Yaptığının yanlış olduğunu düşündüğüm kişiyi cezalandırmayı sürdürürüm.

12 ___ Biri beni hayal kırıklığına uğrattığında, bu olayı eninde sonunda geçmişte bırakabilirim.

17 ___ Kimsenin hatası olmayan olumsuz durumları kabullenmek benim için gerçekten çok zordur.

18 ___ Kimsenin kontrolünde olmayan kötü durumlarla ilgili olumsuz düşüncelerimden, eninde sonunda kurtulurum.

EK - 7: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

(Örnek Maddeler)

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümlenin yanında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle yanındaki rakamlardan yalnız bir tanesini işaretleyiniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız.

	Kesinlikle Hayır				Kesinlikle Evet			
1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	1	2	3	4	5	6	7	
8. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7	
9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.	1	2	3	4	5	6	7	
10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	1	2	3	4	5	6	7	
11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.	1	2	3	4	5	6	7	
12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7	

EK - 8: Kişilik Değerlendirme Ölçeği

(Örnek Maddeler)

Bu test, sizin kendinizle ilgili düşünceleriniz hakkında. Lütfen, her cümleyi dikkatlice okuyun ve okuduğunuz cümlelerin, sizi, ne kadar iyi anlattığını düşünün. Testi, olmak istediğiniz kişi gibi değil, gerçekte olduğunuz kişi gibi doldurun. Lütfen her soruyu cevaplayın.

	Hemen Her Zaman Doğru	Bazen Doğru	Nadiren Doğru	Hiçbir Zaman Doğru Değil
01. İnsanlara karşı kızgıyım.	☐	☐	☐	☐
02. Bir şeyde zorlandığımda, birinin bana moral vermesini isterim.	☐	☐	☐	☐
03. Kendimden bıktım.	☐	☐	☐	☐
04. Başarısız biri olduğumu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐
05. Yakın dostluklar kurmak ve bu dostlukları sürdürmekte zorlandığımı hissediyorum.	☐	☐	☐	☐
60. Yapmaya çalıştığım bir çok şeyde kendimi beceriksiz buluyorum.	☐	☐	☐	☐
61. İnsanlarla yakın ilişkilerden kaçınıyorum.	☐	☐	☐	☐
62. Küçük duygusal stresler karşısında soğukkanlılığımı koruyabiliyorum.	☐	☐	☐	☐
63. Dünyayı temelde güvenli ve yaşaması hoş bir yer olarak görürüm.	☐	☐	☐	☐

ÖZGEÇMİŞ

1. Kişisel Bilgiler

Adı - Soyadı : Turgut TÜRKOĞAN
Doğum Tarihi : 02.07.1986.
Yabancı Dili / Puanı : İngilizce / ÜDS: 72,5 - 2009 İlkbahar
E-Posta : tturkdogan@pau.edu.tr; tturkdogan20@gmail.com
Telefon : 0 (258) 296 10 80

2. Öğrenim Bilgileri

2012 - 2015 : Doktora, Ege Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
2008 - 2010 : Yüksek Lisans, Pamukkale Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık
2004 - 2008 : Lisans, Pamukkale Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

3. Mesleki Deneyim

2013 -Günümüz : Pamukkale Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı (DENİZLİ)- Araştırma Görevlisi
2012 - 2013 : Ege Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı (İZMİR)- Araştırma Görevlisi
2011 - 2012 : Pamukkale Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı (DENİZLİ)- Araştırma Görevlisi
2010 - 2011 : İstihkâm Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı (İZMİR)- Psikolojik Danışman (Yedek Subay)
2009 - 2010 : Pamukkale Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı (DENİZLİ)- Araştırma Görevlisi
2008 - 2009 : Özel PEV İlköğretim Okulu (DENİZLİ)- Rehber Öğretmen

4. Uluslararası Hakemli Bilimsel Dergilerde Yer Alan Yayınlar

Türkdoğan, T., ve Duru, E. (2012). The role of basic needs fulfillment in prediction of subjective well-being among university students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(4), 2440-2446.

5. Ulusal Hakemli Bilimsel Dergilerde Yer Alan Yayınlar

Türkdoğan, T. (2015). Gerçeklik terapisi temelli müdahalelerin okullardaki etkililiği: İlkokul ve ortaokul öğrencilerine yönelik bir inceleme. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(16), 81-105.

Türkdoğan, T., ve Duru, E. (2012). Üniversite öğrencileri temel ihtiyaçlar ölçeği' nin (ÜÖTİÖ) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 81-91.

Türkdoğan, T., ve Duru, E. (2011). Üniversite öğrencilerinde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyinin bazı sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 199-223.

6. Ulusal Kongrelerde Sunulan Sözlü Bildiriler

Duru, E., Balkıs, M., Buluş, M., ve Türkdoğan, T. (2011). Şiddete maruz kalma sıklığı, risk faktörleri, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkilerin analizi. Sözel Bildiri, 20. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, 8-10 Eylül, Burdur.

Türkdoğan, T. (2010). Üniversite öğrencilerinde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyinin öznel iyi oluş düzeyini yordamadaki rolü. Sözel Bildiri, 11. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi, 3-5 Ekim, Selçuk.

Kapıkıran, Ş., ve Türkdoğan, T. (2009). Bilişsel ve duygusal bilinçlilik ölçeğinin Türkçe' ye uyarlanması. Sözel Bildiri, 10. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 21-23 Ekim, Adana.

7. Eğitim ve Araştırma Kapsamındaki Proje Görevleri

Duru, E., Balkıs, M., Fiyakalı, C. N., Çöğmen, S., ve Türkdoğan, T. (2010). 2008-2009 eğitim-öğretim yılı Denizli okullarda şiddet raporu. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Araştırma ve Uygulama Merkezi (EBAUM), Denizli.

8. Eğitim Aldığı Kurs, Seminer ve Atölye Çalışmaları

2014	Aile Danışmanlığı Eğitimi Programı: Pamukkale Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, 10 Ocak-30 Haziran, Denizli.
2014	Terapötik Kartların Kullanımı: Yrd. Doç. Dr. Nevin DÖLEK, 26-26 Nisan, Manisa.
2010	İleri Koruyucu Ruh Sağlığı Eğitimi: Prof. Dr. K. Nahit ÖZMENLER, Gülhane Askeri Tıp Akademisi, 08-12 Kasım, Ankara.
2009	Yönlendirilmiş Hayal Tekniği: Prof. Dr. Fidan KORKUT OWEN ve Prof. Dr. Dean W. OWEN, X. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 21-23 Ekim, Adana.
2009	SPSS Uygulamalı Çok Boyutlu İstatistiksel Analiz Teori ve Uygulama Dersleri: Prof. Dr. Hüseyin TATLIDİL, Pamukkale Üniversitesi - Türkiye Ekonomi Kurumu Ekonomi Yaz Seminerleri VIII, 29 Haziran-14 Ağustos, Denizli.

9. Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlara Üyelikler

2006 - Günümüz : Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Üye.

ÖZET

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇOCUKLUKLARINA DÖNÜK OLARAK ALGILADIKLARI EBEVEYN KABUL-REDDİ İLE YETİŞKİNLİKTEKİ PSİKOLOJİK UYUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

TÜRKDOĞAN, Turgut

Ph.D., Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Süleyman DOĞAN

Haziran 2015, 184 sayfa

Bu araştırmanın amacı; üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin aracı rolünü açıklamaya yönelik bir model geliştirmek ve geliştirilen yapısal model üzerinde cinsiyetin farklılaştırıcı rolünü incelemektir. Araştırma örneklemini Pamukkale Üniversitesi'nin dört farklı fakültesinde öğrenim gören 588 (% 51.7 kız, % 48.3 erkek) üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak; Ebeveyn Kabul-Reddi Ölçeği, Kişilik Değerlendirme Ölçeği, Ruminasyon Ölçeği, Heartland Affetme Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modeli çerçevesinde ulaşılan bulgular; üniversite öğrencilerinin çocukluklarına dönük olarak algıladıkları ebeveyn kabul-reddi ile yetişkinlikteki psikolojik uyumları arasındaki ilişkide ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal desteğin tam aracılık rolü üstlendiğini göstermiştir. Cinsiyetin farklılaştırıcı rolüne ilişkin yürütülen çoklu grup analizinde ulaşılan bulgular da ruminasyon, affetme ve algılanan sosyal destek değişkenlerine ilişkin aracılık modelinin hem kız hem de erkek örneklemi açısından doğrulandığını göstermiştir. Çalışma kapsamında ulaşılan bulgular alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve gelecekteki çalışmalara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn Kabul-Reddi, Psikolojik Uyum, Ruminasyon, Affetme, Algılanan Sosyal Destek, Yapısal Eşitlik Modellemesi.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY STUDENTS' RETROSPECTIVELY PERCEPTIONS OF PARENTAL ACCEPTANCE- REJECTION ABOUT CHILDHOOD AND THEIR PSYCHOLOGICAL ADJUSTMENTS IN ADULTHOOD

TÜRKDOĞAN, Turgut

Ph.D., Guidance and Counseling

Supervisor: Prof. Dr. Süleyman DOĞAN

June 2015, 184 pages

The purpose of this study was to develop a structural equation model that examining the mediating roles of rumination, forgiveness and perceived social support in the relationship between university students' retrospectively perceptions of parental acceptance-rejection about childhood and their psychological adjustments in adulthood, and also to examine the moderating role of gender on the developed structural equation model. The sample of this study was composed of 588 (51.7 % female, 48.3 % male) university students attending four different faculties of Pamukkale University. Parental Acceptance-Rejection Questionnaire, Personality Assessment Questionnaire, Ruminative Response Scale, Heartland Forgiveness Scale and The Multidimensional Scale of Perceived Social Support were used in data collection. The structural equation model results indicated that rumination, forgiveness and perceived social support variables full mediated the relationship between the perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment. Multi-group analyses about the moderation role of gender on the structural equation model also showed that the mediating roles of rumination, forgiveness and perceived social support were verified at both woman and man samples. The results were discussed in the light of relevant literature and some suggestions were submitted for the following studies.

Keywords: Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment, Rumination, Forgiveness, Perceived Social Support, Structural Equation Modeling.